

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Моне «Зовнішня політика ЄС»

Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-практичної конференції
(23 квітня 2021 року, м. Харків)

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Моне «Зовнішня політика Європейського Союзу»

Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу

**МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

23 квітня 2021 року

Харків – 2021

Редакційна колегія:

Валерій РЕЗНІКОВ, кандидат економічних наук, доцент
Людмила НОВІКОВА, кандидат юридичних наук, доцент
Аліна ЧЕРВЯЦОВА, кандидат юридичних наук, доцент
Олена ДОЦЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент
Лариса ХИЖНЯК, доктор соціологічних наук, професор
Євгенія СОЛОВИХ, кандидат політичних наук, доцент
Уляна МОВЧАН, кандидат політичних наук, старший викладач
Олена ФАЙЕР, кандидат юридичних наук, доцент
Ганна ФЕДОРОВА, старший викладач

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи, б. 6,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,
кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
каб. 264, тел. (057) 705 10 59, e-mail: inter_law@karazin.ua

Рекомендовано до видання рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 22.04.2021)

C83 *Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 23 квітня 2021 року) / за ред. Доценко О. М., Новікової Л. В., Червяцовой А. О. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 382 с.

До матеріалів увійшли тези наукових доповідей науковців, практичних діячів, викладачів, аспірантів, магістрів та студентів, які займаються проблематикою зовнішньої політики Європейського Союзу. Тези наукових доповідей присвячені напрямам зовнішньої політики ЄС, серед яких: предмет обговорення складають такі питання як: зовнішня політика Європейського Союзу та національна зовнішня політика: від національних інтересів до спільних цінностей; спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу; зовнішня політика Європейського Союзу та сучасні виклики безпеці (тероризм, екстремізм, міграційні проблеми, економічна нестабільність, проблеми інформаційної безпеки тощо); зовнішня економічна політика Європейського Союзу; екологічна політика Європейського Союзу; розширення ЄС та Європейська політика сусідства; Європейський Союз та міжнародні організації; Європейський Союз та Україна.

У матеріалах збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність за зміст наукових доповідей несуть автори.

УДК 327:061.1ЄС (063)

C83

© ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021

ЗМІСТ

Алексєєва Т. І., Толста М. О., Москаленко А. Ю. Екстремізм у Європі: гостра проблема, що потребує негайного вирішення.....	8
Артеменко Л. П., Слободянюк Н. В. Процес застосування конкурентної розвідки на підприємстві.....	12
Архипова Д. Є. Вплив пандемії на зовнішню політику Євросоюзу.....	16
Асатуров С. К., Мартинов А. Ю. Екологічна модернізація економіки Європейського Союзу за умов політичних і фінансових обмежень....	19
Баландіна О. Є., Білоусова Т. В. Міграційні проблеми Європейського Союзу.....	28
Бобошко М. О. Етичні виклики у сфері енергетичної безпеки.....	34
Богомольна А. В. Співпраця України та країн Європейського Союзу в екологічній сфері.....	38
Bondar-Pidhurska O. External threats to the vital interests of the population of Ukraine and the EU: the issue of blue fuel.....	43
Бороденко М. Г. Проблеми інформаційної безпеки Естонської Республіки: сучасні виклики та перспективи.....	48
Борщ Н. А., Максимюк Ю. О. Міграційна криза ЄС: сутність та наслідки для Франції.....	52
Buriak A., Ovcharenko D. Strategic directions of the European Union investment policy in modern conditions.....	59
Волошина В. В. Стратегія ЄС у сфері антитерористичної політики.....	61
Golovii V. Eurointegration as institutional changes: our strategy need a strategy.....	67
Грибкова Д. О. Вплив міграційних процесів на внутрішню безпеку Німеччини.....	74
Гром А. М. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу.....	79
Hrushetskyi B. Public discussion as an important factor of the European and Euro-Atlantic integration of the Central and Eastern Europe.....	84
Гулієва Е. А. Організаційно-правовий механізм ЄС із протидії корупції та шахрайству.....	91
Давидова О. О., Бакуменко А. О. Інструменти протидії кібертероризму в ЄС.....	97
Діп І. Ю. Тероризм як загроза для країн Європейського Союзу.....	106

Dotsenko O. The value of the Summits of Heads of State and Government of the EU Member States and Partner Countries of Eastern Partnership for Ukraine.....	112
Дуна Н. Г., Павленко А. Г. Сучасні виклики соціально-економічного розвитку: глобальні та національні прояви.....	120
Дюдiна І. О., Гринзовський А. М., Драпей І. М. Особливості викладання курсу «міжнародна безпека та державна політика у сфері євроатлантичної інтеграції України» у вищому медичному навчальному закладі.....	123
Каплін О. Д., Гончаров Г. В. Енцикліка Папи Римського Франциска «fratelli tutti» («усі – брати») і актуальні смисли внутрішньої і зовніньої політики ЄС.....	125
Кириченко М. О., Отамась І. Г. Електронні бібліотеки для сучасної освіти і науки як складова саморозвитку суспільства України та світу у період COVID-19.....	132
Kirchner S. The European Union and the space policy.....	139
Kiforenko O. Public administration of agricultural exports in the EU: useful experience for Ukraine.....	143
Коломиц Н. Ю. Економічні зв'язки України з державами Європейського Союзу.....	148
Кононенко В. П., Новікова Л. В. Особливості вирішення деяких питань екологічної безпеки ЄС на прикладі Польщі.....	153
Кононенко Р. В. Проблеми розвитку трудового потенціалу та трудової міграції в умовах глобалізації.....	158
Корольчук Л. В. Декаплінг екологічної шкоди від економічного зростання як основний індикатор ефективності екологічної політики ЄС.....	163
Cristani F. The Visegrád Group and cybersecurity-related policies: challenges and prospects in the year of the group's 30th anniversary.....	168
Künnecke A. Nord Stream 2 – a pipeline disuniting the EU, its member states and allies.....	173
Левчук В. Д. Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу.....	181
Лепіш Н. Я., Шукалович Б. Проблемні аспекти співвідношення міжнародних договорів і законів України.....	187

Лубенець С. В., Харченко І. М. Сучасні світові тенденції та моделі управління інформаційною безпекою в умовах віддаленого доступу.....	195
Майборода О. Л. Європейська політика безпеки та оборони: основні засади та тенденції реалізації.....	201
Marekha I., Bondarenko S. Pan-European system of environmental taxes.....	206
Матвеев В. Д. Культурна дипломатія крізь призму відносин Україна-ЄС.....	209
Мігунов П. Д. Роль Північного потоку-2 у формуванні зовнішньої економічної політики ЄС.....	214
Мовчан У. І. Ініціативи країн Європейського Союзу в регулюванні конфлікту на Донбасі.....	220
Наумік-Гладка К. Г., Гаркуша В. О. Соціально-економічна безпека Європи: демографічна криза і стратегії елімінації наслідків.....	224
Отенко І. П., Куцій С. С. Вирішення екологічних проблем країн Європи.....	233
Паїк А. С. вплив пандемії COVID-19 на дипломатію країн ЄС.....	238
Петрів С. Ю. Юридичні факти у механізмі правового регулювання відносин у мережі Інтернет.....	244
Петрухан М. Г. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу.....	251
Погребняк Н. С. Мови національних меншин в Україні: відповідність нормативного врегулювання міжнародно-правовим вимогам.....	257
Помазан М. Є. Україна у Східному партнерстві у рамках європейської інтеграції.....	264
Porieva V. On some instruments of interaction between NGO and EU institutions in the process of overcoming environmental problems: project for Polissya region in Ukraine.....	268
Псьота Т. В. Нормативно-правові засади регулювання інвестиційної діяльності ЄС.....	275
Птащенко О. В., Куц Я. М. Контртерористична політика Європейського Союзу.....	279
Ращупкіна Д. Р. Політика ЄС у сфері безпеки та оборони.....	283
Репіхов І. В. Політика ЄС в сфері інформаційної безпеки.....	287
Сачко А. М. Роль Євросоюзу у вирішенні глобальних екологічних проблем.....	292

Севастьяненко О. В., Янчук Н. М. Правове забезпечення інформаційної безпеки Європейського Союзу.....	299
Сікаленко О. Ю. Сучасні виклики безпеці: проблеми продовольчої безпеки.....	303
Смирнова Д. Д. Європейський зелений курс: стратегія розвитку енергетики.....	308
Сободєєва А. О. Скандинавські монархії у Європейському Союзі: старомодна звичка чи національне надбання.....	316
Солових В. П., Солових Є. М. Політика держав ЄС під час пандемії COVID-19: міжнародний аспект.....	322
Sosnovski M. European neighborhood policy as a motive force of the cross-border cooperation development in Ukraine.....	325
Тимофєєва К. Р. Європейська політика сусідства ЄС та Східне партнерство: сучасні пріоритети та регіональні прогнози	329
Торосова Л. А. Міграція українців до країн Європейського Союзу: актуальні проблеми та подальші перспективи міграційної політики.....	332
Усікова В. І. Європейський Союз та міжнародні організації.....	339
Федорова Д. В. Екологічна політика ЄС.....	343
Філатова О. Є. Від національного до глобального: національна політика як компонента зовнішньополітичної стратегії України крізь призму часу.....	349
Хижняк Л. М., Хижняк О. В. Міграційна політика Європейського Союзу в контексті мегатрендів соціальної мобільності в сучасному світі.....	353
Червяцова А. О. На шляху до Європейського простору освіти: стратегія ЄС щодо співробітництва у сфері освіти (2021-2030).....	358
Черненко С. М., Онуфрієвич З. Д. Соціальний вимір євроінтеграційного вектора розвитку України.....	364
Чернишова Л. О., Нікітіна К. С. Політика Європейського Союзу щодо вирішення палестино-ізраїльського конфлікту.....	370
Shvedun V., Ruban A. Development of the European Union: trends and perspectives.....	374
Shkola V., Prishko A. Geopolitical changes: China as the crucial strategic partner of the European Union and Ukraine.....	377

ЕКСТРЕМІЗМ У ЄВРОПІ: ГОСТРА ПРОБЛЕМА, ЩО ПОТРЕБУЄ НЕГАЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Алексєєва Тетяна Іванівна,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
t.alekseeva@karazin.ua

Толста Маргарита Олегівна,
студентка 3-го курсу групи УМІ-32 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
tolstamargarita@gmail.com

Москаленко Артем Юрійович,
студент 3-го курсу групи 12
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції,
Харківський національний юридичний університет імені Я. Мудрого,
temusyass@ukr.net

Тема екстремізму в теперішній час є актуальною і зумовлена стрімким розвитком технологій, які виступають як зручне поле для розповсюдження пропагандистської інформації екстремістського характеру. Майже кожного дня на просторах Інтернету з'являється інформація щодо діяльності злочинних об'єднань з вчиненням злочинів всіх ступенів тяжкості. В Європі прояви правого екстремізму несуть велику політичну і криміналістичну загрозу. Тому виникає необхідність у вирішенні проблеми багатьма державами шляхом колективного прийняття належних заходів безпеки.

Вивченню питання проявів екстремізму в Європі присвятили увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як В. Вітюк, С. Ефіров, Ю. Авдєєв, В. Петрищев, Е. Йессе, А. Тарасов, Є. Степанов, Р. Рубінштейн, Е. Паїн та ін. Так, В. Петрищев стверджує, що злочини

терористичного спрямування не можуть бути досконалі у стані ефекту, а потребують часу на дозрівання. А. Тарасов приділив увагу розвитку тенденцій екстремізму, а Р. Рубінштейн пояснює структуру тероризму завдяки колам екстремістської свідомості [1].

Метою роботи є вирішення проблеми екстремізму у Європі. Для цього були поставлені наступні завдання: розглянути дефініцію поняття «екстремізм» та визначити його сутність; провести аналіз негативних наслідків прояви екстремізму та напрямків його розповсюдження; запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми.

Екстремізм (від латинської «*extremus*» – «крайній») – схильність до крайніх поглядів, дій і заходів. До екстремістських відносять діяння, спрямовані на дестабілізацію суспільної ситуації та руйнування основних політичних інституцій, розв'язання соціальних завдань шляхом революційних перетворень і навіть збройних заколотів [2].

Є. Степанов пропонує визначення поняття екстремізму як системи використання насильства для досягнення політичних цілей завдяки примусу політичних органів, міжнародних та національних організацій, державних та суспільних діячів, окремих громадян чи їх груп до скоєння тих чи інших дій на користь терористів, щоб уникнути реалізацію погроз у відношенні до певних осіб чи груп, а також до об'єктів життєзабезпечення суспільства, джерел підвищеної загрози для людей та навколишнього середовища [3, с. 38].

У теперішній час стало досить складно протидіяти екстремізму тільки завдяки появі і розвитку технологій. Екстремістські лозунги та ідеї «програмують» мозок людей на відповідні дії.

Яскравим прикладом є внесення поліції Великої Британії національного символу України до переліку екстремістської символіки. Хоча через деякий час його було видалено, проте видалити це з думок людей неможливо. Так і з'являються негативні асоціації з тією чи іншою державою. Деякі вчені схиляються до думки, що екстремізм є формою тероризму.

Екстремізм торкнувся європейських країн дуже гостро. Правий екстремізм в Німеччині, Італії, заборона використання російської мови в Україні, закон про мову в Латвії, напади екстремістів у Франції. Непродумана міграційна політика, соціальне розшарування, нерішучість правоохоронних органів навіть у відношенні до відомих

ісламістів, неузгодженність дій держав-членів ЄС – все це дало змогу стрімко розвинути різним екстремістським напрямам. Ісламські терористи заповнили країни Європи, що стало найбільшою загрозою безпеці країн ЄС. Саме завдяки ним поняття тероризму та екстремізму було поставлено поруч, де тероризм став крайньою точкою екстремізму. Екстремізм несе в собі такі негативні наслідки, як несанкціоновані мітинги, протести, смерть людей, етнічні конфлікти, прояви пропаганди, масові бійки тощо.

За останній рік багато глобальних процесів пережили значні трансформації. Перш за все, це викликано пандемією COVID-2019 та її наслідками. При цьому, питання боротьби з екстремізмом залишилось, а його актуальність лише демонструє тенденції до росту. Зважаючи на те, що основні сили і ресурси держави витрачають на боротьбу з вірусом та його наслідками, найближчим часом світ може зіштовхнутися з посиленням екстремістських настроїв та проявів, для яких політична і економічна криза світового масштабу виступає лише додатковим збудником.

В подібній ситуації Україна навіть не намагається впроваджувати ефективні методи та інструменти, які б могли допомогти у протидії екстремістським настроям та боротьбі з ними.

Досвід останніх років демонструє, що проблема екстремізму в Україні інколи стоїть більш гостро ніж у вище приведених прикладах Німеччини, Франції та Італії [4].

Проаналізувавши негативні наслідки існування екстремізму та напрямки його розповсюдження, авторами запропоновані наступні шляхи вирішення проблеми екстремізму:

- 1) посилення участі кіберслужб у пошуку витоків розповсюдження екстремізму;
- 2) інформаційна цензура;
- 3) блокування інформації екстремістського характеру;
- 4) підтримання свободи вибору мови (не стосується ведення документації), релігії;
- 5) співробітництво держав-членів ЄС у розробці стратегії по боротьбі з екстремізмом.

Таким чином, загроза екстремізму для країн Європи повстала зараз досить гостро і є спільною для країн-членів. Тому для її розв'язання необхідним є вироблення чіткої стратегії та

комплексного підходу. Запропоновані варіанти вирішення проблеми екстремізму мають наштовхнути держави до рішучих дій щодо протидії екстремістським проявам.

Список використаних джерел:

1. Экстремизм в мировом пространстве: теоретико-методологический аспект. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekstremizm-v-mirovom-prostranstve-teoretiko-metodologicheskij-aspekt/viewer> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18837 (дата звернення: 25.03.2021).
3. Степанов Е. И. Современный терроризм: состояние и перспективы. Москва : Эдиториал УРСС, 2000. 240 с.
4. Сайфудинов А. Борьба з екстремізмом: досвід європейських країн. URL: <https://uapolicy.org/index.php/2021/01/15/borotba-z-ekstremizmom-dosvid-yevropejskih-krayin/> (дата звернення: 30.03.2021).

ПРОЦЕС ЗАСТОСУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Артеменко Ліна Петрівна,
канд. економ. наук, доцент,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
l.artemenko@kpi.ua

Слободянюк Ніколай Васильович,
студент групи УВ-72,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
Kolyaslo14@gmail.com

У сучасному діловому середовищі знання є найважливішим ресурсом. Дійсне позиціонування на ринку та розробка корпоративних стратегій немислимі без урахування конкуренції, як поточної, так і потенційної, а також пов'язаної з ними інформації. До кінця минулого століття інформація щодо конкуренції в основному стосувалася їх частки ринку та пропозиції, однак надзвичайна складність та нестабільність сучасного ділового середовища в наш час вимагає набагато ширшої інформації щодо конкурентів. Ця інформація стосується не лише частки ринку конкурентів та їх пропозиції, а також рівня та структури їх витрат, відношення між якістю та ціною товарів та послуг, обсягу продажів, обсягу діяльності, грошових потоків, ліквідності, платоспроможності та прибутковості.

Конкурентна розвідка – це маркетинговий інструмент вивчення конкурентного середовища, який становить цілеспрямоване збирання інформації про конкурентів для прийняття управлінських рішень з подальшої стратегії й тактики ведення бізнесу [1, с. 13].

Акт збору інформації, її аналізу та розповсюдження інформації дає змогу дізнатись про клієнтів, конкурентів та ринки. Метою конкурентної розвідки є підтримка прийняття стратегічних рішень в організації.

Терміни конкурентна розвідка, бізнес-розвідка та розвідка ринку часто використовуються як взаємозамінні. Хоча ці три функції може виконувати одна і та ж особа чи команда, вони дійсно дуже різні.

Бізнес-аналітика використовує внутрішні дані з власних операцій компанії та показники споживачів, щоб надати інформацію, яка використовується для покращення ключових показників ефективності (KPI), таких як прибутковість, використання та операційна ефективність [2].

Важливою діяльністю, яка передбачається в процесі конкурентної розвідки, є аналіз цільових ринків, складання карти конкурентного ландшафту та визначення ключових конкурентів.

Існує багато джерел для збору інформації про конкурента, таких як сам конкурент, команда продажів, клієнти, які використовують товар конкурента, аналітики, які висвітлюють конкурента, та засоби масової інформації (рис. 1). Деякі з цих джерел можуть включати первинне дослідження (наприклад, продажі та клієнти), тоді як інші вважаються вторинними дослідженнями, наприклад, аналітичний звіт. Для первинних досліджень можуть бути використані офіційні методи дослідження, такі як опитування.

Джерелом конкурентної розвідки можуть конкуренти, продавці, клієнти, партнери, аналітики або ж ЗМІ. Веб-сайт конкурента, ціноутворення, демонстрація товару і, можливо, сам продукт, фінансові дані, вебінари, події, прес-релізи, перелік вакансій, список керівництва та канали соціальних мереж – надають велику кількість інформації щодо конкурента.

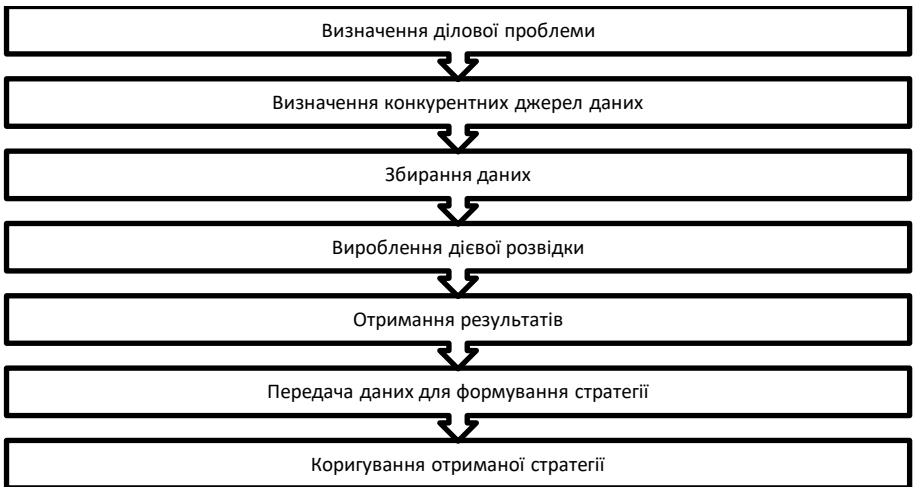
Продавці мають уявлення про те, як конкурент продає, його сильні та слабкі сторони, а також інформацію яку вони можуть використовувати проти інших. Корисно знати ключових продавців, регулярно спілкуватися з ними або проводити офіційні інтерв'ю щодо конкурентних вигравів і програшів.

Клієнти та користувачі конкурентоспроможного товару можуть бути чудовим джерелом для розуміння конкурента та його продуктів; як компанія взаємодіє та продає, якість послуг та підтримка, які вона надає, хороші та погані в продукті. Фокус полягає в достатньо хороших стосунках із клієнтом, щоб отримати таку інформацію.

Великі аналітичні фірми, що охоплюють ринок, і ключові гравці можуть висвітлювати конкурента та оцінювати його у своїх звітах, які можна використати у власних цілях при побудові стратегії компанії.

Довірені партнери, які продають продукцію підприємства або допомагають у впровадженні певних рішень, також можуть мати інформацію про конкурентів. Вони також можуть стати партнером у змаганні або розірвати альянс на користь конкурента.

Як традиційні, так і соціальні медіа можуть бути хорошими джерелами інформації про конкурента. Первинні та відповідні канали соціальних медіа слід відстежувати на предмет згадок про конкурента.

Рис. 1 Процес конкурентної розвідки [4].

Аналітик конкурентної розвідки повинен відсортувати всі дослідження та зібрані дані і скласти згуртований профіль конкурента, який включає фактичні дані, а також виведену інформацію про всі аспекти його діяльності - продукцію, маркетинг, продажі, партнерів, географію та галузі, які вони обслуговують, культура, сильні та слабкі сторони, як вони продають, чому вони перемагають і програють, потенційні заперечення, які можуть бути

використані проти них, заперечення, які вони можуть використовувати проти інших тощо.

Конкурентна інформація може швидко стати застарілою та неточною. Новий постачальник може вийти на ринок в якості сильного конкурента або існуючий постачальник може стати конкурентом через випуск нового продукту. Неправильне припущення або робота з неправильною точкою даних може призвести до неточного аналізу. Тож аналітики конкурентної розвідки повинні регулярно повторювати збір та аналіз інформації.

Основні висновки звіту *The State of Competitive Intelligence Report* за 2019 рік включають:

- 80 % підприємств мають щонайменше одного співробітника, що працює на конкурентну розвідку, порівняно з 76% у 2018 році.

- 40 % планують збільшити свої витрати на конкурентну розвідку у 2020 році.

- 87 % заявили, що їх ринок став більш конкурентоспроможним за останні три роки, а 49% - що набагато більш конкурентоспроможним.

- 79 % обмінюються інформацією електронною поштою, а 62 % обмінюються інформацією в прямому ефірі на зустрічах.

- 91 % повідомляють, що бачили кількісні вигоди, а 95 % кажуть, що бачили якісні вигоди від застосування конкурентної розвідки.

У тих, хто обмінюється інформацією щодня, на 84 % частіше спостерігається збільшення доходів, ніж у тих, хто обмінюється інформацією на спеціальній основі.

Конкурентна розвідка важливий аспект діяльності сучасного підприємства, оскільки дає можливість отримати більш повну інформацію щодо діяльності конкурентів. Її джерелами можуть стати як самі конкуренти чи їхні продавці, так і клієнти, партнери, аналітики чи ЗМІ, а використання зібраної інформації використовується при розробці нової продукції, маркетингового комплексу, стратегії підприємства та ін. Застосування конкурентної розвідки дозволяє підвищувати ефективність діяльності компанії, зберігати конкурентні позиції на ринку або ж вийти першими на ринок з новим продуктом.

Список використаних джерел:

1. Копотун І. М., Падалка А. М., Кузьмічова-Кисленко Є. В. та ін. Конкурентна розвідка: навч. посіб. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 188 с.
2. Competitive Intelligence Defined & Explained. URL: <https://www.cipher-sys.com/competitive-intelligence> (Last accessed: 10.03.2021).
3. Competitive Intelligence Process and Best Practices. URL: <http://www.tektrends.net/2013/11/competitive-intelligence-process-and-best-practices/> (Last accessed: 10.03.2021).
4. Competitive Intelligence. URL: <https://businessjargons.com/competitive-intelligence.html> (Last accessed: 10.03.2021).
5. 2019 State of Competitive Intelligence Report. URL: <https://www.masstlc.org/2019-state-of-competitive-intelligence-report/> (Last accessed: 11.03.2021).

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ЄВРОСОЮЗУ

Архипова Дарина Євгенівна,

студентка 1-го року магістратури групи 8.01.292.010.20.1

факультету міжнародних відносин і журналістики,

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця,

darinastaaaaar@gmail.com

Поворотним моментом для ідентичності Євросоюзу і його ролі на міжнародній арені в 2020 р. обіцяло стати завершення процесу виходу Британії з ЄС (брекзит). Однак з початку року кризові явища набули лавиноподібний характер з точки зору не тільки масштабу, а й характеру. Пандемія коронавіруса стала випробуванням для соціально-політичних систем і чітко виявила тенденції в міжнародних відносинах, які були недооцінені або свідомо замовчувалися.

Аналіз поведінки європейської дипломатії дозволяє зробити наступний висновок: фактор COVID-19 поки істотно не вплинув ані на зміст і основні лінії зовнішньої політики ЄС, ані на механізми її здійснення. Але очевидно, що плани нарощування «жорсткої сили»

ЄС тимчасово усунуті і вимушеним переглядом фінансових пріоритетів, і підневільної необхідністю інтенсифікувати традиційну ставку європейців на «м'яку силу». Пандемія ще більше актуалізувала потребу в гуманітарному співробітництві з іншими країнами.

Цей факт по-своєму відображає і нову реальність у глобальному масштабі - військова міць держав відходить на другий план, вона кілька втрачає свою колишню вагу в світовій політиці, зберігаючи значимість в ситуаціях прямих бойових дій і як фактор стримування потенційного противника [2].

Найважливішим на даний момент завданням зовнішньополітичної служби визнано сприяння придушення осередків поширення коронавірусу в сусідніх з ЄС країнах. Найбільша небезпека, за наявними оцінками, може виходити з таборів сирійських біженців та інших мігрантів, розташованих на території Іраку, Лівану і Йорданії. На поліпшення санітарних умов і надання медичної допомоги біженцям зовнішньополітична служба ЄС виділила 2,24 млрд євро. Для нейтралізації інших вогнищ потенційної загрози поширення коронавірусу в напрямку Європи, ЄС запускає програму надання фінансової допомоги країнам-партнерам в Північній Африці, Сахеле, а також в країнах Східного партнерства на суму в 15,6 млрд євро [3]. Виділені кошти повинні бути витрачені на розвиток сфери охорони здоров'я та поліпшення санітарно-епідеміологічної ситуації.

Пріоритетними напрямками в рамках зазначеної програми керівництво ЄС вважає країни Південного партнерства: Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина і палестинські біженці, Туніс і Сирія (там допомога надається жителями провінції Ідліб, що знаходиться під контролем Туреччини, і не поширюється на території під контролем уряду Б. Асада); Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова, Україна); Західні Балкани (Сербія, Боснія і Герцеговина, Албанія, Чорногорія, Північна Македонія, Косово) і Туреччину. 1,22 млрд направляються партнерам ЄС в Азії і Тихому океані, 291 млн євро – в Латинській Америці і Карибському басейні.

В економічному сенсі більшість країн усвідомлює не лише високу ціну жорстких карантинних заходів, а й вже здійснює, або готується здійснювати масштабні виплати постраждалим особам, бізнесам,

регіонам, в тому числі шукаючи зовнішніх джерел фінансування. Для держав ЄС у цьому питанні особливо важливою є фінансова участь ЄС, який, як згадувалося, має дуже малу компетенцію у вирішенні саме медичних проблем. На рівні ЄС питання «коронабондів» відродило дискусії прихильників фінансової ощадності з прихильниками економічного зростання. Традиційно випуск таких цінних паперів підтримують Італія та Франція. Зокрема остання передбачає ряд дуже коштовних заходів для підтримки економіки, які потребують зовнішнього фінансування на максимально вигідних умовах. Не менш традиційно, противниками таких інструментів виступають Німеччина, Нідерланди та інші країни умовної «півночі», що не бажають вчергове виступати в ролі чи то донорів, чи то кредиторів. Для країн зі слабкою економікою та хиткою ситуацією на ринку зовнішніх запозичень, які позбавлені можливості швидко і точно профінансувати найбільш постраждалі сектори, на кшталт України, зважування санітарних та економічних наслідків карантину повинне бути особливо виваженим та ювелірним, а розширення доступу до зовнішнього кредитування – зовнішньополітичним пріоритетом.

Список використаних джерел:

1. Zielonka J. Has the coronavirus brought back the nation-state. Social Europe, March 26, 2020. URL: <https://www.socialeurope.eu/has-the-coronavirus-brought-back-the-nation-state> (Last accessed: 08.03.2021).

2. Popescu N. How the coronavirus threatens a geopolitical Europe. ECFR, March 20, 2020 URL: https://www.ecfr.eu/article/commentary_how_the_coronavirus_threatens_a_geopolitical_europe?fbclid=IwAR38xTw3GFDyoHDSma7ukuBAH932LykpdilrhSVXz_n8mM3k3qVE5CdNLMM (Last accessed: 08.03.2021).

3. Could the Coronavirus Strengthen Rather than threaten Geopolitical Europe. Australian Outlook, June 2020. URL: <http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/could-the-coronavirus-strengthen-rather-than-threaten-geopolitical-europe/> (Last accessed: 09.03.2021).

4. European Commission, High Representative for Foreign and Security Policy. The EU and Central Asia: New Opportunities for a Stronger Partnership. Brussels, 15.5.2019 JOIN(2019) 9 final.

https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/joint_communication_the_eu_and_central_asia_new_opportunities_for_a_stronger_partnership.pdf

(Last accessed: 09.03.2021).

Науковий керівник: **Отенко Ірина Павлівна**, завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, заслужений економіст України, доктор економічних наук, професор.

ЕКОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗА УМОВ ПОЛІТИЧНИХ І ФІНАНСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ

Асатуров Сергій Костянтинович,

доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
кандидат історичних наук, доцент,
asaturov555@ukr.net

Мартинів Андрій Юрійович,

провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних
відносин і зовнішньої політики України,
Інститут історії України НАН України,
доктор історичних наук, професор,
martynov.andriy15@gmail.com

Історія людства з матеріальної точки зору є зміною технологічних укладів, які визначали форми організації економічного життя. Історія зафіксувала чимало фазових криз, пов'язаних із переходами від одного технологічного укладу до іншого. Найбільш відомими є неолітична революція як перехід до виробничого господарства, промислова революція, яка відкрила період стрімких перетворень індустріального розвитку. Однак уже на початку 1960-х років експерти Римського клубу завели мову про межі економічного зростання, які обумовлені лімітом різноманітних ресурсів. На межі XX-XXI століть експерти Давоського економічного форуму говорять

про важливість переходу до екологічно-чистої економіки. Кількісні та якісні показники такої трансформації визначені Паризькою угодою 2015 р. про запобігання змінам клімату.

В історії європейської інтеграції наукова література фіксує декілька енергетичних криз, які суттєво впливали на політику Європейських Співтовариств. Засобами виходу з кризи на початку 1970-х рр. визначали заощадження енергетичних ресурсів, зменшення частки нафти в енергетичному балансі на користь газу та ядерної енергетики. Енергетична криза супроводжувалась валютною кризою та змінами європейської фінансової політики. На початку XXI століття Європейська комісія визначила стратегію розвитку енергетичної політики ЄС у спільному аналітичному проекті [1, с. 10]. Російські дослідники демонструють стурбованість політичними лімітами на співпрацю ЄС і РФ у сфері енергетики [2, с. 56]. У середині вересня 2020 р. голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляйен доповіла Європейському парламенту «Про стан Європейського Союзу». Доповідь мала назву «Будуючи світ, в якому ми хочемо жити: життєздатний союз у крихкому світі» [3, с. 5]. Серед пріоритетів Європейського Союзу на період до 2027 р. визначено посилення екологічної політики, аби привести її у відповідність до положень Паризької кліматичної угоди 2015 року. Німецька партія зелених наполягає на радикальній трансформації аграрної політики, аби зробити сільськогосподарську діяльність нейтральною до впливу на зміни клімату [4, с. 1]. Спільна аграрна політика Євросоюзу є найстарішою спільною політикою, яка перебуває під впливом потужних лобістських структур. Вихід Великої Британії з Євросоюзу та скорочення надходжень до спільного бюджету ЄС стимулював роздуми щодо можливості трансформації структури витрат на фінансування спільної аграрної політики Євросоюзу. 21 жовтня 2020 р. міністри сільського господарства країн-членів Євросоюзу погодились із принципами реформування аграрної політики. Мова йде про виділення після 2023 р. більшої частини субсидій фермерам, які погодились із запровадженням екологічних стандартів у своїх господарствах [5, с. 2]. Звичайно, самих тільки зусиль аграріїв не вистачає заради реалізації у повному обсязі інноваційних пріоритетів екологізації економіки країн-членів Євросоюзу. Ще більш важливий сегмент цієї політики становить енергетичний сектор. ЄС планує

радикально змінити співвідношення вироблення «чистої» і «брудної» електроенергії [6, с. 18]. Заходи екологічної модернізації економіки також спрямовані на галузь транспорту, промисловість, видобування корисних копалин. По кожному з цих напрямків існують суттєві розбіжності між позиціями урядових структур і громадської думки у країнах «старої» Європи та «нової» Європи. Екологічні «зелені» партії більш впливові у старих країнах-членах Євросоюзу. Існує ризик появи кризи фазового переходу від технологій індустріального укладу економіки до нових екологічних технологій з можливою цифровізацією економіки та розвитком робототехніки на виробництві. Ціною такої інновації може бути загострення соціальних протиріч, пов'язаних із вищим темпом скорочення робочих місць порівняно зі створенням нових «екологічно чистих» робочих місць. Такий стан справ може спровокувати посилення політичних популістів та загострення соціально-політичних протиріч.

Метою доповіді є висвітлення особливостей екологічної трансформації економіки країн-членів Євросоюзу за умов політичних і фінансових обмежень нашої доби.

Основними цілями науково-технічної політики є: забезпечення кількості і якості висококваліфікованої робочої сили, підвищення якості наукових досліджень та їхнього зв'язку з бізнесом, створення сприятливих можливостей для інновацій (стартапів), ефективний захист інтелектуальної власності. ЄС намагається координувати національну науково-технічну політику держав-членів. Однак за рівнем розвитку досягнень науково-технічної революції Європейський Союз поступається США та Японії.

Європейський Союз залишається світовим лідером у процесі глобальної боротьби зі змінами клімату. До 2050 р. поставлено мету стати «екологічно нейтральним», тобто не завдавати шкоди довкіллю. Створено систему екологічного моніторингу та обміну інформацією. Впродовж 1990-х років екологічна політика стала пріоритетним напрямком діяльності ЄС. Питання захисту довкілля включені у програми розвитку транспорту, енергетики і сільського господарства. У 1999 р. було запроваджено для ЄС систему екологічної сертифікації. Ключовими завданнями екологічної політики ЄС визначено: боротьбу зі змінами клімату, забезпечення біологічної різноманітності, обмеження негативного впливу

виробництва на здоров'я людей та якість життя, раціональне використання природних ресурсів, переробка відходів. Екологічна політика перебуває у сфері спільної компетенції держав-членів та органів ЄС.

Важливим напрямком діяльності ЄС є спільна енергетична політика. Європейська інтеграція розпочиналась з енергетичних галузей вугілля та атомної енергетики. Але це не привело до формування в рамках європейських співтовариств спільної енергетичної політики. Потрібно було пройти додаткові етапи розбудови спільного ринку, аби актуалізувалась така потреба. В 1988 р. було прийнято програму лібералізації внутрішнього енергетичного ринку країн Західної Європи. Метою було визначено формування спільного ринку енергетики і газу. Починаючи з 1998 р. цей процес перемістився у сферу реальної політики. У вересні 2009 р. було прийнято третій пакет реформування ринку енергетики. Стратегічними завданнями було визначено: спрощення виходу на ринок нових виробників енергії, руйнування монопольної структури ринку, надання споживачу права вільного обрання постачальника, надання третім фірмам доступу до транспортувальних та розподільчих мереж, поділ функцій видобувача, транспортувальника та постачальника енергетичних послуг.

Наразі лібералізації ринку далека від ідеалу. Замість єдиного енергетичного ринку ЄС створено окремі лібералізовані національні ринки. Не відбувся процес демонополізації, адже багато країн ЄС проводять протекціоністську політику у сфері енергетики, недостатнім є рівень конкуренції. У підсумку ціни на газ та електроенергію різняться суттєво по країнах-членах ЄС. На початку 2000-х рр. було прийнято пакет заходів по енергетиці і клімату. Завданнями було визначено досягнення високої ефективності сектору за рахунок підвищення конкуренції, екологічна стабільність та ресурсна стабільність. В 2009 р. була прийнята директива ЄС щодо розвитку альтернативних джерел електроенергії. Ключовим завдання є диверсифікації джерел постачання газу і нафти до країн ЄС.

Країни-члени ЄС глибоко інтегровані у світовий розподіл праці. ЄС має диференційовану структуру зовнішньої торгівлі. До світової економічної кризи 2008 р. на країни ЄС приходилось до 36% світового

експорту і 33% світового імпорту машин та обладнання. Потужні позиції ЄС займає у експорті авіаційної техніки і транспортного машинобудування. ЄС провідний експортер хімічних товарів, включно з фармацевтичними. ЄС зберігає провідні позиції у експорті аграрної продукції та у світовій торгівлі послугами. Майже 70% торгівлі припадає на Спільний ринок. На США припадає 21% експорту і 13% імпорту ЄС. На Китай 16% імпорту і лише 6% експорту ЄС. Якщо у торгівлі зі США ЄС має позитивне сальдо, то у торгівлі з Китаєм негативне. В 2008 р. на Росію приходилося 11% імпорту ЄС і 8% експорту ЄС. Тоді як на «маленьку» Швейцарію 7% експорту ЄС і 5% імпорту. Частка Японія у товарообігу ЄС не перевищувала тоді 5%. Інструментами зовнішньої торгівлі ЄС залишаються єдині митні тарифи та єдина митна політика. Режим найбільшого сприяння стосується усіх країн-членів Світової організації торгівлі. Однак у торгівлі з країнами, які розвиваються ЄС використовує кількісні обмеження, спеціальні захисні заходи захисту власних виробників, антидемпінгові заходи, субсидювання експорту до інших країн, спеціальні стандарти і норми.

Регіональна політика ЄС покликана консолідувати регіони в єдиний інтеграційний комплекс, забезпечувати раціональне поєднання спільних інтересів з інтересами окремих держав. Немає мети повністю зрівняти усі регіони, адже нерівність є характеристикою ринкової економіки та стимулом розвитку. В рамках ЄС не здійснюється перерозподіл коштів між регіонами, як це роблять федеративні держави. Регіони, які потребують допомоги, можуть користуватись структурними фондами ЄС. В 1975 р. створено Європейський фонд регіонального розвитку, 1960 р. Європейський соціальний фонд, 1993 р. Фонд консолідації та Європейський інвестиційний банк.

Принципи роботи структурних фондів: 1) предметна і територіальна концентрація зусиль на виборі обмеженої кількості напрямів діяльності та відбору; 2) багаторічний програмний підхід; 3) партнерство властей усіх рівнів; 4) доповнення фондами ЄС національних ресурсів регіональної політики. Головними напрямками регіональної політики є конвергенція, тобто сприяння розвитку територій з низьким рівнем добробуту, конкурентоспроможність, допомога територіям із структурними

проблемами, розвиток людського капіталу боротьба з тривалим безробіттям, створення центрів професійної перепідготовки. Соціально-економічна конвергенція друга після аграрної політики стаття видатків спільного бюджету ЄС. В бюджеті 2007-2013 рр. на ці потреби було витрачено 300 млрд. євро. Після вступу нових країн до ЄС у 2004, 2007, 2013 рр. було прийнято рішення, що обсяг фінансової допомоги не може перевищувати 4% валового внутрішнього продукту, інакше можна розігнати інфляцію та створити диспропорції національних бюджетів нових країн-членів ЄС. За підсумками розширення головним реципієнтом допомоги за цими фондами стала Польща. Великі видатки йдуть на Італію, Східну Німеччину, Португалію, Грецію, Чехію, Угорщину.

Цілями спільної аграрної політики ЄС є: підвищення продуктивності сільського господарства, забезпечення соціального захисту аграріїв, стабілізація ринків аграрної продукції, продовольча безпека, підтримка розумних споживацьких цін на сільськогосподарські товари, надання експортних субсидій. З цією метою 1962 р. було створено Європейський фонд орієнтації і гарантій сільського господарства. Сектор гарантій здійснює закупівлю у фермерів продукції за фіксованими цінами, збереження інтервенційних запасів, субсидювання експорту. Секція орієнтації вирішує структурні завдання галузі, тобто раціоналізацію виробництва, захист ґрунтів, підвищення якості продукції та гарантій її збуту. Ця система була цілком впроваджена у липні 1968 року.

В 1988 р. була здійснена спроба обмеження перевиробництва. Фермери стали отримувати субсидії за відмову від вирощування певних видів продукції. Приєднання до ЄС аграрних країн таких як Польща актуалізувало завдання реформування спільної аграрної політики. Запроваджувалась система адресних субсидій фермерам, аби стимулювати до скорочення площі земель, що обробляються, зменшення інтенсивності їхнього використання та скорочення обсягів аграрної продукції.

Впродовж 1993-2003 рр. витрати на субсидії скоротились з 26 до 10 млрд. євро, а експортні субсидії з 10 до 3 млрд. євро. Але аграрний сектор країн, які 2004 та 2007 рр. стали членами ЄС є менш рентабельним, а ціни на аграрні продукції менші, ніж були в ЄС-15 країн членів. Причому багато центральноєвропейських фермерів не

могли продавати свою продукцію через її невідповідність стандартам ЄС. Було вирішено, що розмір субсидій залежить від дотримання норм праці на фермі, використання стандартів землекористування, умов утримання тварин, безпеки і якості продуктів. До 2013 р. видатки на субсидії скоротились на 30%. На той час в ЄС діяв 21 організований аграрний ринок (найважливіші зерна, м'яса, молочних продуктів, фруктів і овочів, вина, цукру). Вирішуються питання підвищення конкурентоздатності аграрного сектору (модернізація виробництва і людського капіталу), поліпшується сільськогосподарське середовище і ландшафти, а також якість життя у селах. Саме на це буде зорієнтовано реформування спільної сільськогосподарської політики Євросоюзу на бюджетний період до 2027 року. Однак прийняття цієї бюджетної стратегії ускладнюється багатьма кризовими факторами. До остаточного підведення підсумків президентських виборів у США невизначеною залишалась доля торговельної угоди між Великою Британією та Євросоюзом. Британський прем'єр-міністр Б. Джонсон привітав Дж. Байдена з перемогою на виборах 3 листопада 2020 р. ще до визнання поразки Д. Трампа. Очікувана перемога кандидата Демократичної партії робила більш компромісною британську позицію щодо нової торговельної угоди з ЄС. Але завершення процедури виходу Великої Британії позбавляє спільний бюджет ЄС суттєвих надходжень. Відповідний секвестр може чекати на витратні статті бюджету. Можуть меншими стати субсидії фермерам у країнах, які відносно недавно стали членами Євросоюзу.

Наявною є потреба знаходження пакетного компромісу щодо проекту бюджету ЄС до 2027 року. Тобто успішна екологічна модернізація економіки країн-членів Євросоюзу залежить як від фінансового ресурсного забезпечення реалізації назрілих реформ, так і позиціонування Євросоюзу у світі.

Висновки. Екологічна модернізація економіки країн-членів Євросоюзу пов'язана із ризиками кризи фазового переходу від одного економічного укладу до іншого. Цей перехід має свою соціально-політичну ціну та ускладнення. Ключовими критеріями успішності або невдачі цього проекту є реформування спільної аграрної політики Євросоюзу, досягнення високих екологічних стандартів енергетичного сектору, транспорту та промисловості. До

кінця 2020 р. було досягнуто компромісу щодо перегляду сільськогосподарської політики Євросоюзу. Різними є стратегії країн ЄС щодо енергетичного сектору. Франція залишається прихильницею атомної енергетики. Німеччина закриває атомні станції, що обумовлює потребу збільшення виробництва енергії на теплових станціях та із альтернативних джерел електроенергії. Досягнення нових екологічних стандартів у промисловості ставить питання соціально-політичної стабільності, адже існує ризик скорочення кількості робочих місць у старих промислових секторах та повільне створення нових робочих місць. Такі диспропорції можуть негативно позначитись на політичній підтримці «зелених» екологічних політичних партій насамперед у країнах «старої» Європи. Політичні позиції «зелених» у країнах «нової» Європи є менш впливовими. Цей факт ускладнює формування спільної екологічної групи впливу у ЄС з метою політичного тиску з метою реалізації екологічної модернізації економіки.

Відкритим є питання посилення або послаблення конкурентної спроможності економіки Європейського Союзу, якщо екологічну модернізацію проводитиме тільки Євросоюз, а не інші економічні центри, такі як Китай, США, Індія, Японія. У жовтні 2020 р. П'ятий Пленум ЦК КПК затвердив 14-й п'ятирічний план на 2021-2025 роки та стратегію до 2035 року на умовах опори на власні сили та зовнішньої відкритості. Китай не готовий витратити стільки ж, скільки Європейський Союз на екологічну модернізацію китайської економіки, адже великими залишаються витрати на підтримання соціально-політичної стабільності китайського суспільства. Джоозеф Байден декларував намір повернути США до Паризької кліматичної угоди. Але відкритим є питання наявності загально американського політичного консенсусу щодо швидкої екологічної модернізації американської економіки. Адже досвід президентства Д.Трампа 2017-2020 рр. засвідчив факт стимулювання американської економіки за рахунок відмови від стандартів міжнародних екологічних угод. Тобто успішність екологічної модернізації економіки Євросоюзу системно залежить від внутрішньої спроможності еліт і європейських суспільств реалізувати цей курс та від сприятливої розстановки сил у глобалізованому світі.

Список використаних джерел:

1. Європейська Комісія (2000): Огляд енергетичних потреб Європейської Спілки до 2010 року.
2. Европейский Союз в XXI веке: время испытаний. М., 2012. 308 с.
3. EU-Kommissionspräsidenten Ursula von der Leyen changiert in Ihrer Rede zur Lage der EU zwischen Zweckoptimismus und überraschend deutlichen Ansagen // <https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/politik/europa/2075408-reden-wir-europa-nicht-schlecht.html> (Last accessed: 06.03.2021).
4. Grüne wollen radikalen Umbau der Agrarpolitik // <https://www.deutschlandpolitik.de/eu-gruene-wollen-radikalen-umbau-der-agrarpolitik.1939.de.html> (Last accessed: 06.03.2021).
5. EU-Staaten einigen sich auf Agrarreform // <https://www.welt.de/politik/ausland/article218271184/luxemburg-eu-staaten-einigen-sich-aus-agrarreform.html> (Last accessed: 04.03.2021).
6. EU energy in figures // <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99fc30eb-c06d-11e8-9893-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-78277087> (Last accessed: 04.03.2021).

МІГРАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Баландіна Олександра Євгенівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
sashabalandina2003.gmail.com

Білоусова Тетяна Вікторівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
tatta03122.gmail.com

На сьогодні Європейський союз є потужним економічним та політичним об'єднанням, осередком стабільної економіки і високого рівня життя та омріяним пунктом призначення для багатьох іммігрантів, які з часом стали його загальною проблемою. Тема нераціональної політики щодо прийому іноземців та відсутності злагоди у цьому питанні між країнами-учасницями ЄС набуває все більшої актуальності в умовах пандемії COVID-19. Подальша невирішеність цієї проблеми може призвести до загального дисбалансу та загострення суперечностей усередині об'єднання, а можливо, – і до його розколу.

Метою нашого дослідження є визначення ролі міграційних процесів у сучасному кризовому стані ЄС, аналіз причин цього явища та пошук можливих шляхів вирішення зазначеної проблеми.

Величезна кількість іммігрантів, особливо з країн Африки та Близького Сходу (Сирії, Афганістану, Іраку тощо), щороку прибувають до Європи в пошуках кращого життя. Причини, чому громадяни третіх країн вирішують змінити місце свого постійного проживання, найрізноманітніші. До основних з них варто віднести такі як: регулярні військові дії чи низький рівень соціально–економічного розвитку на батьківщині іммігрантів, прагнення до здобуття гідної освіти, пошук можливостей працевлаштування, а також стихійні лиха великих масштабів [6, с. 30].

Право людини на здійснення міграцій та свобода вибору місця проживання закріплені у різноманітних міжнародних договорах. Зокрема, важливу роль у цьому питанні займає Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р.. Ніхто не може забрати у особи права вільного пересування по всьому світу, однак у такому випадку від самої особи вимагається дотримання законів тієї країни, яку вона обрала для проживання [5, с. 55].

Однак на практиці втілення цих засад значно відрізняється від теоретичних. Надмірно толерантна політика ЄС, направлена на дотримання принципів демократичності та гуманізму, призвела до підвищення рівня неконтрольованих міграційних потоків, на що Європа тривалий час «закривала очі». Слід відмітити, що біженці мають широкий спектр повноважень у більшості країн ЄС. На користь вимушених іммігрантів уряд позбавляє житла своїх малозабезпечених громадян, виділяє величезні суми грошей на підтримку знедолених іноземних переселенців тощо. Натомість прибулі жителі країн третього світу не прагнуть асимілюватися з місцевим населенням чи хоча б елементарно слідувати усталеним традиціям. Навіть навпаки, досить часто вони займають позицію відособленості, ведуть споживацький спосіб життя та сприяють підвищенню рівня злочинності у певній країні.

Насадження тенденцій багатокультурного суспільства та небажання ЄС брати до уваги інтереси й корінного населення стають підґрунтям виникнення багатьох протиріч, міжнаціональних та міжрелігійних конфліктів, соціальної напруженості, ксенофобії та тероризму. Усі негативні вищезазначені фактори викривають недоліки міграційної політики ЄС, яка, зокрема, призвела до кризи 2015 р. Так, за різними підрахунками кількість біженців та нелегальних мігрантів перевищила позначку в 1 мільйон осіб, що в 4 рази більше показників 2014 р. [5, с. 56].

Однак, слід зазначити, що міграційна криза 2015 р. була не єдиним викликом для Європи. На жаль, на сьогоднішній день з появою такого каталізатора глобального розладу, як пандемія коронавірусу, Європейський союз ще більше неспроможний стримувати, а тим більше повноцінно та ефективно вирішувати проблему неконтрольованих міграційних потоків. Не дарма прем'єр-міністр Італії Джузеппе Конте на одному із своїх інтерв'ю заявив, що

COVID-19 з часів Другої світової війни став найбільшим випробуванням для Європи [1].

Ще в 2020 р. з початком першої хвилі коронавірусу, країни Шенгенської зони розпочали закривати свої національні та адміністративні кордони. Такі дії хоч і порушують принцип «чотирьох свобод» ЄС (рух товарів, людей, послуг та капіталу), однак в умовах загострення пандемії, країни-учасниці змушені йти на тимчасові утиски та віддавати пріоритет піклуванню про здоров'я власних громадян [3].

З 17 березня 2020 р. Європейська рада прийняла постанову про певні обмеження перетину кордонів третіми країнами з незначними винятками [3]. У результаті подібних дій, згідно зі статистикою, протягом перших десяти місяців 2020 року кількість клопотань про надання притулку в ЄС зменшилося на 33% у порівнянні з таким самим періодом у 2019 році [2].

Натомість численно зростає кількість нелегальних мігрантів. Біженці з країн третього світу все частіше намагаються перетнути Середземне море, проте більшості з них так і не вдається дістатися до омріяної Європи, держави якої відмовляються надавати допомогу потопаючим суднам.

Нелегальні мігранти проникають на територію ЄС без документів та медичних довідок і під страхом депортації не звертаються до лікарів у разі виникнення симптомів коронавірусу, тим самим наражаючи на небезпеку місцевих жителів. Тенденції збільшення рівня захворюваності, що спостерігаються у різних державах, сприяють наростанню нетерпимості до нелегальних мігрантів з боку корінного населення європейських країн [3].

Однак, навіть у такий складний час глобальної кризи, Європа не може повністю відмовити громадянам третіх країн у перетині своїх кордонів, адже важливу частину в економіці держав ЄС займають саме іноземні кадри, особливо у галузях первинного та вторинного секторів. Європа, яка, окрім пандемії коронавірусу, потерпає й від старіння нації, потребує молодих трудових мігрантів, а тому йде їм на певні поступки. Наприклад, в Італії розглядається можливість амністії осіб, які потрапили до країни нелегально, із наданням певної соціальної допомоги та працевлаштування [3].

Міграційна криза розколола країни Європи на ті, що виступають за прийняття мігрантів, та ті, що не бажають пускати їх на свою територію. Ця проблема навіть стала одним з факторів, що вплинув на результати референдуму у Великобританії й прийняття рішення про вихід її з Євросоюзу. Оскільки зараз жителів ЄС більше хвилюють не економічні проблеми, а міграційна криза, що призводить до зростання терористичної погрози, серії терактів та інших тяжких наслідків для усього населення держав Євросоюзу [4, с. 49].

Варто зазначити, що останнім часом лідери Євросоюзу стверджували, що міграційна проблема вирішена, однак під час пандемії стало зрозуміло, що це питання було лише відкладено. Наступна економічна криза через спалах коронавірусу ще більше вдарила по країнах, які і без того відчували на собі тяжкі наслідки воєн, в результаті цього потік біженців значно посилюється і міграційна проблема ще більше загострилася.

Євросоюз перекладає значну частину відповідальності на країни, що стають першими на шляху біженців до Європи – Італію і Грецію, проте, безумовно, відповідальність повинні нести усі 27 країн, що на даний момент входять до складу Європейського Союзу. На нашу думку, наврядчи міграційний тиск зменшиться в найближчі роки, якщо не буде вжито заходів на всіх рівнях, реформована система надання притулку, не зміниться підхід до інтеграції мігрантів в європейський соціум і на ринку праці, що не посилить контроль на кордонах і не будуть реалізовуватися угоди з країнами, звідки йде потік біженців і нелегалів. Отже, міграційна криза доводить, що ряд проблем у сфері міграції складно вирішити на національному рівні, адже вони вимагають об'єднання зусиль усіх членів ЄС, щоб вони виступали як єдиний політичний інститут та використовували загальні механізми для подолання наслідків кризи та розробки загальної міграційної політики. Безповоротність міграційних процесів і перетворення їх на структурний чинник економіки, вимагають все більш ретельного опрацювання методів регулювання міграції й визначення довгострокових цілей і пріоритетів.

Країни ЄС, що приймають мігрантів, здебільшого, на жаль, не можуть адекватно адаптуватися до масового напливу біженців, нелегалів, зростання сімейної та нелегальної міграції на наднаціональному рівні. Саме тому їм необхідно розробити більш

дієву міграційну політику, яка б врахувала специфіку кожної із європейських країн та більш рівномірно розподілити міграційне навантаження. Держави-члени ЄС використовують різні підходи, механізми та інструменти, щоб вирішити питання міграційної кризи. Варто зауважити, що загальний наднаціональний формат не в змозі врахувати особливості міграційних інтересів усіх членів спільноти через те, що вони відрізняються різними чинниками: устроєм та формою правління, історією та культурними традиціями, соціально-економічним розвитком та рівнем інтеграції, що пов'язані з різним часом вступу до Євросоюзу.

Єврокомісія (далі – ЄК) намагалася знайти компроміс – і в жовтні 2020 року був представлений план: на цей раз було запропоновано не обов'язкове приймання біженців кожним членом співдружності, бо згідно з планом ЄК, країни можуть або приймати мігрантів, або спонсорувати їх повернення в країни походження, або пропонувати матеріальну допомогу на місцях у країнах прибуття. Слід зазначити, що, хоча план виглядає доволі компромісним, він не влаштував повністю жодну зі сторін. Греція та Італія наполягають на справедливому перерозподілі біженців, коли в той час країни Східної Європи й Австрія стверджують, що заходи щодо переселення біженців можливі тільки на добровільній основі. Як наслідок, питання міграційної проблеми досі залишається відкритим [7].

Таким чином, можемо зробити висновок, що хоча Євросоюз у свій час і зумів дещо пригальмувати розвиток міграційної кризи, відновити контроль над зовнішніми кордонами та домогтися різкого скорочення потоку міграції, цю проблему треба вирішити в максимально швидкі терміни для збереження союзу. Щоб розв'язати кризу, потрібні як короткострокові заходи, так і довгострокові, для цього потрібний як загальний бюджет і загальна позиція, так і – найважливіше стратегія і розв'язання міграційної проблеми, яка б влаштувала особливості та інтереси усіх 27 країн-членів Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Coronavirus: EU could fail over outbreak, warns Italy's Giuseppe Conte. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52224838> (Last accessed: 25.03.2021).

2. Migration statistics update: the impact of COVID–19. European Commission website. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_232 (Last accessed: 25.03.2021).

3. Матюхова Е.И. Миграционный вызов ЕС в условиях пандемии COVID-19: проявление солидарности или угроза сплоченности? Журнал ИМЭМО РАН: сетевой журнал. 2020. № 4. URL: https://www.afjournal.ru/index.php?page_id=365 (дата звернення: 24.03.2021).

3. Миграционные процессы в Евросоюзе: современные проблемы и вызовы / под ред. О.Е. Трофимовой. М.: ИМЭМО РАН, 2019. 49-51 с. URL: <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2019/2019-017.pdf> (дата звернення: 23.03.2021).

4. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2017. № 6. С. 54–57. URL: <http://international-relationstourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/b9a9aeed2b7c856e61b9cd903ce31966.pdf> (дата звернення: 24.03.2021).

6. Пак Н. А. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2016. С. 30–32. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/viewFile/3237/2910> (дата звернення: 23.03.2021).

7. Раскол, мигранты, терроризм: какие проблемы Евросоюза обнажила пандемия. URL: <https://www.gazeta.ru /politics/2020/12/29 а 13420526.shtml> (дата звернення: 25.03.2021).

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Бобошко Микита Олександрович,
студент 5-го курсу групи 8.01.291.020.20.1
факультету міжнародних відносин та журналістики,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
nikita.bbko@gmail.com

У зв'язку із зростанням чисельності населення і індустріалізації в країнах, що розвиваються, потреба людства в області енергетики досягла безпрецедентного рівня. Більше половини нашої енергії надходить з вичерпних видів палива, які видобуваються в глибинах земної кори. За оцінками, з початку комерційного буріння нафтових свердловин в 1850-х роках людство заправляє більш 135 мільярдів тонн сирової нафти в свої автомобілі, заправляє електростанції і опалює свої будинки. Ця цифра збільшується з кожним днем [1].

Кожен день людство споживає більш ніж мільйон тераджоулів енергії. Це приблизно еквівалентно тому, якби всі 7,5 мільярди людей кип'ятили 70 чайників води в годину цілодобово [1].

Питання етичних викликів у сфері енергетичної безпеки поки ще не було належно висвітлено в сучасних наукових дослідженнях про Європейський Союз. Енергетичну безпеку ЄС вивчали у своїх працях такі вчені, як Бобров Є., Мітюшкіна Х., Бжужка Я., Пика Й. і ряд інших. Дослідженням енергетичної безпеки також займаються Глобальний енергетичний інститут Торгової палати США та Світова енергетична рада, які раз у декілька років формують звіти, в яких освітлюються багато корисних даних про енергетичну безпеку країн світу.

Газове голодування за останні два століття завдало величезної шкоди планеті. Використання вугілля, нафти і газу нерозривно пов'язане з підвищенням рівня парникових газів в атмосфері Землі і є одним з провідних факторів зміни клімату. Вчені всього світу згодні з тим, що гряде катастрофа, яку можна зупинити, лише позбувшись звички використовувати таке паливо. Але це створює нову проблему. Як забезпечити населення достатньою кількістю енергії, щоб світло залишилося включеним?

Проблема переходу до стійких джерел енергії в усьому світі є питанням прав людини. Точно так же, як люди мають право на основні життєві блага, такі як житло, харчування і т.п., всі люди також мають моральне право на доступ до енергії, необхідної для життя. Однак національним урядам всього світу ще доведеться перетворити це моральне право на реальність, адже, в даний час більш ніж 800 млн населення світу живе без доступу до енергії.

Правове визнання права на енергію спрямувало б іноземну допомогу і національні інфраструктурні проекти на більш справедливий розподіл енергоресурсів, щоб всі люди мали до них доступ (а також до інших видів енергії, в яких вони потребують).

З цією метою колишній Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун назвав 2014-2024 роки Десятиліттям стійкої енергетики для всіх. Протягом цього десятиліття ООН заохочуватиме уряди та неурядові організації до того, щоб зробити поновлювані і стійкі джерела енергії доступними для більшої кількості людей. Одним з проєктів, включених в цю роботу, є "глобальна система відстеження", яка збирає базові дані про доступність енергії з усього світу і надає два рази в рік оновлену інформацію про тенденції в області доступу до енергії [1].

З моральної точки зору енергетика також вважається загальним благом, тобто силою, яка дозволяє "соціальним групам і їх окремим членам щодо ґрунтовно і безперешкодно отримувати доступ до своєї власної реалізації".

Якщо подивитися на інформацію, яка була зібрана Світовою енергетичною радою, за останні 20 років у багатьох країнах вже спостерігаються величезні зрушення в доступності енергії для населення [2, с. 19]. Такі зрушення безумовно підвищують конкурентоспроможність країн на світовій арені і дають можливість розвиватися, наздоганяти і переганяти інших.

Однак це не означає, що робота припиняється адже навіть в найрозвинутіших європейських країнах все одно є прогалини в галузі постачання енергії, і дана етична проблема нікуди не зникає. Для найбільш благополучних країн і фактично всіх країн, які потребують поліпшення як доступу до енергії, так і її цінової доступності, ключовим моментом є впровадження відповідних стратегій і

здійснення правильних інвестицій в енергетику для підтримки економічного зростання.

Екологічна стійкість енергетичних систем вимірює здатність країни пом'якшувати і запобігати деградації навколишнього середовища і наслідків зміни клімату. На сьогоднішній день, багато країн зосереджені на продуктивності і ефективності виробництва, передачі і розподілу, декарбонізації і підвищенні якості повітря. Найбільш стійкі енергетичні системи продовжують існувати у Європейському Союзі, які характеризуються високим рівнем поновлюваних джерел енергії, з точки зору різних технологій, високого рівня енергоспоживання, ефективності і більш низьких рівнів викидів вуглекислого газу і твердих частинок.

Якщо звернути увагу на країни, які лише зовсім нещодавно почали стежити за стійкістю своїх енергоджерел, то тут можна побачити кілька знайомих назв. За даними Світової енергетичної ради можна побачити, що максимальне поліпшення стійкості енергоресурсів за останні 20 років, були у представників ЄС – Данії, Естонії, Ірландії, Мальті, Польщі та ін. Ці країни домоглися дуже значних результатів, а саме підвищили показник стійкості більш ніж на 14% за останні 20 років [2, с. 26].

Однак, дивлячись на результати цього ж рейтингу, поліпшення ситуації досі не є загальносвітовим явищем; з 2000 року 57 країн зіткнулися зі зниженням своїх показників стійкості [2, с. 27]. Одне з найбільш різких падінь відбулося в багатих на природні ресурси і країнах, що розвиваються, які рухаються по шляху розвитку з інтенсивним використанням палива. Що дає зрозуміти через що так важко домогтися поліпшень адже чверть держав не сприймають дану проблему всерйоз.

Залежність від вичерпних видів палива створює ряд серйозних етичних проблем. Це питання, що стосуються нашої відповідальності перед майбутніми поколіннями, які виникають у зв'язку з тим, що паливо не є поновлюваним джерелом енергії, тому кожен барель нафти або тонна вугілля, спалені сьогодні, назавжди втрачені для майбутніх поколінь. Крім того, побічні продукти при спалюванні такого палива становлять небезпеку як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь.

Ядерна енергетика також стикається з серйозними етичними проблемами. В результаті використання ядерної енергії утворюються токсичні відходи, які залишаються небезпечними для тисяч поколінь. Навіть якщо припустити, що роботу атомних електростанцій можна зробити безпечною, зберігання ядерних відходів може поставити під загрозу здоров'я і безпеку незліченної безлічі людей в майбутньому. Крім того, поширення ядерної технології, необхідної для виробництва ядерної енергії, також породжує етичні проблеми в області міжнародного миру і безпеки.

Такі джерела енергії, як сонячна, вітрова та геотермальна енергія, часто пропонуються в якості поновлюваних і екологічно чистих альтернатив вичерпного і ядерного палива. Однак і тут необхідно вирішувати етичні проблеми. У короткостроковій перспективі альтернативні джерела енергії, ймовірно, будуть більш дорогими у порівнянні з вичерпним і ядерним паливом. Такі цінові відмінності означають, що більш безпечні і екологічно чисті джерела енергії, швидше за все, будуть доступні багатим країнам і приватним особам, в той час як бідні верстви населення будуть продовжувати покладатися на більш небезпечні і забруднюють навколишнє середовище джерела енергії. У зв'язку з цим необхідно поставити питання, що стосуються рівності і справедливості при розподілі альтернативних джерел енергії.

Вже зовсім скоро, проблема енергетичної безпеки стане однією з найбільш обговорюваних тем громадськості, адже з кожним роком потреба в ній зростає, обладнання та технології одночасно розвиваються і застарівають, а населення стає все більш схильним до вивчення нових проблем, і більш байдужим. Ті етичні проблеми, про які йшла мова в даній роботі є одними з найбільш термінових і вимагають як найшвидших рішень. Виносити етичні судження про міжнародну енергетичну безпеку дуже непросто. Але це важливе і складне обговорення, і воно повинно бути морально засноване на кінцеву мету – зробити стійкі і поновлювані джерела енергії доступними для всіх людей.

Список використаних джерел:

1. Gray, R. (2017, March 13). *The biggest energy challenges facing humanity*. BBC Future. <https://www.bbc.com/future/article/20170313->

[the-biggest-energy-challenges-facing-humanity](#) (Last accessed: 21.03.2021).

2. World Energy Council. (2020, October). *World Energy Trilemma Index 2020 Report*. World Energy Council in partnership with OLIVER WYMAN.

[https://www.worldenergy.org/assets/downloads/World_Energy_Trilemma_Index_2020 - REPORT.pdf](https://www.worldenergy.org/assets/downloads/World_Energy_Trilemma_Index_2020_-_REPORT.pdf) (Last accessed: 21.03.2021).

Науковий керівник: **Наумік-Гладка Катерина Георгівна**, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, професор кафедри міжнародних відносин, доктор економічних наук, професор, науковий співробітник Інституту доктора Яна У. Сандаля, Норвегія.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Богомольна Анастасія Валеріївна, студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Bohomolna.Anastasiya@gmail.com

У контексті невтішного стану навколишнього середовища в сучасному світі та в Україні зокрема, виникає беззаперечна потреба здійснення міжнародної взаємодії з метою врегулювання проблем охорони довкілля. Співпраця України та Європейського Союзу значною мірою базується на необхідності розподілу обмеженої кількості ресурсів планети та їх захисту й примноження задля збереження сприятливих умов для життя людей та інших організмів на Землі.

Метою даної публікації є дослідження співпраці України та Європейського Союзу в екологічній сфері. Для виконання мети необхідним є виконання наступних завдань: розкриття головних аспектів екологічної політики ЄС, принципів взаємодії України та ЄС в

екологічній сфері, а також надання рекомендацій стосовно засобів охорони навколишнього середовища.

Європейський Союз впроваджує політику, що націлена на всебічне подолання проблем забруднення довкілля та нестачі природних ресурсів. Екологічна діяльність ЄС базується на принципах попередження, запобігання та усунення джерел забруднення, а також на принципі «забруднювач платить», що передбачає відповідальність за вчинення шкоди щодо навколишнього середовища [2].

Дотримання принципів екологічної політики ЄС забезпечує Європейська агенція довкілля (ЄАД), яка була заснована у 1990 році та до складу якої входять 32 країни. ЄАД здійснює заходи, що направлені на запобігання зміні клімату, охорону біорізноманіття, а також захист, розподіл і примноження природних ресурсів [2].

Екологічна діяльність ЄС регулюється великою кількістю міжнародних договорів та угод, що укладаються на основі статті 174 Договору про заснування Європейської Спільноти [3]. Двостороннє співробітництво з партнерами Сходу здійснюється на базі Угод про партнерство та співробітництво. Дані положення та взаємодія ЄС зі східними сусідами призвели до створення Угод про асоціацію, а також виникнення зон вільної торгівлі з Грузією, Молдовою й Україною. Ці угоди визначають загальну стратегію охорони довкілля у межах міжнародної співпраці їх суб'єктів, включно з контролем над використанням і розподілом природних ресурсів та конкретних засобів захисту навколишнього середовища [4].

Європейський Союз та Україна здійснюють співпрацю в екологічній сфері з метою покращення стану довкілля. У 2005 році був прийнятий План дій Україна – ЄС (на 2005 – 2007 рр.), який сприяв зміцненню системних процедур і структур для проведення оцінки впливу на довкілля, значному посиленню співпраці з ЄС, ратифікації міждержавних договорів та протоколів щодо захисту навколишнього середовища тощо. Серед головних проблем, які викрив План дій, був недостатній пріоритет екологічної політики у національній стратегії України, низький рівень виконання запланованих заходів та низький рівень імплементації законодавства й міжнародних угод стосовно охорони довкілля на національному рівні. План дій Україна – ЄС дав потужний поштовх до подальшого співробітництва України з ЄС та

сприяв збільшенню кількості заходів екологічної політики у межах держави [5, с. 7–13].

Наразі двостороння співпраця України та ЄС у сфері довкілля здійснюється на основі Глави 6 V Розділу Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що набула чинності у 2017 році. За нею, взаємодія країн націлена на охорону та покращення стану навколишнього середовища, раціоналізацію користування природними ресурсами та їх розподілу, а також сприяння міжнародному співробітництву задля вирішення регіональних та глобальних екологічних проблем.

Основними сферами взаємодії є протидія зміні клімату, гарантія доступності даних щодо довкілля, покращення якості повітря та води, керування природними ресурсами й відходами, захист біорізноманіття, хімічні й промислові загрози довкіл्लю тощо. Сторони угоди здійснюють обмін інформацією стосовно екології, ведуть спільну наукову діяльність у даній сфері, працюють над впровадженням у практичну діяльність екологічно чистих технологій, взаємодіють на регіональному й міжнародному рівнях за допомогою угод щодо охорони довкілля, забезпечують розвиток стратегії у сфері навколишнього середовища та ін. [6].

Екологічна співпраця України та Європейського Союзу значною мірою вплинула на національну політику України у сфері навколишнього середовища. Міждержавна взаємодія сприяла поширенню цілей ЄС щодо охорони довкілля на чинну діяльність країни, збільшуючи значимість захисту біорізноманіття та природних ресурсів, а також надала поштовх до створення нової національної екологічної стратегії, яка викладена у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». За нею, до основних засад державної екологічної політики ввійшли захист кліматичного середовища, досягнення Цілей Сталого Розвитку ООН, міжнародна екологічна співпраця та євроінтеграція, проникнення аспекту охорони довкілля в інші сфери національної політики, розвиток екологічно чистих технологій, поширення знань про охорону довкілля серед населення країни та ін. В основу даної стратегії були положенні головні принципи екологічної діяльності ЄС, тобто застосування концепцій попередження,

запобігання та усунення джерел шкоди навколишньому середовищу, а також забезпечення відповідальності за вчинення дій, які наносять збитків довкіллю, порушуючи природоохоронне законодавство [1].

Спільна екологічна діяльність України та ЄС, безсумнівно, здійснює позитивний вплив на національну політику України у напрямі захисту навколишнього середовища, проте на сьогоднішній день у даній сфері державного врегулювання існує велика кількість недоліків. Одним із таких невіршених аспектів є недостатня участь в алгоритмі прийняття рішень населення країни. Наприклад, питання доступності інформації про охорону довкілля є тісно пов'язаним з населенням держави, отож при вирішенні проблеми варто брати це до уваги. Необхідно залучити громадськість до алгоритму прийняття рішень, особливо щодо втілення та моніторингу результатів національної екологічної стратегії.

Іншою сферою екологічної політики України, яка потребує вдосконалення, є доступність інформації щодо довкілля. Доступ до даних з цього питання є обмеженим, велика кількість державних ресурсів, наприклад, веб-сайтів, подають застарілу або неповну інформацію. У подальшому необхідно забезпечити доступність отримання повної інформації про національну екологічну діяльність населенням країни.

Важливим недоліком державної екологічної політики України є також відсутність комплексного бачення проблеми у практичній сфері її діяльності. Потрібно забезпечити розвиток усіх аспектів засобів захисту навколишнього середовища з метою покращити його стан як складної системи, що складається з великої кількості компонентів [5, с. 10–13].

Отже, у сучасних умовах питання охорони довкілля набуває все важливішого значення як на національному, так і на глобальному рівнях. Екологічна співпраця ЄС та України є невід'ємною складовою екологічної політики ЄС, направленої на захист навколишнього середовища. Внаслідок міжнародної взаємодії стан довкілля в Україні зазнав помітних змін на краще, а питання екології вийшло на передній план при здійсненні національної політики. Крім того, співпраця з метою захисту навколишнього середовища сприяла покращенню відносин України та ЄС та інтегруванню європейських цінностей у життя українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2697-19> (дата звернення: 20.03.2021).

2. Kurrer Christian. Environment policy: general principles and basic framework. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework> (Last accessed: 22.03.2021).

3. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_017 (дата звернення: 23.03.2021).

4. European Union. Environment. URL: https://europa.eu/european-union/topics/environment_en (Last accessed: 23.03.2021).

5. Оцінка виконання планів дій Європейської політики сусідства. Виконання плану дій Україна-ЄС: довілля та сталий розвиток. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/148/files/uaenpap.pdf> (дата звернення: 25.03.2021).

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 27.03.2021).

Науковий керівник: Алексєєва Тетяна Іванівна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат економічних наук, доцент.

EXTERNAL THREATS TO THE VITAL INTERESTS OF THE POPULATION OF UKRAINE AND THE EU: THE ISSUE OF BLUE FUEL

Bondar-Pidhurska Oksana,
Associate Professor of Management,
University of Ukoopspilka “Poltava University of Economics and Trade”,
Doctor of Economics, Associate Professor,
bondarpodgurskaa@gmail.com

The issue of determining the main external threats in the system “man – society – economy – nature” of Ukraine and the EU is now gaining special relevance [1]. They should be considered in the plane of three arguments.

First, the ever-increasing flow of information is now becoming a major threat as the root cause of the creation of the universe, resulting in armed conflict and economic catastrophe. As a result, information technology has become one of the most important factors that cause a dynamic transformation of the system “man – society – economy – nature”.

However, the real ways of achieving and perceiving the fruits of the information revolution in different regions of the world over the next 27 decades may lead to the division of the world community into leaders and those who lag behind, and thus significantly aggravate human and interstate relations. The established system of international security (after the end of the Second World War) did not provide for measures to counter such threats, namely information and threats of globalization. Therefore, it is advisable in the current period (when modeling the management of innovative factors of sustainable development of socially oriented market economies of Ukraine and the EU) to apply the principle of information prevention of possible dangers (potential threats), which will protect the economic system from major external dangers, harmonize economic relations and create real progress.

Secondly, support for the process of creating conditions for NATO membership and Ukraine's integration into the European Union as one of the goals of the National Security Strategy of Ukraine is associated with new opportunities and new external threats to Ukraine's energy and

economic security, which will affect satisfaction vital interests of the majority of the population.

Third, we should not lose sight of the economic threats posed by cooperation with the IMF to increase external debt and reduce the transit of Russian gas through Ukraine through the construction of the Nord Stream 2 gas pipeline. Assessment of the dynamics of gas transit through the transport corridors of Ukraine in 2009-2016 as the main economic threat to vital interests of the population shows a clear trend of declining activity and non-compliance with contractual requirements in 2016 compared to 2009 (Table 1).

Table 1

Assessment of the dynamics of gas transit through the transport corridors of Ukraine in the context of identifying the main external economic threat to the vital interests of its population in 2009-2016

Indexes	Volumes of Gazprom's gas supplies to European countries through Ukraine and through the North flow								Deviation (+, -)	Dynamics, %
	Years								2016 from 2009	
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Ukraine, billion cubic meters. m.	95,8	98,6	104,2	84,3	86,1	62,2	67,1	82,2	- 13,6	85,80
Nord Stream billion cube. m.	0	0	0,7	11,3	23,5	34	37,7	43,7	+43,7	100,00
	Actual volumes of imports from Russia in 2009–2016 compared to contractual requirements									
Imports from Russia,	37,8	36,5	44,8	32,9	25,8	14,4	6,1	0	- 37,8	100,00

billion cubic meters. m.										
Shortage,%	2,2	15,2	7,2	19,1	26,2	37,6	49,5	52,2	+50,0	2372,72

Source: built by the author in tabular form on the basis of reports of NJSC "Naftogaz", annual reports of "Gazprom", materials of the State Statistics Service of Ukraine for 2009-2016 [7].

Thus, due to armed conflicts, the economic threat is intensifying - "North Stream-2", which poses a serious threat to Ukraine and the EU. Analysts estimate that the economic loss for Ukraine will be more than \$ 2 billion in transit fees from the operation of Nord Stream 2, and Naftogaz experts estimate it at \$ 3 billion, or 3% of GDP [2].

However, this is only an impetus that triggers several significant problems that threaten Ukraine's economic security, including:

1) due to the difficulty of maintaining the gas transmission system, which will face a reduction in load, Ukraine risks losing most of the networks of difficult-to-restore existing pipelines;

2) with the transfer of control of Gazprom to the countries of the Energy Community – Central and Eastern Europe, Ukraine falls under 29 energy isolation;

3) gas supply to Ukraine is complicated by reverse due to Gazprom's monopoly. Due to the fact that the threat of Nord Stream 2 is intensifying in 2020, Ukraine needs immediate energy reform, namely: a) prompt formation of the market for exploration, monitoring and extraction of energy resources, which must meet the requirements of international standards, and focus on domestic production; b) development and implementation of energy efficiency measures that will significantly increase the competitiveness of industrial products; c) promoting the transfer of energy-saving technologies to the national economy; e) attracting investments, including foreign ones, keeping a controlling stake in corporations from domestic insiders.

Unprofitable operation of thermal power plants (in 2008 they had a profitability below 10%, and since 2009 it "went into the red") caused non-payment in technological chains: thermal coal – electricity – metal

(chemical products), coking coal – coke – metal, and the disconnection of consumers and the threat of collapse of the country's energy system – a consequence of this situation. The analysis of the structure of energy consumption in Ukraine showed the predominance of coal and natural gas (74%) (Table 2).

Table 2

Analysis of the structure of energy consumption, %

Country	Type of energy resource									
	oil	rating	natural gas	rating	coal	rating	nuclear energy	rating	hydropower	rating
Ukraine	9	3	44	1	30	1	13	2	2	3
USA	39	2	24	3	23	2	8,2	3	3,1	2
EU	42,2	1	22,5	2	13,4	3	13,8	1	5	1

Source: adapted and analyzed by the author on the basis of the source [3, p. 163; 7].

In addition, the decline in demand for coal from metallurgy and energy since early 2009 has led to its accumulation in thermal power plant warehouses and mines. In addition, the long-term anti-terrorist operation of 2014-2019 in the mining regions provokes the threat of a gradual cessation of coal production with corresponding social and financial consequences for the country's economy in general.

The above presupposes the need to increase the efficiency of innovation management as an anti-crisis measure in the energy sector, in particular at mining enterprises – an effective tool for renewal and development of national industry. This becomes the basis for improving energy efficiency in modern geopolitics [4; 5].

Given the fact that Ukraine's fuel and energy complex meets its needs in primary energy resources by 47%, and electricity needs are met solely through its own production, it becomes dangerous to depend heavily on imports of oil, gas and nuclear fuel, which creates economic tensions, political and social spheres.

The analysis of the current situation with energy supply in Ukraine is very similar to the situation in Denmark before 1976, when a significant

part of the funds earned in other industries, the latter spent on energy. Since 1976, Denmark has been transforming from a beggar to a wealthy country in 12–15 years, by implementing large-scale energy-saving technologies in production, as well as technologies for the use of biomass, biogas, wind and solar energy. Its population now has a high level of satisfaction of vital interests, and the government pursues an independent policy on the world stage. Assessment of the Danish experience in the modernization of the fuel and energy sector, which is currently actively used by the United States, India, China and EU member states raises questions about the feasibility of its implementation in the practice of economic management in Ukraine [6; 7].

Thus, for countries exporting energy resources, the issues of maintaining the stability of markets are relevant, and for countries importing them – the problems of finding and providing them. Therefore, for the sustainable development of the national economy it is necessary to economically weigh the potential of the country from the standpoint of the presence or absence of fuel and energy resources, adhering to certain principles and scientifically sound methods of assessing their efficiency. Failure to comply with the above requirements increases the likelihood of threats to the vital interests of the population.

References:

1. Бондар-Підгурська О. В. Науково-методологічні засади сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки : монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2016. 531 с.

2. Північний потік 2. Чи можна загрозу перетворити у шанс. *Українська енергетика* : веб-сайт. URL: http://dixigroup.org/storage/files/2017-07-15/web_report_ns2_ua_2.pdf (дата звернення: 17.01.2019).

3. Ковалець М. В. Аналіз енергоємності суспільного виробництва та потенціалу енергозбереження в Україні. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2013. Т. 13. Вип. 1.1. С. 162–166.

4. Бондар-Підгурська О. В. Науково-методичні аспекти інноваційного розвитку гірничодобувної промисловості в контексті сталого зростання. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 1 (139). С. 143–152.

5. Bondar-Pidhurska O. V., Solovyov V. P. The strategy of sustainable innovative society-oriented development of Ukrainian economy (by the example of mineral resource industry). *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2017. № 4. P. 122–132.

6. Бондар-Підгурська О. В. Енергоефективність ВВП як показник сталого соціально-орієнтованого розвитку промисловості України на інноваційних засадах: практичні та методичні аспекти. Економіка і управління: аналіз тенденцій та перспективи розвитку : колективна монографія / за ред. А. О. Касич, М. М. Хоменко. Кременчук : Кременчуцька міська друкарня, 2013. С. 27–36.

7. Бондар-Підгурська О. В. Методологія управління інноваційними факторами сталого соціально орієнтованого розвитку економіки: дис. ... д-ра економ наук: 08.00.03 - економіка і управління у національному господарстві. ІЕПНАН України. Київ. 2019. 588 с.

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бороденко Микола Геннадійович,

студент 4-го курсу групи УМІ-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
kolya.borodenko@ukr.net

Постійний стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, глобалізація, істотне збільшення обсягу даних і зростаюча кількість різних видів обладнання, пов'язаного з мережами передачі даних, впливають на повсякденне життя, економіку і функціонування держави. З одного боку, такий рівень розвитку електронних комунікацій поліпшить доступність послуг, підвищить прозорість та участь громадян в управлінні та скоротить видатки державного і приватного сектора. З іншого боку, зростаюча важливість технологій супроводжується посиленням залежності держави від уже використовуваних електронних рішень і зміцнює очікування безперебійної роботи технологій. Крім того, інтернет стає все більш доступним, кількість користувачів продовжує зростати, а разом з

новими технологічними рішеннями і послугами зростає й кількість потенційних напрямків атак та їхня складність. Із врахуванням вищезазначеного є актуальним аналіз ефективності інформаційної безпеки Естонської Республіки, її переваг та недоліків.

Важливою для Естонії темою міжнародного співробітництва є реагування на нові ризики в сфері безпеки, особливо – забезпечення кібербезпеки. Уразливість кіберпростору є серйозною загрозою для всіх країн, і нею необхідно займатися. Важливо, щоб зміцнення безпеки кіберпростору досягалося не завдяки обмеженню прав людини. Відповідно до прийнятої Урядом Естонії стратегії забезпечення державної кібербезпеки, про цю тему слід інформувати за допомогою різних організацій, розвиваючи при цьому співпрацю з іншими державами, що мають аналогічну точку зору. Естонія сподівається, що Конвенція Ради Європи з кіберзлочинності отримає широку міжнародну підтримку.

У Таллінні відкритий Центр компетенції кіберзахисту НАТО, а також триває ознайомлення інших країн із накопиченим Естонією досвідом у сфері кіберзахисту [1].

Загалом стратегія кібербезпеки Естонії будується на 4 принципах:

1. Захист та просування фундаментальних прав та свобод у кіберпросторі й звичному оточуючому середовищі мають однаково важливе значення.

2. Кібербезпека та заходи, що вживаються задля її підтримання, в Естонській Республіці вважаються каталізатором швидкого цифрового розвитку держави, що, зі свого боку, є підґрунтям соціально-економічного розвитку Естонії.

3. Безпека криптографічних рішень, будучи основою цифрової екосистеми Естонії, є невід'ємною частиною системи національної безпеки Естонської Республіки.

4. Прозорість та громадська довіра до держави є основоположними принципами цифрового суспільства в Естонії, у зв'язку з чим Естонська Республіка як держава забезпечує відкриту та прозору комунікацію з громадськістю [2].

Вільний доступ до мережі Інтернет в Естонії офіційно належить до прав естонських громадян. Це може здатися дивним, якщо ми порівняємо його зі списком Загальної декларації прав людини, наприклад із правом на життя, на свободу, на конфіденційність, на

освіту, які є мінімальними стандартами справедливості, толерантності та людської гідності. Так званий «Первісний щабель прав людини» забезпечує право на життя і політичну прихильність. Другий ступінь говорить про збереження людства, а третій – про колективні права людини, як-от право на мир або чисте довкілля.

Основні ризики кібербезпеки обумовлені зростаючою залежністю держави, економіки і населення від електронно-комунікаційної інфраструктури та електронних сервісів. Тому основні питання, на які націлена Стратегія кібербезпеки, є: забезпечення служб життєзабезпечення, більш ефективна боротьба з кіберзлочинністю і розвиток потенціалу національної оборони. Додаткові заходи включають: розробку законодавчої бази, посилення міжнародного співробітництва і комунікацій, підвищення обізнаності та забезпечення професійної освіти, а також розробку технічних рішень. У разі служб життєзабезпечення виникла взаємозалежність інформаційних технологій на міжнародному рівні, а забезпечення їхньої безпеки більше не залежить тільки від сторін, що знаходяться в Естонії.

Естонська держава не має можливості для ефективного контролю за наданням послуг за власними межами. Усі служби життєзабезпечення повинні бути документально оформлені, мають бути розроблені їхні альтернативи і досягнута оперативна готовність для здійснення їхньої діяльності. Захист даних та інформаційних систем, необхідних для функціонування суспільства, повинна забезпечуватися як державним, так і приватним сектором.

Необхідно забезпечити своєчасне виявлення та реагування на кіберзагрози державі, суспільству і індивіду. Кіберзлочинність підриває функціонування економічного простору, знижує довіру до цифрових послуг. Для запобігання, виявлення і стримування кіберзлочинності необхідно також мати компетентний персонал і сучасні технологічні інструменти.

Сьогодні питання інформаційної безпеки для Естонської Республіки є одним із найбільш пріоритетних напрямів національної безпеки. Країна знаходиться на шляху до ухвалення нових рішень у кібербезпеці на законодавчому рівні. Важливо зазначити, що влада дбає про своїх громадян і перш за все політика інформаційної безпеки зорієнтована на суспільство та захист персональних даних. Естонія

вже має досить успішний досвід у цій сфері та з кожним роком прямує до удосконалення, тому що недоліки насправді є. Водночас у світовому кіберпросторі Естонія не має великого впливу та фактично за межами своєї країни втрачає можливість ефективного контролю за наданням послуг своїм громадянам. Наразі Україна тісно співпрацює у напрямі інформаційної безпеки з естонськими колегами, переймає досвід, на основі якого будуватиме власну стратегію. Безумовно, це теж вказує на високі результати роботи естонського уряду у цій сфері і ще раз доводить, що Естонія на правильному шляху.

Список використаних джерел:

1. Многостороннее сотрудничество в сфере безопасности. Офіційний сайт міністерства закордонних справ Естонської республіки. URL: <https://vm.ee/ru/politika-bezopasnosti-estonii> (дата звернення: 21.02.2021).

2. Cybersecurity strategy Republic of Estonia. URL: https://www.mkm.ee/sites/default/files/kyberturvalisuse_strateegia_2022_eng.pdf (Last accessed: 21.02.2021).

Науковий керівник: **Мовчан Уляна Ігорівна**, старший викладач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЄС: СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ФРАНЦІЇ

Борщ Надія Андріївна,

студентка 3-го курсу групи УК-31 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
borsnadezda8@gmail.com

Максимиук Юлія Олегівна,

студентка 3-го курсу групи УК-31 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
yula.maksimiuk07@gmail.com

Процес глобалізації характеризується стрімким взаємним проникненням і посиленням взаємозалежності національних держав. Наслідком такого зростаючого процесу, як глобалізація є інтенсифікація міграційних потоків, які набули широкого поширення після закінчення Другої світової війни [1, с. 38–39]. Одним із головних питань сьогодення є імміграційне питання, яке постає перед Європейським Союзом, в тому числі і перед Францією, яка традиційно вважається однією з найпривабливіших країн для іммігрантів.

У 2015 р. Європейський Союз зіткнувся з небувалим напливом біженців з Близького Сходу, що в першу чергу, було викликано триваючим кровопролитним конфліктом в Сирії. До кінця року в Європі виявилось більше 800 000 чоловік, тобто кордон Євросоюзу перетинали в середньому 6000 осіб в день [4]. На відміну від міграційних потоків попередніх років, що прямували до Європи по Середземному морю і обумовлених економічними міркуваннями, сучасна міграція з Близького Сходу за своїм характером є політичною. Крім того, такі мігранти мають законодавче право на міжнародний захист: відповідно до Конвенції ООН про статус біженців 1951 р., будь-яка особа може розраховувати на притулок від переслідувань або від небезпек війни [3]. Головною причиною імміграції з нестабільних країн третього світу, де нерідко відбуваються громадянські війни і збройні конфлікти, які становлять небезпеку для життя людей є високий рівень життя розвинених країн.

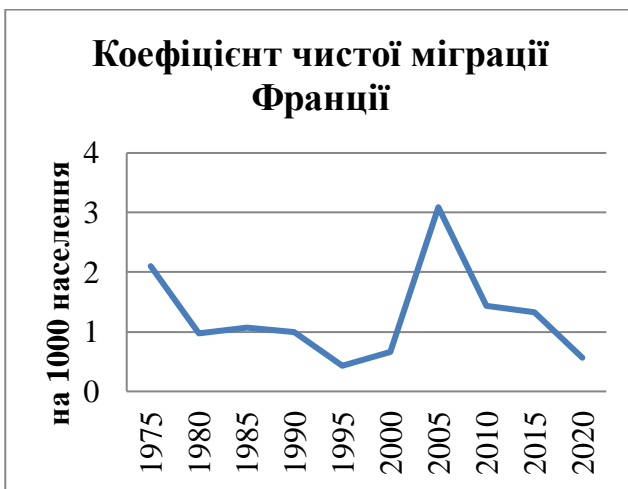
Масова міграційна хвиля з країн Близького Сходу зробила колосальний вплив на політичний розклад в Європі. Необхідність реагування на все частіші міграційні потоки зі Сходу розколола не тільки французьке суспільство, але і весь Євросоюз. Одним із символів міграційної кризи в Європі і свідченням того, що врегулювати його буде неймовірно складно, можна назвати проблему скупчення в районі м. Кале біженців. Вони всіма силами прагнуть потрапити на територію Великобританії. Після того як на британському референдумі в червні 2016р. перемогу здобули прихильники виходу з ЄС, число мешканців «Джунглів», як в побуті стали називати цей табір біженців, за деякими оцінками, підскочило до 10 000 чоловік [5]. Сусідство з нетрями, що загострює кримінальна обстановка і антисанітарія, викликали різке невдоволення серед місцевих жителів. У рішенні не приймати біженців на своїй території Великобританія посилається на так звані Дублінські угоди, відповідно до яких перша країна Європейського Союзу, в яку прибув мігрант, несе відповідальність за його реєстрацію, зняття відбитків пальців і подальший розгляд прохання про надання притулку. У січні 2016 р. французька влада ухвалила рішення про знесення частини «Джунглів», проте ситуація наочно продемонструвала той факт, що серед країн-учасниць ЄС існують серйозні розбіжності в питанні про міграційне регулювання. Масовий приплив біженців з труднощами вдалося зупинити шляхом посилення контролю над зовнішніми кордонами, введення системи розподілу біженців по ЄС і підписання вкрай нестабільної угоди з Туреччиною. Проте, існує гостра необхідність розробки більш довгострокових міграційних програм щодо врегулювання існуючої кризи.

Важливо відзначити відмінність сучасної міграції, зокрема, на прикладі Франції. Саме Франція приймала чималу кількість мусульман, однак це були вихідці з її колишніх колоній (в першу чергу з країн Магрибу). Багатьом з них не були властиві французькі цінності і культура. Наразі в Європу, і до Франції зокрема, їдуть біженці з країн, зруйнованих війнами і кровопролитними конфліктами. Сучасна більшість мігрантів представлена вихідцями з мусульманських країн Близького і Середнього Сходу. Переселенці звинувачують в своїх бідах весь західний світ і саме тому вважають, що мають право вимагати притулку в Європі. Нинішні мігранти відрізняються

наполегливим і навіть агресивним настроєм, часто їх цінності не збігаються з порядком і правилами, які властиві європейському суспільству. У той час як для типового француза звичаї і спосіб життя прибулих біженців нерідко представляються дикими, особливо коли мова йде про суспільну і сімейного життя, а також про становище і права жінок. Змінити світогляд і інтегрувати сучасних мігрантів до приймаючого суспільства буде куди складніше, ніж це було з переселенцями з колишніх французьких колоній. При цьому, Франція позиціонувала себе як одна з найбільш гостинних країн для іммігрантів, які були важливою ланкою функціонування французького суспільства. За рахунок цього у країні є можливість вирішити демографічні проблеми пов'язані з кризою народжуваності і старінням населення, а також заповнити нестачу дешевої і невибагливої робочої сили в післявоєнний період. В той час мігранти розглядалися виключно як «тимчасові гості», виходячи з чого політика регулювання міграційних потоків не мала на увазі питання про адаптацію прибулих працівників у французьке суспільство. Однак в результаті така міграція набула переселенський характер, що породило цілий ряд нових проблем і викликів (труднощі при інтеграції, зростання правопорушень і злочинів, нелегальна міграція, соціальна і економічна напруженість тощо). В подальшому, перспектива трудового пристрою не була настільки привабливою для мігрантів у порівнянні з високим рівнем життя європейського суспільства. Дане явище стали називати «колонізацією навпаки».

Ще до початку міграційної кризи 2015 року Франція займала третє місце серед європейських країн з прийому мігрантів. Підтвердженням такого факту є динаміка змін міграційних потоків у Франції, яку представлено на рис. 1 [5].

За рис. 1 ми бачимо, що кількість іммігрантів Франції впродовж останніх 40 років завжди була вищою, ніж емігрантів. При цьому, на сьогодні спостерігається зменшення кількості прибуттів, але проблем з мігрантами менше не становиться. Оскільки ефективної міграційної політики не було вироблено ні на внутрішньому рівні, ні на загальноєвропейському, то проблеми, пов'язані з міграцією, так і не були вирішені аж до нового витка міграційного кризи в 2015 р. Тому, сучасна міграційна ситуація відрізняється докорінно.

Рис. 1. Коефіцієнт чистої міграції Франції за 1975-2020 роки, особи. Джерело: [5].

За рис. 1 ми бачимо, що кількість іммігрантів Франції впродовж останніх 40 років завжди була вищою, ніж емігрантів. При цьому, на сьогодні спостерігається зменшення кількості прибуттів, але проблем з мігрантами менше не становиться. Оскільки ефективної міграційної політики не було вироблено ні на внутрішньому рівні, ні на загальноєвропейському, то проблеми, пов'язані з міграцією, так і не були вирішені аж до нового витка міграційної кризи в 2015 р. Тому, сучасна міграційна ситуація відрізняється докорінно.

На громадську думку у Франції, також, вплинуло зростання терористичної активності. Проблеми з мігрантами і загроза тероризму сьогодні викликають більший страх серед французів, ніж питання безробіття, погіршення економічного становища. Загальновідомий той факт, що радикальні ісламісти використовують міграційні канали для інфільтрації в європейські країни своїх бойовиків. Однак терористи прибувають не тільки по прокладених міграційними маршрутами – екстремістська пропаганда також активно поширюється серед нащадків мігрантів другого і третього поколінь, ними було організовано цілу низку заворушень і терактів у Франції. Щодо позиції Франції у політиці міграції на регіональному

рівні, можна відзначити, що після терактів Франція активніше за інших членів Євросоюзу почала просувати заходи по координації зусиль щодо вирішення існуючої кризи на загальноєвропейському рівні.

Головним заходом має стати посилення контролю над зовнішніми кордонами Євросоюзу, що має на увазі під собою більш ретельну перевірку всіх, хто в'їжджає в країни ЄС, нагляд за нелегальним перевезенням мігрантів, розвиток відносин з Туреччиною з питання біженців. У той же час, Франція зайняла особливу позицію з питання збереження внутрішніх кордонів в ЄС, свободи пересування і виступила різко проти відновлення внутрішніх кордонів в ЄС, так як Шенгенську угоду по праву можна вважати одним з найважливіших досягнень євроінтеграції, а його скасування поставило б під загрозу саму ідею єдиної Європи.

Також, одним з головних пунктів в проведенні європейської міграційної політики повинна стати антитерористична боротьба. Виходячи з цього, у 2016 р. знайшла оприлюднення доповідь про фінансування програм, пов'язаних з міграційними проблемами і з антитерористичними діями в Євросоюзі. Завдяки чому, на врегулювання міграційної кризи було виділено 15 млрд євро [2]. На думку Франції, боротьба з тероризмом на території Євросоюзу є недофінансованою; збільшення кредитів, наданих Фонду внутрішньої безпеки або агентству ФРОНТЕКС, безсумнівно буде сприяти зменшенню терористичної активності. Саме тому, було розраховано фінансовий план до 2020р. за рішенням міграційних проблем та забезпечення внутрішньої безпеки. Даним планом, передбачалося збільшення фінансування підтримки агентств із забезпечення безпеки, таких як Європол (Europol), ФРОНТЕКС (FRONTEX) і Європейський поліцейський коледж (CEPOL).

Таким чином, французьке керівництво одним з перших усвідомило неможливість вирішення даної проблеми самотужки, а також необхідність створення загальноєвропейської програми щодо врегулювання міграційної кризи в ЄС. Найближчим партнером Франції на цьому шляху є Німеччина. В умовах необхідності подолання кризи можна говорити про відродження франко-німецького тандему, що в перспективі зіграло б важливу роль в просуванні спільної європейської політики в галузі міграції.

Підтримка, яку надали Німеччина та Франція Брюсселю при виробленні загальних заходів, мала ключове значення для просування спільної європейської міграційної політики [2, с. 244].

Через пандемію коронавірусу у 2020р. у Франції різко скоротилося число запитів як на політичний притулок, так і кількість висланих з країни нелегалів. За офіційною статистикою кількість прийнятих у Францію біженців вперше знизилась після 2015р. Але, таке зменшення не змогло вирішити проблеми прийняття біженців. Причина в тому, що зараз дуже важко проводити репатріацію мігрантів, яким відмовлено в статусі біженця, через закриття кордонів. Схожа тенденція спостерігається в усіх країнах Євросоюзу: число висланих з ЄС іноземців неєвропейського походження знизилося на 62,4% через закриття кордонів у зв'язку з пандемією. 4519 осіб скористалися процедурою «добровільного повернення», тобто погодилися залишити Францію в обмін на певну суму грошей. В подальшому, Франція має намір домагатися прийняття більш жорстких законів для боротьби з ісламським сепаратизмом і для захисту принципів європейського суспільства.

Таким чином, можна сказати, що до початку XXI століття міграційне питання по праву можна зарахувати до одного з найбільш важливих викликів, що стоять перед Францією. До моменту загострення міграційних проблем в 2015р. в ЄС процес «одужання» не був завершений. Євросоюз зіткнувся з хвилею мігрантів, яка визначається як наймасовіша з часів Другої світової війни. Масштабність і характер даного явища викликали неоднозначну реакцію в світовому співтоваристві. Для одних країн міграційна криза була сприйнята як початок кінця європейської цивілізації. Для інших – сучасна ситуація з біженцями є доказом неефективності європейських інститутів і організаційних структур, створених для регулювання міграційних потоків. Масова міграційна хвиля з країн Близького Сходу зробила колосальний вплив на хід політичного життя в Європі. Необхідність реагування на все частіші міграційні потоки зі Сходу розколола не тільки французьке суспільство, але і весь Євросоюз. І як наслідок, європейським державам самотійно не прийти до вирішення міграційної проблеми. Тому, врегулювання кризи потребує колективної участі – необхідно відновити солідарність всередині європейського об'єднання і швидше скласти

довгостроковий план дій, адже цілком очевидна ескалація ситуації в перспективі, так як ці мігранти націлені оселитися в Європі назавжди. При цьому, європейським країнам зрозуміло, що основні труднощі і небезпеки ще попереду.

Список використаних джерел:

1. Бажанов Є.П. Бажанова М.Є. Мир і війна. Москва: Схід – Захід, 2011. 335 с.

2. Зверева Т.В. Франция и урегулирование миграционного кризиса в ЕС: Франция на пороге перемен: экономика и политика в начале XXI века Москва: ИМЭМО РАН, 2016. С. 234-244

3. Конвенція про статус біженців. URL: <https://bit.ly/3c6RSKs> (дата звернення: 22.03.2021).

4. Федоров С.М. Трудные поиски «республиканской модели» интеграции мигрантов. Миграционные проблемы в Европе и пути их решения: доклады института Европы. 2015. № 315. С. 54-67

5. Франция Коэффициент чистой миграции, 1950-2020 - knoema.com. Knoema. URL: <https://bit.ly/39IDAEE7> (дата звернення: 22.03.2021)

Науковий керівник: **Баранова Валерія Вадимівна**, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, доктор економічних наук, доцент

STRATEGIC DIRECTIONS OF THE EUROPEAN UNION INVESTMENT POLICY IN MODERN CONDITIONS

Buriak Alona,

Associate Professor at the Department
of International Economic Relations and Tourism,
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”,
PhD (Economics),
a_buriak@ukr.net

Ovcharenko Daria,

4rd year student of speciality «International Economic Relations»,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
dashuta.ovcharenko@gmail.com

In the context of modern global economic recession, stable economic development is the main need for far-sighted strategies. European regional policy provides a decent source of funding, which can be used to stimulate economic recovery.

Regional development in Europe suggests a wide range of different financing opportunities. The main funding sources are the European Regional Fund Development Fund, the Convergence Fund and the European Social Fund, however, there are other related means of raising capital and various types of financing. Projects (especially those that are able to provide certain revenues) are increasingly funded by combination of grants and loans or other financial instruments, including participation in capital.

Quarantine hit almost every area of European economy – from trade to tourism. In turn, it slowed down the production and, as a result, halted the investment flow among various enterprises.

During mitigation of quarantine norms, the economic situation became somewhat better in mechanical engineering and metallurgy, but this did not protect production from reducing its volume by 12,2%. However, online banking has experienced record growth, as Internet payments have actively entered the lives of the population of most countries [2].

The pandemic affected European countries the most – having 203 billion dollars of foreign direct investments (FDI) in 2019, the region has loss of \$ 7 billion in 2020. The European Union countries' economic regress is obvious: in Spain the economy fell by 18,5%, in France – by 14%, in Italy – by 12%. This wave did not pass even the most powerful economy in Europe – the decline in Germany stood at 10,1% [3].

The slowdown of investment flows has also led to global unemployment. In November 2020, the unemployment rate in Europe fell to 8,3% from 8,4% in October, but remained 1,1% higher than in February by 0,3%. Also, unemployment rise around the globe is facilitated by a decrease in average wages compared to «pre-quarantine» times [1].

Investment flows have declined significantly due to general uncertainty about further pandemic situation. Investors simply do not want to take risks and invest in companies that can go bankrupt at any time and lose their profitability.

But even during the greatest crisis, there are markets acting as security islands for investors. Currently, typical representative of such markets is financial, as its benefits from signed agreements is directly proportional to the level of instability in the world. Crises contribute to fluctuations in assets value, and thus it becomes possible to get a profit.

For obvious reasons, coronavirus has diverted investors' attention to securities owned by pharmaceutical and medical companies. There is also a lot of capital being invested in online platforms and communication providers, as global self-isolation has greatly increased the demand for online shopping, social networking and other online services.

Some countries have intensified the issuance of government bonds, which will also help attract potential investors and get out of the crisis sooner. The oil and gas sector of the world economy is currently experiencing an investment crisis. The collapse in oil prices has led to a sharp drop in demand for shares of relevant companies.

References:

1. Labour Force Statistics. The World Bank. URL: <http://www.oecd.org/sdd/labour-stats/unemployment-rates-oecd-update-january-2021.htm> (Last accessed: 14.03.2021).
2. Official site of United Nations Conference on Trade and Development. URL: <http://www.unctad.org>. (Last accessed: 14.03.2021).

3. UNCTAD. The World Bank. URL: <https://unctad.org>. (Last accessed: 14.03.2021).

СТРАТЕГІЯ ЄС У СФЕРІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Волошина Вікторія Вадимівна,
студентка 2-го курсу групи УМВ-21 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
viktoria.voloshina02@gmail.com

В останні роки світова спільнота зіткнулася з небувалими викликами і погрозами своєму існуванню. Одне з перших місць в цьому списку міцно утримує за собою міжнародний тероризм. Період безпрецедентного сплеску терористичної діяльності у всьому світі припадає на кінець ХХ-початок ХХІ ст. Тероризм – це не тільки найнебезпечніший за своїми наслідками злочин, жертвами якого вже стали тисячі невинних людей. Це спосіб існування багатьох екстремістських організацій, які прагнуть за допомогою вибухів, масових вбивств і т.п., кинути виклик громадським інститутам держави та міжнародного співтовариства в цілому.

Країни Європейського Союзу, як показала практика, є однією з важливих цілей різного роду терористичних організацій. Саме в цьому регіоні відбувається накладення один на одного цілого ряду конфліктів – соціальних, етнічних, конфесійних, які здатні стати живильним середовищем для тероризму.

Джерелом тероризму є не тільки регіони і країни, що відстають від цивілізованого світу в умовах глобалізації. Відбувається зростання загрози тероризму з боку самих розвинених держав, де в останні роки утворився свій шар бідних і безробітних, в основному вихідців з півдня, або свій «третій світ». Сама європейська інтеграція, що призвела до прозорості міждержавних кордонів, вільного пересування людей, товарів, технологій і фінансових потоків, сприяє маскуванню терористичної активності і, відповідно, ускладнює проведення антитерористичних дій [4]. Теракти здійснюють молоді екстремісти з європейською освітою, що використовують Інтернет і

західні технології. Транснаціональний характер діяльності терористичних організацій робить необхідним узгодження базових позицій між державами, які при загальній прихильності принципам ліберальної демократії реалізують їх на практиці по-різному.

Спочатку антитерористична політика Євросоюзу відрізнялася однією важливою особливістю: загроза тероризму не була однаково реальною для всіх держав-членів, тому не вважалася загальноєвропейською. Проте дії, що вживаються в ЄС проти терористів, стали загальними для всіх держав-членів, що і було зафіксовано «клаузулою солідарності» в Конституції, а згодом в Лісабонському договорі [2].

У 1997 році був ратифікований Амстердамський договір, що засновував зону свободи, безпеки і правосуддя. Відповідно до нього було створено ряд структур і механізмів, що сприяють співробітництву в судовій і правовій сферах, у тому числі Європейське поліцейське відомство Європол (EUROPOL).

Мотивацією рішення про створення Євроюсту (EUROJUST), спеціальної організації, що складається з прокурорів, суддів та поліцейських – свого роду прототипом Європейської прокуратури – послужили безпосередньо терористичні атаки на «вежі-близнюки» і Пентагон в США 11 вересня 2001 р. Євроюст координує діяльність державних прокуратур та співпрацює з Європолом у розслідуванні злочинів у європейському масштабі. Тоді ж на позачерговому саміті Євроспілки, який відбувся в Брюсселі, було прийнято «План дій по боротьбі з тероризмом», що передбачав посилення поліцейського і кримінально-правового співробітництва держав-членів; розробку правової бази для антитерористичних дій; протидія фінансуванню терористичних організацій [4].

У грудні 2001 року на Лакенському саміті Євросоюзу були сформульовані загальні підходи європейських держав до проблеми боротьби з міжнародним тероризмом. У документі було зафіксовано, що члени ЄС будуть прагнути в рамках єдиної європейської політики в галузі оборони і безпеки створити необхідний потенціал для протидії терористичним загрозам. У практичному плані досягнуто принципової угоди з питань введення єдиного європейського ордеру на арешт, припинення каналу фінансування екстремістських

організацій і формування списку терористичних організацій, чия діяльність на території ЄС повинна бути заборонена.

В меморандумі 12 березня 2002 р. Європейською комісією відображено намір зробити боротьбу з тероризмом одним зі своїх головних пріоритетів. Він був пізніше офіційно виражений в Рамковому рішенні Ради «Про боротьбу з тероризмом» від 13 червня 2002 р., в якому містився заклик до проведення послідовної контртерористичної політики у всіх державах-членах ЄС. Наприклад, було сформульовано загальне визначення тероризму (зокрема, дії, які являють собою терористичний злочин).

Контртерористична стратегія ЄС була ще більш посилена після вибухів в Мадриді 11 березня 2004. Багато хто називає цей теракт «європейським 11 вересня». Мільйони людей вийшли на вулиці Іспанії, щоб висловити свій протест. Цей теракт стався за три дні до загальних виборів до парламенту країни, на яких прем'єр-міністр Хосе-Марії Аснар зазнав несподіваної поразки від «Народної партії» Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро. Відразу ж після виборів Сапатеро заявив, що Іспанія виведе свої війська з Іраку в самий найближчий час. Таким чином терористи змогли реально вплинути на внутрішньополітичну ситуацію в країні, а також змінити її зовнішньополітичний курс. Подібні дії можуть викликати бажання продовжити терористичні акти і в інших країнах з метою отримання додаткових поступок.

Серед основних подій того часу було призначення координатора ЄС по боротьбі з тероризмом. Крім того, в рамках антитерористичної стратегії ЄС затверджено контртерористичну стратегію ЄС 2005 р. Ця стратегія складається з чотирьох частин:

1. Запобігання: шляхом усунення корінних причин і факторів, що сприяють радикалізації і вербуванню нових членів терористичними організаціями у Європі та в міжнародному масштабі запобігати зверненню людей до терористичних методів;

2. Захист: захищати громадян та інфраструктуру, знижувати вразливість до терактів, у тому числі шляхом забезпечення підвищеної безпеки кордонів, транспорту та об'єктів життєзабезпечення;

3. Блокування: здійснювати вистежування терористів і збирати відомості про них в межах ЄС і в усьому світі; перешкоджати

плануванню терактів; ліквідовувати мережі, що підтримують терористів; накладати арешт на фінансові активи і припиняти фінансування; залучати терористів до судової відповідальності;

4. Реагування: бути готовими до того, щоб контролювати і обмежувати наслідки терористичного акту, шляхом розвитку потенціалу в області ліквідації прямих наслідків, координації дій у відповідь і забезпечення потреб жертв [1, 47].

Прюмський договір вважається важливим інструментом боротьби з тероризмом, який забезпечує більш тісну співпрацю у боротьбі з тероризмом, нелегальною імміграцією та транскордонною злочинністю. Угода була підписана сімома країнами Європейського Союзу (Бельгією, Іспанією, Німеччиною, Францією, Люксембургом, Нідерландами, Австрією) у травні 2005 року та містить багато нововведень, включаючи обмін базами даних по ДНК і відбитках пальців, а також загальні правила забезпечення безпеки в повітрі. У надзвичайних випадках національні поліцейські служби отримали можливість переслідувати злочинців в іншій країні ЄС навіть без звернення за дозволом [3].

У січні 2016 року Європол створив Європейський центр по боротьбі з тероризмом (ЕСТС) – оперативний і експертний центр, який відображає зростаючу потребу ЄС в посиленні заходів реагування на тероризм. Основним завданням ЕСТС є надання оперативної підтримки державам-членам у розслідуванні терористичних актів. Він звіряє оперативні дані в реальному часі з даними, якими вже володіє Європол, швидко виявляє фінансові зачіпки і аналізує всі наявні деталі розслідування, щоб допомогти скласти структуровану картину терористичної мережі.

В Європейському Союзі велике значення приділяється боротьбі з поширенням терористичної ідеології в інформаційних та телекомунікаційних мережах. В останні роки терористичні організації та групи все частіше використовують Інтернет та соціальні медіа. Зокрема, організації джихадистів організували скоординовані кампанії в соціальних мережах, щоб залучити послідовників для прославлення терористичних актів. Крім того, майже всі терористичні організації мають власні веб-сайти та телеканали, які також призначені для набору нових членів. Правоохоронні органи зафіксували випадки цілеспрямованого вербування послідовників

різних суспільних напрямів, віртуального заохочування до актів тероризму [5].

В даний час система антитерористичного законодавства ЄС складається з двох основних елементів: правові акти по гармонізації кримінально-правових норм і посилення процесуальних гарантій жертв тероризму, а також правові акти по боротьбі з фінансуванням тероризму [2, 123].

На сьогоднішній день в Євросоюзі фактично діє три списки терористичних організацій. Перший цілком присвячений «Талібану», «Аль-Каїді» і всім особам і організаціям терористичного спрямування. Він складений на підставі резолюції 1267 Ради Безпеки ООН і опублікований 8 березня 2001 р. Комітетом з санкцій. По суті антитерористичні резолюції РБ ООН отримали такий же статус, як і правові акти ЄС. Другий – власний список Євросоюзу, який включає групи та особи, що представляють чотири типи тероризму – ісламістський, етнонаціоналістичний, право - і ліворадикальний. Відповідно до домовленостей, досягнутих за обома списками, Рада ЄС прийняла дві спільні позиції в рамках Спільної зовнішньої політики і політики безпеки про заморожування активів окремих осіб та організацій, причетних до тероризму, які в результаті були підтверджені регламентами про їх імплементації. Третій список засекречений і використовується лише спецслужбами [3].

З'єднати в одному напрямку зусилля 27 держав-членів Євросоюзу – складне завдання. Незважаючи на створення інститутів і розвиток механізмів протидії тероризму і злочинності на рівні ЄС, національні уряди і здійснюване ними двостороннє співробітництво як і раніше залишаються найбільш важливими і ефективними факторами антитерористичної діяльності. В якості яскравого прикладу можна навести співпрацю між французькими та іспанськими спецслужбами, а також їх судовими інстанціями та правоохоронними органами в боротьбі проти терористичної баскської організації ЕТА.

На мою думку, особливу увагу треба приділяти спільній роботі Євросоюзу з третіми країнами з питань внутрішніх справ і правосуддя, а також сприяння економічному розвитку сусідів. У той же час спільні зусилля по боротьбі з тероризмом, що вживаються в рамках всього Європейського Союзу, є також необхідними і повинні привести до

створення вкрай важливих механізмів раннього попередження, аналізу загально регіональних тенденцій, оцінки загроз, а також надання допомоги державам-членам ЄС у підготовці законопроектів і навчанні фахівців з правонаступницьких і судових органів. Більш того, представники країн ЄС можуть проводити міждержавні конференції та семінари, які здатні стати майданчиком для обміну досвідом, що дозволило б уникнути дублювання контртерористичних зусиль і сприяти посиленню міжнародного співробітництва в боротьбі з сучасним тероризмом.

Список використаних джерел:

1. Борьба с терроризмом и защита прав человека / Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека, 2009. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/9/29104.pdf> (дата звернення: 27.03.2021).

2. Войников В. В. Правовое регулирование борьбы с терроризмом в рамках ЕС / СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ, 2019. URL: <https://lexrussica.msal.ru/jour/article/view/676/675> дата звернення: 27.03.2021).

3. Потемкина О. Ю. Антитеррористическая политика Европейского Союза. *Мировая экономика и международные отношения*. 2011. № 2. С. 48–58.

4. Объединенная Европа в борьбе с терроризмом: проблемы и перспективы. *Евразийский юридический журнал*. 2012. №8. URL: <https://www.eurasialegal.info/index.php/mezhdunarodnoe-pravo/1543-2012-09-21-05-02-29> (дата звернення: 27.03.2021).

5. Форноляк В. М. Особливості співробітництва антитерористичних організацій країн Європейського Союзу щодо протидії тероризму. *Національна академія Служби безпеки України: безпека держави – безпека народу* : веб-сайт. URL: http://www.academy.ssu.gov.ua/ua/page/page_1581428561.htm (дата звернення: 27.03.2021).

Науковий керівник: Кліпкова Ганна Олексіївна, старший викладач кафедри міжнародних відносин міжнародної інформації та

безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук.

EUROINTEGRATION AS INSTITUTIONAL CHANGES: OUR STRATEGY NEED A STRATEGY

Golovii Viktor,

PhD candidate, Faculty of Economic,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
victor.holovei@gmail.com

Since 2014 when Ukraine signed the Association Agreement (AA) with EU and made own strategic choice toward EU membership, the process of eurointegration is a driver of numerous changes and reforms in our society. It is a multidimensional process, but I would argue that we are paying excessive attention to issues with Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) which, of course, is an important and integral part of AA, and, in parallel, overlooking other important aspects where uncertainty is high and strategic decisions are still pending. Or, even worse, some decisions should be revised due to committed mistakes, inconsistency or conflicting logics in reforms and other reasons. And such situation is calling for bigger scientific attention. So, the purpose of this paper is to look the eurointegration process through the lenses of institutional theory which could be helpful to improve our strategy in AA implementation.

The eurointegration as concept is based on the core assumption that Ukraine differs significantly from EU countries in many political, economic and cultural aspects - despite being geographically proximal. If the “rules of the game”, words of North, are used to define institutions [North, 1990: 3], then the metaphor of “institutional distance” [Kostova, 1997] might be applied for naming such differences and divergences in institutions or “institutional settings” of countries [Shenkar, 2012] and three main dimensions: regulatory, normative, and cognitive. Hence, different lenses and concepts of institutional theory are fully appropriate to use and look at the eurointegration process from its different perspectives and angles because their complementarity to each other.

Thus, as we are institutionally distant from EU, **institutional distance** represents the first perspective. From this perspective, the eurointegration process should help us to reduce this distance and make our country similar to EU members. Then Ukraine will be prepared to apply for EU membership, which was never promised to Ukraine, but it is the most desired outcome of the eurointegration. To achieve it, the country must be radically transformed and, finally, satisfy strict criteria of country-candidate. However, criteria could vary significantly and the ongoing eurointegration process is complex, multidimensional, difficult, and not without pains. And institutional distance is normally measured between pairs of countries. According to European Integration Portal (<http://pulse.eu-ua.org/ua/current-progress>), there are chronic and massive delays with the implementation of European regulations, legislations, and norms in Ukraine. Such activities cover mostly regulatory and normative dimensions of institutional settings and focus on the approximation of regulatory regimes in different sectors.

Second perspective is **configurational** one or **institutional design**. Within current 27 EU members (after Brexit) high heterogeneity in institutional settings exist and is recognized [Goodin, 1996]. Despite the similarities in core elements, governing values and principles (overlap), there are unique, country specific, institutional settings and elements (differences). In other words, each country has own unique configuration of institutions or institutional design. Therefore, in the reality, the universal “standardized country profile” [Kostova, 1997] with strictly prescribed design of institutional systems does not exist. Nevertheless, as various studies demonstrated, EU countries could be put in few similar groups – based on various criteria and approaches.

To assess own institutional system and decide to which group of countries (cluster) it must be included or, in other terms, what kind of capitalism will Ukraine build, various frameworks could be used: National Business Systems or NBS [Whitley, 1999], Varieties of Capitalism or VOC [Hall and Soskice, 2001], Varieties of Institutional Systems or VIS, an extended version of VOC [Fainshmidt et al. X], as well many others [Schneider and Paunescu, 2012; Witt and Redding, 2013; Hotho, 2014].

When target or “to be” vision of institutions is defined, we could compare it with current “as is” situation. They are collective choices of the society. To simplify the task, as the target, we could select the country as

example to follow – as a proxy and not for a blind copying without critical thinking, from the list of countries that recently joined EU and, eventually, are in the same cluster with Ukraine. Blind imitation of institutions from other times or places could be problematic because of local context and its determinants, and, ideally, should not be an option – adaptation needed [Offe, 1994].

It means that institutional distance is smaller comparing to countries from other clusters – depending on the applied taxonomy. And it would permit measure the institutional distance between Ukraine and country-example (or “template”, if you wish). However, whatever is the approach, the choice of country-example is of high strategic importance and the subject of large political consensus within Ukraine. For example, according to VIS study [Fainshmidt et al., 2016], there are 9 different clusters and Ukraine is situated in the group of “hierarchically coordinated” countries. In this group we see Romania and Bulgaria – current EU members, as well Kazakhstan and Georgia from former Soviet Union. In this classification Russia and Belarus, for example, are in the group of “state-led” countries, meanwhile Poland – in the group of “collaborative agglomerations”. By contrast, in previous NBS study completed many years ago, Poland has been included in the group of “fragmented business systems” [Whitley, 2001] – the same group as Ukraine. This example of Poland shows that, due to successfully completed reforms, institutional profile of country could be changed and, indeed, it has been considerably changed by the engaged reforms.

So, if from institutional distance perspective we should reduce distance, from configurational perspective we should elaborate the future or “to be” vision (design) of our country’s institutional profile and its attributes. The biggest outcome of this exercise is to reduce uncertainty for society, businesses and all other economic actors by clarifying the path and announcing the “rational choice” that we had made - what type of capitalism the country is willing to build and how.

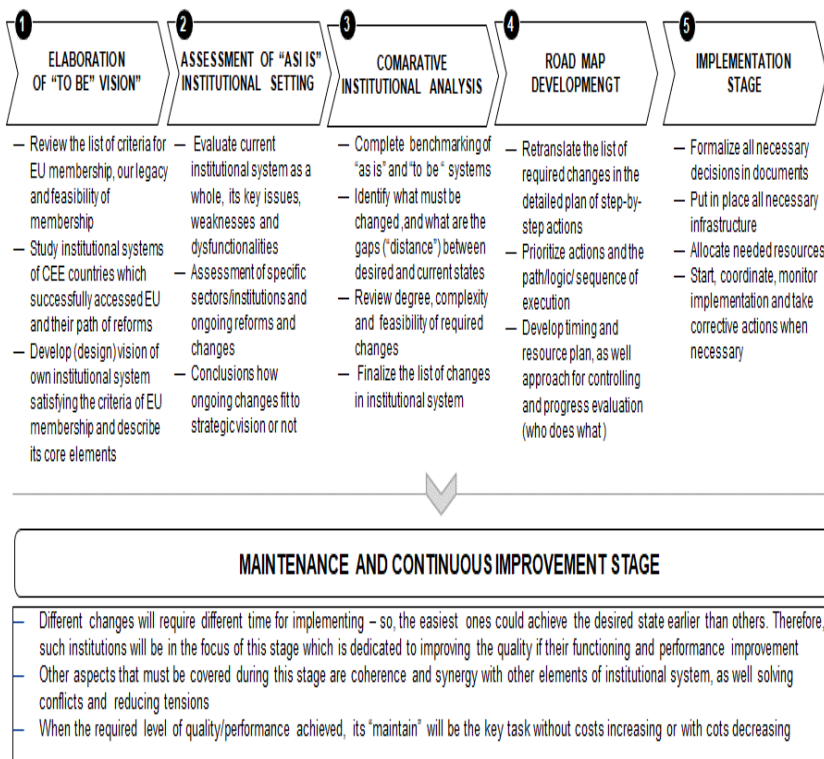
Third perspective is an **institutional change view** [Mahoney and Thelen, 2010]. Sometimes it could be used interchangeably with institutional design, but some scholars would undermine their differences. For example, E.H. Klijn and J.F. M. Koppenjan argue that “institutional design is aimed at deliberate changes in institutional characteristics” [Klijn and Koppenjan, 2006:148] and “has to be separated

from gradual changes in these characteristics...” [Klijn and Koppenjan, 2006;148] which always could occur or emerge as results of institutions evolution. We could assume that majority of required institutions are already in place and only few will be created from the scratch. Therefore, when functioning of some institutions found unsatisfactory, they should be reshaped or re-designed. Such transformative activities represent institutional change that could be defined as “the difference in form, quality, or state over time in an institution” [Van de Ven and Hargrave, 2004: 261]. By its nature, eurointegration process is a complex multidimensional transformational activity that requires a lot of changes in our current economic and political systems – or changes in institutions. Those changes could be *abrupt/sudden* and/or *incremental/gradual* and lead to *continuity* or *discontinuity* of institutions existence [Campbell et al., 2010:81]. Usually, four main types of changes are identified and described in the literature – displacement, layering, drift and conversion [Mahoney and Thelen, 2010]. Some authors add the fifth type – exhaustion [Streeck and Thelen, 2005]. And all of them might take place in Ukrainian context. 0689445161

As mentioned above, we need the changes consciously taught, carefully selected, as well thoroughly designed, and purposively implemented. To do so, benchmarking or **comparative institutional analysis** [Pedersen et al., 2010] must be done. First, we could understand what should be changed, and second, after deeper analysis, decide how. Then, to proceed with implementation of the required institutional changes, we need to prepare a road map with a detailed plan of actions necessary to get to the desired state with clear understanding of required timing and resources.

The suggested process approach is represented below (see Figure 1).

In my opinion, it makes sense to group other relevant perspectives (institutional work, institutional quality and so on) in one block focused on maintenance of designed system (set or configuration of institutions), future continuous improvement of institutions performance or achieving targeted functional efficiency.

Figure 1. Source: developed by the author.

The ongoing eurointegration process is complex, multidimensional, difficult, and not without pains. As results, according to European Integration Portal (<http://pulse.eu-ua.org/ua/current-progress>), there are chronic and massive delays with its implementation. And one of the biggest issues, as it seems to me, it is poorly coordinated and is lacking the strategy that could unify all efforts taken separately and going in different directions.

It is generally accepted that the process is poorly managed/coordinated. It looks like simultaneous multi desk chess playing when different participants play individually and independently with own logics in selecting game openings and variants. And it is highly likely to get a zero sum” of contradicting vectors. So, this is the case when “strategy

needs a strategy” when top-down approach looks more preferably in Ukrainian context as it has higher potential to improve coordination of the process. And the purpose of this paper is to propose institutional theory and its core concepts as the base of an alternative approach (strategy).

References:

1. Brousseau, E., Garrouste, P. & Raynaud, E. (2011). *Institutional changes: Alternative theories and consequences for institutional design*. Journal of Economic Behavior & Organization, volume 79, Issues 1–2, 2011, pages 3-19.
2. Campbell, J. L. (2004). *Institutional change and globalization*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
3. Fainshmidt, S. et al. (2016). *Varieties of institutional systems: A contextual taxonomy of understudied countries*. Journal of World Business. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jwb.2016.05.003> (Last accessed: 13.03.2021).
4. Goodin, R. (Ed.). (1996). *The Theory of Institutional Design* (Theories of Institutional Design). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511558320
5. Hall, P. A., & Soskice, D. (Eds.). (2001). *Varieties of capitalism: the institutional foundations of comparative advantage*. Oxford: Oxford University Press.
6. Hall, P. A., & Thelen, K. (2009). *Institutional change in varieties of capitalism*. Socio- Economic Review, 7(1), 7–34.
7. Hotho, J. J. (2014). *From typology to taxonomy: a configurational analysis of national business systems and their explanatory power*. Organization Studies, 35(5), 671–702. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2011.01.024> (Last accessed: 13.03.2021).
8. Kingston, C., & Caballero, G. (2009). *Comparing theories of institutional change*. Journal of Institutional Economics, 5(2), 151-180. doi:10.1017/S1744137409001283
9. Klijn, E.H. & Koppenjan, J.F.M. (2006). *Institutional design*. Public Management Review, 8:1, 141-160, DOI: [10.1080/14719030500518915](https://doi.org/10.1080/14719030500518915)
10. Kostova, T. (1997). *Country institutional profile: Concept and measurement*. In: Best paper proceedings of the academy of management, pp. 180–184.

11. Mahoney, J. & Thelen, K. (eds). 2010. *Explaining Institutional Change Ambiguity, Agency, and Power*. New York: Cambridge University Press.
12. North, D.C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, New York.
13. Offe, C. (1994). *Designing institutions for East European transitions*. (Reihe Politikwissenschaft / Institut für Höhere Studien, Abt. Politikwissenschaft, 19). Wien: Institut für Höhere Studien (IHS), Wien. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-267177> (Last accessed: 13.03.2021).
14. Pedersen, O. K., Morgan, G., Crouch, C., Whitley, R., & Campbell, J. L. (Eds.) (2010). *The Oxford Handbook of Comparative Institutional Analysis*. Oxford University Press. Political Economies. In: Streeck, W. and Thelen, K. (eds.) *Beyond Continuity: Institutional Change in Advanced Political Economies*. Oxford: Oxford University Press.
15. Reeves, M., Love, C. & Tillmanns, P. (2012). *Your strategy needs a strategy*. Harvard Business Review. 90.
16. Schneider, M. R., & Paunescu, M. (2012). *Changing varieties of capitalism and revealed comparative advantage: a test of the hall and Soskice hypothesis*. *Socio-Economic Review*, 10(4), 731–753.
17. Shenkar, O. (2012). *Beyond cultural distance: Switching to a friction lens in the study of cultural differences*. *Journal of International Business Studies*. 43. 12-17. 10.1057/jibs.2011.42.
18. Streeck, W., & Thelen, K. (2005). *Introduction: institutional change in advanced political economies*. In W. Streeck, & K. Thelen (Eds.), *Beyond continuity: institutional change in advanced political economies* (pp. 1-39). Oxford et al.: Univ. Press. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-194981> (Last accessed: 13.03.2021).
19. Ven, A.H. & Hargrave, Timothy. (2004). *Social, technical, and institutional change: A literature review and synthesis*. In: *Handbook of Organizational Change and Innovation.*, 259-303. Oxford University Press.
20. Whitley, R. (1998). *Internationalization and varieties of capitalism: the limited effects of cross-national coordination of economic activities on the nature of business systems*. *Review of International Political Economy*, 5(3), 445–481

21. Whitley, R. (1999). *Divergent capitalisms: the social structuring and change of business systems*. Oxford: Oxford University Press

22. Witt, M. A., & Redding, G. (2013). *Asian business systems: institutional comparison, clusters and implications for varieties of capitalism and business systems theory*. *Socio-Economic Review*, 11(2), 265–300.

Scientific supervisor: Baiura Dmytro Oleksandrovych, professor at the department of business economics, faculty of economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Doctor of Economic Sciences, Professor.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВНУТРІШНЮ БЕЗПЕКУ НІМЕЧЧИНИ

Грибкова Дар'я Олегівна,
студентка 5-го курсу групи УМІБ – 51 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
dgribkova25@gmail.com

Процеси європейської глобалізації та інтеграції вплинули на особливості, структуру, розмір та шляхи міграції в Європейському Союзі. Пересування людей через кордони в європейських країнах мають свої національні особливості і регулюються на наднаціональному рівні через спільну імміграційну політику Європейського Союзу. Це призвело до збільшення ризиків та загроз національній безпеці та стабільності в Європі, призвело до появи мусульманських суспільств з іншим, європейським способом життя, а економічні наслідки зростаючого напливу іммігрантів та біженців лише подвоюються. В умовах глобалізації, сучасні міграційні процеси все частіше розглядаються як глобальна загроза національній безпеці приймаючих країн. Аналіз форм та причин міграції дозволяє говорити про нові виклики для іноземних мігрантів. ФНР було обрано для вивчення проблем міграційних процесів через конфліктний фактор між ними. Виклики та загрози, спричинені неорганізованим рухом

людей, аналізуються на зразок німецького суспільства. Метою роботи є визначення впливу імміграційних потоків на безпеку на прикладі Німеччини.

Спочатку роботи потрібно з'ясувати, що розуміють під терміном «міграція». Під міграцією розуміється рух людей, які перетинають кордон, тобто лише географічна мобільність. Іонцев В.А. розглядає міграцію як регіональний рух населення, а мобільність розглядається як здатність до міграції [1, с. 77]. Відповідно до Міжнародної організації з міграції (МОМ), мігрант – це кожен, хто переїжджає або вже переїхав через міжнародний кордон або всередині країни і залишив своє звичайне місце проживання, незалежно від причин переміщення. Міжнародна міграція населення – це зовнішня міграція, між державами, переміщення людей через державні кордони. Міграція є одним з головних викликів для країн Європейського Союзу. У наш час громадяни ЄС більше дбають про ситуацію з мігрантами, яку вони часто пов'язують з тероризмом, ніж про економічні проблеми. Коріння міграційних проблем Європи лежить в її післявоєнній історії, коли європейські країни стикалися з нестачею робочої сили для відбудови економіки. Міграція стала важливим джерелом додаткових трудових ресурсів через загальний та структурний дефіцит робочої сили та поступово стає незворотною через закріплення сімей мігрантів, натуралізацію та возз'єднанням [3, с. 159].

Сучасна модель міграції в сучасній Німеччині є відображенням глобальних змін упродовж ХХ століття: наслідків Другої світової війни, розпаду біполярної системи, ескалації напруженості в різних регіонах світу та посилення глобальної конкуренції за кваліфіковані фахівці.

У питаннях забезпечення безпеки першочерговим є завдання щодо підвищення ефективності правоохоронної та судової системи. Федеральна кримінальна поліція стає координатором обміну інформацією між різними компетентними інстанціями. Незважаючи на раніше оголошені плани можливого перегляду функціональних обов'язків, посилюється роль Федерального відомства з охорони конституції як головної структури з виявлення й аналізу загроз національній безпеці. Значний внесок таких негативних явищ, як агресії, насильства, тероризму та інших загроз вносять представники третіх країн, які прибули в розпал міграційної кризи 2015-2016 років

на територію Німеччини. Горезвісні події новорічної ночі 2016 року в Кельні та інших містах Німеччини стали символом криміналізації німецького суспільства та розгулу вуличної злочинності. Серія гучних незаконних дій висвітлила проблеми у забезпеченні внутрішньої безпеки та громадського порядку [4, с. 57]. Вершина "злочинної діяльності" іноземних громадян, яку ЗМІ активно висвітлювали влітку ще 2016 року, коли представники третіх країн прибули та подали заяву про надання статусу біженця, вчинили злочини, які місцеві правоохоронні органи кваліфікували як теракт. Що стосується кількісних та якісних показників злочинності серед громадян третіх країн, які прибули до Німеччини, то найбільш репрезентативними є дані щорічного звіту Федеральної кримінальної поліції «Злочинність у контексті імміграції. Загальнонімецькі характеристики» [5]. Вищезазначені статистичні дані з 2014-2019 рр. представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Статистика правопорушень мігрантами у Німеччині: загальна кількість та за окремими країнами

Рік	Кількість правопорушень	Сирія (кіл-сть людей)	Алжир (кіл-сть людей)	Афганістан (кіл-сть людей)	Марокко (кіл-сть людей)	Туреччина (кіл-сть людей)
2014 р.	115 тис. 011	31 тис.	18 тис.	17 тис.	17 тис.	1 тис.
2015 р.	206 тис. 206	34 тис.	15 тис.	20 тис.	19 тис.	5 тис.
2016 р.	174 тис. 438	30 тис.	15 тис.	15 тис.	15 тис.	2 тис.
2017 р.	167 тис. 268	31 тис.	12 тис.	16 тис.	9 тис.	3 тис.
2018 р.	165 тис. 769	33 тис.	11 тис.	19 тис.	6 тис.	4 тис.
2019 р.	151 тис. 009	26 тис.	10 тис.	13 тис.	5 тис.	2 тис.

Порівняння цих документів виявляє такі закономірності. По-перше, зовнішній міграційний тиск на Німеччину дещо послабився, але показники злочинної діяльності іммігрантів з третіх країн за останні чотири роки залишаються стабільними (понад 150 000 випадків на рік)[6]. По-друге, існує стабільна кількість іноземців (близько 30%), які повторюють злочини. По-третє, незважаючи на планомірну стабільність ситуації на Близькому Сході та в Північній Африці, лідерами серед злочинців з третіх країн у ФРН є ці регіони. Незважаючи на загальний кількісний спад незаконної діяльності, напруженість у німецькому суспільстві продовжувалась через велику активність, яка збільшилась в ескалацію кризи біженців у сфері сексуальних злочинів. Як показує практика, інформація про них не завжди надходить до правоохоронних органів або стає загальнодоступною. Згідно з даними, молоді люди – це люди з іншої культурної групи (більшість з них з ісламського світу) не хочуть приймати правила і враховувати ситуацію в ФРН, яка є формою гендерних відносин, що може сприяти несвідомому скоєнню протиправних дій.

Прибуття майже одного мільйона біженців після кризи 2015-2016 рр. посилює расову та релігійну нетерпимість, ксенофобію та націоналістичні настрої у приймаючій громаді, загрожуючи соціальній та політичній стабільності та громадській безпеці. Спостерігається тенденція до збільшення кількості громадян, які поділяють думку, що іноземці в Німеччині використовують соціальну систему в корисних цілях і намагаються збільшити ступінь свого впливу в країні. Негативне відношення корінного населення, в першу чергу, пов'язане з мусульманами, які проживають в державі. Основні причини цього негативного ставлення включають замкненість суспільства та небажання пристосовуватися до німецьких цінностей та способу життя[2,с. 37].

Політика Федерального уряду щодо імміграційної політики буде зосереджена не тільки на суворих заходах безпеки, але й реалізовуватися в кількох сферах (інтеграція, ринок праці та безпека). Можливим сценарієм розвитку внутрішньополітичної ситуації 2021-2022 рр., можна припустити, стане активне використання усіх політичних сил, щодо необхідності задіяти зусилля багатьох органів з проблем захисту безпеки - протидія терористичній загрозі, виявлення

радикально налаштованих елементів як серед корінного, так і серед прибулого населення. Практичні заходи щодо здійснення суворих заходів безпеки (вислання мігрантів, які становлять потенційну загрозу безпеці; заборона в'їзду представникам третіх країн, які раніше були вислані; розширення повноважень поліції), будуть обмежені позицією суспільства та правозахисників.

Отже, відсутність чіткої внутрішньої та зовнішньої безпеки вимагає вдосконалення існуючих механізмів та нормативної бази з метою заохочення іммігрантів до інтеграції. Незважаючи на те, що гостра фаза кризи 2015-2016 рр. закінчена, труднощі всебічного впровадження комплексних заходів залишаються. Така ситуація вимагає подальшого вдосконалення законодавчої бази та механізмів регулювання міграції, а також поглиблення співпраці в рамках державних установ на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Ионцев В. А. Международная миграция: теория и история изучения. Международная миграция населения: Россия и современный мир / под ред. В. А. Ионцева. М. : Диалог-МГУ, 2002. Вып. 3. С. 53–105.

2. Надеждин А. Е. «Криминализация общества-реципиента – результат неупорядоченной миграции. Опыт Германии». *Научно-аналитический журнал Обозреватель-Observer*. №1 (336). 2018. С. 31–41.

3. Рыбаковский Л. Л. Миграция населения. Выпуск 5. Стадии миграционного процесса. М. : М-во по делам федерации, национальной и миграционной политики РФ, 2001. 159 с.

4. Haug S., Rehl S., von Gostomski B. Migranten als Taeter und Opfer von Gewalt und Kriminalitaet // Zeitschrift für Soziales, Strafrecht, Kriminalpolitik. – Regensburg, 2008. 57 s.

5. Bundeslagebild Kriminalitaet im Kontext von Zuwanderung 2018 [Электронный ресурс]. – URL: https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung_2018.html. (дата звернення: 28.03.21)

6. Kriminalitaet im Kontext von Zuwanderung. Bundeslagebild 2019 [Электронный ресурс]. – URL:

https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung_2019.html;jsessionid=61711E09D4DA D4674C3D81721C7848DC.live2301?nn=62336 (дата звернення: 28.03.21)

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гром Анатолій Миколайович,
слухач гуманітарного інституту
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського,
магістр права,
uristgrom23@gmail.com

Початок і розвиток спільної зовнішньої політики і політики безпеки вперше на рівні установчих договорів було закріплено в Маастрихтському договорі про Європейський Союз, який було підписано 7 лютого 1992 року.

Договір набув чинності 1 листопада 1993 року. Він визначив так звані «три опори» Європейського Союзу:

- «перша опора» — Європейські Співтовариства: ЄСВС, Євратом та Європейське Співтовариство (замість старої назви «Європейське Економічне Співтовариство»);

- «друга опора» — спільна зовнішня та безпекова політика (СЗПБ);

- «третья опора» — співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ.

Згідно статті J1 розділу V Маастрихтського договору Європейський Союз визначає та реалізує спільну зовнішню політику і

політику безпеки, яка охоплює всі сфери зовнішньої політики і політики безпеки, цілі якої полягають у наступному:

- захищати загальні цінності, основні інтереси, незалежність і цілісність Союзу відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй;

- всіляко зміцнювати безпеку Союзу;

- зберігати мир і зміцнювати міжнародну безпеку відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, а також принципів Гельсінського Заключного акта та цілей Паризької хартії, в тому числі на зовнішніх кордонах;

- сприяти міжнародному співробітництву;

- розвивати та зміцнювати демократію і верховенство закону, а також повагу до прав людини та основних свобод.

Підписаний у 1997 році Амстердамський договір істотно доповнює і розвиває положення Маастрихтського договору. Одним з положень цього договору є формування загальної політики безпеки і оборони, чому має сприяти інтеграція ЄС і Західноєвропейського союзу. Амстердамський договір вносить ряд змін і уточнень до механізму здійснення спільної зовнішньої політики і політики безпеки, деталізує порядок визначення спільних зовнішньополітичних принципів орієнтації і вироблення спільної позиції прийняття спільних рішень та їх реалізації.

Ніццький договір, підписаний у 2002 році здійснив підготовку ЄС до розширення на схід, ввів новий розподіл голосів у Раді і Парламенті, спростив механізми прийняття рішень, розширив повноваження Парламенту.

У 2003 році Рада ЄС схвалила Угоду ЄС – НАТО, що надавало ЄС можливості для автономного проведення воєнних і цивільних операцій, а також операцій з кризового врегулювання.

У грудні того ж року Європейська рада прийняла Європейську стратегію безпеки. В ній визначено глобальні виклики та ключові загрози безпеці Союзу, а також роз'яснюються його стратегічні цілі в їх вирішенні, такі як зміцнення безпеки в країнах, сусідніх з ЄС і просування міжнародного порядку, заснованого на ефективній багатосторонності. Крім того, оцінюються політичні наслідки, які ці цілі мають для Європи.

Стратегія безпеки визначає наступні ключові загрози, з якими стикається Європа: тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, слабка державність та організована злочинність.

Для захисту своєї безпеки і просування своїх цінностей Європейський Союз переслідує три стратегічні цілі:

– усунення загроз. Союз продовжує робити кроки з протидії основним загрозам. Після 11 вересня він відреагував такими заходами, як прийняття європейського ордеру на арешт і заходи по боротьбі з фінансуванням тероризму;

– забезпечення безпеки по сусідству. В інтересах Союзу, щоб країни на наших кордонах мали хороше управління. Наше завдання – створити кільце благонадійних держав на схід Європейського Союзу і Середземномор'я, з якими ми можемо підтримувати тісні відносини співпраці. Вирішення арабо-ізраїльського конфлікту є стратегічним пріоритетом;

– розвиток міжнародного порядку, заснованого на ефективному принципі багатосторонніх відносин. Наша безпека і процвітання все більше залежать від ефективної багатосторонньої системи. Союз має на меті розвинути сильніше міжнародне суспільство, добре функціонуючі міжнародні інституції – такі, як Організація Об'єднаних Націй, Статут яких становить фундаментальну основу міжнародних відносин – та міжнародний порядок, заснований на правилах. Найкращий захист для нашої безпеки – це світ благонадійних демократичних держав. Політика ЄС спрямована на це [1].

Європейська стратегія безпеки 2003 року змінила відносини між державами-членами та громадянами країн-членів ЄС. Ця концепція підтвердила, що держави-члени ЄС прагнуть до співпраці та мирного вирішення спорів через загальні установи ЄС.

Підписання у 2007 році Лісабонського договору стало новою стадією у розвитку СЗПБ. Однією з найважливіших змін, яка була введена за Лісабонським договором, слід визнати формальну відмову від системи трьох опор. Зазначений документ диференціював рівні компетенції у різних сферах політики між державами – членами та Євросоюзом за трьома категоріями: виключна, спільна та допоміжна. Водночас Договір визнає Європейський Союз юридичною особою, суб'єктом міжнародного

права. Відповідно до договору створено посаду президента Європейської Ради (як інституту ЄС).

Спільна зовнішня політика має на меті організацію міжнародного співробітництва, розвиток міжнародного права, обмін науковими досягненнями, охорону екології, тощо. В свою чергу, спільна політика безпеки і оборони охоплює питання забезпечення міжнародного миру та безпеки. Основними напрямками спільної політики безпеки і оборони СПБО є:

1. Уніфікація оборонних апаратів держав – членів ЄС, сприяння підвищенню здатності збройних сил держав – членів ЄС до спільних операцій.

2. Встановлено принцип солідарності у боротьбі з зовнішніми та природними загрозами. Стаття 188 Лісабонського договору визначає, «що ЄС та його держави – члени діятимуть разом в дусі солідарності, в разі якщо держава – член стане жертвою терористичного нападу, природної або техногенної катастрофи.

3. Встановлено обов'язок взаємодопомоги (частина 7 статті 42 Договору про Європейський Союз): «якщо держава – член зазнає збройної агресії, інші держави-члени зобов'язані надати їй допомогу можливими для них засобами» [2, с. 46].

Нова Глобальна стратегія безпеки Європейського Союзу «Загальне бачення, єдиний підхід: сильна Європа», представлена на саміті Європейської Ради у червні 2016 року відображає важливий момент історичного розвитку зовнішньої політики ЄС.

Глобальна стратегія ЄС викладає основні інтереси і принципи ЄС для участі в більш широкому світі і дає Союзу колективне відчуття напрямку. Його мета – зробити Європу сильніше: стати ще більш згуртованим і впливовим гравцем на світовій арені, який захищає громадян, захищає наші інтереси і підтримує наші цінності. Щоб протистояти новим викликам і убезпечити нас, нам потрібна відповідь, що поєднує внутрішню та зовнішню політику. Глобальна стратегія ЄС допомагає зробити наш Союз більш ефективним у протидії енергетичної безпеки, міграції, зміни клімату, насильницькому екстремізму і гібридній війні.

Глобальна стратегія ЄС прагне перетворити бачення в спільні дії. У жовтні 2016 року міністри закордонних справ ЄС визначили найбільш важливі стратегічні пріоритети для реалізації Глобальної

стратегії ЄС. До цих пріоритетів відносяться безпека і оборона, зміцнення стійкості держави і суспільства, комплексний підхід до конфліктів і криз, зміцнення спільних регіональних порядків і глобальне управління, засноване на правилах.

Для реалізації Глобальної стратегії ЄС робляться рішучі кроки в області безпеки і оборони. У листопаді 2016 року, міністри закордонних справ і оборони ЄС ухвалили рішення про новий рівень амбіцій і ключових кроків щодо вдосконалення співпраці для забезпечення безпеки нашого Союзу відповідно до Глобальної стратегії (висновки Ради). Ці висновки були засновані на Плані реалізації колишнім Високим представником ЄС із закордонних справ та безпекової політики Федерікою Могеріні. Це націлено на поліпшення захисту ЄС і його громадян, допомогу урядам в спільному нарощуванні військового потенціалу і розробку більш ефективних заходів реагування на кризи. Подальші дії по зміцненню безпеки ЄС включають Європейський план дій в галузі оборони, який пропонує фінансову допомогу державам – членам для більш ефективних спільних закупівель і розвитку потенціалу, а також кроки щодо виконання Спільної декларації ЄС – НАТО [3].

Список використаних джерел:

1. Site «eur-lex.europa.eu». European security strategy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:r00004> (Last accessed: 02.03.2021).
2. Шлюсаренко Ю. А. Правові аспекти здійснення і реалізації спільної зовнішньої політики, політики безпеки Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 114. С. 40–47.
3. Site «eeas.europa.eu». (2018, August 10). Global Strategy for the European Union. Retrieved from https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49323/global-strategy-european-union_en (Last accessed: 02.03.2021).

Науковий керівник: Калюжний Ростислав Андрійович, заступник декана з наукової роботи Юридичного факультету Національного авіаційного університету, доктор юридичних наук, професор.

PUBLIC DISCUSSION AS AN IMPORTANT FACTOR OF THE EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF THE CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Hrushetskyi Bohdan,

associate professor at the Department of
International Relations and Social Sciences,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ph.D. in Political Sciences,
hrushetskyi_bohdan@ukr.net

After the collapse of the communist regimes in the Central and Eastern Europe and the dissolution of the Eastern Bloc countries of the region met the uncertain future, especially in the economic and security spheres. Integration into the European Union was considered as an important means of ensuring the well-being of society by a significant part of their population, and especially by the elites. Society of Central and Eastern Europe, depending on their attitude to the EU, could be divided into three groups. Cosmopolitan optimists (or Euro-optimists) believed that joining this organization would bring dynamic development, improve living conditions and align the level of economic development with the countries of Western Europe. Cosmopolitan neoliberals feared a return via Brussels to the socialist policies. Non-cosmopolitan skeptics (or Europessimists) opposed joining the EU for fear of losing national sovereignty. Europessimists considered the convergence of different economic and social regions of the West and the East difficult, as a result the gaps between both regions should have grown rather than decreased [2, p. 81; 6, p. 69–70].

The ratio of Euro-optimists and Euro-pessimists was not the same in different countries. For example, the Slovenian researcher M. Velikonja notes that in Slovenia accession to the EU was taken for granted, as a return to the state in which it has always been. In Serbia, unlike Slovenia, there was no consensus regarding the stability of the European path [14, p. 14-16]. In independent Slovakia, until the end of 1998, there was no purposeful policy towards joining the EU, although the authorities officially declared their commitment to integration [1, p. 59–60]. In Poland, for the first time, Prime Minister T. Mazowiecki made an official

statement in support of European integration back in February 1990 [11, p. 50].

Yet in the mid-1990s. public support for European integration was insufficient for a successful entry into the union. At that time, a small number of the population of Central and Southeastern Europe could rely on Western countries - from 1% in Hungary and the Czech Republic to 7% in Romania [7, p. 25].

The problem of security and national sovereignty was also closely related to European integration. And on this issue the positions of Euro-optimists and Euro-skeptics differ too. While the former consider the EU and NATO as guarantors of security in the region, the latter consider joining these organizations a loss of national sovereignty.

Research in the early 1990s. demonstrated that the majority of the population of Hungary, Poland, Slovakia, Slovenia and the Czech Republic supported the mood of Euro-optimists and considered joining the European Union as a protection of national identity, not its loss [21]. Polish President A. Kwasniewski expressed his opinion on the issue: "Participation in the natural integral processes of our continent is part of our understanding of Polish sovereignty" [11, p. 51].

Unlike Euro-optimists, Eurosceptics pointed out that sovereignty is one and indivisible, therefore, the transfer of a part of it to the supranational bodies of the EU and NATO ultimately means rejection of the idea of an independent state. Similar ideas were spread, first of all, in the new states that were formed after the collapse of Yugoslavia and Czechoslovakia. As Slovene T. Mastnak notes, "if sovereignty disappears, the state ceases to exist" [14, p. 12]. In 1993, the majority of Slovenes believed that the independence of their country was much more important for them than the possible advantages from joining Europe [3, p. 45].

The majority of the population of the states of Central and South-Eastern Europe took a balanced position in relation to European integration. According to a 2003 study by the Sociological Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic, 80% of Czechs preferred the EU model based on the free cooperation of member states, and only 20% preferred the creation of a single state [8, p. 109].

In addition to the concept of ensuring security with the help of NATO and the EU, there were other, although complementary, projects of

collective security - on a regional basis. The most successful of these was the Visegrad Treaty on February 15, 1991, proposed by V. Havel previous year. The agreement was signed by Poland, Hungary and Czechoslovakia, and after the collapse of the latter, the Czech Republic and Slovakia entered the created association independently. Although the treaty did not officially announce the creation of a military-political union, however, according to researchers, one of its main goals was the desire of the countries of the region to get rid of the influence of the USSR. In addition, an important component of the Visegrad Agreement was the cooperation of the signatory states in order to coordinate their actions aimed at joining the EU [19, p. 87–89].

Countries of the region also went through a several stages of their security policy. In the concept of Poland's foreign policy, adopted in April 1990, it was planned to ensure security through the creation of regional associations, cooperation with the USSR and Germany as the most powerful neighbors, as well as the formation of a system of continental security together with other European states. After the collapse of the Warsaw Pact, the position of the Polish leadership was increasingly inclined towards Euro-Atlantic integration. In the official documents of November 1992, the OSCE, NATO and the WEU were named the structures that should become the guarantors of the state's security. Presidents L. Walesa and A. Kwasniewski were active proponents of the policy of ensuring Poland's security by joining NATO. Poland categorically opposed the projects of "cross-security" of the countries of Central and South-Eastern Europe, for which both NATO and Russia should be responsible. The same was its response to the offer of limited membership in NATO, without the possible deployment of the Alliance bases on its territory and with limits in certain types of weapons [10, p. 215–217].

During the discussion of Poland's accession to the EU, the Polish elite was divided into moderate and radical European integrators. Both the right-wing parties "League of Polish Families", "Law and Justice", and the left - the Polish Peasant Party and the Union of Labor, strongly supported the idea of a "Europe of Fatherlands", which implies the preservation of national sovereignty and equal rights of all EU member states. Such opinion was also supported by Union of Democratic Leftists and President A. Kwasniewski. More radical positions were taken by active supporters

of European integration B. Geremek, A. Smolyar, A. Olechowski [13, p. 14].

The Czech government, which initially supported the joint activities of the Central European states to join the EU within the framework of the Visegrad Agreement, with the assumption of the office of Prime Minister V. Klaus effectively froze such cooperation, seeking to negotiate with Europe on its own terms. This was also facilitated by the relatively better economic indicators of the Czech Republic in the region [19, p. 90].

The Romanian authorities initially tried to ensure the national security with the help of regional alliances. President I. Iliescu considered the neighboring Balkan countries - Yugoslavia and Bulgaria, possibly Greece and Turkey - as the main allies. He maintained ties with Yugoslavia during the period of international isolation of S. Milosevic government. Romania tried to join the Visegrad group, but to no avail. But later, in 1994, in his book "Romania in Europe and the World" Iliescu declared the primacy of integration into European and Euro-Atlantic structures [12, p. 237–239].

During 1989-1995 the approaches to the process of rapprochement of Bulgaria with European structures also underwent significant changes. In 1989-1990, the main goal was to intensify bilateral trade relations, attract European technology and investment in the Bulgarian economy. Politically, the country's leadership advocated Bulgaria's active participation in the formation of a "common European home". In 1990-1991, the priorities gradually changed. For the first time, the Declaration of the National Assembly and the assessments of experts declared the need to join the EEC. However, it was not until the end of 1991 that the course of integration into the community, initially in the form of associate membership, was enshrined in government documents. Since the beginning of 1995 the approach of Bulgaria's accession to the EU has been finally approved, which was confirmed by the application for membership in the organization at the end of the same year [5, p. 153].

The provision of security as a value in the Bulgarian society was also seen not by its own forces, but with the help of military-political alliances. Prime Minister D. Popov (1990-1991) for the first time spoke in favor of integration into NATO. This idea did not find unequivocal support among the elite and the general public. Only since the beginning of the 2000s.

this strategy began to be pursued consistently. Presidents Z. Zhelev and P. Stoyanov provided full support to it [9, p. 202–203].

The leadership of Slovakia, which gained independence in 1993, headed by V. Meciar, pursued a course of neutrality and equal cooperation with the European Union and Russia. In 1995, the foreign minister Y. Shenk stated that “an important role in the European security system should be played, in addition to NATO, by institutions that can be formed by the CIS”. The main task of the government was to strengthen national independence, and not to join any interstate unions [18, p. 162-163]. Thus, in the public consciousness, both national sovereignty and integration into regional and international structures played an important role in ensuring the value of security.

During the second half of the 1990s – early 2000s. in society, support for integration into the EU in the countries of Central and South-Eastern Europe is constantly increasing. In 1999, according to the data of various sociological studies, 45-54% of Czechs, 53-55% of Poles, 64-68% of Hungarians supported joining the EU [2, p. 81; 16, p. 18]. The majority of the population of the Western Balkans was also supporters of their countries’ accession to the EU: the support / non-support rate is 72% against 2% in Albania, 62% – 8% in Bosnia and Herzegovina, 56% – 4% in Montenegro, 54% – 5 % in Macedonia. Only in Serbia, supporters of European integration did not make up the majority in society – 49% versus 12% [20, p. 11].

Czech sociologists investigated changes in the value dichotomy “national sovereignty - European integration”. If in 1995 the ratio of their support in society was 39.5% to 34.5%, then in 1999 it was 27.8% to 48.9%, which meant a significant preponderance of the latter [15, p. 48].

A particularly high level of support for European integration exists among the political elites. In Poland in 2001 82.2% of local leaders approved of their country’s accession to the EU, while among the entire population this figure was 54%, with 29% opposing such a step. 65.5% of the local leadership were in favor of the fastest possible integration, but only 26% of the entire society supported this desire [4, p. 19].

At the referendum in June 2003, Poland’s accession to the EU was supported by 77.85% of the voting participants [11, p. 52]. Nevertheless, not all of the population in 2003 associated accession to the EU with an increase in their well-being, only about half of the respondents believed

so. 35% expected a deterioration in the economic situation, and 17% - no changes at all [13, p. 15].

The centrist government of M. Dzurinda (1998–2006) became an active conductor of the European integration policy in Slovakia. Thanks to his activities, over the course of several years Slovakia has managed to catch up with the rest of the Visegrad Four countries in terms of compliance with the criteria for joining the EU. During the referendum on May 16-17, 2003 92.46% of the inhabitants of Slovakia voted for joining the EU, against only 6.2% [1, p. 60, 62].

The overwhelming part of the society of the Central European states was also supportive of the prospects of joining NATO as a basis of security. The 1999 data showed the following level of support on this issue: 71% in Poland, 64% in the Czech Republic and Hungary. The number of NATO supporters showed an upward trend [16, p. 18]. The following year, it increased even more in Poland and Hungary [17, p. 62].

The role of regional organizations is significantly diminishing. The Visegrad Four, actually recreated in 1998, was now limited to issues of joint integration into the EU. The safety factor in its activities has actually disappeared. The ideas of the Slovak leadership to create a “Visegrad army” remained an unrealized project [19, p. 91–93].

In conclusion it should be stressed, that during 1990s the provision of security for countries is increasingly being understood within the framework of collective systems - initially regional (Visegrad Treaty), and then international (NATO, common foreign and security policy of the EU). At the same time, supporters of protecting national sovereignty from any restrictions on the part of supranational bodies retain their influence. Such support for European and Euro-Atlantic integration became an important factor of accession of the most Central and Eastern European states to EU and NATO in late 1990-s – 2000s.

References:

1. Андрейко В. І. Проблеми економічної інтеграції Словацької Республіки до Європейського Союзу / Наукові записки НаУКМА. 2009. Т. 91: Історичні науки. С. 58–62.

2. Бойцова В. В., Бойцова Л. В. Европейский союз: расширение на восток. *Общественные науки и современность*. 2002. № 2. С. 78–87.

3. Водопивец П. Словенцы между Гердером и Гегелем. Вестник Европы. 2002. № 5. С. 44–46.

4. Вятр Е. Местные элиты и демократические перемены: Польша 1990-2002. *Социологические исследования*. 2005. № 2. С. 15–21.

5. Грушецкий Б. П. Еволюція підходів до відносин Болгарії з ЄЕС/ЄС у 1989-1995 рр. *Придніпровські соціально-гуманітарні читання* : матеріали Дніпропетровської сесії III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Ч. 2. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. С. 150–153.

6. Делей Я. Выиграют ли новобранцы от вступления в ЕС? *Социологические исследования*. 2002. № 9. С. 67–71.

7. Демидов А. М. Социокультурные стили в Центральной и Восточной Европе. *Социологические исследования*. 1998. № 4. С. 16–28.

8. Коровицына Н. В. Чешская идентичность: об особенностях адаптации к переменам. *Социологические исследования*. 2006. № 9. С. 102–109.

9. Крапивин А. В. Трансформация политического режима в Болгарии (конец 80-х - 90-е гг. XX в.). Грані історії. 2008. С. 194–203.

10. Кулик С. М., Клімчук Ю. В. Труднощі та проблеми входження Польщі до НАТО. *Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2008. № 6. Серія: Міжнародні відносини. С. 214–220.

11. Ложечкін В. С. Етапи європейської інтеграції Республіки Польща (1989-2004 рр.). *Наука, релігія, суспільство*. 2009. № 2. С. 49–53.

12. Лошаков А. А. Основные принципы внешней политики президента Румынии И. Илиеску (1990-1996 гг.). *Вестник Нижегородского ун-та им. Н. И. Лобачевского*. 2008. № 5. С. 236–240.

13. Лыкошина Л. С. "Ницца или смерть": отношение Польши к проекту Конституции ЕС. *Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы*. 2003. Вып. 10. С. 13–16.

14. Суботич М. Словения среди звезд. Страны Восточной и Юго-Восточной Европы в поисках своей европейской идентичности. Вып. 9. Воронеж: Воронежский гос. ун-т; Центр изучения Центральной и Восточной Европы, 2009. С. 5–18.

15. Трансформація и модернізація чеського общества. *Соціологічні дослідження*. 2002. № 7. С. 32–48.

16. Хаарланд Х. П., Ниссен Х.-И. К розвитку демократії и ринкової економіки в Польщі, Чехії, Венгрії и Росії. *Моніторинг громадського мненія*. 1999. № 6. С. 13–18.

17. Хаарланд Х. П., Ниссен Х.-И., Францен В. К. К розвитку демократії и ринкової економіки в центральноєвропейських и східноєвропейських країнах. *Моніторинг громадського мненія*. 2000. № 6. С. 58–63.

18. Янчук Л. Досвід реалізації євроінтеграційної стратегії Словачької Республіки. *Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки*. Вип. 18. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2009. С. 159–172.

19. Янчук Л. Роль «вишеградської солідарності» в зовнішньополітичній діяльності Словачької Республіки (1989-2004 рр.). *Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки*. Вип. 19. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2010. С. 87–96.

20. Calic M.-J. The Western Balkans on the Road Towards European Integration // Friedrich Ebert Stiftung: Internationale Politikanalyse: Frieden und Sicherheit. 2005. № 12. 15 p.

21. World Values Survey 1990: Official Data File v. 20090906/ World Values Survey Association. URL: http://www.jdsurvey.net/downloads/wvs1990_v20090906_spss.zip (Last accessed: 14.02.2021).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЄС ІЗ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ШАХРАЙСТВУ

Гулієва Ельнора Анарівна,
студентка 2-го курсу групи МВ-190046,
гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
guliieva.elnara19@gmail.com

Одним із негативних проявів, який стоїть на заваді розвитку та ефективному функціонуванню громадянського суспільства є корупція - форма нечесності або злочину, який був здійснений особою чи

організацією, що наділена владою, з метою отримання незаконної та особистої вигоди. Корупція існує в різних формах: хабарництво, торгівля впливом, зловживання посадовими повноваженнями, також може ховатися за кумівством та конфліктами інтересів.

Характер і масштаби корупції в кожній країні ЄС відрізняються один від одного але все одно спричиняють збиток ЄС в цілому, негативно впливаючи на рівень інвестицій та економічну ефективність. Важливо, що такий вид злочину підриває довіру до влади, державних інститутів і демократії загалом.

Найпоширенішими типами корупції в Європейському Союзі є: хабарництво при наданні медичних послуг; корупція в сфері закупівель; неналежні маркетингові відносини; зловживання посадою; необґрунтовані вимоги щодо відшкодування збитку; шахрайство та розкрадання ліків та виробів медичного призначення тощо [1].

Організаційно-структурний механізм ЄС із протидії корупції та шахрайству, які зачіпають фінансові інтереси Союзу, є досить ефективним для подолання таких проблем. Серед створених структур слід виділити:

Європейське бюро протидії шахрайству (OLAF): розслідує шахрайство, що зачіпає бюджет ЄС; корупцію та серйозні проступки в європейських установах, а також розробляє комплексну політику і законодавство щодо боротьби із шахрайством; проводить аналіз для виявлення загроз, рекомендує заходи протидії шахрайству департаментам Комісії, інституцій та органів ЄС, офісах і агентствам; збирає інформацію з власного досвіду роботи та інших джерел, і ділиться нею через бази даних та додатки; зміцнює співпрацю з державами-членами та країнами, що не входять в ЄС, підвищує обізнаність за допомогою семінарів, конференцій, тренінгів [1].

Прокуратура ЄС, проводить кримінальні розслідування, також переслідує корупцію, що торкається фінансових інтересів ЄС.

Європейську комісію, чий Генеральний директорат з питань міграції та внутрішніх справ (ГД у справах внутрішніх справ) займається боротьбою з корупцією як на рівні ЄС, так і на міжнародному рівні [2], проводячи моніторинг ефективності її подолання державами-членами, фінансово підтримуючи реалізацію антикорупційних заходів на національному рівні; технічно допомагає

та здійснює обмін досвідом, дає рекомендації щодо включення положень про боротьбу з корупцією в горизонтальне та галузеве законодавство та політику ЄС.

Одним із інструментів здійснення антикорупційних зусиль є забезпечення загального високого рівня законодавства. Європейський Союз може діяти в площині антикорупційної політики у межах, встановлених Договором про функціонування ЄС. Варто зазначити, що відповідно до статті 83.1 цього документу, корупція визнана «євро-злочином», що зараховується до числа особливо тяжких злочинів з транскордонним виміром, для яких можуть бути встановлені мінімальні правила визначення кримінального правопорушення та санкцій [3].

Із прийняттям Стокгольмської програми, Комісія отримала політичний мандат на оцінку зусиль протидії корупції та розробку антикорупційної політики із співпрацею GRECO [4]. Метою діяльності є допомога країнам-учасникам у боротьбі з корупцією, впровадження контролю за дотриманням антикорупційних стандартів Ради Європи шляхом динамічного процесу взаємної оцінки та тиску з боку колег [5].

Правові основи з протидії корупції, легалізації злочинних прибутків та пов'язаних із ними правопорушень, в рамках ЄС є достатньо різноманітними.

У Резолюції (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією, одним із ефективних заходів визначено підвищення обізнаності громадськості та просування етичної поведінки. Особливістю є те, що в документі декларується якісне розслідування, судове переслідування у випадку корупції, і, водночас гарантується незалежність та автономність для уповноважених, які відповідають за розслідування, як і право ЗМІ мають вільно отримувати та передавати інформацію з питань корупції [6].

Конвенція 1997 року «Про боротьбу з корупцією з участю посадових осіб ЄС або посадових осіб держав-членів» [7], яка зокрема направлена на протидію корупційним актам за участі посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів, які спричиняють або можуть завдати збитки фінансовим інтересам європейських співтовариств.

Рамкове рішення Ради 2003/568/JHA про боротьбу з корупцією в приватному секторі визнає останню кримінальним правопорушенням в усіх державах-членах, декларує притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності за правопорушення, зумовлює їх попередження та посилить ефективність.

Механізм періодичної оцінки зусиль держав протидії корупції, запроваджений Комісією 2011 р., який дає можливість здійснювати періодичну оцінку зусиль держав-членів протидії корупції.

Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського Парламенту та Ради від 5 липня 2017 року про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу, кримінально-правовими засобами [8]. Особливість цієї Директиви полягає в тому, що визначені надзвичайно жорсткі покарання у вигляді позбавлення волі мінімум на 4 роки, якщо збиток перевищує 100 000 євро. Документом встановлені мінімальні правила, водночас держави-члени можуть запроваджувати більш жорстокі санкції для правопорушників.

За Директивою (ЄС) 2019/1937 про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства ЄС, встановлені правила та процедури для захисту «інформаторів», які постачають національні правозастосовні системи та систему правопорядку інформацією, що веде до ефективного розслідування та судового переслідування порушень законодавства Союзу. Таким чином «інформатори» грають ключову роль у виявленні та запобіганні порушень, що завдають збитків громадським інтересам. Директивою охоплені повідомлення щодо порушення правил в різноманітних сферах: фінансових послуг, продуктів та ринків державних закупівель; запобігання відмиванню грошей та фінансування тероризму; безпека продукції та дотримання правил безпеки у автомобільному транспорті, на залізниці, морях та внутрішніх водах; захист навколишнього середовища; безпека харчових продуктів та кормів, охорона здоров'я тварин, охорона здоров'я, контроль за тютюном, захист споживачів, захист приватного життя та персональних даних, безпека та інформаційні системи; порушення, що зачіпають фінансові інтереси ЄС; порушення внутрішнього ринку, включаючи порушення конкуренції ЄС та правил державної допомоги; порушення

національних правил оподаткування підприємств. Щодо безпеки «інформаторів», то вони захищаються від усіх форм помсти, мають доступ до відповідних заходів підтримки та відповідних виправних заходів (іммунітет від відповідальності за порушення положень про нерозголошення в контрактах) [9].

Отже, є всі підстави вважати корупцію глобальною проблемою, що зачіпає суспільство й економіки всіх держав. Все це зумовлює важливість і необхідність міжнародного співробітництва у галузі запобігання та боротьби з такими проступками. Європейський Союз приділяє багато уваги подоланню корупції та шахрайства, розробляючи правові механізми для їх запобігання. Також забезпечує контроль за здійсненням ефективної антикорупційної політики та надає підтримку державам-членам у проведенні розслідувань та протидії таких злочинів.

Список використаних джерел:

1. What is the mission of OLAF // OLAF. [Електронний ресурс]. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/about-us/mission_en (Last accessed: 23.03.2021).

2. Пузирьов С.А. Механизмы противодействия коррупции и легализации преступных доходов в Европейском Союзе. *Статистика та Економіка*. 2013. С. 97–100.

3. Convention drawn up on the basis of Article K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union // Official Journal of European Union C 195 , 25/06/1997 P. 0002 – 0011. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41997A0625\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41997A0625(01)) (Last accessed: 21.03.2021).

4. The Stockholm Programme - An open and secure Europe serving and protecting the citizens // Council of the European Union 2009. URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/stockholm-programme-open-and-secure-europe-serving-and-protecting-citizens-0_en (Last accessed: 21.03.2021).

5. What is GRECO? // GRECO. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco/what-is-greco> (Last accessed: 23.03.2021).

6. Council of Europe Resolution (97) 24 on the Twenty Guiding Principles for the Fight Against Corruption // Council of Europe 1987. URL: <https://polis.osce.org/council-europe-resolution-97-24-twenty-guiding-principles-fight-against-corruption> (Last accessed: 23.03.2021).

7. Corruption // An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption_en (Last accessed: 21.03.2021).

8. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. *Official Journal of the European Union*. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371&qid=1617170553033> (Last accessed: 21.03.2021).

9. Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. *Official Journal of the European Union*. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019L1937> (Last accessed: 21.03.2021).

Науковий керівник: Кривко Олена Михайлівна, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів та природокористування, кандидат історичних наук, доцент.

ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ В ЄС

Давидова Олександра Олегівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
thessashh@gmail.com

Бакуменко Анна Олександрівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
anna.bakymenko2018@gmail.com

Явище глобалізації стало підставою для виникнення особливо нових загроз міжнародній та національній безпеці. Однією з важливих задач кожної держави є забезпечення її інформаційної та кібербезпеки. У свою чергу, кібертероризм з початком розвитку інформаційних технологій став однією з головних проблем інформаційного середовища, котрій приділяється найбільша увага не тільки окремих підприємств і країн, а світу в цілому. Кібертероризм являє собою загрозу державному суверенітету країни, тож вивчення цього питання, розробка правової бази та дослідження методів протидії кібертероризму є однією з головних задач держав та міжнародної спільноти. Слід також зазначити, що кібератаки в ЄС також є не рідкістю. Зважаючи на те, що ЄС є одним із провідних акторів міжнародних відносин та найголовнішим партнером України, то досвід протидії кібертероризму в ЄС є важливим для нашої країни.

Отже, метою нашого дослідження є визначення та характеристика інструментів протидії кібертероризму в ЄС та можливість імплементації цього досвіду в Україні.

Кібертероризм є новою формою тероризму, яка для досягнення своїх терористичних цілей використовує сучасні інформаційні технології. За своїм механізмом, такий злочин характеризується високим рівнем латентності, низьким рівнем розкриття і наносить незрівнянно більшої шкоди, ніж злочин «в реальному світі», оскільки своєю метою має пошкодження та виведення з ладу найважливіших

об'єктів інфраструктури і відбувається віддалено. Кібертероризм являє собою серйозну загрозу людству. Досвід, який вже є у світовій спільноті в цій галузі, імовірно свідчить про безсумнівну уразливість будь-якої держави, тим більше, що кібертероризм не має державних кордонів і вікових рамок. Кібертерорист здатний в рівній мірі загрожувати інформаційним системам, розташованим практично в будь-якій точці земної кулі [1].

Варто зауважити, що кібертерористи використовують в якості знарядь злочину комп'ютерні програмні закладки та віруси ("логічні бомби", "троянські коні", програми-сніфери), які виконують модифікацію або знищення інформації. Зважаючи на те, що ці знаряддя постійно вдосконалюються та переходять на новий рівень, то забезпечити належний стан інформаційної та кібербезпеки є досить складним завданням для кожної держави на національному рівні та для міжнародного співтовариства в цілому.

З початком глобалізації такі відомі терористичні організації, як „Аль-Каїда„ або «ІГЛ» та інші подібні групи стали використовувати мережу Інтернет. Терористи активно спілкуються, обмінюються інформацією через Інтернет, пропагують свою діяльність та знаходять там собі нових членів. Але окрім цього тепер через Інтернет відбуваються і кібератаки, наприклад, кібератака хакерів-членів «ІГЛ» – злом сайту та аккаунту «Facebook» французького телеканалу «TV5 Monde» Хакери взяли під контроль всі службові сервіси телеканалу і за допомогою цього вивели в ефір світлина людей в чорному одязі та арабських платках з текстом: «Кибержаліфат» та «Я – ІГ». Також оприлюднені заклики до вступу до терористичної організації ІГЛ [13].

Кібератаці, наприклад, підверглося Європейське агентство, яке займалося вакцинами Pfizer/BioNTech. Хакери отримали не лише інформацію про ці вакцини проти COVID-19, а й усю офіційну документацію стовно них [2].

З розвитком глобалізації кібератаки стають все популярнішим способом захоплення даних. Хакери все більше розвивають свої програми та стають менш передбачуваними, а захисні програми, як показує досвід, навпаки старіють і явно не встигають за розвитком хакерів, а отже важливим є акцентування уваги ЄС на постійному

вивченні способів вчинення кібератак та розвитку інструментів протидії їм.

Якщо говорити про міжнародні нормативно-правові акти у цій галузі, то одним з найважливіших документів у сфері протидії кібертероризму є Конвенція про кіберзлочинність (прийнята Радою Європи 23 листопада 2001 року). Цей документ є своєрідною реакцією на терористичні акти 11 вересня у США, та є необхідним для протидії правопорушенням, спрямованим проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання такими системами, мережами і даними, шляхом встановлення кримінальної відповідальності за таку поведінку. У Конвенції акцентується увага на надання повноважень, достатніх для ефективної боротьби з такими кримінальними правопорушеннями шляхом сприяння їхньому виявленню, розслідуванню та переслідуванню, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях, і укладення домовленостей щодо швидкого і надійного міжнародного співробітництва [3].

У 2015 році Парламентська Асамблея Ради Європи оприлюднила Рекомендацію № 2077 «Зміцнення співробітництва у протидії з кібертероризмом та іншими масовими атаками в мережі Інтернет», що звертає увагу на глобальний виклик, пов'язаний з появою і поширенням загроз кібертероризму та інших масових інтернет-атак на комп'ютерні системи, що є загрозою національній безпеці та економічному розвитку кожної країни. Рекомендація пропонує державам-членам збільшити допомогу і моніторингову активність для імплементації Конвенції про кіберзлочинність відповідно до внутрішнього законодавства та практик, а також практичних заходів і співробітництва у боротьбі з масовими кібератаками [4].

Директива про безпеку мережевих та інформаційних систем (NIS Directive) була створена 6 липня 2016 року з метою створення загального вищого рівня кібербезпеки в ЄС. Директива включає в себе ряд вимог щодо реакції інцидентів кібератак та реалізації заходів технічної безпеки. Вимоги призначені для покращення міжкордонного співробітництва в інформаційному та мережевому просторі. Директива NIS у статті 12 встановлює мережу «Група по реагуванню на інциденти в сфері комп'ютерної безпеки (CSRTS) для

сприяння розвитку довіри між державами-членами та швидкому і ефективному операційному співробітництву. Мережа CSRTS - складається з країн-членів ЄС. Європейська комісія бере участь у мережі, як спостерігач. Агентство Європейського Союзу для кібербезпеки (ENISA) активно підтримує співпрацю з CSIRTs та забезпечує координацію при кібератаках. Мережа CSRTS надає форум, де держави-члени можуть співпрацювати та обмінюватися інформацією, і навіть обговорювати, як реагувати узгоджено до конкретних інцидентів [5].

Слід зазначити, що державами-членами ЄС вживаються заходи протидії кібертероризму й на національному рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Заходи національного рівня з протидії кібертероризму в державах-членах ЄС

2005 р.	Німеччина приймає Державний план захисту інформаційної інфраструктури.
2006 р.	Швеція розробила Стратегію підсилення безпеки Інтернет.
2008 р.	Естонія опублікувала розширену державну стратегію кібербезпеки (реакція на потужні кібератаки у 2007 р., одна з перших у Європі розширених стратегій, центральним об'єктом якої є безпека інформаційних систем, а контрзаходи базуються на правовому регулюванні, навчанні та співпраці)
2011 р.	Прийняття стратегій кібербезпеки у Чехії (забезпечення вільного доступу до інформаційних сервісів, цілісності та конфіденційності даних) [6].
	Прийняття стратегій кібербезпеки у Франції (орієнтація на протидію загрозам конфіденційності, цілісності та доступності інформаційних ресурсів, боротьбу з кіберзлочинністю та забезпечення кіберзахисту, основний інструмент – технічні засоби захисту інформації) [7].

	<p>Прийняття стратегій кібербезпеки у Німеччині (основним об'єктом захисту є критичні інформаційні системи, велика увага приділяється попередженню кібератак та впливу на інформаційні системи випадкових чинників) [8].</p>
	<p>Прийняття стратегій кібербезпеки у Литві (особлива увага приділяється захисту від кібератак персональних даних, телекомунікаційних мереж, інформаційних систем та критично важливих інфраструктур, формалізовано відповідні контрзаходи) [9].</p>
	<p>Прийняття стратегій кібербезпеки у Люксембурзі (стратегія містить п'ять базових напрямів – це захист критичної інформаційної інфраструктури та своєчасне реагування на інциденти безпеки, удосконалення нормативно-правової бази, внутрішньодержавна та міжнародна співпраця, навчання та інформування, просування стандартів).</p>

Джерело: складено автором за [10].

Що стосується органів, до функцій яких віднесено боротьбу з кібертероризмом, то слід відзначити центр ЕСЗ (European Cybercrime Centre), Агентство Європейського Союзу для кібербезпеки (ENISA) та Комп'ютерну групу реагування на надзвичайні ситуації (CERT-EU), які вклали великий внесок в систему кібербезпеки.

У січні 2013 року був створений центр ЕСЗ (European Cybercrime Centre), який є органом поліцейського офісу Європейського Союзу. Головний офіс знаходиться у Гаазі, який координує транскордонну правоохоронну діяльність проти комп'ютерного злочину, та діє як центр технічної експертизи з цього питання. ЕСЗ допомагає державам-членам у своїх зусиллях, спрямованих на боротьбу проти кіберзлочинних порушень у мережі, та розробку інструментів протидії кібератакам. Країни-члени ЄС мають на меті підтримувати центр для створення оперативних і аналітичних можливостей розслідування кібернападів, а також для співпраці з міжнародними партнерами[12].

Центр включає в себе боротьбу з такими видами кіберзлочинності:

- викрадення паролів та відключення антивірусного захисту;
- крадіж традиційних та віртуальних валют;
- вчинення онлайн-шахрайства, наприклад, через Інтернет-платіжні системи;
- різні форми дитячої сексуальної експлуатації, у тому числі розповсюдження в Інтернеті дитячих сексуальних матеріалів та дитячого насильства;
- онлайн-операції з продажом зброї, фальшивих паспортів, підроблених та клонованих кредитних карток та наркотиків
- злочини, які завдали шкоди критично важливим інфраструктурним та інформаційним системам в ЄС [12].

Основними завданнями Центру є забезпечення обміну інформацією між підрозділами правоохоронних органів ЄС та третіми країнами, розроблення та застосування методів припинення злочинів у сфері інформаційних технологій, та підготовка кваліфікованих експертів задля боротьби з кіберзлочинністю [12].

Комп'ютерна група реагування на надзвичайні ситуації (CERT-EU) була створена для швидкого реагування на загрози інформаційної безпеки. Робота цієї організації зосереджена на попередженні держав-членів про загрози, що з'являються, а також на наданні рекомендацій щодо пом'якшення існуючих ризиків. CERT-EU також надає допомогу у виявленні зломів і відновленні систем, які постраждали від хакерських атак [14].

Агентство Європейського Союзу для кібербезпеки (ENISA) є агентством, яке було створене для досягнення високого загального рівня кібербезпеки по всій Європі. Засноване в 2004 році, та посилене Законом про кібербезпеку ЄС, Агентство сприяє реалізації кіберполітиці ЄС, покращує надійність продуктів ІКТ, співпрацює з державами-членами та органами ЄС, а також допомагає Європі протидіяти кібератакам. Завдяки обміну знаннями, підвищенню спроможності та підвищенню обізнаності, агентство працює разом із зацікавленими сторонами для підвищення стійкості інфраструктури Союзу, і, також, зберігає суспільство Європи у цифровій безпеці [15].

Кібертероризм фактично є протиправною дією, за допомогою якої хакери досягають негативних наслідків, а саме наводять загрозу інформаційної безпеки організаціям та державам. Кібератаки становлять небезпеку державному суверенітету та інформаційному простору організацій чи держав загалом, тож приносять великі проблеми: як грошові втрати, так і втрату або розповсюдження таємної інформації.

За декілька останніх десятиліть відбулася велика технологічна революція в галузі інформаційних джерел, використання комп'ютерів та телекомунікацій, яка привела до принципових змін і суттєвого прискорення швидкості передачі інформації. Саме такий стрімкий інформаційний прогрес спричинив проблему захищеності персональних даних через виникнення глобальних лідерів, що призвело до концентрації інформації та централізації загальної інфраструктури. Це зробило можливими великомасштабні атаки та створило великі ризики значних збитків при критичних пошкодженнях інфраструктури таких систем.

Існують правові інструменти протидії тероризму в ЄС, такі як Конвенція про кіберзлочинність, що надає державам-членам повноважень з метою ефективної боротьби з кіберзлочинами шляхом сприяння їхньому виявленню, розслідуванню та переслідуванню, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях. Також вона має вплив на міжнародне співробітництво, що покращує ситуацію в ЄС.

Ще до інструментів відносяться Рекомендація № 2077 «Зміцнення співробітництва у протидії з кібертероризмом та іншими масовими атаками в мережі Інтернет», оприлюднена Парламентською Асамблеєю Ради Європи і Директива про безпеку мережевих та інформаційних систем (NIS Directive, які теж працюють на підвищення рівня міжнародної безпеки у інформаційному просторі, прикладають зусилля з метою попередження кібератак та сприяють розвитку надійному міжнародному співробітництву.

Якщо розглядати органи, які мають місце у цій сфері, то ми можемо виділити центр ЄСЗ (European Cybercrime Centre), Агентство Європейського Союзу для кібербезпеки (ENISA) та Комп'ютерну групу реагування на надзвичайні ситуації (CERT-EU). Всі ці органи об'єднують однакові функції: боротьба проти кіберзлочинних

порушень у мережі, розробка інструментів протидії кібератакам, швидке реагування на загрози інформаційної безпеки, підвищення обізнаності суспільства та робота на міжнародному рівні з метою створення інформаційної безпеки.

Також зважаючи на методи протидії кібертероризму в ЄС, є можливість імплементації цього досвіду в Україні, що може добре підсилити наш рівень життя. Україна наразі має охоронну базу (Рада національної безпеки і оборони країни) (РНБО), котра захищає українські державні установи, військові та промислові об'єкти. Існує команда CERT-UA (Computer Emergency Response Team of Ukraine), котра займається інженерною роботою, і при виявленні атаки або вірусу одразу реагує та намагається вирішити проблему, сповіщаючи РНБО та інші органи влади.

Список використаних джерел:

1. Макашова В.Н. Механізми протидії кіберекстремізму і кібертероризму в системі освіти. 2013. № 10-9. URL: <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=32587> (дата звернення: 30.03.21)
2. Кібератака на агентство ЕС: хакери похитили дані про вакцину Pfizer/BioNTech. *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/12/10/669030/> (дата звернення: 27.03.21)
3. Конвенція про кіберзлочинність, та додатковий протокол до неї. *Верховна рада України*: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 28.03.21)
4. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2077(2015) "Зміцнення співробітництва у протидії з кібертероризмом та іншими масовими атаками у мережі Інтернет". URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/rekomendaciyi-parlamentskoyi-asambleyi-radi-jevropi/rekomendaciya-parlamentskoyi-asambleyi-radi-jevropi-20772015-zmicnennya-spivrobitnictva-u-protidiyi-z-kiberterorizmom-ta-insimi-masovimi-atakami-u-merezi-internet> (дата звернення: 05.04.21)

5. NIS Directive *Enisa*: веб-сайт. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/nis-directive> (дата звернення: 05.04.2001)

6. Cyber Security Strategy of the Czech Republic for the 2011 – 2015 period *Enisa*: веб-сайт. URL: https://www.enisa.europa.eu/media/news-items/CZ_Cyber_Security_Strategy_20112015.PDF/view (дата звернення: 28.03.21)

7. Strategie de la France: Défense et sécurité des systèmes d'information *Enisa*: веб-сайт. URL: <http://www.enisa.europa.eu/media/news-items/french-cyber-security-strategy-2011> (дата звернення: 28.03.21)

8. Cyber Security Strategy for Germany *Enisa*: веб-сайт. URL: <http://www.enisa.europa.eu/media/news-items/german-cyber-securitystrategy-2011-1> (дата звернення: 28.03.21)

9. On the approval of the programme for the development of electronic information security (cybersecurity) for 2011–2019 *ird*: веб-сайт. URL: [http://www.ird.it/doc/teises_aktai_en/EIS\(KS\)PP_796_2011-06-29_EN_PATAIS.pdf](http://www.ird.it/doc/teises_aktai_en/EIS(KS)PP_796_2011-06-29_EN_PATAIS.pdf) (дата звернення: 27.03.21)

10. Strategie nationale en matiere de cyber securite. URL: http://www.gouvernement.lu/salle_presse/actualite/2011/11-novembre/23-biltgen/dossier.pdf (дата звернення: 28.03.21)

11. Яцик Т. П. Особливості інформаційного тероризму як одного із способів інформаційної війни Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2014. № 2. С.55-60. *Науковий вісник Національного університету* : веб-сайт. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvnuodpsu_2014_2_10 (дата звернення: 27.03.21)

12. Європол *Europol*: веб-сайт. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/cybercrime> (дата звернення: 28.03.21)

13. Французский телеканал был взломан после интервью сотрудника на фоне стикеров с паролями ХАБР: веб-сайт. URL: <https://habr.com/ru/post/255509/> (дата звернення: 27.03.21)

14. CERT-EU for the eu institutions, bodies and agencies. URL: https://cert.europa.eu/cert/plainedition/en/cert_about.html (дата звернення: 04.04.2021)

15. European Union Agency for cybersecurity. URL: <https://www.enisa.europa.eu/about-enisa> (дата звернення: 04.04.2021)

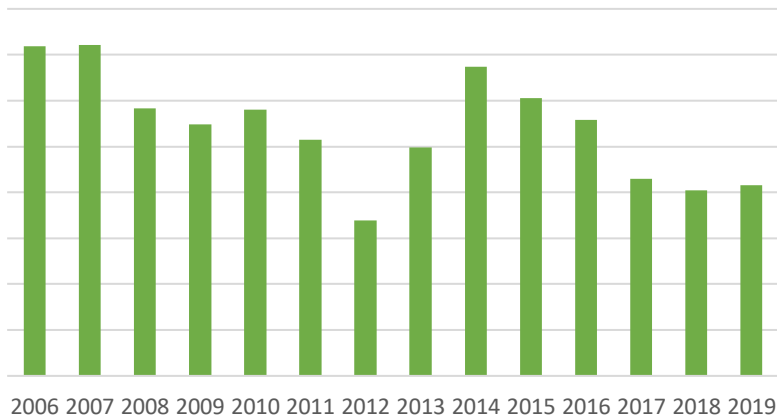
Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ДЛЯ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Дір Ігор Юрійович,

Надзвичайний та Повноважний Посол України,
Заслужений юрист України,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Київський університет права НАН України,
кандидат юридичних наук,
swissdirector2014@gmail.com

Наразі тероризм у світі виступає як одна із сучасних глобальних проблем людства, набуваючи широкого масштабу. Як явище про тероризм уперше заговорили у 1970-х рр. з початком війни у В'єтнамі та з утворенням нових ліворадикальних груп, які переслідували політичні цілі та намагалася залякати широку групу людей [1]. І хоча з тих пір минуло багато часу, проте проблема не вирішилася, і все ще становить загрозу навіть для найбільш розвинених країн світу. Так, за період з 2006 по 2019 рр. у світі було здійснено 151 771 терористичний акт. При цьому найбільше їх було у 2007 р., а найменше – 2012 р. (рис. 1) [5].

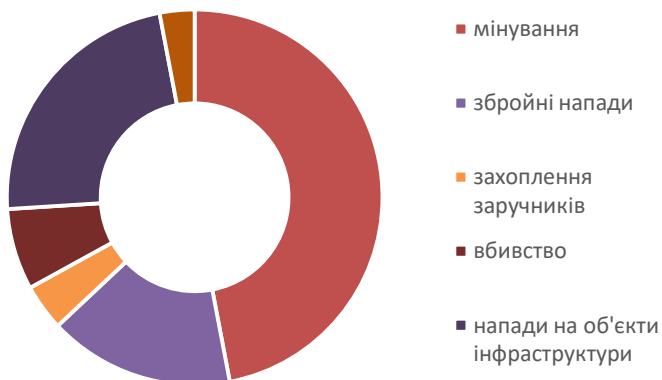

Рис. 1 Кількість терористичних актів у світі 2006–2019 рр., тис.
Джерело: [5].

Для країн ЄС дана проблема не є виключенням. Зокрема за період з 2002 по 2019 рр. у ЄС було зафіксовано 4 531 акти, які підпадали під категорію тероризму: свідоме та сплановане використання насилля проти інших, намір залякати та наявність чіткої мети. Саме такі ознаки тероризму на думку американського дослідника Брюса Гоффмана [2; 6]. У результаті цих дій загинуло 2 558 осіб [3].

Що стосується типів терористичних актів, то для країн ЄС характерними є мінування, збройні напади, захоплення заручників, вбивство, напади на об'єкти інфраструктури та ін. (рис. 2) [3].

Тероризм, крім впливу на соціальну та політичну складову держави, впливає також і на економіку. Так, у 2019 р. економіки країни ЄС у загальному від терористичних нападів втратили близько 600,67 млн доларів США, що у світовому вимірі становить 2,3 %, і порівняно до показників попередніх років ця цифра зменшилася на 2,6 %, що свідчить про ефективність боротьби з тероризмом. Проте, варто відмітити, що цей показник серед розвинених та високорозвинених країн є найвищим [3].

Рис. 2 Види здійснених терористичних актів у країнах ЄС, 2002–2019 рр., %. Джерело: складено за [3].

Глобальний індекс тероризму, розроблений Інститутом економіки та миру, дає змогу проаналізувати країни світу за рівнем тероризму та визначити масштаб терористичної загрози. Чим більший загальний рейтинг країни, тим більша кількість терористичних актів була зареєстрована [4].

Так, протягом досліджуваного періоду найгірша ситуація з тероризмом була зафіксована у Великобританії, де за визначний проміжок часу кількість здійснених терактів тільки збільшувався. Однак кількість нападів зменшилася на 17 % у 2019 році. Зокрема у 2019 р. було зафіксовано чотири смерті проти двох у 2018 році. Більшість нападів у 2019 році відбулися в Північній Ірландії, де було зафіксовано 69 інцидентів. Тероризм на півночі Ірландії залишається значною мірою пов'язаний з конфліктом між республіканцями та профспілками.

В Австрії не зафіксовано жодних терактів у 2019 році, тоді як у Швеції зафіксовано лише один напад. Це найнижчий показник рівня терористичної діяльності в Австрії та Швеції за визначений період. Такі держави як Португалія, Румунія, Словенія, Люксембург та Мальта за період з 2002 по 2019 рр. жодного нападу як терористичний не кваліфікували, відповідно це найбезпечніші країни ЄС за показниками здійснення терористичних актів (табл. 1) [3].

Глобальний індекс тероризму у країнах ЄС, 2002-2019 рр.

№	Держава	Загальний рейтинг	Зміни за 2002-2019 рр.	Зміни за 2018-2019 рр.
1.	Велика Британія	5,161	0,794	-0,269
2.	Франція	4,614	0,874	-0,398
3.	Греція	4,182	0,763	0,025
4.	Німеччина	3,965	1,502	-0,295
5.	Бельгія	3,043	2,614	-0,593
6.	Італія	3,043	0,422	0,133
7.	Швеція	2,892	2,797	-0,619
8.	Ірландія	2,845	2,759	0,125
9.	Іспанія	2,810	-2,190	-0,545
10.	Нідерланди	2,689	1,276	0,372
11.	Фінляндія	1,721	1,721	-0,305
12.	Данія	1,484	1,484	0,527
13.	Австрія	1,016	1,006	-0,639
14.	Угорщина	0,551	0,522	0,370
15.	Чехія	0,315	0,086	-0,551
16.	Польща	0,239	-0,200	-0,238
17.	Литва	0,229	0,229	-0,229
18.	Болгарія	0,172	-1,417	-0,200
19.	Кіпр	0,115	-0,295	-0,171
20.	Латвія	0,115	-0,076	-0,114
21.	Естонія	0,057	0,000	-0,058
22.	Словаччина	0,029	-0,124	-0,028
23.	Хорватія	0,000	-1,033	0,000
24.	Португалія	0,000	0,000	0,000
25.	Румунія	0,000	0,000	0,000
26.	Словенія	0,000	0,000	0,000
27.	Люксембург	0,000	0,000	0,000
28.	Мальта	0,000	0,000	0,000
Середній рейтинг по ЄС			0,483	-0,132

Джерело: складено автором за [3]

У загальному країни Європейського Союзу у різні роки сколихувало чимало терористичних актів, які забрали ряд мирного населення. Перший масштабний теракт стався у м. Болонья 1980 року, який став найбільшим у історії цієї країни, як власне, і теракт 2004 року у Мадриді напередодні парламентських виборів у Іспанії. Проте, одними із чорних сторінок в історії Альянсу стали теракти 2015-2017 рр., де з різною періодичністю та у різних країнах відбувалися терористичні акти, які мали значну кількість жертв (табл. 2) [5].

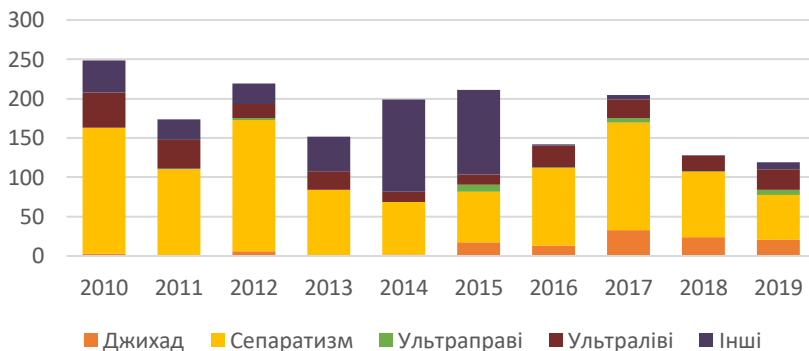
Таблиця 2

Терористичні акти у ЄС з найбільшою кількістю жертв, 1980–2020 р.

Назва терористичної атаки	Дата	Місто, держава	Кількість жертв
Вибух Boeing 747 над Локбері	21 грудня 1988 р.	Локербі, Шотландія	270
Теракти в Мадриді (3/11)	11 березня 2004 р.	Мадрид, Іспанія	191
Терористичні акти в Іль-де-Франсі	15 листопада 2015 р.	Париж, Франція	130
Теракт у Ніцці	14 липня 2016 р.	Ніцца, Франція	86
Теракт у Болоньї	2 серпня 1980 р.	Болонья, Італія	85
Терористичні акти у Норвегії	22 липня 2011 р.	Осло/Утея, Норвегія	77
Вибухи в Лондоні	7 липня 2005 р.	Лондон, Великобританія	52
Вибухи у Брюсселі	22 березня 2016 р.	Брюссель, Бельгія	32
Терористичний акт в Омі	15 серпня 1998 р.	Ома, Північна Ірландія	29
Вибух у Манчестері	22 травня 2017 р.	Манчестер, Великобританія	22

Джерело: складено автором за [5].

Що стосується угруповань, які брали на себе відповідальність за здійснення терористичних актів за 2010-2019 рр. у країнах ЄС, то це були переважно сепаратистські угруповання (1029), ультраліві (246), джихад (119), ультраправі (25) та ін. (379), які несли у собі політичні мотиви (84 % терактів) та релігійні (16 %) (рис. 3) [5].

Рис. 3 Угрупування, що взяли на себе відповідальність за терористичні акти у ЄС, 2010-2019 рр., за кількістю випадків.
Джерело: [5]

Отже, для Європейського Союзу питання безпеки є одним із найнагальніших, оскільки час від часу у межах угруповання відбуваються терористичні акти, жертвами яких стає чимало жителів. І хоча порівняно до інших країн ці акти насилля відбуваються відносно нечасто, проте вони носять надзвичайну загрозу політиці безпеки та цілісності ЄС. Наразі угруповання починає приділяти увагу саме цьому питанню, впроваджуючи нові програми боротьби як на державному рівні, так і загально регіональному.

Список використаних джерел:

1. Britannica. Terrorism definition. 2020. URL: <https://www.britannica.com/topic/terrorism> (Last accessed: 26.02.2020).
2. European Union Institute for Security Studies. Trends in terrorism. 2017. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_4_Terrorism_in_Europe_0.pdf (Last accessed: 27.02.2020).

3. Institute for Economics & Peace. Global Terrorism Index 2020. 2020. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf> (Last accessed: 27.02.2020).

4. Interpol. Terrorism. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism> (Last accessed: 26.02.2020).

5. Statista. Terrorism: Facts and statistics. 2021. URL: <https://www.statista.com/topics/2267/terrorism/> (Last accessed: 26.02.2020).

6. The New York Times. 'Anonymous Soldiers', by Bruce Hoffman. 2015. URL: https://www.nytimes.com/2015/03/01/books/review/anonymous-soldiers-by-bruce-hoffman.html?_r=0 (Last accessed: 26.02.2020).

THE VALUE OF THE SUMMITS OF HEADS OF STATE AND GOVERNMENT OF THE EU MEMBER STATES AND PARTNER COUNTRIES OF EASTERN PARTNERSHIP FOR UKRAINE

Olena Dotsenko,

Associate Professor at the Department of International Relations,
International Information and Security,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
PhD in Law,
olena.dotsenko@karazin.ua

The Eastern Partnership (hereinafter the EaP) is a joint political initiative that is aimed to deepen and strengthen relations between the EU, its member states and six countries – eastern neighbors, namely: Ukraine, Armenia, Moldova, Georgia, Belarus and Azerbaijan [1]. The EaP is implemented within the two formats – bilateral and multilateral, both are exercised with special instruments of cooperation (e.g. agreements, working documents, summits, ministerial meetings, platforms, flagship initiatives, etc). The bilateral format of cooperation involves, primarily, conclusion of the association agreements between the EU and each partner country and the creation of Deep and Comprehensive Free Trade Area (hereinafter DCFTA), that is, the movement towards political

association and economic integration. Multilateral format of the EaP is auxiliary to bilateral one and promotes the exchange of experience between partner countries in carrying out reforms, solving conflicts and ensuring the stability of the region. In view of that Ukraine is one of the partner country of the EaP, which actively uses the opportunities and cooperation tools of the latter, the purpose of this study is to disclose the significance of the results of summits with the participation of heads of state and governments of the EU member states and partner countries as one of the instruments of the EaP multilateral format of cooperation for Ukraine.

The Summits of Heads of State and Government of the EU Member States and Partner Countries of the EaP (hereinafter the Summits) are held every two years, upon their results the final documents (joint statements / declarations) are adopted. Thus, since the establishment of the policy of the EaP in 2009 five Summits were held, and the date of the sixth Summit was rescheduled in connection with quarantine measures associated with the COVID-19 pandemic.

So, the first Summit took place in 2009 in Prague. Insofar as it was the founding Summit of the EaP, its main result for Ukraine should be considered the deepening of Ukraine-EU relations.

The launch of the EaP delimited the EU approaches to eastern, in particular Ukraine, and southern partners in contrast to the European Neighbourhood Policy (hereinafter the ENP). In a Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit it is noted that: “The main goal of the Eastern Partnership is to create the necessary conditions to accelerate political association and further economic integration between the European Union and interested partner countries. ... With this aim, the Eastern Partnership will seek to support political and socio-economic reforms of the partner countries, facilitating approximation towards the European Union” [7].

Ukraine-EU relations within the framework of the EaP are based on the principles of joint responsibility and property, as well as on the principle “more for more” (that is, the more Ukraine is engaged in reforms, the more support it can get from the EU). Thus, the Prague Summit became the basis for a more ambitious partnership between the EU and Ukraine, the establishment of deeper bilateral ties between them (in particular, the replacement of Partnership and Cooperation

Agreement to the Associate Agreement and the creation of DCFTA) and the development of multilateral cooperation format (which is also a distinctive feature from cooperation within the framework of the ENP).

The second Warsaw Summit of the EaP, that took place in 2011, raised such important issues for Ukraine as a signing of the Association Agreement, visa facilitation, as well as further economic and political association with the EU.

The following political results of this Summit for Ukraine are noted:

- the EaP for Ukraine is a way to deepening ties with the EU, although it is too early to say about the prospects of membership;

- a joint position was made on the date of signing the Association Agreement between Ukraine and the EU;

- the impact of Ukraine's domestic political problems of that period had a negative value for advancing the issues of democracy in our state and for further rapprochement with the EU;

- visa facilitation remained a distant perspective, despite of the harmonization of the positions of the future Association Agreement, taking into account the state of human rights in Ukraine and observance of the principle of the supremacy of law [10, p. 52–53].

In the Joint Statement of the Warsaw Summit it was also emphasized on the important goals of future cooperation, namely deepening bilateral cooperation (political association; socio-economic integration and mobility); participation of partner countries in EU programs and institutions in order to strengthen sectoral cooperation; enhancement of multilateral cooperation, etc. [6].

The Summit in Vilnius in 2013 was extremely important for Ukraine. Despite of non-fulfillment of Ukraine's obligations two months before the Summit (in particular, non-implementation or incomplete implementation of the necessary judicial, electoral, legal reforms, non-reforming the criminal prosecution, non-improvement of the business-environment, as well as the failure of effective measures to counteract corruption in Ukraine, etc.), the signing of the Association Agreement was considered possible. Although the EU has considered its benefit from such an agreement, first of all, in the creation of DCFTA, but it would have favorable consequences for both parties in the form of duty-free access of European goods to the Ukrainian market and vice versa [9, p. 118].

However, a week before the third Summit, the Cabinet of Ministers of Ukraine decided to suspend the preparation for the conclusion of Association Agreement, in view of the statement of ex-Prime Minister M. Azarov about a negative impact on the Ukrainian economy. Such actions caused mass opposition of the population with the requirements to sign the Association Agreement in the near future at the Summit on November 28–29, but these requirements were not satisfied [9, p. 118].

It should be noted that Vilnius Summit resulted in joint declaration “Eastern Partnership: the way ahead”, in which, in particular, the objectives of the EaP by 2015 were identified, among them:

- deepening of cooperation;
- continuation of law enforcement and justice reforms and in order to strengthen democracy, observance of the principle of supremacy of law and human rights guaranteeing;
- if possible, to ensure the signing of Association and DCFTA Agreements until the autumn of 2014;
- providing the EU support in conducting reforms of partner countries, taking into account the temporary application and implementation of the Association and DCFTA Agreements;
- continuation of work on establishing visa-free regimes in partner countries on an individual basis;
- improving the business-environment in the EaP countries;
- development of multilateral EaP format;
- cooperation in the field of formation of Public space design of knowledge and innovation spaces;
- development of TEN-T and the introduction of transport infrastructure projects;
- the EU support in improvement of the institutional capacity of state bodies;
- activation of work within the framework of the flagship initiatives [5].

Also, in “European Parliament resolution on the outcomes of the Vilnius Summit and the future of the Eastern Partnership, in particular as regards Ukraine” from December 12, 2013 the EU condemned the decision of Ukrainian authorities regarding the refusal to sign the Association Agreement, taking into account the readiness of the EU to move towards the Association, and it was noted that it was a lost

opportunity for Ukraine in the EU-Ukraine bilateral relations. Also, the EU expressed readiness to interact and confirmed the determination to sign the Association Agreement as soon as possible. In addition, the EU emphasized the need to use all instruments of the support of its Eastern partners – the introduction of visa liberalization, enhancement of energy security and economic modernization, alleviation of trade regimes, etc. [13].

The fourth Summit of the EaP took place in May, 2015, in Riga, Latvia. In the joint declaration on the outcomes of this Summit the EU expressed its adherence to the basic principles of international law, in particular territorial integrity, and condemned the actions against Ukraine in 2014 and urged the fulfillment of Minsk Agreements by all parties. Also, the importance of the creation of DCFTA for the economic integration of partner countries to the EU's domestic market was highlighted, the progress of the flagship initiatives of the EaP were outlined, as well as the goals and objectives of cooperation to the next summit were set [4].

The key interests of Ukraine at the fourth Summit included the incorporation of the paragraph about the European prospect of Ukraine to the final document of the Summit, definition of the date of introduction of a visa-free regime and the continuation of the application of a differentiated approach to partner countries within the framework of the EaP. Analyzing the results of the Summit, it can be determined that the mechanism for introducing a visa-free regime was confirmed for Ukraine in 2016 if the latter would meet certain conditions. Among achievements it's possible to mention the approval and improvement of the principle of differentiation in relations with partner countries, but the prospect of membership wasn't recognized [14].

The fifth Summit of the EaP took place in November, 2017, in Brussels, Belgium. At this Summit that a multilateral structure of cooperation was revised and "Eastern Partnership: 20 deliverables for 2020" was endorsed. The revised format took into account the provisions of both the revised ENP, as well as the key purposes of global policy established by the goals of sustainable development in the UN Agenda 2030. The Summit provided for the deepening cooperation between platforms and panels of EaP, increasing interaction with the relevant stakeholders and carrying out the strategic result-oriented actions. It was also noted that the priorities of regional and bilateral multi-year program

documents would also be developed in order to improve the connection between political dialogue and financial assistance [3;11].

The sixth Summit of the EaP, the date of which has been repeatedly carried forward with regard to the introduction of quarantine measures to counteract the COVID-19 epidemic, was supposed to take place in March 2021.

The Prime Minister of Ukraine Denys Schmygal in July 2020 specified the key tasks that should be included to the agenda of the sixth Summit as follows:

- strengthening cooperation in the security field;
- conclusion of the Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products (ACAA Agreement);
- access to the Single Euro Payments Area (SEPA);
- gradual integration of the partner countries into the EU's domestic market;
- launching the "EU + 3 Associated Partners" dialogue;
- extension to Ukraine as partner country of the advantages of a Digital Single Market and decrease in roaming tariffs with the EU;
- fulfillment of the tasks of the joint staff working document "Eastern Partnership: 20 deliverables for 2020", which were not performed [11].

The role of the Summits as instruments of the multilateral format of cooperation between Ukraine and the EU within the framework of the EaP lies in that within them the achievements of the EaP are determined, the issues that require additional refinement are identified, as well as goals and tasks for the next Summits are set. Thus, the first Prague Summit has become a fundamental to deepen and continue more ambitious cooperation between Ukraine and the EU. At the second Warsaw Summit a position on the deadline for signing of the Association Agreement was agreed. The third Vilnius summit was a step back for Ukraine on the way to European integration due to the position of the Ukrainian government. Ukraine's achievements at the fourth Riga Summit were the approval and enhancement of the differentiated approach in relations with the EU. At the fifth Brussels Summit a working document that defined 20 goals that were to be achieved by partner countries, in particular Ukraine, by 2020 was adopted.

The sixth Summit wasn't held in March, 2021, because of quarantine measures associated with the COVID-19 pandemic. It should be noted

that at upcoming Summit the agenda for the implementation of the goals set forth in the “Eastern Partnership policy beyond 2020. Reinforcing Resilience – an Eastern Partnership that delivers for all” should be developed [2; 12].

References:

1. Eastern Partnership. What is it? *European Commission* : web-site. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en (Last Accessed: 31.03.2021).
2. Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. “Eastern Partnership policy beyond 2020. Reinforcing Resilience – an Eastern Partnership that delivers for all”. Brussels, 18.3.2020 JOIN(2020) 7 final. *European Commission* : web-site. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/1_en_act_part1_v6.pdf (Last Accessed: 31.03.2021).
3. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Brussels, 24 November 2017). Brussels, 24 November 2017. 14821/17 COEST 324. *European Council. Council of the European Union* : web-site. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14821-2017-INIT/en/pdf> (Last Accessed: 31.03.2021).
4. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga, 21–22 May 2015). *European Council. Council of the European Union* : web-site. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf> (Last Accessed: 31.03.2021).
5. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, 28–29 November 2013. Eastern Partnership : the way ahead. Vilnius, 29 November 2013. 17130/13 PRESSE 516. *European Council. Council of the European Union* : web-site. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31799/2013_eap-11-28-joint-declaration.pdf (Last Accessed: 31.03.2021).
6. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Warsaw, 29–30 September 2011. Warsaw, 30 September 2011. 14983/11 PRESSE 341. *European Council. Council of the European Union* : web-site. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31798/2011_eap_warsaw_summit_declaration_en.pdf (Last Accessed: 31.03.2021).

7. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit, Prague, 7 May 2009. Brussels, 7 May 2009. 8435/09 (Presse 78). *European Council. Council of the European Union* : web-site. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf (Last Accessed: 31.03.2021).

8. Joint Staff Working Document “Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020. Focusing on key priorities and tangible results”. Brussels, 9.6.2017 SWD(2017) 300 final. *European Comission* : web-site. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_20_deliverables_for_2020.pdf (Last Accessed: 31.03.2021).

9. Добржанська О. Результати імплементації ініціативи «Східне партнерство» Україною станом на кінець 2013 року. *Науковий вісник Чернівецького університету: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2014. Вип. 702–703. С. 114–119.

10. Кучухідзе А. Варшавський саміт «Східного партнерства»: основні політичні результати для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 104 (Частина I). С. 52–53.

11. Офіційний Київ висунув свій порядок денний шостого саміту Східного партнерства. *Прямий* : веб-сайт. URL: <https://prm.ua/ofitsiyinyi-kiyiv-visunuv-sviy-poryadok-denniy-shostogo-samitu-shidnogo-partnerstva/> (Дата звернення: 12.11.2020).

12. Повноцінний саміт Східного партнерства буде у березні 2021 року: ЄС визначив пріоритети. *Європейська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/06/18/7111290/> (Дата звернення: 31.03.2021).

13. Резолюція Європейського парламенту щодо результатів Вільнюсівського саміту та майбутнього Східного партнерства, зокрема щодо України від 12 грудня 2013 року. *Місія України при Європейському Союзі* : веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/news/16902-rezolyucija-jevropejsykogo-parlamentu-shhodo-rezulytativ-vilynyusykykogo-samitu-i-majbutnyyogo-skhidnogo-partnerstvo-osoblivo-stosovno-ukrajini> (дата звернення: 31.03.2021).

14. Ризький саміт: нова сторінка східного партнерства? *Фонд демократичної ініціативи імені Ілька Кучера* : веб-сайт. URL: <https://dif.org.ua/article/rizkiy-samit-nova-storinka-skhidnogo-partnerstva> (дата звернення: 31.03.2021).

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРОЯВИ

Дуна Наталія Геннадіївна,

доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
n.duna@karazin.ua

Павленко Аліна Геннадіївна,

студентка 1-го курсу магістратури,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
yet.pavlenko.alina@gmail.com

Ключовою тенденцією розвитку світової економіки у XXI столітті стала гіперглобалізація. У Доповіді про торгівлю та розвиток «Влада, платформи та ілюзія свободної торгівлі»(2018 рік) визначено, за останні чотири десятиліття в умовах фінансових махінацій, необмеженої влади корпорацій та політики жорсткої економії система громадського договору була замінена іншим набором правил, норм та стратегій на державному, регіональному та міжнародному рівнях [2].

Поточна глобальна криза стала першою в новітній історії людства економічною кризою, причина якої лежить в епідеміологічній площині. Суспільство уперше зіткнулось з новими проявами глобальних проблем сучасності. На фоні загострення старих невіршених глобальних проблем сучасності (продовольчої, екологічної, енергетичної, сировинної тощо) людство зіткнулось з появою нових проблем, а саме, проблемою безпрецедентного неконтрольованого зростання глобальних ризиків для здоров'я людини через мутацію вірусів та збудників небезпечних захворювань.

Глобальні проблеми сучасності зачіпають інтереси всього людства, впливають на всі сфери суспільного життя та потребують вирішення на основі колективних зусиль [1, с. 32].

До поточної кризи транснаціональний капітал та міжнародний поділ праці значно посилили взаємозалежність та

взаємодію на глобальному рівні. Тому якісною відмінністю цього етапу порівняно з попередніми було суттєве підвищення рівня інтегративності. Проявом цього є не лише утворення значної кількості інтеграційних союзів, перш за все Європейського Союзу. Не менше значення має загальне посилення взаємозалежності та взаємодоповнення економічних потенціалів країн та регіонів на основі їх адаптації до спільних потреб партнерів в усьому світі.

В умовах коронакризи на міжнародному рівні ізоляціонізм та фрагментація світових ринків спричинили посилення нестабільності та непрогнозованості економічного розвитку. В умовах зростання невизначеності господарської діяльності відбулась суттєва зміна поведінки домогосподарств і деформація структури національних ринків.

За останні десятиліття на світовому рівні виникли нові форми зрощування бізнес-інтересів представників сфери медицини, фармації, центрів діагностики захворювань, медичних лабораторій тощо. Фактично з'явилися новітні бізнес-ланцюги щодо продукування та просування їх власних та корпоративних бізнес-інтересів. За своєю природою фармацевтична галузь має медико-соціальну спрямованість. Але коли у цій галузі домінують бізнес-інтереси, вона перетворюється на глобальний бізнес, в якому величезні прибутки фармацевтичні компанії заробляють на стражданнях людей. Лідерські амбіції глобальних корпорацій призводять до концентрації їх економічної влади на національному та міжнародному рівні. Саме тому медико-фармацевтична сфера продукує появу новітніх загроз та ризиків у сучасному суспільстві.

Дуже небезпечними є наслідки поточної кризи у соціальній сфері. Коронакриза призвела до поширення безробіття та посилення бідності у всьому світі.

Криза, спричинена коронавірусом, поставила безліч людей в Європі в ситуацію, коли саме їхнє існування опинилося під загрозою. У європейських країнах ризики бідності та соціальної ізоляції відчували люди, які за рівнем доходів мають серйозні матеріальні нестатки (депривації) або проживають в домогосподарствах з вкрай низькою інтенсивністю праці. Це значно посилило в деяких країнах Європи проблеми соціальних розривів та економічної нерівності.

Поточна криза показала системну вразливість міжнародних організацій, наддержавних установ та національних органів, діяльність яких повинна забезпечити стабільний і збалансований економічний розвиток. Внаслідок загального зниження керованості в рамках ліберальної моделі глобалізації відбувається трансформація сформованої раніше системи міжнародних економічних відносин, яка зробила останню менш передбачуваною. У зв'язку з цим суттєво ускладнюється розробка надійних довгострокових прогнозів розвитку світової економіки.

Таким чином, наслідком поточної кризи стали загострення старих та поява нових глобальних проблем, а саме посилення напруженості на психологічному та соціальному рівнях, наростання ризиків для здоров'я людини, поширення безробіття та бідності. Загроза глобальної рецесії актуалізує проблему пошуку інструментів протидії системним ризикам на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Глобальні проблеми сучасності: підручник/ [кол. авт.]; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересацько, В. І. Сідорова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. 632 с.

2. Доклад о торговле и развитии, 2018. *UNCTAD* : веб-сайт. URL: https://unctad.org/system/files/officialdocument/tdr2018overview_ru.pdf (дата звернення: 27.02.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ» У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Дюдіна Ілона Олександрівна,
доцент кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної
медицини Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця,
кандидат медичних наук,
i.dudina@nmu.ua

Гринзовський Анатолій Михайлович,
завідувач кафедри медицини надзвичайних ситуацій та
тактичної медицини Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця,
доктор медичних наук, професор,
a.hrynzovskyi@nmu.ua

Драпей Ігор Миколайович,
асистент кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної
медицини Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця,
drapeyihor@gmail.com

Одними з пріоритетних напрямків сучасної державної політики України є співробітництво з Європейським союзом та НАТО.

З метою інформування студентів медичного вишу про загальну стратегію розвитку держави в напрямку співробітництва та інтеграції до європейської спільноти створено курс за вибором «Міжнародна безпека та державна політика України у сфері євроатлантичної інтеграції». Предметом вивчення цієї навчальної дисципліни є процес євроатлантичної інтеграції України в минулому, теперішньому та майбутньому, а метою викладання курсу є світоглядно-пізнавальна підготовка студентів-медиків, формування у них прагнення до розвитку, самовдосконалення, засвоєння нових методик та алгоритмів надання допомоги, які на сьогоднішній день активно застосовують в країнах, що входять в склад НАТО.

При вивченні курсу студенти мають можливість ознайомитись з європейськими цінностями, основними етапами та питаннями євроатлантичної інтеграції України, актуальними напрямками роботи з їх вирішення, розглядаються питання адаптації європейського досвіду до українських умов, висвітлюються загальні принципи організації, структура, основні засади та напрямки діяльності НАТО, особливості організації і проведення заходів НАТО щодо допомоги населенню в мирний та воєнний час. Також на лекціях та практичних заняттях презентується література з відповідної тематики.

Для вивчення курсу за вибором програмою пропонуються наступні теми: «Сфери співробітництва України з НАТО», «Програма «Партнерство заради миру». Її структура та завдання», «Медичне забезпечення збройних сил України з урахуванням стандартів НАТО», «Організація і проведення заходів НАТО щодо допомоги населенню в мирний та воєнний час», «Особливості співробітництва України і НАТО в останні роки».

Слід зазначити, що викладання курсу сприяє формуванню у студентів європейського світогляду, а також низки компетентностей.

Інтегративна компетентність - здатність розв'язувати типові та складні задачі і проблеми у професійній діяльності (галузь – охорона здоров'я) та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності, які набувають студенти-медики при вивченні навчальної дисципліни «Міжнародна безпека та державна політика України у сфері євроатлантичної інтеграції»: здатність проводити теоретичний аналіз проблеми; вміння виявляти, аналізувати, формулювати та вирішувати проблеми, що визначені особливостями галузі; здатність вчитися і мати сучасний рівень підготовки згідно з урахуванням використання новітніх інформаційних і комунікаційних технологій; визначеність і наполегливість у дії щодо поставлених завдань і взятих на себе обов'язків; здатність адекватно оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; вміння аргументувати особисту точку зору; готовність діяти у відповідності до норм моралі та етичних принципів.

Спеціальні компетентності, які формуються в результаті вивчення курсу за вибором: здатність до засвоєння теоретико-

методологічного базису навчальної дисципліни; вміння шукати та опрацьовувати інформацію з напрямків співробітництва України та НАТО; здатність до практичного використання набутих знань.

Результатом вивчення навчальної дисципліни «Міжнародна безпека та державна політика України у сфері євроатлантичної інтеграції» є формування всебічно розвиненої та гармонійної особистості майбутнього лікаря, що буде вільно орієнтуватися в питаннях міжнародної безпеки та євроатлантичної інтеграції України.

ЕНЦИКЛІКА ПАПИ РИМСЬКОГО ФРАНЦИСКА «FRATELLI TUTTI» («УСІ – БРАТИ») І АКТУАЛЬНІ СМИСЛИ ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Каплін Олександр Дмитрович,
професор кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор,
kaplin988@gmail.com

Гончаров Геннадій Володимирович,
доцент кафедри іноземних мов,
Харківський національний університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба,
кандидат історичних наук, доцент,
gonchgnd@gmail.com

З жовтня 2020 року було оприлюднено нову (третю за рахунком) енцикліку Папи Римського Франциска під назвою (у скороченні) «Fratelli tutti» [1] (у перекладі з італійської: «Усі – брати»). Енцикліка (у традиційному понятті) – це послання Папи своїм єпископам і пастві, яке він оприлюднює раз на декілька років і присвячує конкретній віроповчальній темі. Однак з другої половини ХХ століття енцикліки все частіше стали адресуватися і представникам інших релігій і світоглядів. На початку ХХІ ст. тематика папських енциклік стала включати й соціально-політичні проблеми: війна, нерівність, бідність,

екологія та інші. Перетворивши цей церковний документ на глобальну суспільно-політичну декларацію, Папа претендує на роль світового лідера громадської думки. Звичайно, це стосується і країн ЄС, його внутрішньої і зовнішньої політики.

Переважна більшість попередніх папських енциклік протягом століть мали латинські назви. Папа Франциск відходить від цієї традиції і робить крок назустріч секуляризованому світу, відмовляючись від латини на користь італійської мови.

«Fratelli tutti» складається з 287 пунктів, зібраних у вісім глав. На новинному сайті Радіо Ватикану підкреслюється: «У першій з восьми глав "Тіні замкнутого світу" Папа зупиняється на численних викривленнях і помилках сучасної епохи, таких як маніпуляція і деформація понять демократії, свободи і справедливості; ... переважання логіки ринку, заснованої на прибутку і на культурі покидьків; безробіття, расизм, злидні; нерівноправність і поневолення, торгівля людьми ... органами. <...>. Четверта глава ... присвячена темі міграції. <...>. Тема п'ятого розділу – "Доброякісна політика", тобто політика, яка стає однією з найцінніших різновидів любові, коли вона служить загальному благу <...>. У шостому розділі ... йдеться про концепцію життя як мистецтва зустрічі з усіма без винятку. <...> В останній, восьмій главі ... Папа знову стверджує, що тероризм не породжується релігією, але його причини криються в невірній інтерпретації релігійних текстів, а також у політиці голоду, злиднів, несправедливості та гноблення. Мир між релігіями можливий, і для цього потрібно всім гарантувати релігійну свободу, основоположне право людини» [2].

Слід зазначити, що слово «брати», винесене в назву енцикліки, Папа Франциск наповнює не стільки християнським, скільки світським, «загальнолюдським» смислом. Вже на самому початку Папа і зовсім надав поняттю братства екологічно-пантеїстичний сенс [1, р. 2]. Тим самим, з точки зору використання ключової термінології («брат», «братство») послання Папи Франциска знаходиться поза християнської традиції. Нова енцикліка Папи Франциска фактично адресована не католикам, а секуляризованому світу [1, р. 6].

І цей світ практично відразу відгукнувся критикою багатьох положень послання Папи. Так, президент Мюнхенського інституту економічних досліджень Клеменс Фуст зокрема заявив, що

«Енцикліка сповнена антиринкових ідей і помилкових уявлень про глобалізацію і роль приватної власності» [3].

Незважаючи на проповідницький стиль викладення, енцикліка є водночас і політичним текстом і нагадує скоріше соціально-філософську публіцистику, яка пропонує конкретні рішення порушених проблем. Зокрема, Папа виступає за збереження ліберального міграційного законодавства у західно-європейських країнах, збереження режиму максимального сприяння мігрантам, але при цьому не висвітлює способи інтеграції їх у західне суспільство і тим більше не піднімає тему проповіді серед них християнства.

На думку низки християн-політиків, така позиція Папи є вочевидь антиєвропейською і розмиває історичний культурний ландшафт Європи. Більш того, вона посилюється критикою нових правоконсервативних політичних рухів, яких Папа, використовуючи риторичку євроглобалістів, називає «популістами».

Також значна частина енцикліки присвячена осмисленню сучасної світової економічної кризи. Папа критикує капіталістичні відносини і виступає з позиції ліволіберальної підходу (близького до франкфуртської, неомарксистської філософської школи), в який вкладає ідею соціальної справедливості, а також крайню лівизну, лібералізм у цінностях і культурі. Тобто соціальну справедливість Папа пов'язує не із збереженням консервативних релігійних цінностей, а, навпаки, з їх подальшою лібералізацією і розмиванням, з плюралізмом.

При цьому на відміну від лівацьких антиглобалістських рухів Папа зберігає вірність глобалізму, що розуміється ним досить своєрідно. Говорячи про неефективність ООН, він не лише пропонує суттєво реформувати цю організацію, а також глобальні економічні інститути, а й прямо заявляє про необхідність сформувати світовий уряд, який координуватиме вирішення ключових світових гуманітарних питань, у тому числі управління світовими міграційними потоками.

Розмірковуючи як секуляризований гуманіст християнського походження (свою релігійність Папа відверто демонструє як приватну і суб'єктивну істину), сенс людської історії Папа трактує в утопічному стилі – як будівництво «цивілізації любові». Християнство постає в

енцикліці як один з варіантів істини в плюралістичному світі, де істин безліч. Фактичною основою цих міркувань стає секуляризм.

Беззастережна підтримка мігрантів, ліволіберальна риторика, прихильність до некапіталістичного глобалізму свідчать про те, що Папа виставляє себе лідером усіх політизованих меншин.

Характер даної енцикліки також дозволяє припустити, що Папа з її допомогою прагне вбудувати Римо-католицьку церкву в новітні процеси реформування світової архітектоники, а також фіксує збереження ліберального тренда в католицькому богослов'ї.

В енцикліці «Fratelli tutti» Папа Римський Франциск приділяє багато уваги таким соціальним та економічним проблемам як: бідність, голод, расизм, нерівність, нерівноправність, утиск прав жінок. Звертає на себе увагу те, яку увагу в межах різноманітної соціальної проблематики Папа Франциск присвячує жіночому питанню. В цілому слово «жінка» («жінки») зустрічається 28 разів, тоді як у попередній енцикліці – лише двічі [1, р. 23].

Критиці піддається глобальний капіталізм, особливо на тлі пандемії COVID-19. На думку Франциска, капіталістична система зазнає катастрофи після зіткнення з новим захворюванням [1, р. 168]. Папа вважає, що «споживчий індивідуалізм призвів до великої несправедливості» [1, р. 222]. Економічна система повинна бути повністю перебудована або навіть створена заново.

У політичному і соціальному аспектах енцикліка багато в чому виглядає як розвиток на сучасному етапі так званої «теології визволення», а в соціальному і політологічному плані – ідей «нових лівих» і Франкфуртської школи. Характерно, що одна з глав енцикліки називається «Свобода, рівність і братерство». Послання наповнене тезами, близькими лівим ідеям, особливо в частині заперечення приватної власності: «християнська традиція ніколи не визнавала право на приватну власність як абсолютне або недоторканне і підкреслювала соціальну мету всіх форм приватної власності» [1, р. 120].

Особливу увагу в енцикліці Папа Франциск приділяє питанням міграції та положенню мігрантів. Він лише мимохідь говорить про необхідність інтеграції мігрантів, замовчуючи соціальні проблеми і навіть погрози на адресу тієї ж Католицької церкви, які є наслідком

масового прибуття мігрантів до традиційно католицьких країн» [1, р. 129].

При цьому критикуються «певні популістські політичні режими», які стверджують, що «припливу мігрантів слід запобігати за будь-яку ціну» [1, р. 37]. Хоча країни не конкретизовані, але зрозуміло, що до числа таких «популістських режимів» можна віднести влади таких країн – оплотів католицизму, як Угорщина і Польща. Подібними заявами Папа Франциск дистанціюється від католиків-традиціоналістів, захисників «старої Європи».

Папа Франциск пише про необхідність «розробити форму глобального управління міграційними потоками <...>. Таке планування має включати ефективну допомогу в інтеграції мігрантів у приймаючих країнах, а також сприяти розвитку їхніх країн за допомогою політики, заснованої на солідарності, але не пов'язуючи допомогу з ідеологічними стратегіями і практиками, чужими або такими, що суперечать культурам народів, яким надається допомога» [1, р. 132].

Глобалістський підхід Папи Франциска через риторику «любові» і «братства» фактично скасовує національну культуру і самобутність. Безумовне прийняття мігрантів може зруйнувати залишки традиційної християнської культури в тій же Європі, а також принципово змінить конфесійний баланс у багатьох країнах світу – і навряд чи на користь католицизму.

Уникаючи розмови про відповідні ризики і загрози, Папа Франциск фактично пропонує скасувати поняття державного суверенітету: «ми можемо сказати, що кожна країна також належить іноземцю, оскільки в благах даної території не можна відмовити нужденній людині, що прийшла звідки-небудь» [1, р. 124].

Виступаючи з глобалістських позицій, Папа Франциск констатує, що світові інтеграційні проекти «демонструють ознаки певного регресу» [1, р. 11]. Папа Франциск пише про необхідність глибокого реформування ООН, розуміючи слабкість нинішньої організації: «У цій ситуації важливо створити більш сильні і більш ефективно організовані міжнародні інститути з функціонерами, які призначаються справедливо за угодою між національними урядами і мають право вводити санкції» [1, р. 172]. Папа фактично пише про необхідність створення світового уряду.

Таким чином, Папа Франциск сприяє послабленню принципу державного суверенітету і формулює ідеологічне обґрунтування реформування механізмів глобального управління, яке буде здійснюватися світовими елітами. Серед інших важливих політичних питань енцикліки слід зазначити наступні: війна, ядерна зброя, смертна кара.

Відходячи від католицької традиції, яка підтримувала теорію справедливої захисної війни і міжнародних відносин, Папа Франциск заявляє про безумовне неприйняття будь-якої війни, навіть «справедливої»: «Більше ніякої війни!» [1, р. 258]. Разом з тим, незважаючи на загальну пацифістську тональність, Папа пише, що «Церква не має наміру засуджувати всі можливі форми соціальних конфліктів» [1, р. 240]. Для кого будуть зроблені винятки, не вказано.

В енцикліці з темою війни тісно пов'язане питання про ядерну зброю. Папа Франциск заявляє про повну неприпустимість використання ядерної зброї навіть в оборонних цілях, розкритикувавши доктрину ядерного стримування [1, р. 262].

Ще одне серйозне політичне і моральне питання енцикліки – це смертна кара, яку Папа Франциск вважає непринятною. Про це сказано наступне: «Сьогодні ми чітко заявляємо, що «смертна кара неприпустима», і Церква твердо підтримує заклик до її скасування в усьому світі» [1, р. 263].

Таким чином, енцикліка «Fratelli tutti» являє собою соціально-політичний маніфест, а не віроповчальне послання. Ідея соціальної справедливості в енцикліці трактується як підтримка політизованих меншин, а про роль традиційної більшості і важливість її підтримки в тексті практично не йдеться. Енцикліка відображає ліволіберальну ідеологічну позицію: містить критику сучасної капіталістичної системи, несправедливості і нерівності, водночас підтримуючи плюралізм і фактично відмовляючись від категорії традиційних цінностей. Папа Римський намагається стати духовним лідером сучасних лівих лібералів і політизованих меншин і робить спробу включити Римо-католицьку церкву в міжнародний рух проти зміцнення «нових правих» і «популістів» (націоналістів, які виступають проти нерегульованої імміграції та за економіко-політичний суверенітет своїх країн). Енцикліка підтримує міграційну політику, спрямовану на безумовне прийняття мігрантів без

урахування інтересів корінного населення приймаючих західних країн. Політичні сили, які бачать у нерегульованій міграційній політиці загрозу для своїх країн, характеризуються Папою як «популістські політичні режими». Енцикліка критикує і пропонує реформувати ООН та інші міжнародні гуманітарні та економічні інститути. Замість існуючої ООН Папа пропонує сформувати орган світової влади, здатний в глобальному масштабі вирішувати соціально-гуманітарні проблеми (забезпечити «загальне благо» і «права людини»).

Список використаних джерел:

1. Encyclical letter Fratelli tutti of the Holy Father Francis on fraternity and social friendship. URL: http://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/pa-pa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html (Last accessed: 03.04.2021).

2. «Fratelli tutti»: чергова соціальна енцикліка Папи Франциска. URL: <https://www.vaticannews.va/uk/pope/news/2020-10/oglyad-fratelli-tutti.html> (Last accessed: 27.02.2021).

3. Новую енциклику Франциска сочли политической. URL: https://octagon.media/mir/novuyu_encikliku_franciska_sochli_politicheskoj.html (дата звернення: 24.02.2021).

**ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
ЯК СКЛАДОВА САМОРОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ ТА СВІТУ
У ПЕРІОД COVID-19**

Кириченко Микола Олексійович,
доктор філософії,
член-кореспондент Академії наук вищої освіти України,
ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
ktumo@i.ua

Отамась Інна Григорівна,
кандидат історичних наук,
завідувач відділу наукової роботи,
доцент кафедри професійної та вищої освіти
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
OtamasyInna@ukr.net

Актуальність досліджуваної проблеми пояснюється тим, що освітню систему (від початкового до вищого рівня) було змінено через COVID-19 не тільки в Україні, а й по всьому світові. Розвиток і вплив цифрових технологій на суспільство упродовж останніх десятиліть висвітлено у різних видах документів. Однак розвиток цифрових технологій, які забезпечують навчання упродовж життя під час COVID-19, зокрема електронних бібліотек, ще не розглянуто. Пропонований огляд висвітлює такі дослідження: зусилля міжнародних організацій щодо використання технологій на підтримку дистанційного навчання та онлайн-навчання під час пандемії COVID-19, групи населення, які використовували ці технології під час COVID-19.

Упродовж 2020 року було опубліковано статті, присвячені впливу COVID-19 на відкриту та дистанційну освіту, звіти Міжнародної асоціації університетів із широким опитуванням з метою інформування суспільства про вплив COVID-19 на заклади освіти (30) [6]. В Україні аналітичним центром досліджено та підготовлено аналітичну записку про організація освітнього процесу в школах України у період COVID-19 [7].

Через пандемію COVID-19 по всьому світу було закрито школи та університети, в яких навчалися понад 1,5 млрд молоді. Глобальна освітня коаліція, започаткована ЮНЕСКО, що захищає права на освіту на час пандемії, об'єднує понад 140 членів ООН, громадянського суспільства, наукових кіл та приватного сектору. Її завданням є забезпечення безперервного освітнього процесу [1].

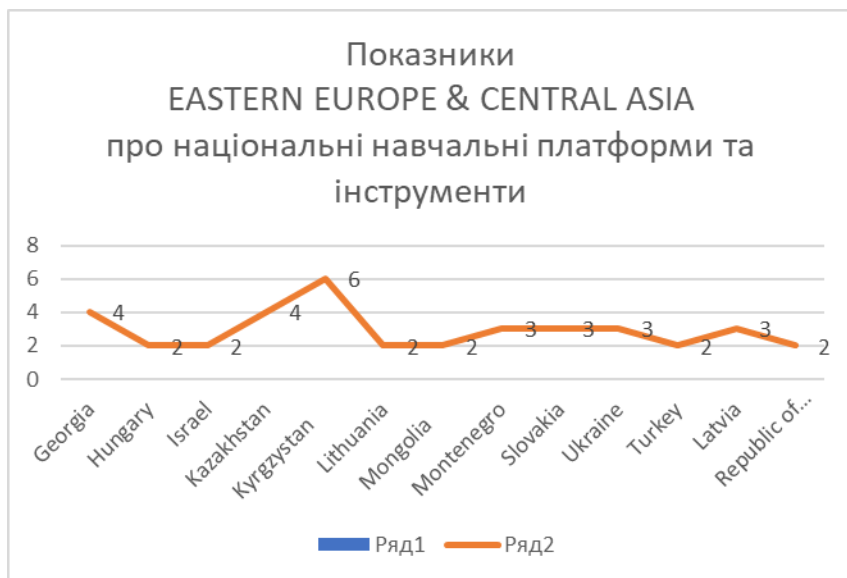
Перехід до онлайн-навчання через COVID-19 був дуже складним для закладів вищої освіти. Про це зазначено у дослідженні А. Patricia Aguilera-Hermida (2020). Дослідження представляє фактори, що впливають на використання та прийняття студентами онлайн-навчання. Одна з найсильніших категорій якісних даних показала, що навчання в Інтернеті для багатьох студентів було неприємним досвідом. На їхню думку, онлайн-навчання є складнішим процесом, а відсутність доступу до навчального центру, бібліотеки, прямого контакту з професорами тощо стало додатковою суттєвою проблемою [16].

Після опрацювання даних після керівників закладів освіти, зазначено, що майже в 20,1% навчальних закладів здійснює дистанційне навчання школярів [18, с. 23].

У період пандемії COVID-19 дистанційна та відкрита освіта стали більш актуальними. Розглянувши поняття «відкритий доступ» (Будапештська ініціатива, 2002 рік), наголосимо, що це безкоштовний онлайн-доступ до наукових статей, монографій, дисертацій та іншої наукової документації, розміщеної в Інтернеті [2]. Міжнародна ініціатива «За відкритий доступ» має на меті забезпечення відкритого доступу всім зацікавленим до освітніх ресурсів, результатів наукових досліджень, культурного надбання людства. Ж.-К. Гедон, канадський академік, один із засновників Будапештської ініціативи, аналізуючи 15-річний досвід упровадження «відкритого доступу», зокрема, зазначає, що «з невеликого і маргінального руху він став центральним у дискусіях серед видавців, бібліотекарів, фінансових агентств, керівників науково-дослідних установ та, власне, учених» [3, с. 76].

Сьогодні значна кількість міжнародних організацій пропонує на своїх веб-сторінках різні технічні можливості для отримання інформації. Так, Співдружність навчання (Commonwealth of Learning – COL) є єдиною у світі міжурядовою організацією, яка займається лише впровадженням та розвитком дистанційної освіти [4]. У період

пандемії Open and Distance Learning (ODL) може підтримувати навчання у неформальному та формальному секторах освіти (рис. 1) [5].

Рис. 1. Eastern Europe&Central ASIA.

У всьому світі у бібліотеках відцифровують бібліотечні фонди та створюють потужні цифрові бібліотеки, які допомагають читачам отримати інформацію у період COVID-19.

У звіті Association of Research Libraries, зазначено, що існують три категорії термінових змін: зміни у відносинах дослідницької бібліотек з інституційними партнерами; зміни в організації дослідницьких бібліотек; зміни у навичках та компетенціях працівників бібліотек [19]. Такі зміни є сьогодні у бібліотечній справі у світі та в Україні, які вимагають нових знань із цифровізації та ІТ технологій для підготовки та перепідготовки працівників бібліотек та студентів.

Масштабними є національні зусилля щодо використання технологій на підтримку дистанційного навчання та онлайн-навчання під час пандемії COVID-19, а саме: COVID-19 Free Educational Resources; Open University of Sri Lanka: ODL Resources (COVID-19);

OSOU initiative: Free for University & College Students provides free access to its learning resources and courses for three months; “Personal Data Security Technical Guide for Online Education Platforms” outlines key recommendations to online education providers and relevant education and technical administrators; TDP@Scale Coalition for the Global South: Teacher’s Guide for Remote Learning During School Closures and Beyond; Teaching Online: a Rapid Response Series, from Griffith University faculty Sarah Prestridge and Deniese Cox, with several short videos; The Ed Techie Blog: The online pivot – student perspective; Thinking about Pedagogy in an Unfolding Pandemic, an independent report on approaches to distance learning during COVID-19 school closures; Tony Bates Blog: Advice to those about to teach online because of the corona-virus; Training Industry: Training Companies Offering Free Products and Services During the Coronavirus Pandemic; UNESCO: Distance Learning Solutions; UNESCO-UNEVOC: OER in TVET Resource; UNESCO-MGIEP: Essential Resources for COVID-19 includes resources on social and emotional learning for parents, teachers and students; University of Cape Town: CILT Teaching Online Portal, which also includes a Remote Teaching – Quick Guide; Wiley: Covid-19 online teaching resources; World Bank: Remote Learning, EdTech & COVID-19 [5].

За висновками ЮНЕСКО, електронні бібліотеки для сучасних освіти і науки мають велике значення, зокрема через зростання кількості осіб, які здобувають освіту впродовж життя дистанційно у відповідь на вимоги сучасного ринку праці та внаслідок прагнення поліпшити умови життя [8]. Сучасний епідеміологічний стан привертає увагу багатьох країн до цієї проблеми, а також, неурядових та міжнародних організацій, що приймають активну участь у розвитку освіти та науки, а саме, відкритого доступу до інформації та створення електронних освітніх бібліотек[3].

В Україні впроваджено Електронну систему моніторингу базової мережі публічних бібліотек України (ЕСМаР) 2015 р., куди вносяться усі потрібні для звітності дані: про фонди, матеріально-технічну базу, користувачів, заходи тощо [9]. За останні роки в Україні з’явилося кілька цікавих онлайн-бібліотек, які спеціалізуються на книжках українською мовою, а саме:

1. Онлайн-бібліотека УкрЛіб, заснована 2000 року [10].
2. Українська електронна бібліотека «Libruk» [11].

3. Електронна бібліотека «Українська література» [12].

4. Українська та зарубіжна література українською мовою «Shift Library CMS» [13].

5. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України для дітей [14].

6. Дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка» [15].

У наукових електронних бібліотеках установ України, які підпорядковуються Національній академії педагогічних наук України, значну увагу приділили щодо наповнення бази науковими виданнями для науковців та педагогів України, щодо поліпшення освітнього процесу та наукових досліджень у період COVID-19 (<http://lib.iitta.gov.ua/>) [17].

Так, у 2020 р. відбувся значний прорив у діджиталізації в освітній сфері, що сприяло цифровізації документів та створення нових електронних бібліотек і нових платформ із різними видами документів для закладів освіти. В Україні за підтримки ЮНІСЕФ, а також, МОН України запустили інформаційну кампанію «Школо, ми готові». Створено різні сайти та платформи, а саме, сайту mon-covid19.info для онлайн-курсу. Велика увага приділяється про доступ до безкоштовних освітніх інструментів та сервісів: G Suite for Education [18].

Тема, що розглядається, є вкрай важливою для майбутнього розвитку і самого існування будь-якої держави. Сьогодні вкрай важливим є захисту життя та здоров'я громадянам, яким загрожує COVID-19. Окрім цього, їм потрібно навчатися, підвищувати кваліфікацію і працювати. У підсумку необхідно наголосити, що модернізація освіти, електронних бібліотек, депозитаріїв в Україні та світі, сьогодні є актуальною темою у соціально-економічному розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Global Education coalition. Learning Never Stops. COVID-19 Education Response. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/globalcoalition> (Last accessed: 17.03.2021).

2. Budapest Open Access Initiative (2002). URL:<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>. Accessed 15

[Sept 2020](#) (Last accessed: 17.03.2021).

3. Професійний розвиток фахівців в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди : наук.-практ. конф. з міжнар. участю : Матеріали конф. / наук. ред. О. М. Спірін, О. А. Остряньська. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 279 с.

4. COL (2020). Guidelines on Distance Education during COVID-19. Burnaby: COL. [URL:https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/05/Guidelines-on-DE_COVID-19.pdf](https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/05/Guidelines-on-DE_COVID-19.pdf) (Last accessed: 16.03.2021).

5. Keeping the doors of learning open COVID-19 [URL:https://www.col.org/resources/keeping-doors-learning-open-covid-19](https://www.col.org/resources/keeping-doors-learning-open-covid-19) (Last accessed: 17.03.2021).

6. «Regional/National Perspectives on the Impact of COVID-19 on Higher Education», Published by the International Association of Universities, August 2020. URL: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_regional_perspectives_on_the_impact_of_covid-19_on_he_july_2020_.pdf (Last accessed: 16.03.2021).

7. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л. Гриневич, Л. Ільч, Н. Морзе, В. Прошкін, І. Шемелинець, К. Линьов, Г. Рій]. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с. [URL:https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/09/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020.pdf](https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/09/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020.pdf) (дата звернення: 16.03.2021).

8. Digital Libraries in Education, Science and Culture. Analytical survey. – UNESCO. Moscow. 2007. p. 14. [URL:https://iite.unesco.org/publications/3214562/](https://iite.unesco.org/publications/3214562/) (Last accessed: 16.03.2021).

9. Системи моніторингу базової мережі публічних бібліотек URL: <http://library.lg.ua/upload/files/ECMAP.pdf> (дата звернення: 17.03.2021).

10. Бібліотека української літератури. URL: «УкрЛіб» [URL:https://www.ukrlib.com.ua/](https://www.ukrlib.com.ua/) (дата звернення: 17.03.2021).

11. Українська електронна бібліотека «Libruk». URL: <https://libruk.com.ua/> (дата звернення: 16.03.2021).

12. Електронна бібліотека «Українська література». URL: <http://ukrclassic.com.ua> (дата звернення: 16.03.2021).

13. Українська та зарубіжна література українською мовою «Shift Library CMS» URL: <http://lib.shiftcms.net/> (дата звернення: 17.03.2021).
14. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України для дітей. URL: <http://www.chl.kiev.ua/elibrary/> (дата звернення: 15.03.2021).
15. Дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка». URL: <http://chytanka.com.ua/> (дата звернення: 15.03.2021).
16. Patricia Aguilera-Hermida A. College students' use and acceptance of emergency online learning due to COVID-19 / International Journal of Educational Research Open 1 (2020) 100011 . URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S266637402030011X> (Last accessed: 15.03.2021).
17. Науково електронна бібліотека НАПН України як засіб інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309637.pdf> (дата звернення: 16.03.2021).
18. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> (дата звернення: 16.03.2021).
19. Sukula Sh. K., Thapa N., Diwakar M. K., Awasthi Sh. Reinventing Academic Libraries and Learning – Post-Covid (19) in the Perspective of Collaboration among Key Stake-holders in Higher Education: A brief Assessment and Futuristic Approach. *International Journal of Research in Library Science*. 2020. 6(1):77. DOI:[10.26761/IJRLS.6.1.2020.1319](https://doi.org/10.26761/IJRLS.6.1.2020.1319) f

THE EUROPEAN UNION AND THE SPACE POLICY

Kirchner Stefan,

Research Professor of Arctic Law, University of Lapland,
Rovaniemi, Finland,

Visiting Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine (2018-2021),

Visiting Professor of Space Law, Vytautas Magnus University,
Kaunas, Lithuania (2021),
stefan.kirchner@ulapland.fi

Outer Space as an Everyday Concern for Everybody

Outer space plays a central role in the everyday life of all of us. Space applications of high practical importance include communications, navigation and Earth observation, in particular weather forecasting. Space is not only a concern for a few nations or companies but for humankind as a whole. This is reflected in the international legal designation of outer space as the province of humankind [8]. While it is often the case that national space programmes are designed with national interests in mind, cooperation in outer space is essential due to the significant costs involved and the interdisciplinary expertise which is required. Although Europe is currently lacking a capacity for independent crewed spaceflight, it does have a very active space programme and an astronaut corps. In Europe the space efforts in the integrating participants of the European continent are conducted by two entities, which are legally distinct from each other but which cooperate with each other: the European Union (EU) and the European Space Agency (ESA). This text is meant to provide the readers with a first overview over the legal aspects of a cooperation between both entities. The European Space Agency is legally entirely distinct from the European Union. It has different members, and many EU member states are also members of the ESA. In this paper it will be shown how the European Space Agency and the European Union are working together to create valuable space applications, not just for Europeans but with global reach. The focus here will be on earth observation satellite operations. The focus of this paper is the cooperation between the European Union and the European Space Agency. The European Union is an important actor when it comes to space

activities, but under Article 189 (1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), the Union only has a competence to make space policy, but not to harmonize the national space legislation of the member states [13, p. 32]. The second main actor in the area of space operations in Europe is the European Space Agency. The legal basis for the ESA is the Convention for the Establishment of European Space Agency (ESA Convention) [3]. The establishment of the ESA came in a period of increasing cooperation and a sense of technological possibilities, which not only saw the conclusion of the ESA Convention in Paris on 30 May 1975 but also the work on such landmark treaties such as the Moon Agreement [1] or the United Nations Convention on the Law of the Sea [6]. In Europe, this spirit of cooperation has persisted and today, 22 nations are part of the European Space Agency [7]. A number of nations are cooperating or associated states. Because the European Union and the European Space Agency are independent from each other, EU membership is not necessary to join the ESA. The European Space Agency is meant to facilitate the cooperation between European countries in the areas of space technology, space research and space applications with regard to science and practical use (Article II ESA Convention). The similarities to the Outer Space Treaty (OST) [13], in particular with regard to the peaceful uses of ultra space (Article II OST) are clearly visible [14, pp. 51 et seq.]. The ESA distinguishes between “mandatory” and “optional” activities of member states [14, p. 52]. The mandatory activities require member states to participate for example in scientific research activities conducted Earthside [14, p. 52]. Decisions about such mandatory activities are taken by a majority of member states, in this sense, the activities are mandatory for all member states. A large part of ESA’s work, however, is undertaken through the so-called optional activities. Member states are given a choice of programmes in which they can participate, allowing space operations to be conducted which individual states likely would not be able to conduct on their own [14, p. 52]. Here the strength of cooperation becomes particularly visible. In the words of Stephan Hobe: “With the participation in the ESA programmes ESA membership is more than a simple participation in an international organization” [10, p. 192].

The European Space Agency is renowned for its openness when it comes to international cooperation and for including also non-European

partners in its operations, most notably Canada. ESA, although it is not a state and for this reason cannot become a party to a number of relevant international treaties, has announced its unilateral intention to be bound by the Registration Convention [5], the Liability Convention [4] and the Rescue Agreement [2] [14, p. 53].

The European Union cooperates with the European Space Agency on the basis of a 2004 agreement [9]. ESA and European Union work together, i.a., on Galileo and Copernicus [10, p. 193]. This cooperation is based on the aforementioned framework agreement which was concluded by the two organisations in 2004 [10, p. 193, there fn. 40]. Galileo is a system of navigational satellites, similar to the American GPS and the Russian GLONASS systems. At the heart of Copernicus is the fleet of Sentinel Earth observation satellites, which provide open access data for a wide range of applications, from scientific research to sea-ice information of ships and up-to-date information in disaster situations. The raw data generated by the satellites is made available free of charge to everybody. In practice, companies use the data and turn them into commercial products for end users. The free availability of the raw data generated by Copernicus has its legal origins in EU law, which “obliges public authorities to make environmental information systematically available for dissemination to the public, at a reasonable cost in all circumstances” [11, p. 145]. Through the cooperation between ESA member states and between the EU and ESA, Europe is actively contributing to realizing the vision which is contained in Article I OST, the exploration and use of outer space for the benefit of humankind as a whole.

References:

1. Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, adopted 5 December 1979, entered into force 11 July 1984, 1363 United Nations Treaty Series 3. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201363/v1363.pdf> (Last accessed: 01.03.2021).

2. Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, adopted 22 April 1968, entered into force 3 December 1968, 672 United Nations Treaty Series I-9574. URL:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20672/volume-672-I-9574-English.pdf> (Last accessed: 01.03.2021).

3. Convention for the Establishment of a European Space Agency, adopted 30 May 1975, entered into force 30 October 1980, 1297 United Nations Treaty Series I-21524. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201297/volume-1297-I-21524-English.pdf> (Last accessed: 01.03.2021).

4. Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, adopted 29 March 1972, entered into force 1 September 1972, 961 United Nations Treaty Series I-13810. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20961/volume-961-I-13810-English.pdf> (Last accessed: 01.03.2021).

5. Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, adopted 12 November 1974, entered into force 15 September 1976, 1023 United Nations Treaty Series 15. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201023/v1023.pdf> (Last accessed: 01.03.2021).

6. Convention on the Law of the Sea, adopted 10 December 1982, entered into force 16 November 1994, 1833 United Nations Treaty Series 3. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201833/volume-1833-A-31363-English.pdf> (Last accessed: 02.03.2021).

7. European Space Agency, “Member States & Cooperating States”, no date. URL: https://www.esa.int/About_Us/Corporate_news/Member_States_Cooperating_States (Last accessed: 02.03.2021).

8. Follis L, “The Province and Heritage of Humankind: Space Law’s Imaginary of Outer Space, 1967–79”, in: Geppert A C T (ed.), *Limiting Outer Space - Astroculture after Apollo*. (Palgrave Macmillan 2018). URL: https://doi.org/10.1057/978-1-137-36916-1_8 (Last accessed: 02.03.2021).

9. Framework Agreement between the European Community and the European Space Agency, Official Journal 2004 L 261/64.

10. Hobe, S, *Space Law* (Beck 2019).

11. Mosteshar, S. “Regulation of remote sensing by satellites”, in: Jakhu, R S & Dempsey, P S (eds.), *Routledge Handbook of Space Law* (Routledge 2017), p. 144-159.

12. Schladebach M, *Weltraumrecht* (Mohr Siebeck 2020).

13. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, adopted 27 January 1967, entered into force 10 October 1967, 610 United Nations Treaty Series I-8843. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20610/volume-610-I-8843-English.pdf> (Last accessed: 02.03.2021).

14. Von der Dunk, F. *Advanced Introduction to Space Law* (Edward Elgar 2020).

PUBLIC ADMINISTRATION OF AGRICULTURAL EXPORTS IN THE EU: USEFUL EXPERIENCE FOR UKRAINE

Kiforenko Oksana,

Postdoctoral Researcher at the Department of Regional Administration,
Local Self-Government and Urban Management of the National
Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
Ph.D., Associate Professor,
oksana.kiforenko@gmail.com

At its most basic, agriculture is essential for human health, in its role in providing food for humans and feed for livestock. Food production systems and their proper functioning have important consequences for public health [6]. World food production needs to double by 2050 to cater for population growth and evolving food habits. It faces the impacts of climate change on biodiversity, soil and water quality, and the demands of the global marketplace [2]. That point to the extreme importance of agriculture for all the spheres of the human activity. Though, agriculture also faces many challenges, including those posed by the impact of climate change, increased volatility in food prices and dysfunctional supply chains [5]. Nevertheless, thanks to its vital importance agriculture plays a crucial role in the global market and policy as a whole and in every single country and countries union in particular. Alone in the EU agriculture and food related industries and services provide over 44 million jobs in the EU, including regular work for 20 million people within the agricultural sector itself [2]. In addition, there were 10.3 million

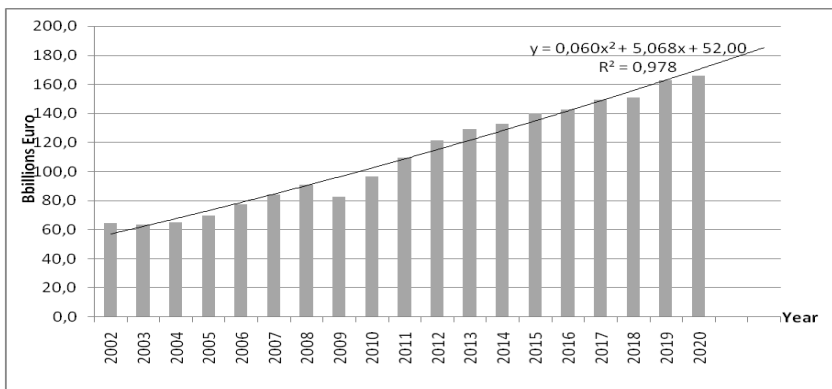

agricultural holdings in the EU in 2016 but farm numbers have been in steep decline for many years. Most of the EU's farms are small in nature; two thirds were less than 5 hectares in size in 2016. EU farms used 156.7 million hectares of land for agricultural production in 2016, which was 38.2 % of the EU's total land area. About 9.2 million people worked in agriculture, hunting and related service activities in the EU in 2018. EUR 56.0 billion was invested in agricultural capital in the EU in 2019, which was an estimated EUR 1.8 billion more than in 2018 [3]. Thanks to its varied climate, fertile soil, the technical skills of its farmers and the quality of its products, the EU is one of the world's leading producers and exporters of agricultural products [2].

Agriculture is a sector which is supported almost exclusively at European level, unlike most other sectors, which are governed by national policies. It is important to have a public policy for a sector that is responsible for ensuring our food safety and which plays a key role in the use of natural resources and the economic development of rural areas [1]. Agriculture is the only sector entirely funded from the EU budget, meaning that EU spending replaces national spending. Other areas, such as research, education, transport, defence, pensions and healthcare are either not included in the EU budget or take a much smaller share because they are paid for – fully or partially - out of national budgets and are implemented by the EU countries themselves [1]. EU farm policy has changed considerably in recent decades to help farmers face these challenges and respond to peoples' changing attitudes and expectations. EU agricultural policy covers a wide range of areas, including food quality, traceability, trade and promotion of EU farm products. The EU financially supports its farmers and encourages sustainable and eco-friendly practices, while also investing in the development of rural areas [2]. The common agricultural policy (further CAP) allows European farmers to meet the needs of 500 million Europeans. Its main objectives are to ensure a decent standard of living for farmers and to provide a stable and safe food supply at affordable prices for consumers [1]. Who runs the CAP? The European Commission collaborates with the full range of stakeholders (mainly through its many advisory groups) before drawing up proposals. On lawmaking, the Commission's proposals are decided on by the Council of agriculture ministers of the 27 EU countries, together with the European Parliament. The day-to-day running of the CAP is the

responsibility of the member countries. The EU's Court of Auditors also plays a major role in supervising expenditure [1]. Thanks to the successful implementation of the CAP, the EU's trade in agricultural goods doubled in 13 years to EUR 324.8 billion in 2019. The value of trade in agricultural goods accounted for 8.0 % of the EU's international trade in goods in 2019 [3].

The public administration of all the trade issues in general and the agricultural exports in particular is run by the European Commission (further EC). How effective the said administration is can only be judged by the evaluation of the agricultural exports amount dynamics. Though, the United Kingdom was the EU's main trading partner in agricultural products in 2019, with trade worth EUR 60.4 billion. more than that, the United Kingdom was the main recipient of EU exports (23.2 %) of agricultural products in 2019 and was the main origin of EU imports (12.8 %) [3]. The extra-EU27 agricultural exports amount dynamics was chosen to evaluate the EC effectiveness in the extra-EU agricultural exports administration. The visual presentation of the said analysis is presented in Figure 1. The time frame under analysis is 19 years, that is from the year 2002 to 2020 included.

Figure 1. Extra-EU27 Agro Exports, bn EUR. *Source:* author's own elaboration on the data from Eurostat (2021).

As we see in Figure 1, the extra-EU27 agricultural exports dynamics is upward through the whole time frame under analysis with only two

exceptions – in the years 2003 and 2009. This means, that in every year during the time frame under research the agricultural exports amount increased, but for the years 2003 and 2009. The decrease of the said exports amount in 2003 was 0.9 bn EUR and the one in 2009 – 8.1 bn EUR. The plausible explanation of the 2003 year decrease mentioned above is the attempts of the WTO to make countries eliminate their export subsidies and the EU respond to gradually decrease export subsidies of 45%. The agro exports amount decrease in 2009 can be explained by the influence of the global financial crisis of 2008. To further analyze the data under research, it should be added, that the biggest decrease in the extra-EU27 agro exports can be seen in 2009 and the biggest increase – in 2010. The trend line for the data under analysis was built using the polynomial function. The choice was made out of exponential, linear, logarithmic, polynomial and power functions taking into account the R^2 coefficients values. The trend line for the data under analysis is upward through the whole time frame under research, being of the kind during two more periods, in this case years, taken for projection. The analysis results are very interesting taking into account the fact, that many researchers and decision makers connect exports amount increase with the exports subsidies. The analysis made in this paper refutes the conventional viewpoint. According to the information taken from the official web page of the European Commission, twenty years ago, the EU spent €10 bn a year on export subsidies; by 2011 this figure had fallen to about €160m. Export subsidies target countries in the Mediterranean basin and the rest of Europe. Only a very small proportion of subsidised goods find their way to Africa. As of 2014, it has been agreed that the export-subsidy mechanism will be triggered only in exceptional circumstances [1]. Despite that, the agricultural exports amount dynamics is upward, with two exceptions, as it can be seen in Figure 1. While market access for agricultural products has improved through bilateral agreements and the reduction of applied tariffs, import and export licensing, tariff rate quotas (TRQs) and special safeguards continue to apply to a number of products [7].

Ukraine and the EU have very much in common, as agriculture is one of the main sectors of the Ukrainian economy, as the country's arable land area is equivalent to almost 30 per cent of arable land in the EU and accounts for about 25 per cent of the world's most fertile black soil.

Agricultural and food product exports rose from 20 to 40 per cent between 2012 and 2018. The Ukrainian agricultural sector is dominated by large farms and agro-holdings, with about 70 agricultural companies engaged in relative monoculture on 25 per cent of the arable land [5]. More than that, according to the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture, the share of agricultural products in Ukraine's total exports is 48%. [8]. Because of the very favourable conditions (climate and rich soils), Ukraine's agricultural sector has great potential for improvement and further development [5]. Taking into account everything stated above, the experience of the European Union in the public administration of agriculture as a whole and agricultural products exports in particular, the policies, procedures and techniques it uses are of great importance for Ukraine. The Ukrainian politicians and decision makers should take into consideration implement into practices the best experience of the EU to benefit from. The special attention should be paid to the common agricultural policy (CAP) and Farm to Fork initiative. While implementing the policies and initiatives mentioned above, one should not just copy all the steps taken by our neighbours, but take only the best practices, those proved to be successful, and implement them adjusting to the Ukrainian legislature, climate and economic conditions.

References:

1. European Commission (2013). The common agricultural policy (CAP) and agriculture in Europe – Frequently asked questions. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_13_63 (Last accessed: 19.02.2021).
2. European Union (2021). Agriculture. URL: https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_en (Last accessed: 19.02.2021).
3. Eurostat (2020). Agriculture, forestry and fishery statistics; 2020 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/12069644/KS-FK-20-001-EN-N.pdf/a7439b01-671b-80ce-85e4-4d803c44340a?t=1608139005821> (Last accessed: 19.02.2021).
4. Eurostat (2021). <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>. International Telecommunication Union (2020). Status of Digital Agriculture in 18 countries of Europe and Central Asia. URL:

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjI7sKi17 vAhUBBhAIHSSrAK4QFjADegQIBBAD&url=https%3A%2F%2Fwww.itu.int%2Fmyitu%2F%2Fmedia%2Fpublications%2F2020-Publications%2Fstatus-of-Agriculture-in-Europe-and-Central-Asia.pdf&usg=AOvVaw1Of1DnS8elXQxRMiiQprZ4> (Last accessed: 19.02.2021).

5. McElDowney J. (2020). EU Agricultural policy and health: Some historical and contemporary issues. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659302/EPRS_IDA\(2020\)659302_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659302/EPRS_IDA(2020)659302_EN.pdf) (Last accessed: 18.02.2021).

6. OECD (2020). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2020. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/796abe17-en/index.html?itemId=/content/component/796abe17-en> (Last accessed: 18.02.2021).

7. The Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture (2021). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/20/657297/> (Last accessed: 19.02.2021).

ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Коломиц Назарій Юрійович,

студент 1-го курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, kolomyts2020umi11@student.karazin

Європейський союз – один із наймогутніших акторів на міжнародній арені. Зовнішньо-економічні зв'язки ЄС в сучасних умовах стали потужним засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки.

Подальший розвиток торгівельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами ЄС є одним із пріоритетних напрямків зовнішньо-економічної діяльності України.

Актуальність даного дослідження набула особливого значення, адже Україна вбачає пріоритетним завданням для себе вступити до ЄС.

Метою дослідження є розглянути основні аспекти розвитку економічних зв'язків України з ЄС та запропонувати шляхи їх покращення.

Базовим правовим документом, який визначає та регулює процес співпраці України з ЄС, є Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом, яка набула чинності у повному обсязі у вересні 2017 року після тривалого процесу ратифікації. Вона є орієнтиром у впровадженні важливих внутрішніх соціально-економічних трансформацій в Україні.

Невід'ємною складовою Угоди є поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі Україна-ЄС (далі-ЗВТ), яка сприяє посиленню політичних зв'язків, зміцненню економічних відносин і шанобливого ставлення до спільних цінностей.

Створення ЗВТ – дуже важливий етап у розвитку двосторонніх стосунків, який відкриває нові економічні можливості як для України, так і для ЄС.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери: сільське господарство, довкілля, енергетика, державні закупівлі, діловий й інвестиційний клімат, торгівля, сфера трудових відносин.

ЗВТ сприяє постійному росту двосторонньої торгівлі між Україною і ЄС, відкриває потенційний доступ до Європейського єдиного ринку за умови дотримання стандартів ЄС по безпеці харчових продуктів, державним закупівлям, антимонопольній політиці, захисту інтелектуальних прав і прав власності [4].

На 2020 рік ЄС зміцнив свої позиції в якості торгового партнера України №1. На його долю припадає більше 40% торгівлі країни [3].

ЄС підтримує Україну в питаннях прискорення економічного зростання і підвищення рівня життя громадян. Здійснюються інвестиції у транспортний сектор, комунальну інфраструктуру й енергоефективність, кредитування малих і середніх підприємств. Розвиток приватного сектора підтримується по лінії спеціальних програм.

Україна може отримувати екстрені кредити Макрофінансової допомоги від ЄС на дуже вигідних умовах для покриття невідкладних фінансових потреб [5].

Стосовно двостороннього економічного співробітництва України з країнами Євросоюзу, в лідерах за показниками як імпорту, так і експорту є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина.

Головні статті українського експорту в ЄС: продукція чорної та кольорової металургії, енергоносії, нафта та продукти нафтопереробки, продукція сільського господарства, текстиль, масло, деревина.

Статті українського імпорту із ЄС: продукція станко- і машинобудування, транспортні засоби, електротовари, продукти нафтопереробки, полімерні матеріали, папір, фармацевтична продукція.

До основних категорій експорту послуг до ЄС належать: послуги у сфері телекомунікацій, з переробки матеріальних ресурсів, з ремонту та технічного обслуговування; транспортні та ділові послуги.

В імпорті послуг з ЄС до України домінують: ділові, транспортні послуги; послуги у сфері телекомунікацій; роялті; послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю [3].

За підсумками 2020 року Україна входить в двадцятку найважливіших імпортерів і експортерів сільськогосподарської продукції в ЄС. Наша держава займає 4 місце по обсягу сільськогосподарського експорту. Зокрема у 2020 році Україна стала третім найбільшим постачальником курятини в ЄС, основними споживачами є Нідерланди та Словаччина.

Успішний Саміт Україна- ЄС, який відбувся у жовтні 2020 року, відкрив шлях у сфері інтеграції України у внутрішній ринок Євросоюзу.

У 2021 році очікується підписання Угоди про спільний авіаційний простір і “промисловий безвіз” з ЄС, що зробить вихід виробників української промислової продукції на ринок ЄС простішим і дешевшим, створить більше конкурентних можливостей, технологій, робочих місць [2].

У 2020 році уряд України задекларував Європейський “зелений” курс (ЄЗК) пріоритетним напрямком розвитку, прагнучи стати рівноправним суб'єктом нової політики. Цей документ охоплює всі сектори економіки і визначає політику по зміні клімату, промислову і

аграрну політику, біорізноманіття, енергетику, торгівлю. Україна вносить свої пропозиції по спільній реалізації ЄЗК [1].

ЄС демонструє Україні готовність сприяти розвитку її економіки. Але для повноцінного співробітництва має бути сформована ефективна стратегія підтримки вітчизняного виробника і просування його інтересів на європейських ринках.

На даний час Україну на ринках ЄС в першу чергу сприймають як постачальника сировини, а не готової продукції. Майже дві третини продукції, яка експортується з України в країни ЄС- це сировина: зерно, метали, руди, харчова продукція з низькою доданою вартістю. Основу експорту продукції машинобудування складають комплектуючі, а не кінцевий продукт.

Із вступом України в зону вільної торгівлі з ЄС збільшився не тільки експорт, але й імпорт. Але парадоксальність ситуації у тому, що Україна постачає в ЄС побутову техніку, зібрану з комплектуючих європейських компаній, яку потім українці купують в українських магазинах.

Українська легка промисловість теж майже на 80% завантажена замовленнями на пошив одягу для європейських брендів. І цей одяг потім купують українці в магазинах України [5].

Отже, на даний час, розвиток співробітництва з ЄС закріпив тенденцію залежності економіки України від мінливої кон'юнктури на зовнішніх ринках сировини.

Для розвитку успішної національної економіки Україні необхідно створювати умови для розвитку малого і середнього бізнесу, а також необхідна державна програма по підтримці вітчизняних виробників.

В результаті відбудеться трансформація національної економіки і вона перейде від сировинної моделі до виробника готової продукції. Це дозволить не лише змінити економічний ландшафт країни, а й вивчити міжнародні практики, запозичити інноваційні технології іноземних компаній.

Поступово це дозволить перейти до економіки, яка буде виробляти товари з високою доданою вартістю, які будуть відповідати вимогам європейського ринку. Україна зможе скорегувати свої позиції у світовій економіці, отримає нові перспективи розвитку.

Список використаних джерел:

1. Диалог о привлечении Украины к «зеленому» курсу ЕС начнется в апреле – Стефанишина. *Укринформ. Мультимедийная платформа иновещания Украины* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-economy/3213846-oficialnyj-dialog-o-privlechenii-ukrainy-k-zelenomu-kursu-es-nacnetsa-v-aprele-stefanisina.html> (дата звернення: 24.03.2021).

2. Зеленський про підсумки саміту Україна- ЄС: Ми впевнено йдемо до членства в Євросоюзі. *Укринформ. Мультимедійна платформа іномовлення України* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3113835-zelenskij-pro-pidsumki-samitu-ukrainaes-mi-vpevneno-jdemo-do-clenstva-u-es.html> (дата звернення: 24.03.2021)

Показники торгівельно- економічного співробітництва Україна-ЄС. *Представництво України про Європейському союзу* : веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgoveln-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes> (дата звернення: 23.03.2021)

4. Про Угоду про асоціацію Україна- ЄС. *Міністерство закордонних справ України*: веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 25.03.2021)

5. Игорь Дятлов. Что остается за кадром экономического сотрудничества Украины и ЕС. *Блоги* : веб-сайт. URL: <https://blog.liga.net/user/idyatlov/article/30315> (дата звернення: 25.03.2021)

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук,

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ДЕЯКИХ ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ

Кононенко Валерій Петрович,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор юридичних наук,
v.kononenko@karazin.ua

Новікова Людмила Вікторівна,
завідувачка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент,
l.novikova@karazin.ua

Співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (далі – ЄС) було започатковано Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС та їх державами-членами, укладеною 14.06.1994 р. в м. Люксембурзі. З метою актуалізації формату, завдань та механізмів співробітництва у 2007 р. між Україною та ЄС було розпочато переговорний процес щодо укладення нового базового договору з цих питань.

Оскільки практика ЄС щодо розширення передбачає поетапність набуття членства (партнерство, асоційоване членство, повноправне членство), за результатами переговорів було підготовлено та парафовано 30 березня і 19 липня 2012 р. у м. Брюсселі проект Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію).

21.03.2014 р. Прем'єр-міністром України було підписано від імені України політичні положення Угоди про асоціацію. А вже 27.06.2014 р. під час робочого візиту до Європейського Союзу Президент України підписав від імені України торговельно-економічні та галузеві положення цієї Угоди [1].

Ратифікація Угоди про асоціацію відбулась 16.09.2014 р., коли був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [2].

Відповідно ст. 292 Угоди про асоціацію, сторони гарантують, що їхня екологічна політика ґрунтуватиметься на принципі обережності та принципах, які вимагають застосування превентивних заходів, відшкодування в пріоритетному порядку шкоди, заподіяної навколишньому середовищу (ч. 4) та співробітничать з метою сприяння обґрунтованому і раціональному використанню природних ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку (ч. 5) [3]. З того моменту ситуація із забезпечення безпеки навколишнього середовища не стала кращою: наприкінці 2019 р. Генеральний секретар ООН Антоніо Гутерріш попередив про небезпеку зміни клімату і про близькість «точки неповернення» [4]. У щорічній доповіді про головні ризики, з якими світ може зіткнутися в 2020 р. Всесвітній економічний форум в Давосі виділив п'ять основних загроз: сповільнюється економіка і соціальну напруженість, зміна клімату, скорочення біорізноманіття видів, проблеми з кібербезпекою і нові труднощі, з якими стикається охорону здоров'я. Одним з найбільш негативних чинників, що впливають на зміну клімату та довкілля названа нездатність запобігти серйозним антропогенним пошкодженням і катастрофам, в тому числі екологічним злочинам, що завдають шкоди життю та здоров'ю людей [5].

На сьогоднішній день на міжнародному рівні є певний позитивний досвід вирішення питань охорони навколишнього середовища. Найбільшими міжнародними організаціями, що займаються питаннями охорони навколишнього середовища, є Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз. Саме в рамках цих організацій в останні роки йде активний пошук виходу з екологічної кризи, приймаються відповідні законодавчі рішення, створюються комісії, допоміжні органи і структури, що контролюють реалізацію поставлених завдань в області екології. Певну роль у концептуальній розробці шляхів виходу з екологічної кризи і формуванні міжнародної екологічної політики зіграли наукові

дослідження Римського клубу і Стокгольмського інституту дослідження проблем світу [6].

У світлі глобальних кліматичних змін та обмеження невідновлюваних джерел викопного палива, стійкий розвиток повинен відігравати все більш важливу роль у забезпеченні енергетичних потреб, в яких потреби сучасного покоління повинні враховувати добробут майбутніх поколінь. Енергетична та кліматична політика, що поступово впроваджується в Європейському Союзі, зосереджена на питанні скорочення викидів, серед іншого, в енергетичному секторі, тоді як енергетична трансформація часто здійснюється (наприклад, у Данії, Німеччині та Франції) шляхом усунення викопного палива на користь енергетичної галузі, що базується на відновлюваних джерелах енергії. Додатковим аргументом для розвитку відновлюваної енергетики, крім обмеження впливу традиційного енергетичного сектору на навколишнє середовище, є те, що відновлювані джерела мають місцевий характер, допомагають диверсифікувати постачання енергії та зміцнюють енергетичну незалежність країни.

Поняття трансформації природно асоціюється з інноваціями та новими технологіями. Важливим елементом змін є не тільки доступність технологій, а й розробка такої енергетичної політики, яка дозволить відносно недорогими та найменшим екологічно збитковими засобами забезпечити безперебійне постачання енергії (енергетична безпека) [7]. Польща як держава-член ЄС внесла свій вклад у цілі ЄС та інші міжнародні зобов'язання.

У документі «Енергетична політика Польщі до 2040 року» (Проект PER2040 в. 2.1 – 08.11.2019) говориться, що ринок електроенергії є спотвореним з причин субсидіювання розвитку відновлювальних джерел енергії. Останні характеризуються високою нестабільністю роботи та пріоритетом подачі енергії в мережі. Це обмежує фактичний час роботи звичайних блоків, але не зменшує необхідність їх підтримки у цілях забезпечення постійного покриття програмних споживачів електроенергетики, що негативно впливає на економіку таких електростанцій. Для мінімізації вказаних негативних факторів структура генеруючих потужностей повинна забезпечити гнучкість робочих систем, що пов'язано з різноманіттям технологій та

виробничих потужностей, а також активізацію клієнтів на регульованих ринках.

Для змін форм енергетичного ринку прогнозується розвиток технології накопичення енергії (включаючи використання рішень для розвитку електромобілестроєння). Це особливо важливо у зв'язку зі збільшенням кількості відновлювальних джерел енергії, які залежать від атмосферних умов. Це дозволить зберігати енергію, коли виробництво буде випереджати попит і надасть підтримку в покритті енергетичних потреб в разі несприятливих погодних умов [8]. Практика Польщі нам особливо важлива навіть не тим, що вона є досить «молодим» членом ЄС та багато десятиліть перебувала в зоні впливу Радянського Союзу. На справді, ми маємо схожі проблеми, які, з огляду підписання Угоди про асоціацію, стають більш важливими. Зокрема, Україна також має енергетичну кризу, пов'язану (між іншим) з тим, що українська енергосистема виявилася не готовою до стрімкого зростання «зеленої» енергетики, а точніше, до наданих їй економічно необґрунтованих привілеїв. Зобов'язання держави по «зеленому тарифу» стають тягарем для економіки та негативно впливають на стан традиційної енергетики, яка займає значно більшу частину енергетичного пулу в Україні. Ситуацію погіршила зупинка багатьох виробництв через епідемію коронавірусу, що потягло зменшення споживання електроенергії.

Енергетична безпека є частиною національної безпеки [9, с. 219], яка, на переконання С.В. Талибова, складається з сукупності правової, інституційної системи, здатної передбачити стійке забезпечення споживачів всіма необхідними та корисними в екологічному відношенні ресурсами [10, с. 12].

Тому розвиток альтернативної енергетики повинен відбуватися планово, технологічно збалансовано, відповідно до наявних можливостей генерувати і зберігати отриману енергію для мінімізації негативних чинників як технічного характеру (нестабільність роботи) так і економічного (вплив на економіку електростанцій, що працюють на традиційних енергоносіях).

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони" від 15.09.2014.
URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0098&skl=8
(дата звернення 04.04.2021).

2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення 01.04.2021).

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення 01.04.2021).

4. Manzanaro, S. S. 2019. "COP25 in Madrid: UN Secretary-General Guterres Says Planet Is 'Close to a Point of No Return.'" Euronews. 3 December 2019. URL: <https://www.euronews.com/2019/12/02/live-un-leaders-anddelegates-arrive-in-madrid-for-the-climatechange-summit> (дата звернення 04.04.2021).

5. The Global Risks Report 2020 / Insight Report 15th Edition. In partnership with Marsh & McLennan and Zurich Insurance Group. 94 p. URL: <https://www.marsh.com/uk/insights/research/global-risks-report-2020.html> (дата звернення 02.04.2021).

6. Матвеева Е.В. Межуровневые взаимодействия в общественной, государственной и мировой экологической политике: автореф. дисс. ... докт. полит. наук. Саратов, 2012. URL: <https://www.dissercat.com/content/mezhurovnevye-vzaimodeistviya-v-obshchestvennoi-gosudarstvennoi-i-mirovoi-ekologicheskoi-pol> (дата звернення 04.04.2021).

7. Gawlik L. The Polish power industry in energy transformation process. Mineral Economics. Vol. 31. 2018. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs13563-017-0128-5> (дата звернення 04.04.2021).

8. Zaktualizowany projekt Polityki energetycznej Polski do 2040 r. (projekt w. 2.1 – 08.11.2019). URL: <https://www.gov.pl/web/aktywa>

[panstwowe/polityka-energetyczna-polski-do-2040-r-zapraszamy-do-konsultacji1](#) (дата звернення 04.04.2021).

9. Кононенко В.П., Новікова Л.В. Вплив регіональних збройних конфліктів на міжнародну екологічну безпеку. Альманах міжнародного права. 2020. № 24. С. 214-221.

10. Талыбов С.В. Международно-правовые проблемы региональной энергетической безопасности: автореф. дис. ... докт. филос. по праву / Сеймур Васиф оглы Талыбов. Баку, 2014. 35 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кононенко Родіон Вікторович,
завідувач кафедрою економіки,
Белгородський університет кооперації, економіки і права,
кандидат економічних наук, доцент,
rkononenko@mail.ru

Вступ. В умовах глобалізації в діяльності господарюючих суб'єктів посилилося значення людського капіталу, складовим елементом якого є трудовий потенціал. В результаті в економіці розвинених країн відбувся перехід до максимізації використання можливостей наявного трудового потенціалу, замість реалізації підходу, націленого на оптимізацію витрат на утримання трудових ресурсів. У зв'язку з цим сформувалася потреба розвитку кількісних, і якісних характеристик трудового потенціалу, що в свою чергу вимагає вироблення нових підходів до розвитку трудового потенціалу в нових умовах глобалізації та діджиталізації виробничих процесів.

За період із 1950 до 2020 рр. населення Землі збільшилося з 2,5 до 7,8 млрд. чоловік. За прогнозами ООН в 2030 р. населення складе 8,5 млрд, а в 2100 – 14,4 млрд. осіб. Таким чином, постають актуальними демографічна криза і глобальна міграція як світова загроза, але при цьому демографічний дисбаланс між розвинутими країнами Європи і Америки і країнами, що розвиваються в Азії, Африці і Латинській Америці посилюється. Швидке зростання

населення породжує соціально-економічні проблеми, які формують геополітичну картину світу [2, 5, 6].

Той факт, що до 2020 року населення найбідніших регіонів буде складатися в основному з молоді з контингенту найбільш невизначеного та нестабільного в політичному і соціальному плані – ще більше може посилити міграційні проблеми та проблему формування трудового потенціалу. А саме, необхідно звернути увагу, що світова чисельність населення зростає, кількість громадян розвинутих країн не тільки скорочується, але і старіє. За даними ООН, у 2020 році середній вік жителя Америки становив 35,5 років, Європи (включаючи країни, які не входять до ЄС, і Росію) – 37,7, Японії – 41,2. Але до 2050 року середній вік жителя Америки вже складе 39,1 років, Європи – 49,5, Японії – 53,1. У зв'язку з цим в сучасних умовах глобалізації імміграція стає економічною необхідністю для формування трудового потенціалу для розвинутих країн зі старіючим населенням, що також трудова міграція є загрозою для соціально-культурного та економічного сталого розвитку регіонів [2, 5, 6].

Тенденція трансформації структур держава-нація в державу-корпорацію зумовлює комплекс проблем, що становлять особливу загрозу для міжнародної економічної безпеки та формують нові виклики щодо формування трудового потенціалу вже не окремої організації, а регіону – простору держави-корпорації. Таким чином, трансформаційні процеси вимагають розвитку нових підходів до управління трудовим потенціалом з метою реалізації його можливостей, як з боку відповідності якісних характеристик умовам сучасного виробництва, так і в контексті вартості робочої сили.

Незважаючи на велику кількість робіт, ряд питань, які характеризують різні сторони розвитку трудового потенціалу, потребують уточнення, що робить обрану тему дослідження актуальною.

Мета – визначити сутність і умови розвитку трудового потенціалу сучасної організації в умовах глобалізації.

Результати дослідження. На сучасному етапі економіки країн Європи розвиток трудового потенціалу є факторостворюючим драйвером забезпечення конкурентоспроможності та успішності господарюючого суб'єкта. Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження було виявлено, що глобалізація ринкового середовища

формує мінливі умови для реалізації господарської діяльності. В умовах турбулентності зовнішнього середовища великого значення набуває пристосування внутрішнього середовища організації і механізмів господарювання, а також наявного ресурсного потенціалу до нових умов, що змінюються. Важливою умовою для адаптації організації стає її здатність до розвитку і зміни, що вимагає гнучкості, мобільності і варіативності в прийнятті рішень при використанні ресурсів в інтересах досягнення цілей господарюючого суб'єкта.

Досліджуючи категорію «розвиток» слід зазначити, що вона не тотожна терміну «формування трудового потенціалу». Формування і розвиток трудового потенціалу є принципово різними концепціями управління трудовим потенціалом. Формування трудового потенціалу є процесом надання базових характеристик, наприклад, певної чисельності, заявленої структури, кваліфікаційного рівня. Розвиток трудового потенціалу організації – це процес, орієнтований в майбутнє, в результаті чого будуть додані нові кількісні і якісні характеристики. При цьому найчастіше акцент робиться на наданні нових якісних характеристик [1].

Для поглиблення розуміння категорії «розвиток трудового потенціалу» розглянемо його складові елементи. Трудовий потенціал – це трудові ресурси організації, він включає зайнятих працівників та характеризується його потенційними можливостями, а саме продуктивністю, кваліфікацією та рядом других параметрів [1, 3, 4]. Розвиток, таким чином, представляє собою процес послідовного вдосконалення взаємодії елементів, структур або функцій. Виходячи з розуміння цих категорій можна стверджувати, що розвиток трудового потенціалу передбачає зміну параметрів (кількісних та якісних) трудового потенціалу в результаті впливу різних за своєю природою факторів, з пріоритетом тих, які мають найбільший вплив на досягнення результатів, які є метою діяльності господарюючого суб'єкта [4].

Узагальнюючи результати дослідження категорії «розвиток» стосовно до трудового потенціалу, ми будемо мати на увазі збільшення складності системи, як результату її вдосконалення, поліпшення адаптивних якостей трудового потенціалу до зовнішніх умов, збільшення масштабів за рахунок кількісних змін, кількісне зростання економічних параметрів, в тому числі, ефективності і

якісного поліпшення її структури, соціальний прогрес. Таким чином, результатом розвитку є або поява нових елементів, або поява нових об'єктів, або одночасна поява і нових об'єктів, і нових елементів [1, 3].

В цілому можна говорити, що розвиток трудового потенціалу сприяє формуванню робочої сили, яка володіє, крім колишніх якостей також новими здібностями, а також мотивацією до зростання ефективності за рахунок зростання віддачі і (або) економії витрат.

Процес розвитку трудового потенціалу є складовим елементом загального процесу розвитку всієї організації, так як трудовий потенціал є органічною частиною ресурсного потенціалу і передбачає здійснення управлінського впливу на трудовий потенціал з метою досягнення зростання ефективності його використання за рахунок оптимізації трудовитрат, приросту результативності праці працівників, що повинно позитивно відбиватися на зростанні ефективності діяльності організації [1, 3, 4]. Основним напрямком змін трудового потенціалу підприємства є усунення протиріч між окремими елементами трудового потенціалу, які проявляються як наслідок впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Необхідно розглядати трудовий потенціал як динамічну систему, яка перебуваючи у стосунках з внутрішнім і зовнішнім середовищем має здатність до змін в інтересах адаптації для зниження негативного впливу цих факторів на ефективність використання трудового потенціалу [3]. Швидкість і характер зміни трудового потенціалу пояснюється еволюцією соціально-економічної системи, яка проявляється в ряді базових закономірностей (Таблиця 1).

Таблиця 1

Базові закономірності розвитку трудового потенціалу

Закономірність	Прояв при розвитку трудового потенціалу
Взаємна залежність параметрів	В результаті при зміні в рамках процесу розвитку одного параметра необхідно очікувати розвиток (зміну) іншого параметра. Наприклад, зростання кваліфікації працівників спричинить за собою збільшення витрат на оплату праці працівників.

<p>Поява нових параметрів та властивостей</p>	<p>При розвитку окремих параметрів трудового потенціалу слід очікувати розвиток нових або раніше не задіяних його параметрів. Наприклад, формування нового підходу до організації мотивації праці створює умови для зростання продуктивності праці та інших якісних параметрів, лояльності до роботодавця, дбайливе ставлення до часу і результатів праці.</p>
<p>Зміна базових складових</p>	<p>Параметри трудового потенціалу змінюючись призводять до розвитку інших похідних параметрів. Наприклад, в результаті накопичення професійного досвіду працівниками буде причиною зростання їх кваліфікації, а також інших параметрів, вимог до умов праці.</p>
<p>Взаємозалежна зміна параметрів</p>	<p>При зміні одного з параметрів трудового потенціалу, наприклад, кваліфікації, необхідно розуміти, що інші параметри також будуть змінюватися, так як всі параметри трудового потенціалу знаходяться у взаємозалежності, що призводить до взаємопов'язаних змін.</p>
<p>Різний вектор розвитку зміни елементів системи</p>	<p>Зміна окремих елементів трудового потенціалу може мати різний вектор, при цьому враховуючи складність трудового потенціалу можливо, як його приріст, так і зниження, не залежно від вектора впливу і цілей, поставлених в рамках цих змін.</p>

Висновки. Виявлені в ході дослідження закономірності дозволяють говорити про необхідність формування та вдосконалення системи управління розвитком трудового потенціалу. Для цього необхідною умовою є облік комплексного підходу до розвитку трудового потенціалу, а також значна обережність при впровадженні змін, так як відповідно до принципів, розглянутих раніше відбувається слабо передбачувана зміна параметрів трудового потенціалу, необхідно здійснювати цей процес з певною обережністю і резервуванням.

Список використаних джерел:

1. Высочиненко, А. С. Основные проблемы повышения эффективности использования трудовых ресурсов в современных условиях. *Вестник БУКЭП*. 2018. №1(68). С. 179–188.
2. Сайт ООН. URL: <https://www.un.org/ru/> (дата звернення: 20.03.2021).
3. Снитко, Л. Т., Р. В. Кононенко, В. В. Оберемко. Экономика труда : Учеб. пособие. Белгород : Издательство БУКЭП, 2015. 247 с.
4. Судакова, Е. С. Взаимосвязь развития трудового потенциала персонала и эффективности организации. *Интернет-журнал «Науковедение»*. 2014 №3 (22). М. : Науковедение, 2014. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/159EVN314.pdf> (дата звернення: 20.03.2021).
5. The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en (Last accessed: 20.03.2021).
6. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. World Population Ageing 2019. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf> (Last accessed: 12.03.2021).

ДЕКАПЛІНГ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ ВІД ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Корольчук Леся Валеріївна,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Луцький національний технічний університет,
кандидат економічних наук, доцент,
korolchuck@i.ua

Сьогодні Європейський Союз є лідером у світі по боротьбі зі змінами клімату, а його екологічна політика є прикладом для наслідування і являє собою синхронізацію дій країн-членів задля

забезпечення відповідності задекларованим цілям у Підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку у вересні 2015 року «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», а також планам досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та скорочення викидів парникових газів на 55 відсотків до 2030 року (в порівнянні з показником 1990 року) в рамках Паризької кліматичної угоди від 2015 року.

Головною метою екологічної політики ЄС та основним індикатором ефективності процесів збереження навколишнього середовища та забезпечення реалізації концепції сталого розвитку є декаплінг екологічної шкоди від економічного зростання. Саме концепція сталого розвитку піднімає проблему межі економічного зростання з одного боку та міри використання природних невідновлювальних ресурсів – з іншого, адже сталий розвиток покликаний забезпечити гармонійний розвиток економічної системи, людини та природи.

В науковій літературі існує кілька підходів до визначення пріоритетності у взаємозв'язку між економічним зростанням та навколишнім середовищем у рамках реалізації державами світу екологічної політики. М. Якоб та О. Еденхофер у своїх дослідженнях акцентують увагу на суперечності характеру співвідношення понять «зелене зростання» та «економічне незростання» [5]. Прихильники першого стверджують, що екологічні заходи можуть сприяти економічному зростанню, наприклад, шляхом більш ефективного використання природних ресурсів [4; 9], а прибічники останнього в свою чергу вважають, що екологічну стабільність можна підтримати лише шляхом уповільнення економічного росту [3]. Ван ден Берг надає перевагу альтернативному в даному випадку поняттю – «соціальному прогресу» [10]. Схожої думки дотримуються і Дж. Фостер та Дж. Потс, які характеризують економічну систему як таку, що використовує знання для використання енергії та створення додаткової вартості, пропонують структуру знань розглядати як унікальне доповнення, яке дозволяє соціально-економічним системам використовувати більше енергії, ніж інші біологічні та екологічні види. Знання поєднуються із структурами, що використовують енергію, сприяючи економічному зростанню

завдяки функціональним та організаційним правилам під управлінням соціальних інститутів [2].

Зважаючи на сказане вище, стає очевидною неоднозначність підходів і до вимірювання декаплінгу. Так, Організація з економічного співробітництва та розвитку пропонує вимірювати декаплінг як співвідношення розміру екологічної шкоди та обсягу валового внутрішнього продукту. В даному випадку, декаплінг може бути відносним, при якому екологічна шкода збільшується, але не так швидко, як відбувається економічний ріст, або ж – абсолютним, при якому екологічна шкода не збільшується, або навіть зменшується при економічному зростанні. Крім того, може мати місце власне каплінг, що означає паралельне синхронне збільшення екологічної шкоди та економічного зростання, а також негативний декаплінг, що передбачає ситуацію, за якої екологічна шкода не співвідноситься з економічним зростанням, тобто їх розвиток є невзаємопов'язаним [4].

I. Сані-Менгвал поряд із відносним та абсолютним декаплінгом пропонує визначати недекаплінг, коли екологічна шкода зростає швидше, ніж ВВП, та застійний декаплінг, при якому економічний ріст залишається стабільним або зменшується, тоді як вплив на навколишнє середовище демонструє невелику зміну, що свідчить про наявність декаплінгу завдяки стагнації економіки [7].

Дещо ширший підхід до вимірювання декаплінгу пропонує П. Тапіо, а саме – через дослідження динаміки економічних та екологічних показників та обчислення співвідношення зміни рівня екологічної шкоди та зміни обсягів ВВП. Так, враховуючи різні сценарії динаміки економічних та екологічних показників, взаємне зростання та падіння темпів їх росту, він виділяє 8 ступенів індексу декаплінгу: слабкий декаплінг, сильний декаплінг, рецесивний декаплінг, рецесивний зв'язок, експансивний зв'язок, слабкий негативний декаплінг, сильний негативний декаплінг, експансивний негативний декаплінг [8].

Ще одна пропозиція щодо вимірювання декаплінгу була висунута З. Лу і його формула включає, крім зростання ВВП, темпи зменшення розміру екологічної шкоди [6].

Узагальнюючи сказане вище, слід зазначити, що така широка варіативність підходів до вимірювання декаплінгу екологічної шкоди

від економічного зростання не перешкоджає дослідженням у даній сфері, а навпаки – дозволяє обирати найбільш інформативний серед них та навіть комбінувати, в залежності від предмета вивчення.

Таким чином, бачимо, що екологічна політика ЄС не носить формального характеру, а навпаки – реалізується у практичній площині, орієнтуючись на конкретно визначені цілі, а її ефективність вимірюється конкретними показниками. Досягнення декаплінгу не є абсолютною метою екологічної політики ЄС і, навіть, не означає забезпечення екологічної ефективності, проте яскраво демонструє чітке дотримання обраного курсу на сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Conte Grand M. Beyond the question “is there decoupling?” A decoupling ranking. University of CEMA, Buenos Aires. October, 2017. No. 622. 16 p. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176595/1/622.pdf>. (Last accessed: 12.03.2021).

2. Foster J., Potts J. The new entropy law and the economic process. Ecological complexity. V. 3 (2006) 354-360. URL: https://www.researchgate.net/publication/223632694_The_new_entropy_law_and_the_economic_process (Last accessed: 12.03.2021).

3. Georgescu-Roegen N. Entropy law and the economic process. (1971). Cambridge, Harvard University Press. URL: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674281653> (Last accessed: 12.03.2021).

4. Indicators to measure decoupling of environmental pressure from economic growth. Executive summary / The OECD Environment Programme. – 3 p. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/52/1933638.pdf>. (Last accessed: 12.03.2021).

5. Jakob M. , Edenhofer O. Green growth, degrowth, and the commons, Oxford Review of Economic Policy, Oxford University Press, vol. 30(3), p. 447-468. URL: <https://academic.oup.com/oxrep/article/30/3/447/549813?login=true>. (Last accessed: 13.03.2021).

6. Lu Z., Wang H., Qiang Y., 2011. Decoupling Indicators: Quantitative Relationships between Resource Use, Waste Emission and Economic

Growth. Resource Science (in Chinese). 33(1), 2-9. URL: https://www.researchgate.net/publication/261671102_Decoupling_Analysis_of_Four_Selected_Countries (Last accessed: 13.03.2021).

7. Sanye-Mengual E., Secchi M., Corrado S., Beylot A., Sala S. Assessing the decoupling of economic growth from environmental impacts in the European Union: A consumption-based approach. Journal of Cleaner Production 236 (2019) 117535. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652619323431> (Last accessed: 12.03.2021).

8. Tapio P. Towards a theory of decoupling: degrees of decoupling in the EU and the case of road traffic in Finland between 1970 and 2001. Transport Policy. 2005. Vol. 12. P. 137-151.

9. UNEP, 2011. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth. United Nations Environment Programme. A Report of the Working Group on Decoupling to the International Resource Panel. URL: <https://www.resourcepanel.org/reports/decoupling-natural-resource-use-and-environmental-impacts-economic-growth> (Last accessed: 12.03.2021).

10. van den Bergh J.C.J.M. Environment versus growth: A criticism of “degrowth” and a plea for “a-growth”. (2011). Ecological Economics. 70 (5): 881-890. URL: <https://research.vu.nl/en/publications/environment-versus-growth-a-criticism-ofdegrowthand-a-plea-for-a-g> (Last accessed: 13.03.2021).

THE VISEGRÁD GROUP AND CYBERSECURITY-RELATED POLICIES: CHALLENGES AND PROSPECTS IN THE YEAR OF THE GROUP'S 30TH ANNIVERSARY

Cristani Federica,

Senior Researcher, Institute of International Relations, Prague (CZ),
Visiting Senior Researcher, Arctic Centre, University of Lapland (FI),
PhD (*Doctor Europaeus*),
f.cristani@gmail.com

1. Introduction

This paper overviews of the modus operandi of the Visegrád group (or V4, comprising Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland), which has a long-lasting tradition of cooperation in manifold topics, and examine its approach to cybersecurity-related policies, highlighting the relevant challenges and prospects in the year of the Group's 30th anniversary.

2. The Visegrád group and cybersecurity challenges

The Visegrád group was established as a forum for sub-regional cooperation on 15 February 1991. The V4 is 'weakly' institutionalized - the only organizations being the International Visegrád Fund and the Visegrad Patent Institute - and works according to the principle of cooperation through high-level political summits, expert and diplomatic meetings. The outcomes of the V4 meetings can be political documents including remarks and reflections on European Union (EU) legislative acts and proposals, joint declarations or other political statements [5, p. 67].

Generally, platforms of discussion can help in harmonizing regulations and policies. The present paper claims that the sub-regional context may have a greater role in this respect, serving at the same time as platform of discussion for countries and as a privileged channel for advocating national interests at the (next) regional (and international) level. This can be particularly helpful when it comes to deal with policies that are not (yet) harmonized, as in the case of cybersecurity.

The V4 region has witnessed several cyber-incidents: public institutions in the Czech Republic have been the target of cyber incident in October 2017 during the parliamentary elections; Slovakia has suffered similar problem in 2016 during the General Election's night. Most

recently, the COVID-19 pandemic have opened up new opportunities for cyber-threats: we can briefly recall episodes of ransomware attacks on national health facilities (like in Czech Republic in April 2020) [2], or cyber attacks against the national vaccine registration website in Hungary in February 2021 [1].

The importance of cybersecurity was also recalled by the V4 in the Visegrad Group Joint Declaration on Mutual Cooperation in Digital Projects – adopted on 17 February 2021 at the meeting of the prime ministers of the V4 on the occasion of the 30th anniversary -, which underlined “the importance of cybersecurity and digital technologies in ensuring the economic growth in the V4 countries”.

But which (legal) instruments do states have to address the challenges coming from the cyberspace? The relevant regulatory framework today is highly fragmented. This represents a legal challenge towards a common approach to cybersecurity issues.

2. Cybersecurity: the legal framework of reference at the international level...

At the international level, there is no unique instrument dealing with cybersecurity. The only binding instrument to date is the Convention on Cybercrime of the Council of Europe (“Budapest Convention” - CETS No.185, signed on 23 November 2001 and entered into force on 1 July 2004), which focuses on infringements of copyright, computer-related fraud and violations of network security. It has been ratified to date by 64 States and has been used as a guideline for developing domestic legislation in the field. There are also a number of multilateral initiatives addressing cybercrime and cybersecurity issues at the international level, like the work of the G7 Cyber Expert Group, the Council of Europe, the United Nations, the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), the Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE) and NATO. Worth mentioning are also private codification initiatives like the Tallinn Manual, which deals with international law applicable to cyber operations [3]. Overall, the existing international legal framework is rather fragmented.

2.1.....at the EU level...

In the last years, cybersecurity has been at the heart of manifold EU regulations and policies, both in the internal dimension of the EU policies - related to the Internal Market and the Area of Freedom, Security and

Justice - and in the external one – related to the foreign and security policy. Indeed, a series of legal acts have been adopted in order to protect electronic communications networks: the 2016 Directive on Security of Network and Information Systems (NIS Directive 2016/1148); the 2016 General Data Protection Regulation (GDPR Regulation 2016/679); the 2018 Directive establishing the European Electronic Communications Code (Directive 2018/1972); and the 2019 Cybersecurity Act (Regulation 2019/881).

In the field of cyber-defence, in 2017 the *Joint EU Diplomatic Response to Malicious Cyber Activities* (the so-called *cyber diplomacy toolbox*) was developed, based on the Council conclusions on cyber diplomacy. The toolbox allows the EU and member states to implement a diplomatic response to malicious cyber activities through the means of the Common Foreign and Security Policy.

2.2. and at the sub-regional level: the V4 Group

All V4 countries, as EU member states, implement the relevant EU Directives and Regulations described in the previous paragraph [6]. Moreover, each of the V4 country has its own cybersecurity-related regulation: Czech Republic adopted the National Cyber Security Strategy in 2015 and the Cyber Security Law in 2014; Hungary adopted the National Cyber Security Strategy in 2013; Poland adopted the National Cyber Security Strategy in 2017; Slovakia adopted in 2015 the Cyber Security Concept of the Slovak Republic for years 2015-2020.

All V4 countries are also part of the Budapest Convention and of the major international *fora* discussing cybersecurity issues, like NATO, OSCE and the UN. Within the EU, they collaborate, among others, with Europol, the European Cybercrime Center (EC3) and the European Union Agency for Cybersecurity (ENISA).

And what about the role of the Visegrád group in the field of cybersecurity? To date there has been no significant joint document on cybersecurity issued by the V4; we can find only some programmatical references in some documents.

Cybersecurity has been referred to in V4 Presidency Programs, with a call to strengthen cooperation, and in the Bratislava Declaration on the occasion of the 20th anniversary of the Visegrad Group (15 February 2011): “[...]the Visegrad Group will actively contribute towards international efforts in combating [...] security threats and challenges,

including those in the area of cybersecurity [...]”. It is also worth mentioning the Joint Declaration of Intent of V4 Prime Ministers on Mutual Cooperation in Innovation and Digital Affairs ("Warsaw Declaration", 28 March 2017), where the V4 “[...] agrees [...] to work towards sustainable, efficient, resilient and secure cyber space [...]”.

Cybersecurity has been also discussed during V4+ meetings, as highlighted in the Joint Statement on the Occasion of the Annual Summit of the Prime Ministers of the Visegrad Group and the Prime Minister of the State of Israel Benjamin Netanyahu (Budapest, 19 July 2017), where “[...]he five leaders agreed to explore the possibility of further strengthening joint cooperation in the areas of [...] cyber security [...]”, as well in the Joint Statement of the Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group, Austria, Croatia and Slovenia (Budapest, 10 July 2017), which called on to “[...] take action on issues including [...] cybersecurity as well as digital skills [...]”.

Within the V4 region, worth mentioning is the (technical) cooperation in cybersecurity through the Central European Cybersecurity Platform (CECSP), which was established in 2013 and includes representatives of governmental, national and military CSIRT teams along with the representatives of national security authorities and national centres of cybersecurity from Slovakia, Czech Republic, Poland, Hungary, and Austria. The CECSP facilitates the exchange of information and sharing of know-how among the countries on cybersecurity issues.

Concluding remarks

Cyber security has become a key component of security strategies of countries. Cyber threats know no boundaries; accordingly, national-oriented solutions are not sufficient. This is in line with the *Paris call for trust and security in cyberspace* launched by the UNESCO Internet Governance Forum on 12 December 2018, which called for “[...] collaboration among governments, the private sector and civil society to create new cybersecurity standards that enable infrastructures and organizations to improve cyber protections [...]”.

Today, the V4 has become a “recognized” voice in international fora. The ability to talk with one voice through the V4 platform has been labelled as the “soft power” of the V4 [4]; also in the field of cybersecurity, the V4 may use its soft power to advocate sub-regional interests at the

EU, as well as at the international level, in order to influence in a positive way future cybersecurity-related law and policy-making.

References

1. Eder M., “Hungary says vaccine registration website under cyber attack” *Bloomberg Blog* (19 February 2021). URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-19/hungary-says-vaccine-registration-website-under-cyber-attack> (Last accessed: 10.02.2021).

2. Fidler D.P., “2020 in Review: The COVID-19 Pandemic and Cyberspace” *Council on Foreign Relations Blog* (14 December 2020). URL: <https://www.cfr.org/blog/2020-review-covid-19-pandemic-and-cyberspace> (Last accessed: 10.02.2021).

3. Schmitt M.N., Vihul L. (eds.), *Tallinn Manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations* (Cambridge University Press 2017).

4. Strážay T., “Visegrád - arrival, survival, revival. Selected V4 Bibliography” *Visegrad Group* (2011). URL: <http://www.visegradgroup.eu/documents/bibliography/visegradarrival-survival-120628> (Last accessed: 10.02.2021).

5. Strážay T., “When pragmatism wins: Slovakia in the Visegrád group”, in Brezáni P. (ed.), *Yearbook of Slovakia’s foreign policy 2018* (Research Center of the Slovak Foreign Policy Association 2019).

6. Zachová A. et al., “Is Visegrad group ready for cyber-attacks?” *Visegrad.info* (7 May 2018). URL: <https://visegradinfo.eu/index.php/collaborative/560-is-visegrad-group-ready-for-cyberattack> (Last accessed: 10.02.2021).

NORD STREAM 2 – A PIPELINE DISUNITING THE EU, ITS MEMBER STATES AND ALLIES

Prof. Dr. Dr. Arndt Küennecke,

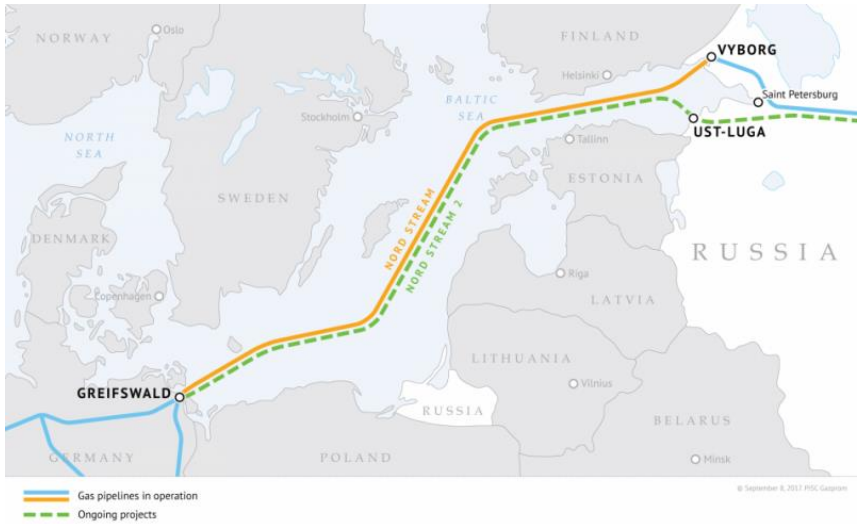
Federal University of Applied Sciences for Public Administration,
Brühl / Germany
kuennecke@web.de

Introduction

One of the currently most emotionally discussed topics within the EU and beyond is the issue of the completion of the Nord Stream 2 pipeline. The construction of the controversial natural gas pipeline has been delayed for more than a year now and completion is increasingly at risk after the U.S. imposed sanctions on involved companies and threatened further steps. But the pipeline under the Baltic Sea has not just recently become a bone of contention between various players with contrary interests, it has already been the subject of heated debates within the EU, among its Member States and its allies for years.

What is Nord Stream 2?

Nord Stream 2 is an underwater twin pipeline that aims to transport natural gas from Russia directly to Germany. At a length of 1,230 kilometres, it is to follow the route of the already existing Nord Stream twin pipeline at the bottom of the Baltic Sea. The original Nord Stream pipeline, with an annual capacity of 55 billion cubic metres, was finished in November 2012. The pipeline system's total capacity is set to double to 110 billion cubic metres following Nord Stream 2's completion. The pipeline crosses into the exclusive economic zones of five countries: Russia, Finland, Sweden, Denmark and Germany. These countries have granted all the permits necessary for construction of the planned pipeline within their jurisdictions and in line with EU Law. The construction of Nord Stream 2 in Germany began in 2016 with the production of the steel pipes and continued with the digging of a trench on the seabed in May 2018. In July 2018, the first steel pipes were installed at north-eastern Germany's landfall in Lubmin, near the city of Greifswald.

Figure 1.

The Nord Stream 2 pipeline is being built by Nord Stream 2 AG, a consortium incorporated in Switzerland. Its chairman of the board of directors is Gerhard Schröder, German chancellor from 1998 to 2005, and close friend to Russian President Vladimir Putin. Behind the whole pipeline project stands Moscow-based, state-owned Gazprom. It is the project's sole shareholder and has committed to providing up to 50 percent of the project's financing, with the remaining funds coming from German companies Wintershall and Uniper, Royal Dutch Shell, French ENGIE, and Austrian oil and gas company OMV. According to Nord Stream 2 AG, the overall costs of the project will total around 9.5 billion Euros.

Conflicting interests and positions

Ever since 2015, when Russian Gazprom and five European energy companies formed the consortium to build the new pipeline along the Baltic seabed, Nord Stream 2 has inspired criticism from various sides.

The project supporters, which include both the Russian and the German government and the companies involved, argue in favour of the Nord Stream 2 pipeline mainly for two reasons: (1) The pipeline would increase security of energy supply by connecting western Europe to the world's biggest gas reserves. (2) The pipeline would support sustainability

goals by replacing coal as a less CO₂-intensive complement to renewable energies.

The project opponents, which include the U.S., the EU parliament, the majority of the EU Member States, several Eastern European countries such as Ukraine and Poland, environmental groups and many German politicians, argue against the Nord Stream 2 pipeline mainly for the following reasons: (1) The pipeline would increase European reliance on Russia for energy to a dangerous level. (2) In line with the first argument, the pipeline would empower Russia to launch destabilising activities around the globe when it seems to be useful for enforcing Russian interests. (3) The pipeline would harm the fragile marine ecosystem of the Baltic Sea. (4) The pipeline would jeopardise Germany's and the EU's move to a low-carbon economy.

The EU does not have a uniform position towards Nord Stream 2. As the policy area of the EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP) is an area in which, according to the treaties (Art. 22, 24, 31 TEU), unanimous decisions are required, the Council of the EU could not agree upon a common position. Whereas the German government still supports the completion of the project, the governments of other countries, such as France, Poland and Slovakia are against it and stand for a cessation of work on Nord Stream 2. The EU Commission has expressed worries that Nord Stream 2 would neither be in line with the energy and foreign policy interests of a couple of Member States nor comply with the EU's long-term strategy to achieve an Energy Union. The European Parliament passed a resolution on 21st January 2021 calling for an immediate and complete stop of the completion of the Nord Stream 2 pipeline project. The clashing interests of all parties involved will be presented by cutting them into four main areas:

(1) Energy supply

Advocates of the pipeline argue that Germany, as the world's biggest natural gas importer, needs to import more gas to satisfy its own energy supply needs after having determined in its exit strategy from nuclear and fossil-fuel energy ("*Energiewende*") to both stop using nuclear energy and decarbonise its economy. In line with that, the German government states that natural gas will make a significant contribution to Germany's energy supply over the coming decades. With about 40%, Russia's share in German natural gas imports is the biggest, followed by Norway and the

Netherlands, where the productions are being scaled back and in case of the Netherlands potentially phased out by 2030. Because of the decreased natural gas production in Europe, more gas needs to be imported to the territory of the EU. Natural gas from Russia being transported to the EU through the Nord Stream 2 pipeline via Germany as transit country to supply the rest of the continent could be a solution. However, opponents argue that also imports via liquefied natural gas (LNG) terminals and pipelines would suffice to meet Germany's and Europe's expected future energy needs. In any case, natural gas from Russia via Nord Stream 2 would be cheaper than the more expensive LNG from the U.S. and therefore have the advantage of helping to bring down the gas prices in the EU.

(2) Environment protection

Supporters of Nord Stream 2 emphasize that the pipeline would have a positive effect on the environment as it would help Germany to meet its carbon emissions reduction goals. Replacing coal with natural gas would benefit the climate because, when burned, natural gas emits less carbon dioxide than coal. In contrast to that, opponents argue that the combustion of natural gas also contributes to global warming. In addition to that, they criticise that laying new pipelines under the Baltic Sea would lead to detrimental effects on the maritime ecosystems. The advocates of Nord Stream 2 counter these arguments by pointing out that LNG from the U.S. which is produced by hydraulic fracturing would be even more harmful to the environment.

(3) Human Rights

Opponents of Nord Stream 2 refer to human rights issues, such as the suppression of the opposition by the Russian government in general and the poisoning of Russian opposition leader Alexei Navalny being most probably carried out by the Russian Federal Secret Service (FSB) in particular, to morally justify a stop of Nord Stream 2. In their views, the constant violation of human rights by the Russian government needs to be sanctioned economically. Proponents of the pipeline counter this argument by saying that Nord Stream 2 is a private economic project and has nothing to do with politics.

(4) Geopolitics and security

The crucial point of disagreement are the different geopolitical and security interests of the various parties. The U.S. interests combine

geopolitical and security interests with economic interests: The U.S. contend that the completion of Nord Stream 2 would increase European reliance on Russia and imperil the continent's security policy at a time when Russia is accused of its aggressive foreign policy by its intended destabilisation by means of interference in Western democracies, aggression in Eastern Europe, and support of Syrian President al-Assad. Unexpressed but obvious economic interests of the U.S. are to sell its own LNG at large scale to European customers.

Many eastern European countries, such as Poland, Slovakia and Ukraine, fear that the loss of transit fees for Russian gas to the EU in case of the initial operation of the Nord Stream 2 pipeline would jeopardise their economic and physical security. Especially, Poland and Ukraine fear increased Russian power and influence. Poland's nationalist government stirs up fear from Russia and Germany as Poland had to suffer from both of them during WW II and its aftermath. Ukraine is afraid of a Russian invasion and still suffers from the Russian annexation of the Crimea and the factual loss of the Donbas. Both do not trust the Russian government at all. In addition to that, both Ukraine and Poland tend to become more independent from Russian gas. Both countries consume gas from Russia, however, not being transferred to their country directly but being pumped back from Germany with an attractive sales discount, as Germany is the biggest customer of Russian gas. Poland is planning to get fully independent from Russian gas by purchasing gas solely from Norway and in addition to that more expensive LNG from the U.S. Ukraine's pipeline network dates back to Soviet times and has not been serviced properly since then. However, the country owns Europe's biggest gas tanks, enabling it to store sufficient gas for the cold season.

Because of its geopolitical position in Central Europe and its historical burden, Germany is interested in having good relations with its EU mates, the U.S. and Russia. It needs to accept that Poland will import the largest part of Norwegian gas formerly aimed at being imported by Germany, it needs to be on good terms with Russia which has always been a reliable gas supplier in the past and present times, and it needs to please the U.S. by building new harbour terminals for importing LNG being transported from the U.S. in big vessels.

Russia's geopolitical, security and economic interests are to make and keep Europe dependent on Russian gas in order to have some valid

potential to put political pressure on the EU and its Member States, to constantly generate money for domestic and international activities as well as to enrich the Russian state and its leaders by means of profits from the state-owned enterprise Gazprom. Vice versa the pipeline also makes Russia more dependent on the EU instead of fully turning and tying itself to China economically.

Latest developments and options

The strongest opposition against Nord Stream 2 comes from the U.S. The governments under Obama, Trump and now Biden as well as the Congress strongly oppose(d) the project. The U.S. Congress passed two sets of sanctions aimed at the completion of Nord Stream 2: In December 2019, the mere threat of sanctions forced the Swiss undersea construction firm *Allseas* to pull its vessels from the project, which halted construction for a year and cost Gazprom a fortune. The specialised Swiss vessels to lay the pipes could only be replaced by the Russian pipe-laying vessel *Fortuna* in December 2020. On 19th January 2021, the U.S. government took the gloves off for the first time and imposed sanctions on the Russian vessel *Fortuna* which had restarted work on the pipeline in December 2020. Some weeks earlier, U.S. Congress passed an amendment to the sanctions law (*Protecting Europe's Energy Security Act*) from 2019, radically expanding the set of companies now exposed to U.S. action to include insurers, certifiers and any entity supporting pipe-laying activities in the Baltic Sea. As consequence of this U.S. sanctions regime, altogether 18 European companies withdrew from the pipeline project, including the German industrial service provider *Bilfinger*, the Swiss *Zurich Insurance Group* and the Norwegian certifier *DNV GL*. As a reaction to circumvent the U.S. sanctions, the regional government of the Mecklenburg-West Pomerania, the German State where Nord Stream 2 would land, set up a “climate foundation”, funded mainly by Gazprom, to mediate between Nord Stream 2 and private contractors in the name of climate protection.

The new sanctions law could be the “game-changer” for Nord Stream 2. As the Russian assets do not fear the U.S. sanctions, they should eventually be able to finish the pipe-laying work. However, certification of the finished pipeline could not simply be transferred to some Russian company, as it is a technical exercise to prove that the pipeline meets international design and safety standards.

Therefore, there are currently four options on the table for a way out of this political standoff:

(1) Switch-off mechanism for the pipeline

To finish the completion of the pipeline, a special mechanism to switch the gas transfer off from the German side could be incorporated in the pipeline construction. This would give the German State the power to apply pressure towards Russia in case of any political tensions.

(2) Temporary building freeze

The construction works to complete the pipeline could be temporarily stopped to open a timeframe for negotiations between the German and U.S. governments to find an appropriate solution for both sides to bring in line their different interests.

(3) Investment assistance for Ukraine

As Ukraine would lose its transit fees for transferring Russian gas through its own territory towards Western Europe, Germany or the EU could compensate Ukraine for this loss either by means of financial assistance or by guaranteed future purchases of hydrogen from Ukraine. Ukraine's ambassador to Germany, Andriy Melnyk, even recently stated that Ukraine could arrange with the completion of Nord Stream 2 if the country could become the EU's hydrogen supplier number one in future.

(4) Finishing the pipeline construction against all resistance

The involved parties to the pipeline project could also decide to finish the construction works despite all resistance in forms of political obstacles and interventions mainly exercised by the U.S. government by means of political threats and economic sanctions.

Conclusion

First of all, tying completely different political issues with each other never leads to a sustainable solution. Calls to stop or at least put on hold the Nord Stream 2 project as reaction to the poisoning of Russian opposition leader Alexei Navalny would not be appropriate as they mix human rights issues with economic and security issues being not related with each other. A State or an international organisation as the EU might take a general political decision not to trade with a certain country. However, it would create double-standards refusing to complete a commonly agreed pipeline to import gas from a country and at the same time asking the very same country to import Covid-19 vaccines. This is morally not decent and would not be in line with the values of the EU set

in Art. 2 TEU. If the decision to import goods or other resources from a country is indeed solely based on moral grounds, the EU and the U.S. should have had stopped any oil imports from Saudi Arabia after 9/11 as the majority of terrorists who carried out the attacks against the U.S. were from that country, or latest after the Saudi Arabian dissident and journalist Jamal Khashoggi was murdered in the Saudi consulate in Istanbul in October 2018 by a team of Saudi agents approved by Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman.

Secondly, neither Germany nor the EU should accept any outside interference in its internal and economic affairs by any third country. The blunt U.S. attempt to blackmail Germany and the EU to finally stop the completion of the Nord Stream 2 pipeline by threatening them with economic sanctions in order to sell their own expensive LNG, produced harmful to environment, is unacceptable, even though the U.S.' real motivation is disguised with the argument of being in need of protecting Europe's energy security. The EU and its Member States are sovereign and independent players in world politics. They did not appoint the U.S. as their guardian and watchdog. To protect Europe's energy security is solely a matter for the European states and not for any other country.

However, to be able to cut the Gordian knot of the Nord Stream 2 pipeline dilemma, the involved parties need to find a compromise. Despite the unambiguous rhetoric and actions by the newly elected U.S. government under President Biden against the completion of the Nord Stream 2 pipeline, it is likely that Germany and the U.S. will finally make a deal to complete the pipeline without any loss of face for any of the involved parties. There is still enough willingness and space to bring the diverse interests in line. As the most recent U.S. sanctions legislation set by Congress are mandatory, they are limiting the U.S. government's room for manoeuvre. However, the text of the law also lowers the bar for the U.S. President to waive the sanctions. With its sanctions legislation the U.S. Congress hinted that it is open for a deal, same as President Biden's team indicated that it is open for suggestions. Therefore, a possible deal could look as follows: The U.S., Germany and the EU could agree upon completing the Nord Stream 2 pipeline and letting it operate while at the same time establishing an automatic mechanism to impose sanctions on Gazprom should the Russian government renege on a deal brokered by German Chancellor Merkel in 2019 to keep gas flowing across Ukraine.

This agreement could form part of a grand bargain in which the U.S. drop their sanctions against companies involved in Nord Stream 2 in exchange for German commitments to build new harbours for importing fixed amounts of hydraulically fractured liquefied natural gas (LNG) from the U.S. and for bolstering energy-security and other forms of security in eastern Europe. Each involved party would benefit from such a deal, Germany and the EU on the consumer side, the U.S., Russia, and the involved companies on the supply side. The conflict of interests could be solved, Nord Stream 2 could be saved, and each of the involved parties could come out ahead of this deal. So, at the end, the pipeline which is currently still disuniting the EU, its Member States and allies could become a uniting project for all parties.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Левчук Віктор Дмитрович,

Заслужений юрист України,

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу проблем
військового законодавства Центру воєнно-стратегічних досліджень,

Національний університет України імені Івана Черняхівського,

levchuk.viktor1951@ukr.net

Європейський Союз – це унікальне об’єднання країн Європи, які в результаті та за допомогою створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. Країнами-учасницями Європейського Союзу (далі — ЄС) було утворено розгалужену систему спільних органів, які було наділено низкою власних національних повноважень. Такий підхід зумовив появу нових можливостей, зокрема можливість вирішення визначеного кола питань колегіально державами-учасницями ЄС. Отримане усупільнення суверенітетів називають також «європейською інтеграцією».

Мета ЄС – створення економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також спільна валюта) і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, впровадження спільного громадянства, а також створення та забезпечення безпеки між державами-учасницями на міжнародному рівні. Під час дослідження міжнародної безпеки на сучасному етапі, слід застосовувати більш широкий підхід до окреслення проблем, слід звернутися до пізнання загальносвітових, глобальних проблем. Зумовлено це тим, що в умовах сьогодення нові проблеми та виклики з'являються надзвичайно швидко, а політичний світ має досить мінливий характер. За таких умов, своєчасне виявлення та протидія загрозам, актуалізація державної політики набуває першочергового значення та відіграє визначну роль.

Швидкий темп формування та розвитку воєнно-політичної ситуації в сучасному світі спричинив низку змін як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Однією з таких змін став перехід загального характеру загроз від загальносвітових, глобальних загроз до великої кількості регіональних, загроз меншого масштабу. Такий перехід обумовив значний потенціал дестабілізації загальносвітової політичної ситуації та впливає на інтереси держав. Такі загрози можемо спостерігати в усіх сферах державного життя.

Як влучно зазначав Іван Павло II ще в 1979 році: «Теперішній людині постійно загрожує те, що є справою її рук, що є результатом діяльності її розуму, прагнень її волі. У цьому й полягає трагедія людського існування в її широкому значенні» [4, с. 29]. Актуальність означеної тези передусім полягає у тому, що в сучасних умовах, коли загальносвітовий прогрес постійно набирає обертів, разом з цим постійно актуалізуються та з'являються нові суспільні та загальнолюдські потреби, що не завжди призводить до сприятливих наслідків. Постійно прогресуючи та позбавляючись попередніх загроз, створюються нові, фантомні загрози. До цієї категорії можемо віднести загрози техногенного характеру, екологічні загрози, знищення озонового шару Землі, нещасні випадки при дослідженні хімічних речовин тощо.

Не можна оминати увагою нестабільний характер деяких держав сьогодення, загроза таких країн полягає передусім у нестабільності локальної політичної ситуації, що може призвести до актів тероризму, незаконного обороту зброї, в тому числі й масового ураження.

Також, слід означити одну з найбільш актуальних нині загроз — світові пандемії (наприклад, COVID-19). Ця загроза сколихнула більшість сфер як локального суспільного життя, так і загальнодержавного, та навіть загальносвітового. До актуальних загроз додатково слід віднести недостатню поширеність на сьогодні «зеленої енергії», що призводить до глобального потепління та може мати серйозні екологічні наслідки.

Європейська інтеграція в оборонній сфері — це не просто один з можливих напрямів поглиблення процесу, але й стратегічна та економічна необхідність для країн ЄС. Конфлікти на кордонах ЄС, зростання військових навчань в Європі, тероризм і кібертероризм, гібридні війни, дедалі більша розмитість між зовнішніми і внутрішніми загрозами — все це робить Європейський Союз і його держави-члени більш уразливими.

Ситуація з безпекою в Європі є доволі складною, а відтак вона зумовлює збільшення відповідальності для європейської спільноти щодо забезпечення безпеки як на континенті, так і на загальносвітовому рівні.

Європейський Союз в рамках реалізації загальної політики в галузі безпеки та оборони приділяє особливу увагу питанням у сфері кризового врегулювання [3, с. 76–87]. Правовою основою антикризової діяльності ЄС виступає Європейська стратегія безпеки (далі — ЄСБ) [5], яка розвинула «Петерсберзькі завдання» (використання збройних сил в підтримку миру, участь у превентивних акціях з метою запобігання конфліктів та гуманітарних операціях) і Лісабонський договір [1]. Підписання Лісабонського договору стало новою віхою в розвитку Спільної зовнішньої та безпекової політики (далі — СЗБП). У Лісабонському договорі держави-учасниці відмовились від архітектури «стовпів», а також здійснили реорганізацію всіх видів зовнішніх політик в унітарну систему принципів, цінностей та цілей [2, с. 233].

Особливий акцент в ЄСБ зроблено на наступних стратегічних цілях ЄС: протидія загрозам і їх нейтралізація; створення навколо ЄС

поясу з дружніх сусідів, а також співпраця та взаємодія з міжнародними організаціями (ООН та її Радою Безпеки і т. ін). Зазначимо, що порівняно з «Петерсберзькими завданнями» до кола завдань ЄСБ додалися ряд нових. Список був ще більше розширений в Лісабонському договорі: спільні операції з роззброєння; гуманітарні та рятувальні операції; надання військових порад і допомоги; запобігання конфліктам і підтримання миру; визначення завдань бойових сил в управлінні кризами, включаючи миротворчість і постконфліктну стабілізацію. При цьому слід зазначити, що всі ці завдання пов'язані і з боротьбою проти тероризму.

Європейська стратегія безпеки уточнює основні виклики та небезпеки для безпеки регіонального та глобального характеру, а також визначає пріоритети Євросоюзу щодо врегулювання криз із використанням військових та цивільних механізмів та інструментів у різних регіонах світу. Разом з тим, принципово новим підходом щодо організації європейської оборони було б створення нової моделі європейського оборонного союзу аж до створення європейської армії.

Як і кожна держава, що має свої Збройні сили, то і ЄС повинен мати свої Збройні Сили. Як всім відомо, будь-який збройних конфлікт (війна тощо) в першу чергу впливає на розвиток держави, особливо на її економіку. Для уникнення цього ЄС необхідно вирішити питання щодо створення власних Збройних Сил, які б могли б забезпечити належних захист країн-учасниць ЄС від агресорів.

Крім того, на сьогоднішньому етапі, підхід до розуміння актуальних загроз стає дедалі ширшим, зокрема можемо відзначити посилення ролі невійськових загроз. До таких слід віднести загрози, пов'язані з політичною, економічною, гуманітарною та екологічною сферами державного життя. В умовах глобалізації з'являються нові, актуальні загрози як локального, так і загальносвітового характеру. Пов'язані такі загрози, зокрема з комунікацією, обміном інформацією, рухом капіталу. На перший погляд, такі загрози дійсно не є «явищами» в широкому розумінні, втім вони цілком активно та ефективно впливають на всі інші сфери суспільного життя. Яскравим прикладом є кібератаки, вони цілком здатні паралізувати роботу державу в таких сферах, як: економічна, фінансова та енергетична. Означена загроза цілком може зупинити роботу державного апарату

загалом. До вірогідних наслідків можемо віднести: витік інформації щодо новітніх технологій, що в подальшому може «попасти» до «злих рук» з метою збагачення одних осіб, що призведе фактично до залежності одних осіб від інших.

Звертаючись до розгляду перспектив подальшого співробітництва України та Європейського Союзу відносно проведення спільної політики, слід зазначити, що Глобальна Стратегія ЄС передбачає важливий пункт, загальний зміст якого полягає у співпраці з країнами та регіональними об'єднаннями, що поділяють погляди ЄС. Аналізуючи дане положення, слід підкреслити стратегічну важливість України для європейської спільноти в контексті безпеки, зокрема стосовно агресії Росії. Даний фактор обумовлює подальшу співпрацю. Таким чином, аспект партнерства України та ЄС стосовно зовнішньої політики ілюструє актуальність для обох сторін. У розрізі даної тези можемо окреслити три ключові галузі співпраці, серед таких: взаємодія України і ЄС на локальному та наднаціональному рівнях з приводу забезпечення загальної безпеки; сприяння ЄС забезпеченню безпеки та стабілізації України; сприяння Україні забезпеченню безпеки Європи. Доцільно підкреслити, що подальша співпраця України та ЄС буде заснована на всебічній підтримці України щодо збереження суверенітету, територіальної цілісності, національних інтересів, безпеки держави та людин.

Сьогодні триває реалізація Адміністративної угоди, укладеної у грудні 2015 року між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством. Цей рамковий документ дозволив створити юридичні рамки для практичного співробітництва між підприємствами оборонно-промислового комплексу України та країнами-членами Агентства, а також залучення до його відповідних програм і проектів.

З огляду на військову агресію Росії проти України, наша держава внесла на розгляд європейської сторони пропозицію щодо започаткування в Україні Консультативної місії ЄС (КМЕС) у рамках СПБО. Діяльність місії різноманітна і включає консультаційну підтримку щодо розробки стратегічних документів та законопроектів, матеріально-технічну допомогу, координацію донорської допомоги в Україні у сфері реформи правоохоронних органів і навіть пошук коштів для реалізації реформ.

У випадку створення «оборонного союзу ЄС», Україна має потенційну перспективу приєднатися до нього як партнер. Відзначаючи те, що однією з ключових засад такого оборонного союзу є розвиток спільного обороннопромислового комплексу, важливість внеску України базується на досвіді, що сформувався як на теоретичному, так і на практичному рівнях за трирічний період війни з військами Росії та сепаратистськими формуваннями, що ними підтримуються у східній частині України. Неоціненним є досвід нашої держави у нейтралізації застосування принципів гібридної війни та виявленні і ліквідації гібридних загроз. Якщо звернутись до більш широкого підходу, то вклад України могли б становити ще й напрацювання з приводу протидії спробам агресора провокування масових протестів, соціальних бунтів і внутрішніх протистоянь та збереження цілісності в умовах наявності великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

З іншого боку, Україна могла б домагатися від Брюсселя залучення її до процесів формування європейської безпекової політики з правом дорадчого голосу, (що передбачається Угодою про асоціацію). Це сприяло б інтеграції України до системи прийняття політичних рішень в ЄС, підвищувало її відповідальність за європейську безпеку та стало б вагомим кроком на шляху інтеграції нашої держави до Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06 (дата звернення: 15.03.2021).

2. Фоменко С.В. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС: від національних інтересів до спільних цінностей. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. 2015. Вип. 1. С. 224–242.

3. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: історія питання. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю. П. Битяк та ін. Х. : Право, 2005. №10. С. 76–87.

4. Jan Paweł II. Redemptor Hominis: Encyklika Ojca Świątego Jana Pawła II, w Której u Początku Swej Papieskiej Posługi Zwraca Się do Czcigodnych Braci w Biskupstwie, do Kapłanów, do Rodzin Zakonnych, do Drogich Synów i Córek Kościoła Oraz do Wszystkich Ludzi Dobrej Woli. - Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1979. 78 p.

5. European Security Strategy - A Secure Europe in a Better World. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-securitystrategy-secure-europe-better-world> (Last accessed: 18.02.2021).

Науковий керівник: **Левчук Олена Вікторівна**, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу воєнно-економічних проблем Центру воєнностратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, кандидат економічних наук, доцент.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ І ЗАКОНІВ УКРАЇНИ

Лепіш Наталія Ярославівна,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
nataljaja@ukr.net

Шукалович Богдана,
студентка 3 курсу 1 групи
Львівський державний університет внутрішніх справ,
nataljaja@ukr.net

Системи міжнародного та національного права не є ізольованими, а входять в одну систему, де доповнюють одна одну, можна допустити ієрархічний зв'язок в ній, без неї важно уявити та досягти узгодженість в напрямку правової системи на громадський лад. Вчені зазначали, що у даних міжсистемних сферах абсолютна ієрархія являється недопустимою. Дана ієрархічна система притаманна, різним правовим

нормам. Дана ієрархія проявляється у тому, що нормативно-правові акти держави не можуть шкодити нормам Статуту ООН тощо. Звичайно міжнародні договори не мають права суперечити Основному Закону України та іншим нормативно-правовим актам внутрішньодержавного права.

Потрібно проаналізувати співвідношення міжнародних договорів нашої країни із українським законами. Розгляд нашої мети складний, у зв'язку із відсутністю конституційних норм, котрі прямо вказували на співвідношення міжнародно-правових договорів України і законів України, звичайно відсутністю певних важливих нормативно-правових актів, котрі могли закріпити офіційну класифікацію законів і їх співвідношення із міжнародними актами.

Питання стоїть, до якої категорії можна віднести нашу державу? Яке співвідношення законів України та міжнародних договорів?

Після проголошення незалежності та прийняттям найпершого Закону України «про міжнародні договори України» поняття «винятковості» продовжив діяти. Відповідно до даного Закону міжнародний договір повинен ратифікувати, методом видання закону про ратифікацію, що в діючій Конституції 1996 року не було зазначено. В такому випадку правильно норма ч. 1 ст. 7 Закону КС України не відповідає Основному Закону України [6].

Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 року відмовився від правила «винятковості», але стаття 19, яка говорить про порядок дії міжнародних договорів нашої країни була приведена у відповідність до Конституції України. Розглянемо дану статтю докладніше, звернувши увагу на статтю 9 Конституції України [1].

Основний Закон нашої країни, а саме стаття 9 визначає, що діючі міжнародні договори, згода на обов'язковість котрих надана ВРУ являється частиною національного законодавства, не підкреслюючи, що чинні міжнародні договори України мають пріоритет над законами України [1].

У діючому Законі України «Про міжнародні договори України» стаття 19 говорить: 1. Діючі міжнародні договори України, згода на обов'язковість котрих надана ВРУ, являється частиною національного законодавства та застосовується в порядку, передбачення для норм національного законодавства. 2. Якщо міжнародним договором нашої

країни, що набрали чинність у чинному порядку, встановлено інші правила, ніж ті, які передбачені в даному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [6].

Вище згаданий нами Закон в статті 17 зазначав: якщо міжнародним договором України, укладення котрого відбулося у вигляді закону, зазначені інші правила, ніж ті котрі передбачені українським законодавством, застосовуються правила міжнародного договору України. Назва закону розроблявся та був ухвалений до прийняття КУ, проте положення за цим Законом не були запозичені для Конституції. Відповідно до Закону, пріоритет над національним правовим актом міг мати лише міжнародний договір України, ратифікований у вигляді закону. Тому інші міжнародні договори переваги над національними актами мати немогли [6].

Відповідно до Закону 2004 року встановлюється перевага положень діючих міжнародних договорів України відносно норм, передбачених у певних актах державного законодавства. Порівняння двох редакцій закону свідчить про певні зміни у співвідношенні міжнародних договорів із державними актами, саме – розширення сфери застосування. На сьогоднішній день правила «виключно» поширюється на усі чинні міжнародні договори в умовах суперечних дослідженнях законодавчих актів України та міжнародними договорами. Тому перевага положень міжнародних договорів над державним законом визначається лише у порядку їх неузгодженості.

На захист даного твердження, ВСУ зазначив в пункті 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» 1 листопада 1996 року, де говорилося, що суд не може застосовувати закон, котрий регулює правовідносини, котрі розглядаються по іншому ніж міжнародний договір [2, с. 48].

У відповідь КСУ у рішенні про роз'яснення терміна «законодавство», називає діючі міжнародні договори України є частиною національного законодавства, виділяючи їх місце у системі державного законодавства після законів України. Потрібно вказати на те, що КСУ при винесенні даного рішення не мав на меті, визначити ієрархічне місце джерел права, проте не враховувати думку КСУ непотрібно [3, с. 15].

Стаття 92 Основного Закону нашої країни зазначає, що тільки законами України регламентуються права та свободи людини та громадянина, гарантії цих прав та свобод; основні обов'язки громадянина; громадянство, статус іноземців та осіб без громадянства тощо. Можемо зробити висновок, що Головний Закон України виключає можливість регулювання певних питань будь-яким іншим правовим актом, крім закону. Можемо поставити запитання, чи діючі міжнародні договори України можуть врегулювати коло відносин визначені у статті 92 КУ? Вважаємо, що так.

Дана стаття Конституції являється гарантією найважливіших суспільних відносин, які мають бути врегульовані законом (актом вищої юридичної сили), а не юридичним актом управління, прийнятим Президентом України, КМУ чи міністром. Діючі дані договори, котрі ратифіковані ВРУ у вигляді прийняття закону, ставить міжнародний договір на одну площину із законом і можливо, що міжнародні договори регулюватимуть відносини, що визначені в ч. 1 ст. 92 КУ. Багато таких договорів зачіпають проблеми гарантій, забезпечення та захисту прав та свобод людини та громадянина, питань громадянства, правового статусу осіб без громадянства, прав дітей, жінок тощо. Несправедливим було б виключення ряду важливих міжнародно-правових актів, де вказується про загальнолюдські цінності та ідеали з ряду правових актів, котрі підлягають застосуванню у нашій країні.

В частині 2 статті 92 Основного Закону України вказується ряд суспільних відносин, що регулюються лише державними законами. Наприклад, бюджетна система, державний бюджет, державні нагороди тощо. Конституційне положення потрібно тлумачити так, що визначені в положеннях суспільні відносини не можуть бути врегульованими підзаконними нормативними актами, тобто за юридичною силою являють підлеглими закону і міжнародним договорам, в котрих є пріоритет над положеннями національного законодавства. За таких умов дані договори, не можуть мати верховенства бо дані закони стосуються важливих питань формування бюджетної системи тощо.

Потрібно пам'ятати, було б неправильним порушувати ієрархію державних органів, можливості укладати міжурядові та міжвідомчі договори, органи котрі привласнювали собі повноваження законодавчого органу, та щоб дані договори уклалися із

порушенням законів, в тому числі норм КУ. В даному випадку впливає перевагу над законами можуть мати міжнародно-правові договори України.

Необхідно зазначити, що міжнародно-правові договори, котрі не вимагають ратифікації згідно закону, можуть суперечити положенням, що знаходяться в законах. Для узгодження суперечностей між міжнародними договорами та законом потрібно внести зміни у деякі національні законодавчі акти. Вважаємо, має місце випадок при якій даний договір не виноситься на розгляд ВРУ для надання згоди на його обов'язковість, вимагає внесення змін за законодавчої бази.

Міжнародні договори України, не ратифіковано парламентом, тому затверджені урядом або главою держави мають перевагу щодо актів певних відомств та в жодному разі, не можуть мати пріоритет по законам України.

Окремі науковці вважають, що ратифікація означає визнання договору на території держави нарівні із державним законом. Але не можна визнавати правильно положення про те, що положення ратифікованих договорів і законів являються нормами рівної юридичної сили, та їх дію відбувається за принципом новий закон скасовує попередній на території держави.

Договори, які досліджуються нами за своїм змістом можуть бути схожими до положень державного права, тому є ймовірність протиріч між ними. В державах, котрі виділяють пріоритет міжнародних договорів над державними актами, передбачається клопітка праця державних органів щодо попередження про можливі юридичні колізії між договорами, які укладають держави та національними актами, також узгодженість Законів із уже взятих державою міжнародних зобов'язань відповідно до міжнародних договорів. Даний досвід має бути запозичений Україною [4, с. 81].

Потрібно виділити, що в статті 9.4.4. Регламенту ВРУ зазначається, що до договорів, які вносяться на ратифікацію до ВРУ обов'язково додаються: проекти законів чи змін та доповнень до чинних законів або пропозицій стосовно підготовки та прийняття законів чи внесення змін та доповнень до діючих законів, що впливають з даних договорів. Проекти законів нашої держави, змін та доповнень до діючих законів, пропозицій про прийняття нових законів чи внесення змін та доповнень до діючих законів, спрямовані на виконання

міжнародних договорів, подаються ВРУ за погодженням із Міністерством юстиції України.

Сучасна міжнародно-правова практика і наука виходить з того, що узагальнення державних актів з міжнародного права не лише суб'єктивне право, а й обов'язок. Сторона даного договору повинна своє національне законодавство привести у відповідність із положеннями міжнародних норм, для того щоб дані норми правильно виконувались. Не лише прийняття, а і неприйняття потрібного закону може призвести до міжнародної відповідальності держави. В сучасному міжнародному праві багато приписів, що встановлюють відповідальність за невиконання або неправильну реалізацію дотримання норм систем права.

Крім оголошення декларації про потрібність дотримання міжнародних зобов'язань, потрібно створити порядок забезпечення міжнародного та державного права, щодо міжнародних договорів і українських законів. Потрібно забезпечувати поєднання та взаємовплив норм міжнародного права із нормами конституційного права, котрі закладають основу співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних норм.

У нашому дослідженні зазначалося, про велику роль Конституційного Суду України в процесі залучення міжнародних актів у державну правову систему в результаті перевірки їх конституційності. Також, Конституційний Суд України показує іншим державним органам влади як треба користуватися міжнародними актами. КУ та ЗУ «Про Конституційний Суд України» не зобов'язують в своїй діяльності КСУ використовувати інші окрім Основного Закону України джерела, проте для додаткових обґрунтувань своїх рішень [5].

Закріплення певних функціональних повноважень КСУ спонукатиме підняття статусу у національній правовій системі міжнародних договорів із прав людини та саме Європейської конвенції із прав людини і сприяти поступового утвердження їх переваги над державними законами. Проблемне питання співвідношення даних договорів та законів, враховуючи принцип верховенства в системі джерел українського конституційного права Основного Закону України, має вагомі аспекти: КУ не може містити норм, котрі могли стверджувати перевагу міжнародних договорів над українськими законами. Прийнятий на основі КУ ЗУ «Про міжнародні договори

України» від 29.06.2004 року встановлює правило «винятковості», для вирішення питання про співвідношення міжнародних договорів та українських законів, відповідно до котрих у випадку суперечливого регулювання правовідносин актами українського законодавства і міжнародними нормами, перевага буде над нормами міжнародного договору [6]. Тому перевага положень міжнародного договору над державними законами визначається лише в випадку їх неузгодженості. Щоб принцип ратифікованих ВРУ міжнародних договорів діяв, потрібно:

- при прийнятті законів, що врегульовують правові відносини, що і діючі міжнародні договори, держава через органи законодавчої влади – ВРУ – включає до законів застереження, змінювати окремі норми для захисту норм міжнародних договорів;

- вжити заходів органами законодавчої та виконавчої влади для забезпечення того, щоб не приймалися закони, котрі можуть порушувати норми діючих міжнародних договорів. Укладаючи даний договір, держава в добровільному порядку бере на себе зобов'язання, що відноситься прийняття, зміни або скасування нормативних актів та звичайно зобов'язана їх сумлінно виконувати;

- ввести та на законодавчому рівні закріпити процедуру перевірки КСУ відповідності даних договорів до законів України та підзаконних правових актів;

- розробити процес вирішення юридичних колізій між положеннями міжнародних договорів та державних актів (законів). У випадку правовідносин врегулювання норм міжнародного та державного права, міжнародний договір не може скасувати державний закон, у відповідь державний закон не може бути чинним всупереч вимогам міжнародного договору. Дані види актів повинні бути узгоджені;

- зробити усе необхідне, щоб органи судової влади розтлумачили свої рішення не лише державними правовими актами, але і нормами міжнародних договорів, що буде роз'ясненням рішучості країни поважати свої міжнародні обов'язки та забезпечувати вагоме місце у внутрішній правовій системі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к / 96-В. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96> (дата звернення: 14.03.2021).
2. Кравченко С.Р. Міжнародно-правове регулювання припинення міжнародних договорів: теорія і практика [Текст]: монографія. С. Г. Кравченко; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. До.: LAT & K, 2010. 241 с.
3. Право Європейського Союзу: Навч. підручник під ред. Р.А. Петрова. М.: Правда, 2017. 384 с.
4. Право Європейського Союзу: підручник; під ред. Г. А. Петрова. Вид. 9, змінено і доповіди. Харків: Право, 2019. 442 с.
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 14.03.2021).
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 14.03.2021).

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ ВІДДАЛЕНОГО ДОСТУПУ

Лубенець Сергій Васильович,

доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат технічних наук, доцент,
s.lubenec@karazin.ua

Харченко Ігор Михайлович,

доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат технічних наук, доцент,
kharchenko@karazin.ua

Стрімкий розвиток сучасних інформаційно-телекомунікаційних систем, розподілених баз даних, хмарних рішень і технологій захисту інформації й інформаційної безпеки дозволяє все ширше та масовіше реалізовувати дистанційну роботу співробітників організацій та компаній з віддаленим доступом до корпоративних інформаційних систем. В сучасному динамічному світі надання співробітникам можливості працювати віддалено стало обов'язковою вимогою.

За останній рік, у зв'язку з пандемією COVID-19, питання дистанційної роботи в інформаційних системах з віддаленим доступом до програмних та інформаційних ресурсів стало особливо гострим і актуальним. У міру того як персонал організацій стає все більш розподіленим, їх ІТ-відділи як і раніше повинні виконувати своє основне завдання: забезпечувати підключення та безпеку ПК, щоб співробітники могли отримувати віддалений доступ до додатків і сервісів, які необхідні їм для максимально ефективного виконання роботи, незалежно від місцезнаходження. Однак багато ІТ-відділів виявили, що традиційна модель управління ПК вже не відповідає новим вимогам. Вона не забезпечує необхідну адаптивність і безпеку, які потрібні для оперативної, узгодженої та повсюдної підтримки співробітників.

В першу чергу проаналізуємо потреби розподілених співробітників в умовах віддаленого доступу. Згідно з проведеним всесвітнім опитуванням [2], близько 34% співробітників на даний час працюють вдома, а до кінця 2021 року 25-30% співробітників декілька днів у тижні будуть працювати віддалено. Близько 74% компаній планують перевести більше співробітників на віддалену роботу на постійній основі. При цьому встановлено [1], що:

- 76% опитаних співробітників хочуть продовжувати працювати віддалено (хоча б кілька днів на тиждень) після закінчення пандемії COVID-19;

- 75% часу самостійної роботи (приблизно 57% робочого дня співробітника) проводиться ефективно в домашніх умовах;

- 46% опитаних міжнародних компаній після переходу до віддаленої роботи мають побоювання, пов'язані з кібербезпекою.

Отже, кількість віддалених співробітників продовжує зростати, що створює наступні серйозні проблеми для застарілої моделі управління:

- високі операційні витрати: 80% витрат складають витрати на адміністрування і підтримку ПК після розгортання;

- вище ризик порушення безпеки: 95% загроз безпеки виникають на кінцевих пристроях;

- відсутність єдиних умов роботи працівників: 76% співробітників не мають доступу до додатків, необхідних для виконання роботи.

Причина полягає в тому, що модель управління ПК розвивалася недостатньо швидко, щоб задовольняти потреби сучасних розподілених співробітників. IT-відділи як і раніше використовують традиційні локальні засоби управління і зазнають труднощів із задоволенням потреб все більшого числа мобільних та віддалених співробітників. Вони потребують зручного і ефективного вирішення, яке дозволить їм обслуговувати співробітників в будь-якій точці і спростить управління ПК для всього персоналу – як в корпоративній мережі, так і за її межами.

Як результат, забезпечити співробітникам постійний доступ до програм та даних в будь-якій точці для максимально ефективної роботи виявилось складніше, ніж багато хто очікував. Компанії

зіткнулися з проблемами, коли виникла необхідність виконати швидко і надійне масштабування рішень без зниження продуктивності і створення загроз безпеці.

Розглянемо можливі рішення проблем, пов'язаних з гнучкими умовами роботи. В сучасних розподілених організаціях сполучною ланкою є не місцезнаходження, а технології. Цифрова платформа, яка забезпечує безперебійну підтримку повністю розподіленого персоналу, допомагає підвищити стійкість і конкурентоспроможність організації. Нова операційна модель відрізняється більш високою гнучкістю і адаптивністю методів роботи і допомагає співробітникам забезпечити оптимальний баланс між роботою та особистим життям, що підвищує їх задоволеність. Якщо організація розглядає нові політики віддаленої роботи, головною сполучною ланкою повинна бути інфраструктура, інакше буде непросто швидко приступити до роботи в нових умовах.

При цьому потреби розподілених співробітників можуть задовольнятися завдяки:

- можливості швидкого виконання вертикального масштабування інфраструктури, щоб задовольняти актуальні потреби і здійснювати зворотне масштабування в міру зміни вимог;

- надання віддаленим співробітникам безпечного доступу до ресурсів з будь-якого пристрою і в будь-якій точці;

- можливості працювати як на особистих, так і на корпоративних пристроях, а також отримання віддаленої підтримки IT-відділу;

- знаходженню і встановленню всіх, необхідних для роботи, програм, а також можливості працювати на будь-якому пристрої в будь-якій точці;

- забезпеченню безперебійної роботи і гнучких можливостей доступу до програм та даних для співробітників, що працюють у цифровому середовищі.

Найуспішніші стратегії забезпечення віддаленої роботи повинні бути засновані на наступних трьох важливих можливостях:

- 1) Масштабування доступу до важливих програм та даних. Співробітники хочуть мати можливість вибору і гнучкість. Сучасні рішення надають безпечний і надійний доступ до даних і додатків для

всіх співробітників з будь-якої точки. Для цього використовується набір поліпшених і гнучких засобів управління хмарою, які забезпечують масштабованість, продуктивність і відмовостійкість корпоративного ривня.

2) Надання, адміністрування та захист кінцевих пристроїв. ІТ-відділи хочуть підвищити рівень контролю і захисту. Сучасні системи управління кінцевими пристроями розроблені спеціально для хмарних середовищ і забезпечують безпеку з урахуванням контексту. Вони захищають всі ресурси, до яких отримують доступ співробітники в межах організації, і при цьому значно знижують складність роботи з кінцевими пристроями та спрощують управління ІТ-середовищем. Для всіх співробітників забезпечуються однакові умови роботи з будь-якими додатками на будь-якому пристрої, незалежно від місцезнаходження.

3) Оптимізація периметра мережі. Будь-яка компанія прагне забезпечити високу продуктивність. Нові високорозподілені робочі середовища розширили межі периметра мережі до домашніх комп'ютерів співробітників. Сучасні рішення допомагають контролювати, хто і з яких пристроїв отримує доступ до мережі, а також підтримувати постійне підключення, забезпечуючи віддаленим співробітникам і філіям безпечний доступ до корпоративної мережі з можливістю масштабування.

Отже, успіх сучасних територіально розподілених організацій залежить від впровадження сучасної цілеспрямованої стратегії, орієнтованої на цифрові технології, в рамках якої основними пріоритетами є швидке налаштування, миттєве масштабування, підтримка і безпека.

Проведемо порівняння [3] сучасної моделі управління інформаційною безпекою з традиційними рішеннями (рис. 1).

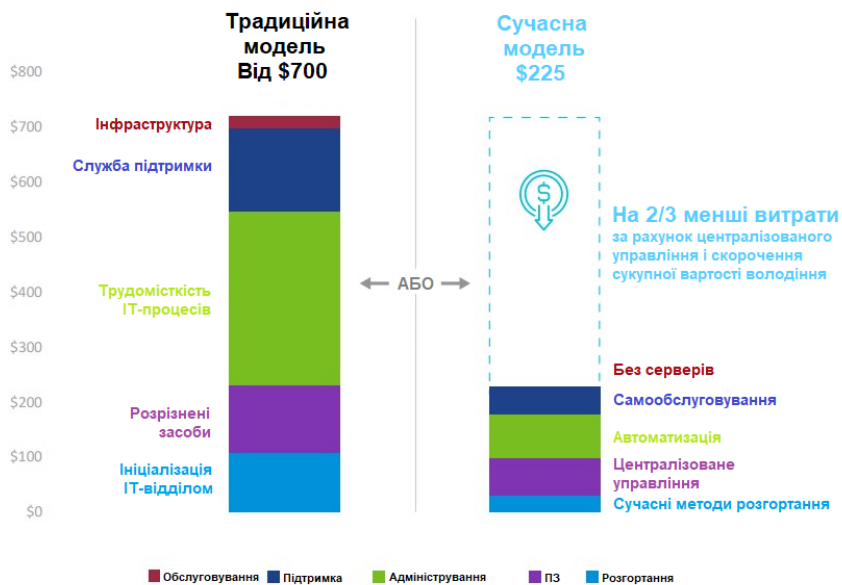
 ТРАДИЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ	 АБО	 СУЧАСНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ
<p>Розгортання ПК - це повільний і трудомісткий процес</p> <p>У середньому обходиться IT-відділам більше \$100 на кожний пристрій на рік</p>	<p>РЕЄСТРАЦІЯ СПІВРОБІТНИКІВ ТА ІНІЦІАЛІЗАЦІЯ ІХ ПРИСТРОЇВ</p>	<p>Повністю налаштовані пристрої доставляються співробітникам у будь-яке місце, щоб вони могли відразу приступити до роботи</p> <p>Коли реєстрація співробітників проходить швидше, їх задоволеність та ефективність праці зростають</p>
<p>Придатний лише для пристроїв, що знаходяться в мережі</p> <p>Потребує налаштування тисяч параметрів конфігурації</p>	<p>НАЛАШТУВАННЯ ПОЛІТИК</p>	<p>Немає необхідності налаштовувати тисячі параметрів</p> <p>Якщо управління політиками виконується виключно у хмарі, з'являється можливість забезпечити повну відповідність нормативним вимогам за лічені хвилини в будь-який час</p>
<p>Через затримку в установленні виправлень кінцеві пристрої піддаються ризику</p> <p>Близько 10% компаній витрачають більше року на розгортання виправлень Windows</p>	<p>ВСТАНОВЛЕННЯ ВИПРАВЛЕНЬ</p>	<p>Завжди встановлюються актуальні виправлення</p> <p>Забезпечується контроль та інтелектуальна автоматизація, які допомагають гарантувати відповідність нормативним вимогам за лічені хвилини</p>
<p>Компанії витрачають тисячі годин на пакування, тестування та публікацію додатків</p> <p>За трудовитратами це еквівалентно 2,5 повної ставки IT-адміністратора</p>	<p>ПУБЛІКАЦІЯ ДОДАТКІВ</p>	<p>Зручна міграція додатків з наявних інструментів спрощує їх публікацію</p> <p>Немає необхідності у повторному запакуванні додатків та використанні серверів</p>
<p>В IT-відділі немає можливостей візуалізації віддалених та не підключених до мережі ПК</p> <p>Середній час виявлення інцидентів - більше 200 днів. На стримування загроз іде в середньому близько 60 днів.</p>	<p>БЕЗПЕКА</p>	<p>Гарантується повсюдна візуалізація ПК</p> <p>У попереджувачому режимі забезпечується захист від атак за всіма векторами для безпеки користувачів та даних</p>

Рис. 1. Порівняльна характеристика сучасної та традиційної моделей управління інформаційною безпекою.

Отже, почалася нова епоха управління ПК, яка характеризується орієнтацією на користувачів. При цьому спрощуються реєстрація пристроїв IT-відділами і масштабування для задоволення мінливих потреб. В той час як традиційні підходи орієнтовані на пристрої, що вимагає значних витрат часу і коштів, а також пов'язане з ризиками порушення безпеки.

Крім того, сучасна модель управління забезпечує підвищення ефективності та зниження сукупної вартості володіння (рис. 2) [3].

Рис. 2. Порівняння витрат сучасної та традиційної моделей управління інформаційною безпекою.

Таким чином, для переходу до сучасної моделі управління необхідно забезпечити підтримку зростаючого числа віддалених співробітників за допомогою рішень, які дають можливість зручно і безпечно надавати і адмініструвати будь-які додатки на будь-яких пристроях. Рішень, що інтегровані в єдину інтелектуальну платформу, об'єднуючу можливості контролю доступу, а також управління додатками і кінцевими пристроями на базі різних платформ.

Список використаних джерел:

1. Surge in security concerns due to remote working during COVID-19 crisis: веб-сайт. URL: <https://blog.barracuda.com/2020/05/06/surge-in-security-concerns-due-to-remote-working-during-covid-19-crisis> (Last accessed:: 31.03.2021).
2. U.S. Employers Stand to Save Over \$500B a Year with a Combination of In-Office/Remote Work Strategies: веб-сайт. URL:

<https://globalworkplaceanalytics.com/brags/news-releases>

(Last

accessed: 31.03.2021).

3. VMware – Delivering a Digital Foundation For Businesses: веб-сайт. URL: <https://www.vmware.com/> (Last accessed: 31.03.2021).

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Майборода Олег Леонідович,

студент 1-го курсу групи УМІ-12 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
mayborodaoleg02@gmail.com

У реаліях сьогодення Європейський Союз є надважливим суб'єктом міжнародної політики. З огляду на те, що країни-члени займають досить вигідне геополітичне становище та є економічно потужними, ЄС у XXI столітті відіграє передову роль у міжнародних відносинах не лише на регіональному, а й на світовому рівні. Саме тому проблема забезпечення спільної безпеки та оборони завжди є напрочуд актуальною. Не випадково в Договорі про Європейський Союз 1992 року (більш відомому як Маастрихтський договір) положення про спільну політику безпеки та оборони виокремлено в розділ [3].

Метою нашої роботи є виокремити основні концептуальні засади Європейської політики безпеки та оборони, проаналізувати особливості її реалізації на міжнародному рівні (зокрема, у контексті співпраці з НАТО), а також з'ясувати роль балтійських країн у реалізації Європейської політики безпеки та оборони (далі – ЄПБО) (так званий «балтійський вимір»).

Загрози, що виникли після Другої світової війни (зокрема, поширення впливу СРСР на Захід), змусили європейські країни консолідуватися задля забезпечення спільної безпеки та подальшого відновлення економічної стабільності. У цьому контексті не можна не згадати Північноатлантичний договір, що був підписаний у Вашингтоні 4 квітня 1949 року та створив передумови для

формування НАТО. У його Преамбулі, зокрема, зазначено, що сторони прагнуть об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру та безпеки [6].

У процесі поступового розвитку та інституціоналізації європейська спільнота почала формувати власну безпекову політику. Дослідник В. Шатун виокремлює сім основних етапів, що віддзеркалюють зародження й формування стратегій ЄС щодо проблем міжнародної безпеки:

- пошук загальних напрямків та форм співпраці (1946–1949 рр.);
- відхилення наддержавних проєктів (1950–1954 рр.);
- період концептуальної невизначеності (1955–1968 рр.);
- поступове поживлення діалогу з питань безпеки (1969–1986 рр.);
- нормативно-правове та інституційне визначення сфери безпекової та оборонної співпраці (1987–1997 рр.);
- реалізація та вдосконалення інституційного механізму європейської безпекової та оборонної політики (ЄБОП, 1998–середина 2000-х рр.);
- адаптація ЄБОП до реалій багатополярної міжнародної системи [7, с. 61].

Маастрихтський договір 1992 року, що ознаменував створення Європейського Союзу, створив передумови для посилення ролі європейського регіону на міжнародні відносини. Саме в цьому документі вперше окреслено стратегію безпекової політики у рамках однієї з трьох «підвалин» – складників Договору про Європейський Союз. У документі вже можна прослідкувати прагнення країн-членів сформувати власну стратегію, незалежну від впливу НАТО. Однак, водночас, зазначено, що «...політика Союзу у значенні цього Розділу не зачіпає особливого характеру та оборони деяких держав, вона поважає обов'язки, що витікають з Північноатлантичного договору для окремих країн-членів, які вважають, що їхня спільна оборона реалізується в рамках Організації Північноатлантичного договору (НАТО), та є сумісною із загальною політикою безпеки та оборони, встановленою у цих рамках» [3]. Отже, можна зробити висновок, що співпраця з цією організацією все ж відіграє істотну роль у реалізації безпекової політики.

Окремо слід звернути увагу на результати Гельсінського саміту, що відбувся у грудні 1999 року. На думку науковця М. Окладної та дослідника С. Майданіка, у цей час був зроблений рішучий крок у напрямку створення нової Спільної європейської політики в області безпеки і оборони (далі – СЕПБО). Зокрема, було засновано низку нових постійних військово-політичних органів: Постійний Комітет з політики і безпеки (КПБ); Військовий комітет (ВК), до складу якого увійшли військові керівники держав-членів ЄС або їхні військові представники; Військовий штаб (ВШ), який мав надавати необхідну підтримку СЕПБО, а також забезпечувати Раду ЄС необхідною військовою інформацією [5].

Однак, незважаючи на формування власних органів безпеки та оборони, тісна співпраця з НАТО залишилася одним із ключовим пріоритетом. На офіційному рівні відносини між ЄС та НАТО були встановлені у січні 2001 року, а вже 2002 року у рамках Декларації НАТО – ЄС було закріплено основні принципи стратегічного співробітництва Альянсу та ЄС, а так звані домовленості «Берлін Плюс» окреслили порядок доступу Європейського Союзу до ресурсів НАТО, а також визначили умови їхньої спільної або самостійної діяльності під час врегулювання кризових та конфліктних ситуацій [1]. Цікавою є позиція науковця Юлії Гончар, яка у своєму дослідженні щодо оборонної політики ЄС наголошує на побоюваннях Сполучених Штатів щодо посиленої ролі Європейського Союзу в забезпеченні міжнародної безпеки, наводячи твердження Генрі Кісінджера: «Інтересам Америки відповідає активніша участь Європи в міжнародній політиці. Але не в її інтересах, щоб європейська ідентичність формувалася і в протиставленні Європи Сполученим Штатам». Досить яскраво ця позиція підтверджується заявою колишнього заступника держсекретаря США С. Телбота, у якій зазначалося, що європейська оборонна ініціатива, яка спочатку буде дублювати НАТО, «...з часом може стати його конкурентом, і це в довгостроковій перспективі не може не викликати занепокоєння [2].

На нашу думку, такі парадоксальні тенденції у співпраці ЄС з НАТО змушують замислитися над перспективою членства у двох організаціях, адже розвиток цих відносин є досить непередбачуваним, і тому можливе виникнення конфліктних

ситуації може негативно позначитися на зовнішньополітичній ситуації в країні.

Окремо слід розглянути особливості Європейської політики безпеки та оборони в балтійському вимірі. Справа в тому, що деякі скандинавські країни (наприклад, Норвегія) максимально тісно співпрацюють з Європейським Союзом в різних галузях, однак вони не є членами цієї організації (натомість, є членами НАТО). Саме тому причини побудови такої моделі відносин є предметом багатьох наукових досліджень. На нашу думку, це пов'язано з прагненням проводити гнучку та незалежну політику. Дослідниця О. Максимова, аналізуючи порядок вступу держав до ЄС та НАТО, помітила, що спочатку більшість країн вступало до Альянсу, а згодом вже приєднувалося до Союзу [4, с. 102]. З цієї закономірності, на нашу думку, можемо зробити два висновки: по-перше, одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики багатьох європейських держав є забезпечення безпеки та оборони. По-друге, оскільки спочатку країни ставали членами НАТО, існує певна недовіра до Європейського Союзу в контексті реалізації політики безпеки та оборони. Іншими словами, здається маловірогідним те, що без участі Альянсу вдасться забезпечити гарантії недопущення зовнішніх загроз у майбутньому.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що Європейська політика безпеки та оборони дійсно є рішучим кроком до забезпечення політичної, економічної стабільності та незалежності, а також прикладом грамотної стратегії співпраці з НАТО щодо врегулювання глобальних криз. Водночас, мусимо констатувати, що наявність двох потужних блоків створює передумови для конфліктів та надмірної конкуренції в майбутньому. Саме тому ця тема набуває лише додаткової актуальності, а тому, безумовно, є предметом наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція і стратегія розвитку. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Butyk_Ykovk_3-9.pdf (дата звернення: 22.03.2021).

2. Гончар Ю. Оборонна політика Європейського Союзу, НАТО і США. URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13921/1/Gonchar.pdf>

(дата звернення: 22.03.2021)

3. Договір про Європейський Союз. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення:

22.03.2021).

4. Максимова О. І. Сумісність членства ЄС та НАТО: обґрунтування вибору країн та сучасні тенденції. Галузь науки "Державне управління": історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р. : у 2 т., за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2010. Т. 2. С. 102–105.

5. Окладна М. Г., Майданік С. В. Правові основи спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. URL:

http://www.lsej.org.ua/2_2018/63.pdf (дата звернення: 22.03.2021)

6. Північноатлантичний договір. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text (дата звернення:

22.03.2021)

7. Шатун В. Т. Оборонна і безпекова політика Європейського Союзу: формування та еволюція. *Наукові праці*. 2014. № 218. С. 60–67.

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

PAN-EUROPEAN SYSTEM OF ENVIRONMENTAL TAXES¹

Marekha Iryna,

senior lecturer at the International economic relations department,
Sumy State University,
PhD in Economics,
ukr_irina@ukr.net

Bondarenko Sofiia,

student of the third course gr. ME-82a.an
of the Academic and research institute of business,
economics and management,
Sumy State University,
sofijabondarenko08@gmail.com

The idea of environmental tax reform was first put forward by the Scandinavian countries, and then the initiative was supported by other countries – Germany, Britain, and Italy. Of particular interest and wide application in the practice of environmental taxation are energy taxes as a tool of environmental protection, the increase of which was dictated by the need to reduce emissions of greenhouse gases, carbon dioxide in particular. In addition, energy taxes have a high potential to replenish budget revenues (4.72%) [5, p. 115].

Types of environmental taxes in the EU member states [1; 4, p. 38]:

1. Fee for water pollution (Germany, France, Austria, Finland, Ireland, Poland, Estonia, Latvia, Czech Republic, Netherlands).

2. Tax on harmful products:

2.1. TV and computer disposal fee (Germany, Slovakia, Lithuania).

2.2. Fees for products that do not meet certain environmental standards (Poland).

---

¹The publication is carried out under the financial support of the Ministry of Education and Science of Ukraine within the framework of applied research project “Structure-functional multiplicative model of development of the system of environmental taxes in Ukraine in the context of providing national security” (0119U100759).

2.3. Payment for products containing chlorofluorocarbons (Czech Republic).

2.4. Landfill tax (all EU countries).

2.5. Tax on fertilizers and pesticides (Norway, Denmark, Austria).

2.6. Tax on disposable tableware (Belgium, Denmark, Latvia).

2.7. Tax on plastic bags (Belgium, Denmark, Hungary, Ireland).

3. Tax on noise pollution (Czech Republic, Germany).

In general, energy (77%) and transport taxes (19%) are the most widespread in the EU. Pollution taxes constitute 3% and resource payments are of 1%.

Table 1

Key economic indicators for assessing the environmental tax policy of the EU countries

Country	Environmental taxes,% of total revenues	Environmental taxes,% of GDP	CO2 emissions, tonnes per capita
Austria	5,9	2,5	8,2
Belgium	5,1	2,3	10,8
Bulgaria	9,07	2,5	6,2
Cyprus	8,62	3,1	7,3
Czech Republic	7,6	2,7	12,0
Denmark	9,6	4,7	9,9
Estonia	5,7	1,7	12,6
Finland	6,9	3,1	11,4
France	4,9	2,1	6,2
Germany	6,6	2,4	10,3
Greece	7,0	2,3	8,4
Hungary	7,7	3,0	5,7
Ireland	8,6	2,6	10,3
Italy	7,5	3,1	7,8
Latvia	11,23	2,3	3,2
Lithuania	6,48	2,3	4,1
Luxembourg	7,5	2,8	20,9
Malta	8,4	3,5	6,6

Netherlands	9,4	3,7	10,8
Poland	5,6	1,9	8,3
Portugal	9,8	3,0	5,8
Romania	7,66	2,4	4,6
Slovakia	6,5	2,2	7,4
Slovenia	7,2	3,2	7,8
Spain	6,0	2,1	7,3
Sweden	5,8	2,8	5,9

Source: [6, p. 23]

As of 2018, almost all European countries have been actively using certain types of environmental taxes. The most effective in terms of the use of tax instruments in the field of environmental protection for fiscal purposes were Denmark, Malta, the Netherlands, Cyprus, Estonia, Bulgaria, Croatia, Slovenia, Greece, Latvia, where the share of environmental taxes in total tax revenues ranged from 8 up to 11.2% [2, p. 41]. Transport tax, energy, fuel and energy taxes were applied in 33 European countries, carbon tax (excluding the European Emissions Trading System) – in 12 countries, air and airspace payments – in 22 countries, waste management fees – in 26 countries, taxes on harmful materials – in 15 countries, taxes on harmful products – in 30 countries, tax on the use of water resources – in 30 countries, the system of environmental taxation of land use – in 8 countries [3, c. 126].

The process of greening the tax system, which began in European countries a few decades ago as an experiment, has gradually spread to other countries. In the modern context, it should be a question of creating an effective system of environmental taxes, which is ensured by optimizing their structure.

References:

1. Веклич О. Урахування зарубіжного досвіду екологічного оподаткування для підвищення фіскальної ефективності справляння екологічних податків в Україні. *Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів*; НДІ фінансового права. К.: Алерта, 2013. С. 128–133.

2. Мареха І. С., Миргородська В. С. Макроекономічний аналіз результативності податкових екологічних реформ у країнах *Європейського Союзу*. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 2. С. 36–45.

3. Смирнов Д. А., Заворыкин А. А. Фискальные инструменты в сфере регулирования природоохранной и экологической деятельности: зарубежный опыт. *Экономика. Налоги. Право*. 2016. № 6. С. 122–128.

4. Создание рыночных стимулов к экологизации товаров. Руководство для стран Восточного Партнерства. URL : https://www.oecd.org/env/outreach/RUS_Policy (дата звернення: 12.12.2020).

5. Яворська Н.П. Екологічне оподаткування в країнах ЄС як інструмент підвищення ефективності екологічної політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 10. С. 114–120.

6. Miller, S., Vela, M. (2013). Are Environmentally Related Taxes Effective. IDB Working Paper Series, 467.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВІДНОСИН УКРАЇНА–ЄС

Матвеев Володимир Дмитрович,

студент 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
vovam976@gmail.com

Сьогодні держави світу використовують різні інструменти ведення зовнішньої політики з метою досягнення пріоритету та провідної ролі на міжнародній арені. Частина з них, зокрема Росія, Франція, США та Китай, у відносинах з іншими країнами, використовують політику «твердої сили», тобто посилення військової та економічної міцності всередині країни заради активного просування та реалізації своїх інтересів у міжнародних відносинах. Альтернативою «твердій силі» є так звана «м'яка сила», яку, американський політолог Джозеф Най визначав як сукупність трьох

компонентів – політичної ідеології, культури та зовнішньої політики [2, с. 192].

З активним використанням «м'якої сили» у вирішенні міжнародних відносин, культура стала важливим ресурсом у дипломатії, заради розвитку співдружності та взаєморозуміння між країнами та народами світу та просування інтересів держави на міжнародній арені.

Так, американський дослідник Мілтон Каммінгс зазначає, що культурна дипломатія це: «обмін ідеями, інформації, цінностей, традиціями, віруваннями й іншими аспектами культури, котрі можуть сприяти покращенню взаєморозуміння» [1]. Саме культурна дипломатія сприяє розвитку у: формуванні позитивних уявлень про країну серед інших держав, залучення іноземних інвестицій та людей в країну заради туризму, інвестицій та просування вітчизняних товарів на експорт. Заради просування культури в інші країни використовується: мистецтво(кіно, театр, живопис), програми наукового обміну, фестивалі та виставки мистецтва, література та новини. Також культурна дипломатія сприяє поліпшенню культурних зв'язків, котрі можуть стати корисним інструментом у розвитку гарного іміджу для країни.

Отже, головна мета цієї роботи – визначити роль культурної дипломатії у розвитку відносин Україна-ЄС.

Варто зазначити, що уклавши Угоду про асоціацію, Україна та Європейський Союз взяли на себе зобов'язання «сприяти співробітництву в галузі культури з метою покращення взаєморозуміння та розширення культурних обмінів, а також мобільності об'єктів мистецтва та митців України та ЄС» [7], що свідчить про прагнення сторін до інтеграції не тільки в політичному та економічному напрямі, але й про прагнення до активному розвитку вітчизняної культури та обміну досвідом в цій сфері через спільні проекти.

Важливим елементом культурної дипломатії у відносинах Україна-ЄС варто назвати участь нашої держави у програмі Європейського Союзу «Креативна Європа», рамковій програмі Європейської Комісії, яка направлена на підтримку культурних секторів заради розвитку та просування культури та мови різних народів Європи, до якої Україна приєдналася у 2016 році. За час

перебування у програмі «Креативна Європа», Україна змогла домогтися декількома позитивними результатами. Так, у 2019 році 3 українських видавництва здобули перемогу в конкурсі «Художній переклад» – конкурс, який був створений заради популяризації художніх творів через ринки ЄС та сприяння доступу читачів до високоякісної європейської художньої літератури, та отримали гранти у розмірі до 100 000 євро [5]. У цьому ж році, українські автори взяли участь у конкурсі на отримання Літературної премії Європейського Союзу, в якому українська письменниця Гаська Шиян отримала нагороду за свій роман під назвою «За спиною». Також в рамках програми «Креативна Європа» також була отримана підтримка у вигляді фінансування Одеського та Київського міжнародних кінофестивалів [6].

Отже, саме вступ України до програми «Креативна Європа» дає змогу нашій країні активно розвинути відносини між країнами Європейського Союзу у плані культури та показати світову, що Україна теж має своїх талановитих митців.

У 2018 році Україна взяла участь у міжнародному проєкті ЄС під назвою «Europe for festivals, festivals for Europe» (EFFE), де майже 700 українських фестивалів взяли участь та 3 з них, отримали високі бали від міжнародних журі. Головною метою зазначеного проєкту є популяризація мистецтва та культури європейських держав та створення партнерських відносин між країнами-учасниками заходу [4].

22–25 вересня 2021 року планується проведення фестивалю Reeperbahn Festival (м. Рібербан, Німеччина), який щороку збирає понад 200 учасників з усіх країн світу. Головною метою цього фестивалю це не тільки отримання позитивних емоцій від музики, а й надання можливості для зустрічі та обміну ідеями між різними компаніями та організаціями Європи та інших країн. Українські музиканти братимуть участь у цьому заході у рамках програми «EXTRA SOUND», програми, створеною у 2020 році задля посилення присутності України у європейській музичній спільноті через участь наших музикантів у різних музичних фестивалях Європи. Вона була розроблена у партнерстві з європейською програмою «House of Europe», програмою, що була створена заради співпраці України та Європейського Союзу, заради підтримки культурного обміну між

українцями та іншими митцями з ЄС та Великобританії. Також, ця програма фокусується на розвитку культури, освіти, медицини та медіа.[8].

Отже, фестивалі, які проведені Європейським Союзом, в яких Україна брала участь, можуть сприяти розвитку та популяризації культури українського народу в Європі та позитивно вплинути на культурні відносини між Україною та ЄС тим самим розвинути здатність України вирішувати питання саме культурною дипломатією на міжнародній арені.

Не можна залишити поза увагою й те, що культурна дипломатія є засобом привернення уваги до проблем та викликів сьогодення. Так, українська кінострічка «Атлантида», що була презентована у 2020 році та номінована на премію «European Film Awards», висвітлює події 2025 року, коли на Донбасі закінчилися бойові дії, але через війну, ці землі стали спустошені, проте на цьому місці розпочинається нове життя. Як зазначає кінорежисер даної стрічки, «потрапляння до шортлиста або номінації на премію Європейської кіноакадемії дасть нам можливість ще раз нагадати всьому світові про крихкий мир, у котрому ми всі живемо» [2]. Тобто показ своїх проблем через культуру це дуже гарний спосіб привернути на себе увагу інших країн, щоб разом, використовуючи допомогу один від одного, ми змогли вирішити будь-яку сьогоденну проблему швидко і дипломатично.

Отже, роль культурної дипломатії відіграє важливу роль у розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом та зможе позитивно вплинути на загальний імідж нашої країни на міжнародному рівні у подальшому.

Список використаних джерел:

1. Cummings Milton C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. Washington DC: Center for Arts and Culture, 2003. 15 р.
2. Nye, Joseph. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 192 р.
3. Два українські фільми відібрали у лонглист "європейського Оскара". *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3084258-dva-ukrainski-filmi-vidibrali-u-longlist-evropejskogo-oskara.html> (Дата звернення 30.03.2021).

4. Європа підтримує фестивалі, фестивалі – Європу. *Демократія через культуру* : веб-сайт. URL: <http://demcult.org/golovna/repertoire-2> (Дата звернення 28.03.2021).

5. Конкурс «Художній переклад» від «Креативна Європа». *Український культурний фонд* : веб-сайт. URL: <https://uaculture.org/catalog/konkurs-hudozhnij-pereklad-vid-kreatyvna-yevropa/> (Дата звернення 29.03.2021).

6. Співробітництво у сфері культури. Програма ЄС «Креативна Європа». *Представництво України при Європейському Союзі* : веб-сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/kulturne-spivrobotnictvo-kreativna-yevropa> (Дата звернення 29.03.2021).

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Gov.UA* : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Дата звернення 28.03.2021).

8. Україна вперше офіційно візьме участь у потужному музичному фестивалі у Німеччині. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3211503-ukraina-vperse-oficijno-vizme-ucast-u-potuznomu-muzicnomu-festivali-u-nimeccini.html> (Дата звернення 28.03.2021).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, доцент кафедри міжнародних відносин міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

«РОЛЬ ПІВНІЧНОГО ПОТОКУ-2 У ФОРМУВАННІ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС»

Мігунов Павло Дмитрович,

студент 3-го курсу групи УО-31 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
migunovpavel1@gmail.com

Європейський союз – економічне та політичне об'єднання 27 країн. Маастрихтський договір ознаменував собою створення Європейського Союзу. Він набув чинності 1 листопада 1993 року, на основі Європейського економічного співтовариства і націлений на регіональну інтеграцію [1]. *Основним критерієм вступу до Європейського союзу – це стабільна та міцна економіка, яка буде допомагати ЄС, як єдиному актору на міжнародній арені.* На сучасному етапі зовнішня політика Європейського союзу відіграє важливу роль у мирному процесі на Близькому Сході, в дипломатії з Іраном і в зміцненні стабільності на Західних Балканах, включаючи Косово. Але досліджуючи сфери діяльності ЄС треба сказати, що проєкт «Північний потік – 2» є одним із актуальних питань на цей час.

«Північний потік – 2» (ПП-2) – це російсько-німецький проєкт щодо будівництва газопроводу через Балтійське море з Росії до Німеччини. Газопровід проходить через води п'яти країн Балтійського моря: Росії, Фінляндії, Швеції, Данії та Німеччини. Глава ради директорів «Газпрому» Віктор Зубков заявив, що будівництво «Північного потоку – 2» буде завершено в поточному році, газопровід добудований на 90-92% [2]. Проти реалізації проєкту виступають США, які просувають в Євросоюз свій скраплений природний газ, Україна, яка побоюється втрати транзиту російського газу через свою територію та Польща.

До основних економічних і геополітичних переваг цього проєкту можна віднести наступні:

- експортний маршрут ПП-2 від ресурсної бази (Ямал) до споживача (Північ-Захід Європи) на 2000 км. коротше маршруту через Україну;

- транспортний тариф «Газпрому» (як акціонера) визначено в розмірі 2,1 дол. США за 1000 м³ на 100 км., а через територію України він становить 2,5 дол. США за 1000 м³ на 100 км., а експлуатаційні витрати по транзиту газу в Європу будуть в 1,6 рази нижче, ніж на українському маршруті. Протягом 25 років «Газпром» отримає дивіденди близько 7 млрд дол. США;

На замовлення компанії «Nord Stream 2 AG» в жовтні 2017 року було зроблено дослідження, яке підтвердило економічну вигоду «Північного потоку – 2». У результаті показано, що загальний економічний ефект від газопроводу перевищить 5,15 млрд. євро. Крім того, протягом п'яти років інвестиції в цей проєкт створить в ЄС 31 000 еквівалентів повноцінних робочих місць, що додасть додаткові 2,25 млрд. євро до ВВП в різних секторах економіки. Більшість робочих місць буде створено в Росії, Німеччині, Фінляндії та Швеції – країнах, де виконується основний обсяг робіт по проєкту. Крім них у виграші виявляються Нідерланди, Великобританія, Норвегія і Італія, де знаходяться підрядники по виконанню морських робіт [3].

Аналізуючи реалізацію геоекономічного проєкту «ПП – 2», ми можемо виокремити трьох головних акторів, які опікуються реалізацією проєкту на міжнародній арені: США, Російська Федерація та Німеччина. Кожен з цих суб'єктів будує власну зовнішню політику спираючись на національні інтереси.

Аналізуючи зовнішню політику США, можна виділити три основні мотиви діяльності країни у європейському регіоні:

1. США виступають категорично проти російсько-німецького проєкту. У Вашингтоні аргументують тим, що він створює дуже велику залежність Європи від поставок енергоносіїв з Росії. Адже в такому випадку, Німеччина повинна грати за правилами Москви [4]. У ставленні до «Північного потоку – 2» в Америці нічого не змінилося після зміни президента Дональда Трампа на Джо Байдена. Країни Балтії і Польща підтримують позицію США щодо припинення будівництва газопроводу, Франція ставиться скептично до цього проєкту.

2. Збереження транзитивних можливостей України, тим самим забезпечити продовження транспортування газу від Росії через Україну до Європи, що збереже можливість впливу США через український транзит російського газу до Євросоюзу.

3. Останній мотив є прихованим, бо Вашингтон насамперед не бажає втратити ринок збуту скрапленого природного газу (СПГ). США ніколи не приховували свій комерційний інтерес в Європі. Росія – один з головних конкурентів американських компаній на газовому ринку ЄС. Згідно з даними Єврокомісії (ЕК), в 2019 році частка американського СПГ на ринку газу ЄС становила 16%, тоді як Російської Федерації – 20%. Загальну частку російського газу в Європі на 5 червня 2020 року в ЕК оцінюють в 31% – на 10% нижче, ніж в 2018 р. [5]. Тому США накладають санкції. Перші санкції проти «Північного потоку – 2», які влада Росії та Німеччини називають «виключно економічним проектом», які були введені в кінці 2019 року. В результаті швейцарська компанія «Allseas» була змушена зупинити свою участь в його будівництві. З тих пір санкції проти трубопроводу неодноразово розширювалися і продовжувалися, низка компаній вийшли з проекту. У лютому 2021 року в рамках закону «Про захист енергетичної безпеки Європи» (PEESA) були введені санкції проти російського судна-трубоукладача «Фортуна» і його власника - компанії «КВТ-Рус». Раніше санкції проти того ж судна вводилися в зв'язку з законом «Про протистояння противникам Америки за допомогою санкцій» (PEESA) [4].

Зовнішня політика Москви зосереджена на продовження будівництва «Північного потоку – 2» та безумовного ствердження на тому, що цей проект несе тільки економічний характер. Можна припустити два варіанти розвитку діяльності зовнішньої політики Російської Федерації:

1. Санкції діють і компанії-партнери «ПП – 2» починають виходити з гри, тим самим Росія повинна завершувати проект використовуючи власні кошти, що набагато більше затягнеться у часі і по фінансам. Та слід розуміти, що сукупний борг на 2019 рік «Газпрому» вже перевищив 40 млрд дол. США [6]. Саме такі дії зв'язать коло можливостей для завершення «Північного потоку – 2»;

2. У разі завершення цього проекту Росія та Берлін будуть мати вигідні позиції для подальшого розвитку власного економічного потенціалу. Німеччина буде отримувати природний газ через газопровід та транспортувати до інших країн-членів Європейського Союзу за власними умовами. На сучасному етапі європейський ринок припадає близько 40 відсотків поставок американського СПГ. Однак

в порівнянні з Росією США – поки другорядний гравець на газовому ринку ЄС. Тут Москва незаперечний лідер: їй належить 39,4 відсотка всього імпортованого в ЄС газу проти 3,4% у США, за даними Єврокомісії за перше півріччя 2019 року [7].

Позиція Європейського Союзу щодо завершення «Північного потоку – 2» не є цілком визначеною. Нова глобальна стратегія ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» окреслює ключові інтереси і принципи, якими ЄС керується при зовнішніх впливах. Відповідно до даної стратегії, зовнішня політика і політика безпеки Євросоюзу будуть ґрунтуватися на п'яти пріоритетах, три з яких мають безпосереднє відношення до регіону Східного партнерства:

- Безпека Союзу;
- Державна і соціальна стійкість на сході і півдні ЄС;
- Комплексний підхід до конфліктів;
- Регіональні порядки, засновані на співробітництві;
- Глобальне управління в 21-е століття.

Європейський Союз вкрай зацікавлений в інвестуванні як в державну, так і в соціальну стійкість регіонів на сході і півдні від своїх кордонів. Основна зацікавленість Німеччини – це у перспективі реалізації проекту ПП-2, отримати роль розподільчого хаба з розподілу російського природного газу у Європі. Тому ЄС підтримуватиме різні шляхи до стабільності, допомагаючи подолати найбільш гострі випадки державної, економічної, соціальної, кліматичної, енергетичної уразливості, так само як і розробляти більш ефективну міграційну політику для Європи і її партнерів. Що стосується східного сусідства, ЄС має ряд зобов'язань перед східним партнерством та продовжуватиме надавати підтримку здійсненню Угод про асоціацію та створення поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі (DCFTAs). Європейська система безпеки була поставлена під удар «порушенням Росією міжнародного права і дестабілізацією України» і затяжними конфліктами в Чорноморському регіоні. Відносини з Росією є ключовим стратегічним викликом. Отже, існує необхідність в створенні послідовного і єдиного підходу до Росії. Істотні зміни у відносинах Росії і ЄС засновані на повазі міжнародного права, тому ЄС не визнає незаконну анексію Росією Криму та засуджує дестабілізацію Східної

України і буде підвищувати стійкість східних сусідів і підтримувати їх право вільно визначати свій підхід до ЄС [8].

Розглянувши нову стратегію Європейського Союзу, можна сказати, що вони намагаються захистити та зміцнити норми міжнародного права на міжнародній арені. Саме підтримати Україну у стабілізації на Сході та на Півдні країни. Але кожний актор на міжнародній арені насамперед захищає тільки власні національні інтереси, які допомагають їм досягнути високих економічних показників та бути конкурентоспроможним на рику збиту. Тому з одного боку ми бачимо пункти допомоги у новій стратегії, але з іншого боку 24 країни Європейського Союзу підписали ноту протесту проти втручання США в хід будівництва газопроводу «Північний потік – 2», що підтверджує ствердження про захист національних інтересів.

Переходячи до висновків дослідження можна виокремити наступне:

1. Будування «Північного потоку – 2» закінчиться навіть якщо США буде використовувати більш жорсткі санкції, адже багато фінансів та енергії країн-учасників було задіяно для досягнення кінцевого результату;

2. Зовнішня політика кожного актора на міжнародній арені перш за все будується враховуючи національні інтереси країни. Тому в одній позиції Європейський Союз буде підтримувати країни які входять в Асоціацію та намагатися допомагати вирішувати конфлікти, але якщо брати до уваги другу позицію, то досягнення власних інтересів є важливішою для них, у нашому випадку – це завершення та зняття санкцій США з «Північного потоку – 2»;

3. Сполучені Штати Америки мають чітку зовнішню позицію щодо будування «Північного потоку – 2» навіть при зміні керівництва вони не змінюють курс на блокування проекту, щоб не втратити ринок збиту СПГ та отримати економічні досягнення.

Список використаних джерел:

1. Маастрихтський договір : електронна версія договору. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026> (дата звернення: 30.03.2021).

2. Офіційний сайт електронний журнал «Известия»: електронний журнал. URL: <https://iz.ru/1142603/2021-03-26/v-gazprome-vyrazili>

[uverennost-v-dostroiike-sp-2-v-tekushchem-godu](#) (дата звернення: 30.03.2021).

3. Arthur D. Little & EWI: Два новых исследования подтверждают экономическую выгоду «Северного потока — 2». URL: <https://www.nord-stream2.com/ru/dlia-pressy/kommentarii-analitika/dva-novykh-issledovaniia-podtverzhdauiut-ekonomicheskuiu-vygodu-severnogopotoka-2—16/> (дата звернення: 30.03.2021).

4. Офіційний сайт інформаційного агентства «DW» : інформаційний портал. URL: <https://www.dw.com/ru/ssha-trebujut-nemedlennogo-prekrashhenija-stroitelstva-severnogo-potoka-2/a-56922172> (дата звернення: 30.03.2021).

5. Офіційний сайт інформаційного агентства «Ліга. Бізнес» : інформаційний портал. URL: <https://biz.liga.net/ekonomika/tek/article/severnyy-potok-2-kak-gazprom-hochet-spasti-gazoprovod-putina-ot-sanktsiy-ssha-tri-stsenariya> (дата звернення: 30.03.2021).

6. Офіційний сайт інформаційного агентства «Укрінформ» : інформаційний портал. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/2835330-ostanovit-severnij-potok2-missia-vse-bolee-realna.html> (дата звернення: 30.03.2021).

7. Офіційний сайт інформаційного агентства «DW» : інформаційний портал. URL: <https://www.dw.com/ru> (дата звернення: 30.03.2021).

8. Офіційний сайт інформаційного агентства «Eastern Partnership. Society civil forum» : інформаційний портал. URL: <https://eap-csf.eu/new-global-strategy-for-the-european-unions-foreign-and-security-policy-rus/> (дата звернення: 30.03.2021).

Науковий керівник: Рєзніков Валерій Володимирович, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

ІНІЦІАТИВИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ

Мовчан Уляна Ігорівна,
старший викладач кафедри політології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кандидат політичних наук,
u.movchan@karazin.ua

Збройний конфлікт в Україні триває вже більше п'яти років. Досвід подібних конфліктів на пострадянському просторі (Придністров'я в Молдові, Абхазія та Осетія в Грузії) показує, що конфлікти залишаються замороженими, а території непідконтрольними та неінтегрованими. Така ситуація породжує нестабільність у регіоні. У випадку з Україною сценарій заморожування конфлікту уповільнює зусилля України щодо вступу до ЄС та НАТО. Тому питання припинення військового конфлікту на Донбасі, відновлення суверенітету та реінтеграції непідконтрольних територій є найвищим пріоритетом.

У науковій літературі вчені пропонують різні способи припинення війни та бойових дій. Наприклад, Вітман вказує, що країни припиняють війну, якщо вигоди від продовження війни для двох країн стають меншими, ніж очікувані вигоди від врегулювання конфлікту [7, р. 744]. Вигода від продовження війни залежить від вартості війни та бенефітів від перемоги чи програшу у війні. Якщо одна із сторін очікує, що вигода від продовження війни та перемога в ній є вищою, ніж всі витрати, які понесе країна в ході бойових дій, то така країна буде продовжувати вести війну [7, р. 745].

Дослідження Худі та Харцелл наводять чотири способи припинення війни. Серед них: військова перемога, переговори про врегулювання конфлікту, переговори про перемир'я, мир, який встановлюється третіми сторонами. Серед цих чотирьох способів зупинення військового конфлікту дослідники називають переговори про врегулювання конфлікту як найкращий спосіб закінчення війни. Вони наводять декілька причин. По-перше, переговори про врегулювання конфлікту коштують дешевше, ніж військова перемога

[3, р. 8]. По-друге, результат таких переговорів має більший потенціал для збереження миру [3, р. 9].

Переговори про врегулювання конфлікту завершуються підписанням мирної угоди. Від того, які положення будуть включені до цієї угоди і залежить, наскільки мир буде тривалим та сторони конфлікту захочуть дотримуватися її. Домовленості та правила гри, викладені у мирній угоді, повинні бути розроблені таким чином, щоб усі сторони були готові дотримуватися цих правил і щоб вигоди від застосування цих правил переважали повернення до бойових дій.

За період війни на Сході України було декілька спроб зупинити цей військовий конфлікт. Політики та дипломати Європейського Союзу активно пропонували свої варіанти того, що саме має включати мирна угода для регулювання конфлікту. Ми розглянемо тільки два з них, які отримали найбільший резонанс у зарубіжній пресі та Україні зокрема: так званий «план Мореля» та «формула Штанмаєра».

План Мореля, названий на честь французького дипломата П'єра Мореля, тодішнього голови Мінської робочої групи ТКГ з політичних питань, він запропонував проводити вибори на окупованому Донбасі відповідно до законодавства, погодженого владою Києва та так званих «Луганська народна республіка» та «Донецька народна республіка». Водночас Україна тимчасово прийняла б закон із особливим статусом, який набуде чинності, як тільки ОБСЄ визнає вибори вільними та чесними. Пропозиція була обговорена в 2015 році, але так і не опублікована [2].

Нормандський саміт 2016 року доручив Мінській контактній групі (Україна, Росія, Організація з безпеки та співробітництва в Європі – ОБСЄ та так звані «Луганська народна республіка» та «Донецька народна республіка») розробити дорожню карту для реалізації Мінських «домовленостей», що включали б «формулу Штайнмаєра» [6]. «Формула Штайнмаєра», створена в 2015–2016 рр. тодішнім міністром закордонних справ Німеччини Франком-Вальтером Штайнмаєром (главою держави з 2017 р.). Ця концепція призначена для реалізації політичних положень Мінського договору (2014 та 2015 рр.). передбачала наступну послідовність кроків, згідно з якою український парламент повинен прийняти: 1) конституційний закон про особливий статус непідконтрольної Донецької та Луганської території; 2) закон про амністію (таким чином, дозволяючи тим, хто

брав участь у військових діях, займати посади на цій території); 3) спеціальний закон про проведення виборів на цій території. На наступних етапах, протягом 90 днів після набрання чинності спеціального виборчого закону, повинні відбуватися вибори на цій території; український парламент введе в дію закон про особливий статус тимчасово окупованих територій ввечері того дня, коли відбудуться вибори; і парламент запровадить цей закон про особливий статус на постійній основі, як тільки Бюро з демократичних інститутів та прав людини (при ОБСЄ) після проведеного моніторингу засвідчить, що ці вибори відповідали виборчим стандартам ОБСЄ [5].

Врешті речт, український уряд не прийняв ні план Мореля, ні «формулу Штайнмаера» через те, що, фактично, Російська федерація встановила б свій контроль на цих територіях. Таким чином, франко-німецькі плани не зрушили процес врегулювання конфлікту на Донбасі далі. Потрібно шукати нові компромісні варіанти або повертатися до старих ідей. У цьому контексті стала актуальною ідея миротворчої місії ООН на Донбасі, яка була ініційована та активно просувається українською стороною [4].

Д. Аллан з Chatham House пропонує підтримувати українську версію інтерпретації Мінських домовленостей. Такий підхід використовує Мінські домовленості як інструмент деескалації та управління конфліктом. Західні уряди повинні підтримувати політичні та економічні реформи в Україні, використовуючи Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом як основу, з метою посилення стійкості України до російського тиску [1].

Підсумовуючи, існуючі ініціативи країн Європейського Союзу не запропонували альтернативних шляхів припинення збройного конфлікту на сході України. Взагалі, текст Мінської угоди «формула Штанмаера», план Мореля суперечать сучасній практиці врегулювання конфліктів, де основою є повна демілітизація регіону, а вже потім можливість проведення виборів. Доречною є ідея про введення миротворчої місії ООН та створення нового тексту мирної угоди.

Список використаних джерел:

1. Allan D. Minsk deadlock: West must reject Russian bid to limit Ukrainian sovereignty. URL:

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/minsk-deadlock-west-must-reject-russian-bid-to-limit-ukrainian-sovereignty/> (Last accessed: 31.03.2021)

2. Allan D. Minsk implementation. Western imprecision and inconsistency. URL: <https://www.chathamhouse.org/2020/05/minsk-conundrum-western-policy-and-russias-war-eastern-ukraine-0/minsk-implementation> (Last accessed: 31.03.2021)

3. Hartzell C., Hoddie M. *Crafting Peace: Power Sharing and the Negotiated Settlement of Civil Wars*. State College: Pennsylvania State University Press, 2008

4. Пашков М., Машовець К., Гончар М. та ін. Війна на Донбасі: реалії та перспективи врегулювання. *Національна безпека і оборона*. Київ, 2019. Том 1–2. С. 2–109.

5. Socor V. Steinmeier's Formula: Its Background and Development in the Normandy and Minsk Processes (Part One). URL: <https://jamestown.org/program/steinmeiers-formula-its-background-and-development-in-the-normandy-and-minsk-processes-part-one/> (Last accessed: 31.03.2021)

6. Socor V. Steinmeier's Formula: Its Background and Development in the Normandy and Minsk Processes (Part Three). URL: <https://jamestown.org/program/steinmeiers-formula-its-background-and-development-in-the-normandy-and-minsk-processes-part-three/> (Last accessed: 31.03.2021)

7. Wittman D. How a War Ends: A Rational Model Approach. *The Journal of Conflict Resolution*. 1979, 23(4), P. 743–763

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЄВРОПИ: ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА І СТРАТЕГІЇ ЕЛІМІНАЦІЇ НАСЛІДКІВ

Наумік-Гладка Катерина Георгіївна,

професор кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
науковий співробітник Інституту доктора Яна У. Сандаля, Норвегія,
доктор економічних наук, професор
naumik@ukr.net

Гаркуша Владислава Олександрівна,

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи 8.01.292.010.20.1
факультету міжнародних відносин і журналістики,
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
garkusha_vladyslava@ukr.net

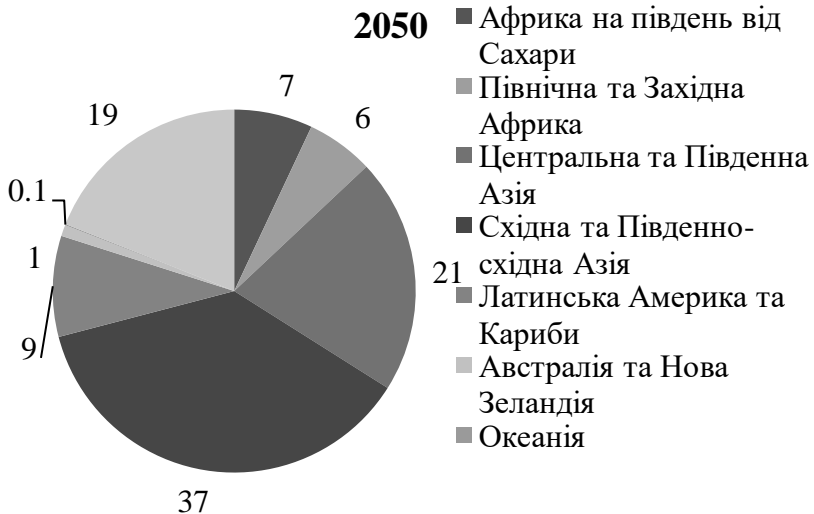
Вступ. На сучасному етапі переходу до якісно нового типу соціального устрою – інформаційного суспільства – відбувається глибока трансформація функціонування глобальної економіки. Особливо відчутно ці зміни проявляються на тлі експоненціального посилення впливу глобалізаційних тенденцій, діджиталізації, суспільних перетворень, роботизації, автоматизації та соціальних зрушень, що актуалізує вагомість проблеми старіння населення Європи та стратегій елімінації наслідків цього явища.

Мета роботи полягає у розробці теоретико-методичного обґрунтування та практичних рекомендацій щодо стану демографічної кризи старіння населення Європи і стратегій зменшення наслідків цієї проблеми для країн.

Виклад основного матеріалу. Зростання числа літніх людей в загальній чисельності населення залишається однією з найважливіших демографічних та економічних проблем сучасного суспільства. Згідно зі звітом «Світові демографічні перспективи 2019 року», до 2050 року кожна шоста людина в світі буде старше 65 років (16% населення світу), в порівнянні з кожним одинадцятим у 2019 році (9% населення) [4].

Рис. 1. Розподіл населення у віці 65 років і старше за регіоном, 2019 р., %.

Рис. 2. Розподіл населення у віці 65 років і старше за регіоном, 2050 р., %.

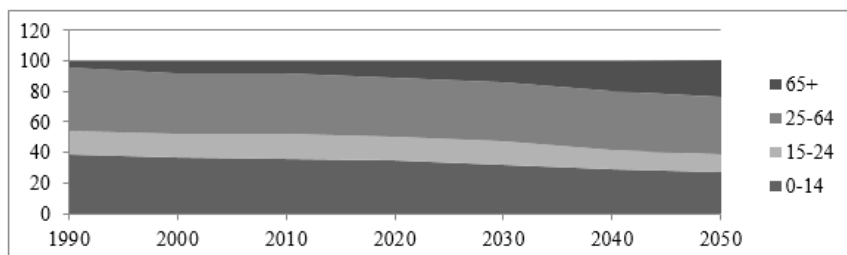
У 2018 за даними ООН, вперше в світовій історії кількість людей похилого віку на Землі перевищувала кількість дітей. Наразі у світі проживає близько 705 млн. людей у віці 65 років і тільки 680 млн. дітей до 5 років. Згідно з прогнозами, число людей у віці 80 років і старше збільшиться втричі: з 143 млн. в 2019 році до 426 млн. у 2050 [3]. Графічно вищенаведені дані представлені на рис. 1 та 2 [1].

Доцільно відмітити, що за шкалою вимірювання демографічного старіння ООН, «старими» вважаються суспільства, в яких частка осіб віком 65 років і старше більше 7%. Серед країн з найстарішою структурою населення лідирують саме європейські: Італія – 18%, Швеція – 17,3%, Німеччина і Франція – 16% [3]. В Україні цей показник дорівнює 15,3%, а кожен четвертий – пенсіонер за віком, кожен п'ятий – старше 60 років [2].

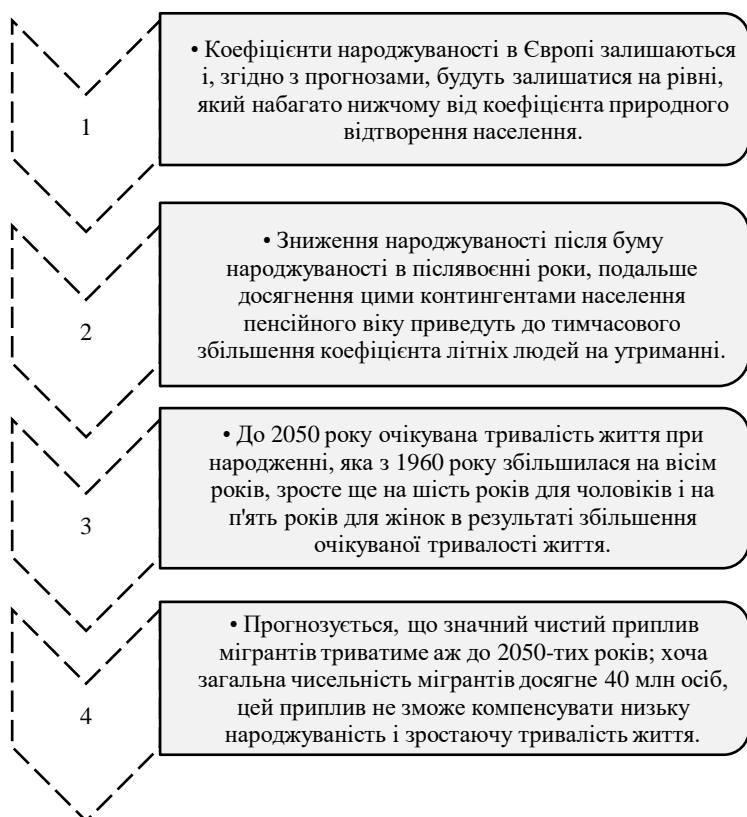
Старіння Європи – демографічне явище, що характеризується зниженням народжуваності, зниженням рівня смертності та збільшенням тривалості життя серед європейського населення. Низький рівень народжуваності та висока очікувана тривалість життя сприяють трансформації піраміди населення Європи в бік збільшення старшої вікової групи [4].

За базовим сценарієм Eurostat, процес старіння населення в країнах Європи продовжиться. Найбільша частка літніх людей може бути в Польщі – 63%, а також в Італії, на Мальті і в Фінляндії (62%), Хорватії (61%). Найменшою вона буде на Кіпрі – 52%, Швеції та Чехії – 53%, а також Німеччини, Данії та Бельгії (54%) [5].

В Європі коефіцієнт людей похилого віку, які перебувають на утриманні (відношення числа людей у віці 65 років і старше до числа людей у віці від 15 до 64 років) до 2050 року підвищиться вдвічі – до 54% [1]. Це означає, що в країнах Європи на одну літню людину припадатиме не чотири людини працездатного віку, як зараз, а всього дві. Демографічний прогноз для країн Європи до 2050 року за віковими групами представлений на рис. 3.

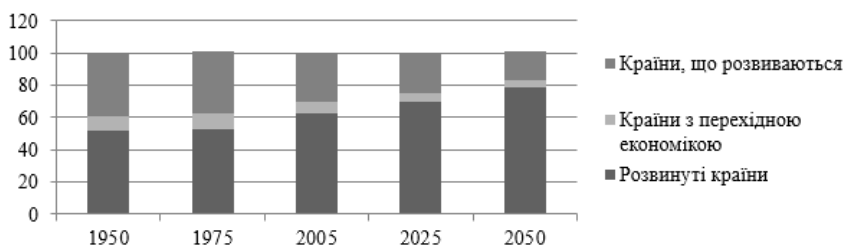
Рис. 3. Розподіл населення Європи за віковими групами 1990-2050 рр., %.

Рис. 4. Демографічні причини масової кризи старіння населення Європи.

Старіння населення в Європі відбувається в результаті взаємодії чотирьох демографічних чинників, наведених на рис. 4 [5].

Для вирішення проблеми старіння населення Європи пропонується реформування пенсійного віку через збільшення тривалості життя; стимулювання людей, в тому числі пенсіонерів, до пошуку роботи; залучення іноземних працівників. Останній захід зустрічає опір в країнах Центральної Європи через сильні антиміграційні настрої, а заходи щодо підвищення пенсійного віку також сприймаються населенням досить негативно. Для наочності визначення найоптимальніших стратегій елімінації наслідків демографічної кризи, країни Європи слід розподілити між 3-ма групами: розвинені країни (Західна та Північна Європа), країни з перехідною економікою (Східна Європа) та країни, що розвиваються (Південна Європа) [1]. Розподіл населення Європи у віці 60 років і старше у розбивці за групами країн наведений на рис. 5 [4].

Рис. 5. Чисельність і розподіл населення світу у віці 60 років і старше в розбивці за групами країн, %.

Проблема старіння населення гостріше проявляється в розвинених країнах Європи через нижчу дитячу смертність та дороговартісне виховання дітей. Жінки тут в цілому мають менше дітей та в більш пізньому віці [1].

Варто акцентувати увагу на поширених стратегіях елімінації наслідків демографічної кризи для розвинених країн Європи, країн, що розвиваються та з перехідною економікою у зв'язку зі старінням населення, які наведені у табл. 1.

Стратегії елімінації демографічної кризи

КРИТЕРІЙ	Розвинені країни	Країни з перехідною економікою	Країни, що розвиваються
	Базовий принцип		
КРИТЕРІЙ	Соціально-економічний – характерно поєднання акцентів як гідного матеріального забезпечення життя населення, так й соціально-культурний розвиток методів вирішення даної проблеми	Соціальний – в результаті досягнення відносно стабільного матеріального забезпечення актуальними визнаються інституціональні та соціальні заходи елімінації демографічної кризи	Економічний – основною проблемою залишається соціально-економічна нестабільність, тому пріоритетом є гідне матеріальне забезпечення населення
СТРАТЕГІЙ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Збільшення рівня участі на ринку праці людей старше 65 років. ▪ Підвищення пенсійного віку до 67-70 років ▪ Підвищення ролі приватного сектора в наданні пенсій і медичного обслуговування. ▪ Підвищення податку на оплату пенсійних витрат. ▪ Імміграція – заохочення молодих мігрантів працездатного віку. ▪ Забезпечення гнучкого переходу від активного життя до припинення трудової діяльності (курси підготовки до виходу на пенсію і полегшення праці в останні роки роботи). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Покращення пенсійного забезпечення громадян. ▪ Покращення умов праці. ▪ Якісне медичне обслуговування і належний догляд. ▪ Фінансове заохочення народжуваності. ▪ Державна допомога у вигляді пільг, знижених відсоткових ставок на кредити для молодих сімей для купівлі житла. ▪ Забезпечення якісного життя у спеціалізованих закладах для літніх людей. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розподіл часу і завдань між різними родами діяльності кожного індивідуума по мірі дорослішання, змін у сімейному житті, технічною та економічною еволюцією. ▪ Професійна медицина і безперервна освіта. ▪ Підтримання економічної та соціальної стабільності в країні. ▪ Поступове поліпшення пенсійного забезпечення громадян.

Джерело: сформовано авторами.

Вказані стратегії використовуються державами в комплексі, більш розвинуті країни використовують стратегії менш розвинутих

держав як фундамент, на якому добудовуються додаткові заходи, але пріоритети очевидні.

Для комплексного аналізу проблеми старіння населення і соціально-економічних наслідків, було проведено SWOT-аналіз, який дає загальну картину поточної ситуації і дозволяє виявити можливі шляхи вирішення проблеми. Результати дослідження представлені у табл. 2.

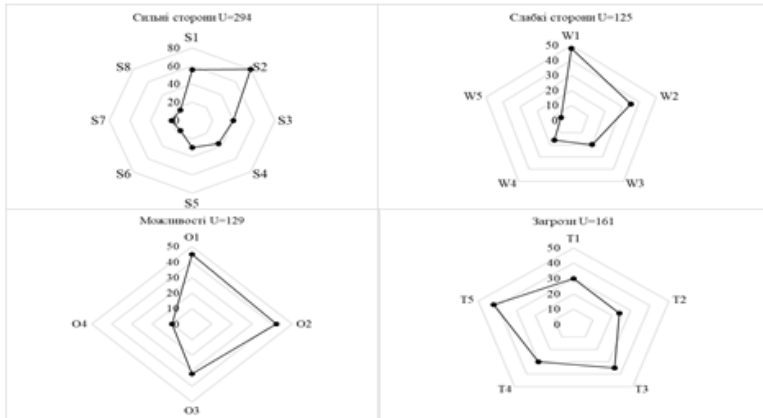
Таблиця 2

Матриця факторів SWOT-аналізу соціально-економічних аспектів старіння населення Європи

Сильні сторони U=294	Слабкі сторони U=125
<p>S1: Підвищення мобільності молодих поколінь (Z=7, P=8, V=56)</p> <p>S2: Допомога у трансформації образу сім'ї в бік збільшення числа дітей (Z=8, P=10, V=80)</p> <p>S3: Зниження навантаження на молодь щодо кар'єри, домашніх справ (Z=5, P=8, V=40)</p> <p>S4: Участь в агросекторі (Z=6, P=6, V=36)</p> <p>S5: Залучення літніх людей до активної участі в трудовому житті (Z=5, P=6, V=30)</p> <p>S6: Збільшення зайнятих людей (Z=4, P=4, V=16)</p> <p>S7: Скорочення витрат на пенсії (Z=4, P=5, V=20)</p> <p>S8: Великий досвід роботи (Z=4, P=4, V=16)</p>	<p>W1: Потреби в послугах охорони здоров'я та соціальної сфери (Z=6, P=8, V=48)</p> <p>W2: Незбалансований розподіл літніх людей у гендерному відношенні (Z=5, P=7, V=35)</p> <p>W3: Міграція молоді (Z=4, P=5, V=20)</p> <p>W4: Відсутність робочих місць для молодих у зв'язку з автоматизацією та великою кількістю економічно активних людей похилого віку (Z=4, P=4, V=16)</p> <p>W5: Зменшення розмірів сімей і бідність – негативний вплив на забезпечення догляду та доходів в літньому віці (Z=2, P=3, V=6)</p>
Можливості U=129	Загрози U=161
<p>O1: Залучення одиноких літніх людей до виховання дітей (Z=5, P=9, V=45)</p> <p>O2: Створення спеціалізованих робочих місць (Z=6, P=7, V=42)</p> <p>O3: Збільшення пенсійного віку (Z=4, P=8, V=32)</p> <p>O4: Зменшення навантаження на пенсійну систему (Z=2, P=5, V=10)</p>	<p>T1: Зниження споживчого попиту (Z=5, P=6, V=30)</p> <p>T2: Скорочення ВВП на душу населення (Z=4, P=6, V=24)</p> <p>T3: Дефіцит пенсій (Z=5, P=7, V=35)</p> <p>T4: Спад коефіцієнту співвідношення між зайнятими й непрацюючими (Z=5, P=6, V=30)</p> <p>T5: Скорочення частки молодих працівників – уповільнення прогресу в сфері науки і техніки (Z=6, P=7, V=42)</p>

Джерело: розроблено автором на основі [2].

Результати SWOT-аналізу соціально-економічних аспектів старіння населення Європи наведені на рис. 6.

Рис. 6. SWOT-аналіз аналізу соціально-економічних аспектів старіння населення Європи. Джерело: розроблено автором.

Сьогодні відсоток людей похилого віку (65 років та більше) в Європі серед загальної кількості населення в середньому складає 19,2%. Після 65 років очікується, що чоловіки в Європі ще житимуть приблизно 17,9 років, а жінки 21,2. При цьому, кількість років здорового життя після 65 серед чоловіків та жінок однаково складає 9,4 роки. Відсоток людей похилого віку в Європі у віці від 65 до 74 років, які є економічно активними, складає 9,5% [3].

Висновок. З посиленням дії принципу квазістабільності глобальної ринкової кон'юнктури за негативного сценарію, системи пенсійного забезпечення та охорони здоров'я Європи потраплять під тиск, оскільки все більше число літніх людей буде залежати від внесків меншого числа працюючих. Однак, якщо уряди дадуть людям можливість залишатися активними учасниками ринку праці протягом більшого періоду часу, коефіцієнт демографічного навантаження може залишатися досить стабільним. Старіючі суспільства Європи не обов'язково приречені на стагнацію або зниження рівня життя. З огляду на об'єктивну невизначеність майбутньої динаміки чисельності населення, наведені у статті прогнози можна

інтерпретувати «лише як один з варіантів розвитку демографічної картини» в країнах Європи.

Список використаних джерел:

1. Aging Demographic Data Sheet 2020. URL: <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16279/1/AgingDemDataSheet2020.pdf> (Last accessed: 15.03.2021).

2. Demographic trends, statistics and data on ageing. URL: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/data-and-statistics/demographic-trends,-statistics-and-data-on-ageing> (Last accessed: 11.03.2021).

3. Living arrangements of older persons (World Population Ageing 2020: Highlights). URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd-2020_world_population_ageing_highlights.pdf (Last accessed: 13.03.2021).

4. The 2021 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/2021-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en (Last accessed: 11.03.2021).

5. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. World Population Ageing 2019. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf> (Last accessed: 12.03.2021).

ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ КРАЇН ЄВРОПИ

Отенко Ірина Павлівна,

завідувачка кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
заслужений економіст України,
доктор економічних наук, професор,
hneu_audit09@ukr.net

Кущій Софія Сергіївна

здобувач другого (магістерського) рівня освіти
групи 8.01.292.010.20.1
факультету міжнародних економічних відносин та журналістики,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
sonya.kushchiy@gmail.com

Ритм і рівень життя призводять до виникнення ряду проблем екології. З кожним роком стан навколишнього середовища погіршується. Характеристика основних екологічних проблем полягає в безперервному забрудненні повітря, води і ґрунту. Забруднення повітря на тлі збільшення кількості автомобілів на дорогах проблема забруднення атмосфери в країнах Європи виходить на перший план. До складу вихлопних газів входять нітрати, важкі метали, бензоли і інші речовини. Вони насичують кисень, приводячи до погіршення стану навколишнього середовища.

Більшою мірою густонаселеними державами є маленькі по площі, розташовані в центральній частині континенту: Монако, Ватикан, Сан-Маріно (табл. 1). У країнах, що відносяться до північної території Європи, менше населення, що можна пояснити менш сприятливими кліматичними умовами.

Щільність населення західноєвропейських країн у 2019 році

Країна	Щільність населення, ос. на 1 км
Німеччина	239.6
Ватикан	1 852.3
Великобританія	279.1
Бельгія	381.1
Італія	205.9
Ліхтенштейн	237.6
Монако	26 152.3
Нідерланди	507.0
Сан-Маріно	564.4
Швейцарія	217.4

Джерело: [1].

Також не можна не відзначити проблему екологічних витрат, необхідних для життєзабезпечення людини. Це відноситься до споруд, що припиняють природне зрошення територій. В цьому випадку відбувається порушення повноцінного життєзабезпечення цілих регіонів, яке призводить до вимирання об'єктів флори і фауни. А саме зазначені фактори: будівництво додаткових водосховищ, потрібних людині для забезпечення водою; зведення ГЕС, що призводить до глобальної зміни життя на річці, від русла до витоків.

Велика проблема стоїть у великих мегаполісах, де потоки машин не зменшуються цілодобово. У ранковий час і при сильних морозах над містами утворюється зміг. Він являє собою густий дим чорного кольору, які нависає над містом. Лікарі відзначають збільшення кількості захворювань дихальної системи. Це пов'язано з погіршенням стану атмосфери. Шкідливі речовини в повітря викидають і заводи. У країнах західної Європи гостро стоїть питання про стан атмосфери.

Промислові відходи. Екологи стурбовані проблемою збільшення побутових і промислових відходів. За останні десятиліття обсяг їх зріс у кілька разів. Особливо гостро питання стоїть в північній Європі.

Половина відходів не розкладається протягом 50-100 років. Третина з них виділяє в ґрунт шкідливі речовини. У місцях звалищ не ростуть дерева, трава.

Для вирішення екологічних проблем, розробляються спеціальні проекти, спрямовані на поліпшення ситуації в регіоні:

- застосування фільтрів. Вони призначені для установки на трубах, через які відбувається викид шкідливих речовин. Фільтри дозволяють затримувати шкідливі речовини і не допустити їх потрапляння в атмосферу.

- пропаганда. Протягом останніх десятиліть в боротьбу за екологію вступили партії «зелених». Вони ведуть активну пропаганду велосипедного та електричного транспорту, який не забруднює атмосферу.

- зменшення відходів від виробництва і в процесі життєдіяльності людини. Країни північної, південної Європи і інші регіони здійснюють поступовий перехід з пластикової тари на паперову. Матеріал розкладається швидко і не завдає шкоди навколишньому середовищу.

- охорона земель, відновлення лісів. У місцях вирубки висаджують нові дерева. Проводяться заходи щодо захисту ландшафту від ерозії.

- очищення стічних вод. Людство щодня витрачає мільйони кубічних метрів води. З метою зниження рівня забруднення використовуються спеціальні фільтри і системи очищення.

- використання чистих джерел енергії. Пропонується відмовитися від двигунів, що працюють на бензині, печей на вугіллі, нафтопродуктів і атомної енергії. Збереження екології дозволить забезпечити застосування гідроелектростанцій, природний газ.

На допомогу до даних проблем виступає політика Євросоюзу. Для вирішення екологічних завдань в рамках єдиного Європейського екологічного простору діє регіональна екологічна організація - Європейське агентство з навколишнього середовища (ЕЕА), покликану здійснювати достовірну експертизу по оцінці ступеня екологічної небезпеки, сприяти розробці екологічного законодавства і створення умов для реалізації програм у сфері охорони навколишнього середовища.

Договір про функціонування Європейського Союзу встановлює цілі екологічної політики: збереження, захист та поліпшення стану навколишнього середовища; сприяння захисту здоров'я людей; обачне і раціональне використання природних ресурсів; сприяння на міжнародному рівні заходів, регіональних та загальносвітовим проблемам охорони навколишнього середовища (ст. 191). Також в Договорі закріплюються принципи екологічної політики ЄС - заходи і профілактичних дій, усунення шкоди навколишньому середовищу шляхом звернення насамперед до його джерела, «забруднювач – платить».

Рис. 1. Політика Європейського Союзу в сфері навколишнього середовища. Джерело: [1–3].

Для досягнення зазначених цілей ЄС був створений ряд механізмів охорони навколишнього середовища – організаційний механізм, фінансовий механізм і механізм захисту екологічних прав громадян Союзу, в кожен з яких входять відповідні інструменти охорони (рис. 1).

У травні 2018 року ЄС затвердив нові правила поводження з відходами та встановив юридично обов'язкові цілі по переробці. Ці цілі стосуються побутових відходів, переробки пакувальних матеріалів, а також звалищ.

Щодо викидів CO₂ від транспорту, у 2019 році було прийнято рішення про більш суворих обмеження викидів для автомобілів і фургонів, як гарантію, що з 2030 року нові автомобілі будуть викидати в середньому на 37,5% менше CO₂, а нові фурғони будуть виділяти в середньому на 31% менше CO₂ в порівнянні з рівнями 2021 року. У період з 2025 по 2029 рік, як легкові автомобілі, так і фурғони повинні будуть викидати в середньому на 15% менше CO₂. Обмеження для вантажівок та інших важких транспортних засобів були прийняті в червні 2019 року. Нові правила вимагатимуть від виробників скоротити викиди CO₂ від нових вантажівок в середньому на 15% з 2025 року та на 30% з 2030 року зі порівнянні з рівнями 2019 року.

У грудні 2019 року ЄС і Швейцарія домовилися пов'язати свої системи торгівлі викидами. Ця угода буде взаємовигідною для ЄС і Швейцарської Конфедерації, оскільки ув'язка систем обмеження викидів і торгівлі може підвищити доступність можливостей скорочення викидів і підвищити рентабельність торгівлі викидами.

Щодо землекористування та лісового господарства, у травні 2018 року було узгоджене нову постанову про поліпшення захисту земель і лісів та управління ними. Завдяки цій постанові викиди парникових газів в результаті землекористування, змін у землекористуванні та лісового господарства (ЗЗЛГ) тепер включені в рамки клімату і енергетики на період до 2030 року.

Щодо 2021 року Європу чекають екологічні проблеми, безпрецедентні за своїм масштабом і невідкладності. Хоча політика ЄС в галузі навколишнього середовища і клімату в останні десятиліття принесла помітні зміни та покращення, перед Європою як і раніше стоять невирішені питання в таких областях, як скорочення біорізноманіття, використання ресурсів, наслідки зміни клімату і вплив екологічних факторів на здоров'я і благополуччя людей. Основні тенденції світового розвитку, такі як демографічні зміни, посилюють багато проблем, пов'язаних зі станом навколишнього середовища, а швидкий розвиток техніки тягне за собою нові небезпеки і фактори невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Рейтинг стран мира по уровню плотности населения / World Population Density. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/world-population-density> (дата звернення: 12.03.2021).

2. Henrik S. EU Environmental Policy Making and Implementation: Changing Processes and Mixed Outcomes. Archive of European Integration (AEI). URL: <http://aei.pitt.edu/79664/> (Last accessed: 15/03/2021).

3. European Council. 2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/> (Last accessed: 15/03/2021).

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ДИПЛОМАТІЮ КРАЇН ЄС

Паїк Аліна Степанівна,

студентка 4-го курсу групи УМІ-42 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, alinapaik1999@gmail.com

Пандемія COVID-19 істотно вплинула на дипломатію, як і на багато інших аспектів життя. Так у середині березня 2020 року було прийнято безпрецедентне рішення припинити всі особисті зустрічі в Раді Європейського союзу. Це зажадало тимчасового відступу від правил процедури Ради, з тим щоб дозволити голосування в письмовій формі, чому передували неофіційні відеоконференції між міністрами, дипломатами і офіційними особами. Зазвичай в рік Рада ЄС проводила в середньому 143 засідання на рівні міністрів і 200 засідань на рівні послів, а також сотні засідань на рівні робочих груп [6].

Метою дослідження є аналіз дипломатії країн ЄС під час пандемії COVID –19. Серед основних завдань роботи було з'ясувати, з якими проблемами зіштовхнулися дипломати під час карантину і як це вплинуло на ведення політики та приймання рішень.

Фізичне спілкування дипломатів завжди мало вирішальне значення для цих взаємодій. Хоча дипломати і офіційні особи регулярно спілкуються в Брюсселі і національних столицях поза своїх зустрічей, можливість зустрітися зі співрозмовником особисто завжди вважалася вкрай важливим. Один високопоставлений британський чиновник, який бере участь у Спільній зовнішній політиці і політиці безпеки ЄС, навіть заявив: «Брюссель займається харчуванням, а не засіданнями Ради, тому ви бачите проблему, а потім вирішуєте, кого запросити на обід, щоб розв'язати цю проблему». Таким чином, не зважаючи на те, що обмеження, пов'язані з пандемією, різко змінили нормальний ритм і потік справ в Раді ЄС, в певних контекстах були зроблені спроби забезпечити продовження важливих справ [3]. Наприклад, зустрічі Corger II, самого високопоставленого формування послів за участю постійних представників держав-членів, продовжують проходити фізично в ці важкі часи коронавірусу, дотримуючись заходів соціального дистанціювання. Тим часом, посли з політичних питань і питань безпеки Комітету дотримувалися свого звичайного розкладу засідань два рази на тиждень до 20 березня; їх робота потім була перервана лише до 8 травня, коли засідання поновилися, але з введенням заходів по соціальному дистанціюванню, а присутність обмежувалася тільки послом плюс однією посадовою особою. Слід підкреслити, що навіть тоді, коли інші міжнародні організації застосовували більш жорсткі заходи ізоляції, Рада ЄС і держави-члени продовжували надавати велике значення підтримці певного рівня фізичної взаємодії і функціональності своїх найбільш значущих органів. Це говорить про те, що в деяких контекстах електронна дипломатія і відеоконференції не є адекватною заміною їх фізичної альтернативи [3].

Використання технологій для підтримки віртуальної або електронної дипломатії не є чимось новим. Швидше, COVID –19 сприяв їх більш стрімкому і широкомасштабному впровадженню, з тим щоб можна було і далі створювати умови, які більш-менш відповідали б сучасним реаліям щодо дипломатичної діяльності. Однак для багатьох дипломатів електронна дипломатія – особливо проведення відеоконференцій – є «поганою заміною особистих зустрічей». Як і б технологічні альтернативи не застосовувалися, ніщо не може замінити фізичні зустрічі між колегами і конкурентами,

розмови на полях, зустрічі або «дипломатію коридору». Адже як відомо, завдяки мови тіла можна читати і розуміти нюанси, що дозволяють досягати компромісів і укладати угоди. Це погляд Вільяма Бернса, колишнього заступника Державного секретаря США, який в 2019 році стверджував, що «все ще немає альтернативи старомодній людській взаємодії» [5].

Стосовно Ради ЄС, стає зрозуміло, що розвиток соціальних зв'язків між дипломатами та офіційними особами з 27 держав-членів ЄС є ключовим елементом його успішного функціонування. Робота Ради залежить від постійної і регулярної взаємодії в широкому колі політичних питань. Типове законодавче досье вимагає близько 18 місяців для того, щоб перейти від ініціювання до офіційного ухвалення у якості закону ЄС. Протягом цього часу він переміщається вгору і вниз по структурам Ради, від робочих груп, які займаються високотехнічними питаннями політики, до *Coreper*, який діє в якості важливого системного вузького місця і де-факто особи, яка приймає остаточне рішення, чи слід передавати досье міністрам або для затвердження, або, що менш ймовірно, для подальшого обговорення [2]. Таким чином, відбувається кілька зустрічей, і кожен рівень прагне до максимального схвалення. У цих умовах формується значний рівень довіри і соціалізації, причому учасники вкладають кошти в успіх своїх загальних зусиль. Отже, важливим питанням в контексті електронної дипломатії є вплив відстані і не знаходження в одному приміщенні на ці колективні зусилля. Дипломати і офіційні особи, які регулярно відвідують зустрічі, детально розуміють позиції і потреби своїх колег з того чи іншого питання; крім того, повторювані взаємодії упродовж тривалого періоду дозволяють передбачити можливі потреби і проблеми, що само по собі є основним завданням постійних представництв.

Перехід від фізичної до віртуальної взаємодії не мав би завдати шкоди переговорам по досье, яке деякий час знаходилося в системі Ради. Але якість дипломатичної взаємодії і переговорів може постраждати під час вирішення нових питань політики, особливо тих, які пов'язані з іншим набором національних експертів. В цьому випадку яскравим прикладом є переговори про майбутні відносини між Великобританією і ЄС [1]. Після всього лише одного раунду особистих зустрічей, учасникам переговорів довелося перейти у

віртуальний формат, який після чотирьох раундів дав мало відчутних результатів. Той факт, що учасники не могли фізично зустрітися і налагодити взаєморозуміння між собою, був визначений як особлива складність. Дослідження, про зміну характеру дипломатії за останні десятиліття, підкреслюють посилення ролі дипломатів як провідників кордонів і їх внесок в управління. Як зазначив 24 квітня Мішель Барньє: «Цього тижня ми провели близько 40 відеоконференцій, і я повинен об'єктивно сказати, що це не одне і те ж з точки зору якості дискусій і переговорів». Також можна стверджувати, що липневий марафон засідань Ради Європи, на яких було досягнуто згоди як по пакету заходів з порятунку від COVID на 750 мільярдів євро, так і щодо семирічного врегулювання бюджету ЄС, був успішним тільки тому, що лідери фізично перебували разом «в одній кімнаті».

Рішення держав-членів забезпечити, щоб вищі дипломатичні формування могли продовжувати свою роботу лицем до лица, і труднощі, пов'язані з початком складних переговорів у віртуальному середовищі, підкреслюють актуальність питань, що стосуються впливу електронної дипломатії на діяльність Ради ЄС. Зокрема, нам слід розглянути питання про те, наскільки добре посадові особи і дипломати можуть підготуватися до взаємодії в цьому контексті і як вони пом'якшують труднощі, створювані електронною дипломатією і відеоконференціями, – не в останню чергу, бачачи своїх співрозмовників тільки в двох вимірах, а не в трьох [6].

ЄС – відмінний приклад для спостереження за тим, як пандемія вплинула на вклад дипломатії в управління. Ми пропонуємо три динаміки, які повинні послужити основою для майбутніх досліджень про європейську дипломатичну взаємодію: баланс між ефективністю і легітимністю; зв'язок між дипломатами, які базуються в Брюсселі і їх національними урядами; і колективне закріплення політичних ідей, які зберігаються навіть в кризовому режимі або після нього.

Найважливішим аспектом, яке хвилювало дипломатів і політиків в березні і квітні 2020 року було забезпечення ефективного і дієвого функціонування національних і європейських систем управління. Крім послідовності, яку забезпечили зустрічі Coreper II для переговорів між державами-членами, перші тижні ізоляції порушили процес розробки політики ЄС, перш ніж система знайшла новий, хоча і все ще обмежений, спосіб функціонування [4]. Тому нам необхідно

оцінювати дипломатичну взаємодію на рівні ЄС не тільки з точки зору того, що вона забезпечує, а й з точки зору демократичного якості процесу. Об'єднання академічних дискусій про важливість дипломатії для громадян з літературою про легітимність і підзвітності ЄС надає відповідні можливості для дослідження того, як після перших тижнів кризи системі управління ЄС вдалося відновити рівновагу між необхідністю надання політичних рішень, забезпечуючи при цьому достатню прозорість, підзвітність і легітимність.

Також підкреслюються питання інституційного агентства і лідерства. Тут можливі суперечливі припущення про вплив кризи. Логічно припустити, що в кризовому режимі держави-члени прагнуть повернути собі контроль, тим самим обмежуючи простір для інституційного агентства ЄС і політичного керівництва. З іншого боку, також розумно припустити, що чим більше уряд перебуває в кризовому режимі, тим менше у нього можливостей для розгляду повсякденної зовнішньої політики і, отже, тим більше залишається місця для інституційної політики.

Під час пандемії актуальним стає питання про те, на якому рівні ЄС колективно формує і обмежує можливості національних урядів щодо прийняття політичних заходів. Те, як держави-члени розробляли свої методи в області політики для пом'якшення негативних економічних наслідків COVID-19, привертає увагу до того, як дипломатична взаємодія впливає на рівень, в якому уряди перебувають або відчують себе колективно зв'язаними нормативними або політичними зобов'язаннями. Особливий характер дипломатичної діяльності в рамках ЄС – вельми інтенсивна, із значним рівнем інституціоналізації, довіри і соціалізації – говорить про те, що проблеми, які виникли у зв'язку з пандемією, були особливо очевидними, але в той же час порівняно легше піддавалися вирішенню. Це особливо видно на прикладі зусиль, спрямованих на підтримку постійної фізичної дипломатичної взаємодії, не зважаючи на те, що інші міжнародні організації ввели суворіші обмеження. Ймовірно, і особливо в разі майбутніх спалахів коронавірусу, Рада ЄС може бути прикладом того, як підтримувати більш високий рівень «нормальної» функціональності під час гострої кризи.

Отже, цей безпрецедентний перехід дипломатичної діяльності з фізичної на віртуальну форму виявився доволі успішним та ефективним, оскільки ЄС в «дистанційному управлінні» продовжує здійснювати свою діяльність, хоча і не зовсім в ідеальних для цього умовах.

Висока щільність регулярних і повторюваних дипломатичних взаємодій, які відбуваються в Раді ЄС, нагадує нам про те, що переговори – одна з ключових функцій дипломатії, що грає ключову роль в роботі ЄС. Рада є основним майданчиком для взаємодії і дискусій держав-членів, а також «точкою опори» ЄС, і інституційним центром прийняття рішень, при цьому слід зазначити, що переговори ведуться безперервно на декількох рівнях.

Функціонування системи Ради ЄС під час пандемії також пропонує певну кількість інформації про дипломатичну практику і про користь технології електронної дипломатії. Те, як посадові особи і дипломати ЄС і держав-членів ЄС стикалися з проблемами дистанційної дипломатії і справлялися з ними, може багато про що розповісти щодо реального потенціалу таких технологій для заміни фізичної взаємодії і дозволити нам провести критичну оцінку того, наскільки дійсно має значення, що люди знаходяться «в одній кімнаті»

Сьогодні діяльність Ради ЄС демонструє нам високодинамічний і досить різноспрямований характер дипломатії. Цілком можливо, що ті обмеження, які пов'язані з COVID-19, у певній формі збережуться. На нашу думку, нинішня перевага електронної дипломатії в Раді ЄС – як і в інших дипломатичних умовах – може зберегтися. І незабаром ми про це дізнаємось, адже дипломатія, хоча здебільшого і зберегла свою класичну форму, проте, в умовах COVID-19 вона також набуває «інформаційного забарвлення», і стає більш динамічною та сучасною.

Список використаних джерел:

1. «Council of Ministers of the EU». *Foreign Affairs Council*, Brussels, 13 July 2020d. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/07/13/> (Last accessed: 27.03.2021).

2. Barigazzi, Jacopo, Maïa de la Baume and David H. Herszenhorn. «Coronavirus Crisis Hastens Remote-Control

Europe». *Politico*, 18 March 2020.

URL: <https://www.politico.eu/article/outbreak-forces-eu-to-innovate-on-virtual-meetings-and-decision-making/> (Last accessed: 25.03.2021).

3. Barnier, Michael. «Press Statement following the Second Round of Future Relationship Negotiations with the United Kingdom». *European Commission*, 24 April 2020.

URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_739 (Last accessed: 25.03.2021).

4. Ebner, Noam. «Videodiplomacy in the Brexit Talks and beyond». *UK in a Changing Europe*, 1 June 2020.

URL: <https://ukandeu.ac.uk/videodiplomacy-in-the-brexit-talks-and-beyond/#> (Last accessed: 25.03.2021).

5. Herszenhorn, David M. and Lili Bayer. «EU Leaders Agree on €1.82T Budget and Coronavirus Recovery Package». *Politico*, 21 July 2020. URL:

<https://www.politico.eu/article/eu-leaders-reach-deal-on-coronavirus-recovery-fund/> (Last accessed: 28.03.2021).

6. Wong, Seanon. «Mapping the Repertoire of Emotions and Their Communicative Functions in Face-to-Face Diplomacy». *International Studies Review* 22 (2020), 77-97. URL: <http://doi.org/10.1093/isr/viy079> (Last accessed: 28.03.2021).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Петрів Софія Юріївна,
студентка 3 курсу 1 групи Інституту права,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Правове регулювання починається з прийняттям норми, її механізм діє у межах системи правових відносин, а сполучною

ланкою між нормою та суспільними відносинами, яке вона покликана регулювати, виступають особливі життєві обставини, які отримали в теорії права назву юридичних фактів. Аналіз сутності та змісту таких правових категорій як «правове регулювання», «механізм правового регулювання» в їх співвідношенні з соціальною практикою показує, що норма права, будучи правилом поведінки загального характеру, втілюється в життя в системі конкретних правовідносин, виступають засобом реалізації. Для того щоб забезпечити ефективність реалізації спільних нормативних правил, в якій проявляється безпосереднє призначення норми, необхідний процес індивідуалізації, який передбачає здійснення владного розпорядження у реальні суспільні відносини.

Абстрактний нормативний припис втілюється в життя, проявляючись в юридичних правах і обов'язках учасників відносин, наповнених фактичним змістом. Встановленням правових відносин – завдання правового регулювання не вичерпуються і складаються у тому, щоб забезпечити належну динаміку за допомогою юридичного забезпечення належними засобами. Соціальний інтерес учасників окремої життєвої ситуації, що відноситься до предмету правового регулювання, досягається тільки тоді, коли цьому сприяє відповідне юридичне оформлення відносин. Встановлення правових відносин, їх динаміка обумовлена юридичними фактами, які в механізмі правового регулювання відповідають за правостворюючі, змінюючи та припиняючи право ефекти.

Інтернет надає великі можливості користувачам: спілкування, розвага, купівля-продаж, різні послуги, робота. Кожна дія передбачає можливе настання юридичного факту, що запускає роботу механізму правового регулювання.

Юридичний факт представляє конкретну життєву обставину (умову, ситуацію), з яким норма права пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин. Це конкретні життєві обставини, які є значущості для суспільства та держави, передбачені юридичними нормами як сполучна ланка між загальними засадами регулювання та конкретними відносинами. Виходячи з особливостей відносин у мережі Інтернет, юридичні факти можна поділити на два типи: що виникають у зв'язку з використанням Інтернету; що виникають безпосередньо у віртуальному просторі.

Теорія права поділяє юридичні факти на події і дії, правомірні або протиправні.

Правомірні дії відповідають вимогам законодавства. При розміщенні на сайті в Інтернеті пропозицію на надання послуг, компанія підтверджує готовність надати послугу особі, яка звернулася до компанії. Користувач при зверненні до компанії відповідає за можливість отримання послуги. Дана ситуація є прикладом активної правомірної дії компанії та користувача послуг. До протиправних дій в Інтернеті відносяться поширення інформації, розміщення якої заборонено на території держави (інформація про технологію саморобних вибухових або наркотичні речовини, тощо).

Відносна віртуальність відносин у мережі Інтернет, не впливає на настання юридичного факту веде до конкретних, реальних наслідків, передбачених чинним законодавством. Усі дії в мережі Інтернет пов'язані з цифровою технологією та мережевим простором, у зв'язку з чим, юридичний факт буде мати електронно-цифрову форму, яка буде в подальшому використовуватися наприклад, при захисті законних інтересів у суді.

Чинним законодавством встановлено допустимість електронних доказів, що передбачено Цивільним процесуальним і Господарським процесуальним кодексами України [1; 2].

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» встановлюється право громадян передавати позовні заяви, клопотання, скарги та інші документи до судів загальної юрисдикції та у господарські суди в електронній формі, які в процесі будуть розглянуті як подані в паперовому вигляді [3].

У світлі змін Кримінального кодексу України, була закріплена норма, за схилення підлітків до самогубства, збільшено покарання за цькування (булінг) неповнолітніх, що закінчилося самогубством дитини. Своєчасно встановлений факт впливу на дитину в Інтернеті, забезпечення достовірності таких відомостей і надання в якості доказів обґрунтовують пред'явлення звинувачення злочинцю.

Для настання юридичного факту необхідно ідентифікація осіб, які вчинили певну дію. Крім реєстрації на сайті з наданням необхідних

даних, у громадян при здійсненні цивільно-правових угод, наданні адміністративних послуг, виконанні державних і громадських функцій, при здійсненні інших юридично значимих дій є можливість використання електронного цифрового підпису, правила користування якої встановлено Законом України «Про електронні довічні послуги».

При отриманні електронного цифрового підпису, громадянин представляє необхідні відомості, передбачені чинним законодавством. Вся інформація про власника електронного цифрового підпису зберігається в засвідчувальному центрі, який створює сертифікати ключів перевірки електронних підписів і видає сертифікати особам, які звернулись за отриманням (заявникам), за умови встановлення особи одержувача сертифіката (заявника), встановлює терміни дії сертифікатів ключів перевірки електронних підписів; анулює видані сертифікати ключів перевірки електронних підписів і здійснює іншу пов'язану з використанням електронного підпису діяльність.

Завдяки електронному цифровому підпису забезпечується цілісна ідентифікація людини, яка підписала документ в Інтернеті, захист від підробки та запобігання спотворення підписаного документа (випадкового та навмисного), реалізація та захист прав учасників електронного документообігу.

Електронний цифровий підпис виступає програмним засобом, дія якого забезпечується техніко-правовими нормами, розробленими для спрощення здійснення певних дій громадян з метою достовірної ідентифікації у мережі Інтернет.

Електронний цифровий підпис має міжнародний характер. Електронні підписи, створені відповідно до норм права іноземної держави та міжнародних стандартів, в Україні визнаються електронними підписами того виду, ознаки якого відповідають нормам Закону України «Про електронні довічні послуги». Електронний підпис можна використовувати при укладанні міжнародних угод.

Це положення закріплене в розробленому ООН Типовому Законі ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи», згідно з яким у випадку коли законодавство вимагає наявність підпису особи, ця вимога вважається виконаною якщо використано електронний підпис, який

є настільки надійним, наскільки це відповідає меті, для якої повідомлення даних було підготовлено або передано, з урахуванням обставин, включаючи відповідні домовленості [4].

Електронний цифровий підпис спрощує процедури підписання документів між країнами та виступає гарантією надійної та достовірної інформації.

Для настання юридичного факту необхідно встановити джерело – або адресата розсилки, або оператора, відповідального за проходження по Інтернету таких даних, однак рішення подібної проблеми знайшло відображення в науковій технічній літературі, але не в юридичній літературі та ні в судовій практиці.

Специфіка юридичного факту в механізмі правового регулювання відносин у мережі Інтернет полягає в наступному: настання юридичного факту взаємопов'язано з цифровими технологіями та віртуальним простором зумовлює електронно-цифрову форму; для настання юридичного факту необхідна ідентифікація особи, яка вчиняє певні дії в Інтернеті; юридичний факт може мати екстериторіальний характер, тобто дії, що здійснюються в Інтернеті, можуть здійснюватися у різних країнах.

Механізм правового регулювання відносин у мережі Інтернет передбачає юридичний зв'язк між суб'єктами. На даній стадії на підставі норми права і юридичного факту виникають правові зв'язки. Інтернет не є суб'єктом права не створює відносин, але всередині системи Інтернет розвиваються відповідні правовідносини – Інтернет-правовідносини. Основна мета правовідносин полягає у конкретизації умов дії норм права, у визначенні суб'єктів, на яких норми поширюють дію.

Склад Інтернет-правовідносин становить велику кількість суб'єктів і об'єктів. Зміст Інтернет-правовідносин впливає з норми права, при настанні відповідних юридичних фактів, які трансформують загальну модель поведінки в реальну життєву ситуацію.

Відносини між учасниками Інтернет-правовідносин можуть виникати з різних обставин, наприклад, правовідносини, що виникає при продажу Інтернет-сайту, підлягають регулюванню нормами про купівлю-продаж, закріпленими цивільним правом.

Р. Є. Еннан зазначає, що правовідносини, що виникають з приводу функціонування мережі Інтернет, характеризуються такими ознаками: обмін інформації відбувається в електронній цифровій формі; віддаленість суб'єктів цих відносин у просторі; наявність суб'єктів, які не ініціювали ці відносини, проте мали організаційно-технічну можливість здійснити вплив на них; використання програмного забезпечення, технічних стандартів і протоколів; схильність цих відносин до саморегуляції; технологічна складність мережі Інтернет; поширені можливості порушення інформаційних прав суб'єктів цих відносин; технічний, культурний та освітній ценз суб'єктів цих відносин [5].

Правовідносини не можуть виникнути без технічного засобу з певним програмним забезпеченням і особи, яка надає доступ до Інтернету. Особами, які надають доступ до Інтернету, виступають провайдер, оператор і інші. Це посередники, які забезпечують можливість фактичного використання сайту. Діяльність цих суб'єктів у процесі поширення інформації подібна діяльності інших посередників, до них може бути застосований правовий режим, аналогічний правовому режиму суб'єктів надання послуг різного призначення.

У разі порушення авторських прав в Інтернеті, правласник направляє провайдеру заяву про порушення прав. Провайдер інформує адміністратора сайту про заяву.

Судовий розгляд відбувається, як правило, між правласником і провайдером з використанням норм Цивільного кодексу України та закону України, що регулює відповідний вид інтелектуальної власності. Відповідно до Закону України «Про телекомунікації» (частина 4 статті 40) оператори, провайдери телекомунікацій не несуть відповідальності за зміст інформації, що передається їх мережами.

Специфікою Інтернет-правовідносин виступає той факт, що вони спочатку формуються між трьома учасниками, наприклад, суб'єкт, чие право в Інтернеті порушено, провайдера і особа, яка порушила норму права, утворюючи новий вид взаємодії суб'єктів у правовідносинах.

Інтернет-правовідносини це регульовані правом суспільні відносини, що виникають на основі цифрових технологій у віртуальному просторі.

Завершує процес правового регулювання відносин у мережі Інтернет акти реалізації прав і обов'язків. Активними діями суб'єкти реалізують права і обов'язки, що надані нормою права виходячи з конкретної юридичної ситуації, досягаючи відповідні цілі.

При розповсюдженні інформації яка зачіпає честь і гідність людини в Інтернеті, особа, щодо якої така інформація з'явилася, має право звернутися до суду за захистом честі та гідності.

Перераховані елементи механізму правового регулювання Інтернет-відносин представляють єдину систему, яка відображає роль і функціональне призначення кожного юридичного інструменту в загальній схемі. Кінцеві цілі правового регулювання відносин у мережі Інтернет можуть бути досягнуті тільки за допомогою всієї сукупності юридичних засобів.

Структура механізму правового регулювання міжнародних інформаційних відносин у мережі Інтернет включає основні та додаткові елементи. До основних елементів віднесені норми міжнародного права та регульовані нормами права міжнародні інформаційні відносини. Додатковими елементами, які впливають на міжнародні інформаційні відносини, є принципи міжнародного інформаційного права і Конституція України.

Принципи міжнародного інформаційного права дозволяють конкретизувати сферу міжнародних інформаційних відносин, а Конституція України – вибрати оптимальну форму імплементації.

Без додаткових елементів механізм правового регулювання міжнародних інформаційних відносин не життєздатний. Змістовну сторону механізму правового регулювання міжнародних інформаційних відносин складають організаційно-правові засоби, що забезпечують імплементацію джерел міжнародного інформаційного права в національну правову систему.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.04.2004 р. № 1618-IV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 28.03.2021).

2. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Законодавство України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2147-19/find?text> (дата звернення: 21.03.2021).

4. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_937#Text (дата звернення: 21.03.2021).

5. Еннан Р. Є. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні* (Львів, 18 листопада 2019 р.). URL: <http://aphd.ua/publication-173/> (дата звернення: 22.03.2021).

Науковий керівник: Лепіш Наталія Ярославівна, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту Права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Петрухан Маргарита Гаріківна,
студентка 1-го курсу магістерського рівня групи 8.01.291.020.20.1
факультету міжнародних відносин і журналістики,
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
gevorkyan.rita2014@gmail.com

Метою написання тез є аналіз спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу на сучасному етапі розвитку. Предметом аналізу виступає Лісабонський договір та його вплив на формування та реалізацію спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Для Європейського союзу (ЄС) характерна поступовість інтеграційних процесів, що розвиваються послідовно шляхом реалізації конкретних починань спочатку в вузьких, потім - по все більш широкого кола питань. З появою адекватної фінансово-економічної бази країни Європи могли претендувати на появу політичної складової інтеграційного процесу. В результаті прийняття Договору про Європейський союз 1992 був зроблений перший крок у напрямку формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ), а в подальшому - і загальної політики безпеки і оборони ЄС (ЗПБО), як складової частини СЗППБ. У період з 1993 по 2003 р була створена міцна юридична основа та інституційна база для здійснення ЗПБО, в рамках якої були створені власні оборонні сили ЄС, готові до здійснення дій в межах «Петербурзьких завдань», що включають можливості ведення боротьби з проявами тероризму.

З 2003 року починається новий етап розвитку загальної політики безпеки і оборони, який характеризується практичним її втіленням, розвитком інституційної сфери ЄС та забезпеченням основи для стратегічного партнерства між НАТО і ЄС в управлінні кризами. У 2003 р була прийнята Європейська стратегія безпеки (ЕСБ). З 2003 р ЄС продемонстрував здатність проводити операції малого і середнього масштабів або діяти на початковому етапі великомасштабної операції. З вступом в 2009 р в силу Лісабонського договору була істотно консолідована правова та інституційна база ЗПБО з метою адекватного реагування на нові виклики безпеки.

Варто зазначити, що після вступу в дію Лісабонського договору СЗППБ не лише отримала підтвердження своєї важливості на політичному рівні, але й стала предметом серйозних наукових досліджень. Незважаючи на особливі правила щодо її формування та реалізації СЗППБ була все ж таки формально визнана такою, що належить до компетенції Європейського Союзу. Це призвело до того, що до цієї політики була встановлена юрисдикція Суду ЄС, хоч і в обмеженому обсязі. Іншим наслідком такого визнання став той факт, що СЗППБ повинна відповідати загальним принципам та цілям зовнішньої політики ЄС, як це визначається у статті 23 Договору про Європейський Союз. Такий стан справ указує на необхідність подальшої інтеграції СЗППБ до загальної зовнішньої політики ЄС,

попри існуючий особливий інституційний та правовий статус СЗППБ за правилами Лісабонського договору.

Варто підкреслити, що в своїх рішеннях у низці справ Суд ЄС зробив серйозні кроки щодо включання СЗППБ у конституційний устрій ЄС. Зокрема, по відношенню до СЗППБ Суд підкреслив важливість таких конституційних принципів ЄС, як захист фундаментальних прав людини, верховенство права та принцип інституційного балансу – тобто необхідність поважати юрисдикційні межі, як вони встановлені установчими договорами. У справі щодо Угоди про партнерство із Казахстаном Суд окремо вказав на зростаючий зв'язок між СЗППБ та стандартними процедурами в рамках загальних правил правової системи ЄС. У своєму рішенні Суд ЄС підкреслив той факт, що особлива природа СЗППБ не потребує від Суду будь-яких інших підходів, відмінних від тих загальних правил, якими Суд користується при розгляді будь-яких інших справ, що ґрунтуються на праві ЄС.

Що стосується відносин між ЄС і НАТО, Лісабонський договір не приніс помітних змін. В принципі, відносини регулюються тими ж правилами, раніше встановленими в Угодах або Договорах про організацію та функціонування ЄС, які передували Лісабонського договору. Крім того, положення Лісабонського договору про взаємини ЄПБО-НАТО зміцнюють ідею центральної ролі НАТО в збереженні і забезпеченні безпеки і оборони його держав-членів. Таким чином, стаття 42, пункт 7 (остання частина є новою) Лісабонського договору передбачає, що "зобов'язання і співпраця в цій галузі повинні бути сумісними із зобов'язаннями, прийнятими в рамках Організації Північноатлантичного договору, яка для держав-членів залишається основою їх колективної оборони і форумом для її реалізації" [3, с. 39]. Таким чином, підкреслюється і знову підтверджується роль і значення НАТО для своїх держав-членів, навіть якщо вони є також членами ЄС.

Переходячи до аналізу сучасних ініціатив щодо СЗППБ, насамперед зауважимо, що російська агресія проти України, війна в Сирії, низка збройних конфліктів у країнах Північної Африки прискорили розуміння зростаючої важливості безпекових аспектів для подальшого розвитку ЄС. Водночас це призвело до посилення вимог країн-членів щодо більш енергійної політики ЄС у сфері

забезпечення міжнародної безпеки. Більш того, зміцнення СЗППБ сьогодні розглядається не лише як засіб для промоції та захисту інтересів і цінностей ЄС на міжнародній арені, але й як інструмент для посилення «стратегічної автономії» ЄС на фоні зростаючої глобальної й регіональної нестабільності [1].

Доволі цікавим є і той факт, що посилення СЗППБ було підтримане і Європейською Комісією, яка, здавалося б, має інші інтереси в силу очевидних інституційних причин. Проте в опублікованому документі Комісія закликає ЄС до зміцнення своєї ролі як одного з глобальних політичних гравців шляхом посилення саме СЗППБ, що включає в себе і впровадження більш ефективного процесу прийняття рішень у рамках такої політики [2].

Серед головних ініціатив, направлених на посилення СЗППБ, слід вказати на формування «Постійного структурованого співробітництва» («Permanent Structured Cooperation» (PESCO)), започаткованого рішенням Ради ЄС від 08.12.2017 р. [4], а також на створення Європейського оборонного фонду [8]. У рамках «Постійного структурованого співробітництва» двадцять п'ять країн-членів ЄС дали згоду на посилене співробітництво в оборонній сфері. Метою такого співробітництва є розвиток дійсно спільних оборонних можливостей ЄС, інвестиції у спільні оборонні проекти та готовність надання власних збройних сил для спільних військових операцій. Керівництво роботи в рамках цієї ініціативи здійснюється Радою ЄС, Високим Представником ЄС зі СЗППБ, яким допомагає Європейська зовнішня служба (European External Action Service).

Розглядаючи постлісабонську еволюцію СЗППБ як окремої політики ЄС, треба вказати на необхідність подальшої трансформації як інституціональної структури, так і процесів щодо прийняття рішень та формування довгострокових стратегій. У рамках існуючої структури процес формування рішень у рамках СЗППБ доволі часто описується як «колективна писанина, а не процес формування стратегічних підходів» [6, с. 11]. Недавні кризи у басейні Середземного моря та в Україні лише підкреслили структурну слабкість європейської зовнішньої політики. Очевидно, що такий стан справ є викликом для ЄС і потребує змін, зокрема й змін інституційного порядку. Як показує історія ЄС, кризи завжди були сигналом для початку дій для зміцнення інституції ЄС та порядку їх взаємодії [5]. Як підкреслюють

прибічники неофункціоналізму, кризи завжди розпочинали нові раунди європейської інтеграції. Оскільки ЄС є соціальним конструктом *sui generis*, варто погодитися з прихильниками історичного інституціоналізму, які вказують, що розуміння ЄС можливе лише в процесі історичного аналізу того унікального шляху, яким ЄС іде.

Однією з найбільших проблем для ЄС в даний час є забезпечення оптимального функціонування нових інститутів, створених Лісабонським договором, які мають змішаний характер. Йдеться про Високого представника і Європейську службу зовнішніх зв'язків (ЄСЗЗ). Нездатність змусити їх працювати на забезпечення додаткової цінності, з точки зору СЗППБ / ЗПБО, тільки посилить надзвичайно складний бюрократичний характер ЄС, що призведе, в кінцевому рахунку, до відмови від договору 2009 року, від його основної мети - створення основи для ЄС. Крім того, переговори про статус великої держави ЄС на міжнародному рівні і про необхідність масштабної безпеки і оборони будуть продовжуватися і зростати, швидше за все, на шкоду престижу і авторитету ЄС як глобального гравця. Ми також повинні враховувати зміни на міжнародній арені щодо аспектів безпеки, беручи до уваги дві головні події, які відбулися після вступу в силу Лісабонського договору:

а) економічна і фінансова криза, що значно впливає на здатність і готовність держав членів інвестувати в захист;

б) події в північно-східній Африці і на Близькому Сході.

В рамках нової Глобальної стратегії ЄС, розробленої в червні 2016 року, "крихкий мир вимагає більш впевненого і відповідального Європейського Союзу, вимагає далекоглядної європейської зовнішньої політики і політики безпеки. Загальна політика безпеки і оборони повинна стати більш відкритою. Розширення співпраці між державами-членами повинне бути вивчене для реалізації в повній мірі потенціалу Лісабонського договору. Розвиток політики також має стати більш гнучким і наведеним у відповідність з європейськими стратегічними пріоритетами" [7, с.11].

Таким чином, спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського союзу активно розвивається та продовжує покращувати свої можливості. Поштовхом для такого розвитку та початку наукових досліджень у сфері оборони ЄС дав Лісабонський

договір 2009 року. Але говорити про ідеальність цього документу не варто. На стосунки ЄС та НАТО цей договір майже не вплинув, їхнє партнерство здійснюється на основі раніше прийнятих законів та угод. Щодо еволюції СЗППБ, вона потребує подальшого покращення та формування довгострокових стратегій. Важливо зазначити, що головною проблемою Лісабонського договору є створення та функціонування нових інститутів, що мають змішаний характер.

Список використаних джерел:

1. 2016 Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy. [URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf](http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf) (Last accessed: 16.03.2021).
2. Communication from the Commission to the European Council, the European Parliament and the Council, «A stronger global actor: a more efficient decision-making for EU Common Foreign and Security Policy», COM(2018)647 final.
3. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. 2010/C 83. 408 p.
4. Council Decision establishing Permanent Structured Cooperation (PESCO) and determining the list of Participating Member States, 8 Dec. 2017.
5. Falkner G. The EU's current crisis and its policy effects: research design and comparative findings. *Journal of European Integration*. 2016. №38(3). P. 219–235
6. Howorth J., Menon A. Wake up, Europe! *Global Affairs*. 2015. №1(1). P. 11–20.
7. Hyde-Price A. 'Normative' power Europe: a realist critique. *Journal of European Public Policy*. 2006. №13(2). P. 217–234.
8. Рішення Європейської Комісії від 7 червня 2017 р. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2017) 295 final.

Науковий керівник: Птащенко Олена Валеріївна, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних

відносин, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, доктор економічних наук, доцент.

МОВИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ: ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМ ВИМОГАМ

Погребняк Наталія Сергіївна,

старший науковий співробітник НДІ державного будівництва та
місцевого самоврядування,
доцент кафедри державного будівництва,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук,
natapogrebnyak@ukr.net,
n.s.pogrebnyak@nlu.edu.ua

Проблема статусу мов національних меншин в Україні, незважаючи на конституційну вимогу щодо визначення порядку застосування мов в Україні на рівні закону (ч. 5 ст. 10, п. 1 ч. 1 ст. 92), незважаючи на те, що держава має сприяти розвитку мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин в Україні (ч. 5 ст. 10, ст. 11, ч. 1 ст. 20, ч. 3 ст. 22, ч. 1, 2 ст. 24 Конституції України), – залишається поза законодавчим врегулюванням. Окремі ініціативи з винесенням даного питання на розгляд Верховної Ради України (далі – ВР України), Конституційного Суду України (далі – КСУ) – безрезультатні. Законотворчий вакуум, який виник внаслідок визнання у 2018 році неконституційним Закону України «Про засади державної мовної політики в Україні», орієнтація у розв'язанні проблеми статусу мов в Україні на посилення статусу державної мови, про що свідчить прийняття у 2017 році Закону України «Про освіту» та у 2019 році Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ще більше дискримінував національні меншини в праві на рідну мову. Зокрема, у сфері освіти – через заміну російськомовного навчання в загальноосвітніх закладах на українськомовне, гарантуючи право національним меншинам на освіту лише на рівні дошкільної та початкової освіти, а на середньому

рівні – лише представникам корінних народів і можливості вивчення рідної мови, а не навчання рідною мовою, на всіх рівнях загальної середньої освіти; шляхом закріплення привілейованого права на викладання інших предметів офіційними мовами Європейського Союзу (далі – ЄС), залишаючи поза увагою мови національних меншин, у тому числі російську мову, яка є найбільш використовуваною після української тощо.

Незважаючи на критику мовного закону в Україні Венеціанською комісією, Моніторинговою місією ООН, органами і посадовими особами Ради Європи, в Україні не вжито заходів щодо усунення виявлених порушень. Тим самим обмежено специфічні права національних меншин в доступі до рідної мови, що не сприяє їх прояву як особливих етнічних груп. Не на користь збереженню ідентичної самобутності і визнання таким, що відповідає Конституції України, Закону України «Про освіту» в частині забезпечення прав національних меншин на навчання рідною мовою [1]. Означене дає підстави спрогнозувати і негативний висновок КСУ за результатами розгляду прийнятої до провадження у червні 2019 року справи щодо відповідності Конституції України Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2]. КСУ зазначає, що державна мова є складовою конституційного ладу [1]. До елементів конституційного ладу належить і народ України. Тому мови національних меншин також слід віднести до складових конституційного ладу. Консолідації та єдності багатонаціонального українського народу сприятиме врахування зауважень щодо забезпечення історично йому притаманного принципу мовного плюралізму.

Проблемі мов національних меншин в Україні присвячено праці І. Алмаші (I. Almashi), М. Антоновича (M. Antonovych), Н. Беліцер (N. Bielitsier), В. Бородінова (V. Borodinov), В. Боурінга (V. Bourinh), М. Буроменського (M. Buromenskyi), Н. Іванюшевої (N. Ivanusheva), Т. Кузьо (T. Kuzo), С. Кульбіді (S.Kulbida), Н. Мяловицької (N. Mialovytska), Л. Рябошапки (L. Riaboshapka), Н. Погребняка (N. Pogrebniak) [3].

Право на використання рідної мови є однією з фундаментальних складових прав національних меншин колективного характеру. Серед інших фундаментальних прав захисту національних меншин:

право на існування; право на розвиток етнокультурної самобутності; право на освіту; право на свободу мирних зборів, віросповідання, виявлення поглядів, думки, совісті; право рівної участі в державотворчих процесах; право на одержання й поширення інформації та ідей своєю мовою; право на збереження середовища проживання в місцях їхнього історичного та сучасного розселення. Їх носіями є етнічні групи як організовані та легалізовані спільноти [4].

Захист прав національних меншин в європейських країнах здійснюється в основному двома шляхами: 1) держава докладно регламентує колективні права національних меншин і визначає механізм їх реалізації (Скандинавські країни, Угорська Республіка, Румунія, Бельгія, деякі інші держави Європи); 2) права національних меншин не визначаються, а забезпечуються в рамках групи особистих прав і свобод людини (більшість європейських держав, в тому числі Болгарія, Греція, Туреччина, Німеччина, Франція) [5]. Конституція України зобов'язує орієнтуватися на скандинавський шлях врегулювання прав національних меншин. Адже законодавчий порядок врегулювання статусу мов в Україні є конституційною вимогою (ч. 5 ст. 10, п. 4 ч. 1 ст. 92 Конституції України). На сьогодні відповідний спеціальний закон відсутній. Але це зовсім не означає, що профільні закони мають містити бланкетні норми з відсиланням на рамковий закон, який необхідно прийняти. Навіть за відсутності базового закону проблема може бути розв'язана шляхом внесення змін до діючих галузевих законів (в сфері освіти, культури тощо).

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» містить ряд дискримінаційних положень. Так, у порушення ст. 24 Конституції України надано привілеї кримськотатарській мові як мові корінного народу України, англійській мові, іншим офіційним мовам ЄС по відношенню до російської мови та інших мов національних меншин. Конституція України гарантує вільний розвиток, використання і захист рідної мови національних меншин (ч. 3 ст. 10). Серед дискримінаційних норм означеного закону, що містять корупціогенні фактори, можна навести наступні. По-перше, в сфері організації і функціонування органів влади – щодо можливості додаткового оприлюднення актів індивідуальної дії органів влади АРК, органів місцевого самоврядування лише кримськотатарською мовою як мовою

корінного народу в Україні, тобто, поза увагою – мови національних меншин (ч. 4 ст. 13). Крім того, закріплено можливість позначати офіційні назви органів державної влади, органів влади АРК та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної і комунальної форми власності лише англійською мовою поряд з державною (ч. 4 ст. 39). З прийняттям означеного закону умову щодо володіння державною мовою при отриманні громадянства України поширено також і на таку вразливу категорію осіб з вадами, як глухі, німі і сліпі (п.п. 13 р. п. 7 р. IX). До його прийняття відповідна умова на них не поширювалася. Подібне нормативне закріплення звузило обсяг їх існуючих прав і свобод. Тим самим порушено ст. 22 Конституції України. По-друге, в сфері освіти означеним законом звужено перелік викладання у закладах освіти дисциплін відповідними мовами. Дозволено викладати одну або декілька дисциплін лише двома або більше мовами, а саме: державною, англійською, іншими офіційними мовами ЄС (ч. 5 ст. 21). Тобто, відповідний перелік охоплює не всі мови національних меншин. В сфері засобів масової інформації, науки і освіти визначено привілеї для друкованих засобів масової інформації, що видаються винятково кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів України (слід зауважити: до корінних народів України віднесено тільки кримських татар), іншою офіційною мовою ЄС (ч. 1, 5 ст. 25). Дисертації на здобуття наукових ступенів, автореферати і відгуки опонентів можна виконувати тільки державною або англійською мовами (ч. 3 ст. 22). При цьому дискримінуються навіть громадяни, мова яких відноситься до інших офіційних мов ЄС. Наведені приклади ілюструють дискримінацію інших громадян України, які відносяться до національних меншин. В першу чергу, російськомовних громадян України (як слідує з Конституції України), оскільки ця група є найбільшою етнічною меншиною і складає 17.3 % населення України [2]. Крім того, дискримінаційні норми зачіпають також інтереси інших національних меншин в Україні. І найбільш численних з них: євреїв, білорусів, молдаван, болгар, поляків, угорців, румун, греків, вірмен, ромів. І менш чисельних: азербайджанців, грузинів, чувашів, узбеків, мордві, удмуртів, корейців, осетин, таджиків, естонців, комі, албанців, ассирійців, киргизів, карелів, чеченців, даргинців, арабів, фінів, абхазів, кабардинців та ін.

У зв'язку з цим суб'єкти конституційного подання [2] вбачають нелогічним надання преференцій офіційним мовам ЄС, додатково аргументуючи власну позицію потребою в орієнтуванні не на мови політичних об'єднань (з огляду на мало поширеність окремих мов національних меншин в самій Європі – мальтійської, ірландської, естонської, латиської – менше 1 % населення), а на мови народів (міжнародні мови).

Вільний розвиток, використання і захист усіх мов національних меншин гарантується не тільки Конституцією України, а й численними міжнародними договорами. Стандарти забезпечення прав національних меншин визначені: 1) нормативно-правовими актами національного характеру: Декларацією прав національностей України від 01.11.1991 р.; Декларацією про державний суверенітет України від 16.07.1990 р.; Конституцією України від 28.06.1996 р.; Законами України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. № 2492-XII; «Про культуру» від 14.12.2010 р. № 2778-VI; «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII; постановами Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Про функціонування української мови в Україні» від 22.05.2003 р. № 886-IV, «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Роль, значення та вплив громадянського суспільства на формування етнонаціональної політики єдності в Україні» від 25.11.2015 р. № 824-VIII; Розпорядженнями Президента України «Про заходи щодо реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, релігій і церкви» від 23.09.2005 р. № 1172/2005-рп); 2) актами політичних об'єднань регіонального, міжрегіонального, міждержавного характеру: Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950 р., протоколи № 12 та № 14 до Конвенції ратифіковані Україною у 2006 р.); Європейською соціальною хартією (переглянута) (Рада Європи, 1996 р., ратифікована у 2006 р.); Європейською хартією регіональних мов і мов меншин від 5 листопада 1992 року (Рада Європи, ратифікована Законом України від 15 травня 2003 року № 802-IV); Конвенцією про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин від 21 жовтня 1994 року (СНД, підписана Україною і набрала чинності 10 січня 1997 року); Угодою з питань, пов'язаних з поновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів від 9 жовтня 1992

року (СНД, ратифікована постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 року № 3736-XII); 3) міжнародними актами: Рамковою конвенцією про захист національних меншин (1995 р., ратифікована Україною 09.12.1997 р., не дає визначення поняття «національні меншини»); Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (ООН, 1965 р., ратифікована 21.01.1969 р.); Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948 р.); Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (ООН, 1966 р., пакти ратифіковані відповідно 12.11.1973 та 19.10.1973 р.); Віденською декларацією та Програмою дій (ООН, 1993 р.). Залишаються все ще не ратифікованими Україною: Декларація ООН про права корінних народів (2007 р.); Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії чи переконань (ООН, 1981 р.); Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (ЮНЕСКО, 1960 р.); Декларація про раси і расові забобони (Юнеско, 1970 р.); Декларація про права осіб, що належать до етнічних, релігійних та мовних меншин (ООН, 1992 р., не визначає термін «національні меншини»); Декларація принципів терпимості (ЮНЕСКО, 1995 р.); Віденська декларація і Програма дій (Всесвітня конференція з прав людини, 1993 р.). Виходячи з Декларації про державний суверенітет України, норми не ратифікованих актів мають силу і для України. Втім, в науковій літературі це питання є спірним.

Звернемося хоча б до одного з означених документів. Так, згідно Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов та мов меншин» від 15 травня 2003 року № 802-IV положення Хартії застосовуються до наступних мов національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської. Нею гарантуються і забезпечення доступу мовою національної меншини в сфері книгодрукування, науки, освіти, кінематографу (включаючи виконання, друкування, переклад, дублювання, субтитрування, озвучення). І сприяння розвитку складових сфери забезпечення самобутності національних меншин (релігії, традицій, мови, культурної спадщини). І забезпечення політичних, соціальних, економічних прав

депортованим громадянам колишнього СРСР та створення їм умов для освіти, національного, культурного і духовного відродження.

Отже, чинне законодавство України потребує внесення змін в частині забезпечення прав національних меншин в різних сферах суспільного життя (освіти, науки, культури, традицій тощо) шляхом:

1) усунення законодавчо встановлених привілеїв для кримськотатарського народу як єдиного корінного народу України, а також преференцій відносно англійської мови та інших офіційних мов ЄС;

2) законодавчого закріплення прав інших корінних народів України;

3) законодавчого закріплення прав національних меншин в Україні, в тому числі права на навчання рідною мовою в державних і комунальних закладах освіти на всіх рівнях;

4) розширення прав територіальної громади в частині можливості прийняття рішення як безпосередньо, так і опосередковано щодо визначення мови роботи, діловодства, взаємодії з юридичними і фізичними особами;

5) прийняття закону про народовладдя через місцеві референдуми.

Врахування органами влади України наданих пропозицій сприятиме забезпеченню міжнародно-правових стандартів прав людини і громадянина; виконанню вимог міжнародних і європейських органів і організацій; дотриманню конституційних принципів: рівності громадян України (ст. 24), верховенства права (ст. 8), законності (ст. 19), плюралізму (ст. 15), народовладдя (ст. 5), визнання і гарантування місцевого самоврядування (ст. 7).

Перспективними напрямками дослідження в аспекті порушеної проблеми є розкриття питання забезпечення прав національних меншин в різних сферах суспільного життя, вивчення досвіду зарубіжних країн світу.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту» від 16 лип. 2019 р. № 10-рп/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-19#Text>

(дата

звернення: 21.03.2021).

2. Конституційне подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII (Голос України від 16.05.2019 року, № 90). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/kp_51.pdf (дата звернення: 21.03.2021).

3. Більш детально див. : Погребняк Н.С. Проблема правового врегулювання мов в Україні // Проблеми законності. 2019. Вип. 147. С. 46-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_147_6 (дата звернення: 21.03.2021).

4. Бородінов В. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин // Віче. 2011. № 12. URL: <http://www.viche.info/journal/2705/> (дата звернення: 21.03.2021).

5. Мяловицька Н. Права національних меншин : європейський досвід // Віче. 2013. № 17. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/3839/> (дата звернення: 21.03.2021).

УКРАЇНА У СХІДНОМУ ПАРТНЕРСТВІ У РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Помазан Марк Євгенович,

студент -1-го курсу, магістратури групи 8.01.292.010.20.1

факультету міжнародних відносин і журналістики,

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,

marikpomazan@gmail.com

В рамках ЄПС було створено «Східне партнерство» – це спільна політична ініціатива, метою якої є поглиблення та зміцнення відносин між Європейським Союзом (ЄС), його державами-членами та шістьма східними сусідами: Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною.

Виділяють чотири основні пріоритетні сфери Східного партнерства:

- посилення економіки (економічний розвиток та ринкові можливості);
- посилене управління (зміцнення інститутів та належне управління);
- потужніші можливості зв'язку (зв'язок, енергоефективність, навколишнє середовище та кліматичні зміни);
- сильніше суспільство (мобільність та контакти між людьми).

Україна є пріоритетним партнером для ЄС. Завдяки Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, що включає глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі, підписаній у 2014 році та чинній з 2017 року після тимчасового застосування, відносини досягли безпрецедентного рівня близькості. AA/DCFTA - це план амбіційного порядку денного реформ в Україні, розпочатого Майданом 2013-2014 рр., він базується на спільних цінностях та відданості дотриманню демократичних принципів, верховенства права, належного управління, прав людини та основних свобод. Спільна мета - подальша економічна інтеграція та політична асоціація між Україною та ЄС.

За п'ять років після Революції гідності Євромайдану Україна зробила суттєві кроки у здійсненні складних реформ. Партнерство будується за принципом, що поки Україна продовжує реформувати на безпрецедентному рівні, ЄС продовжує підтримувати на безпрецедентному рівні. Починаючи з 2014 року, це означало щорічні кошти до 200 мільйонів євро, залучені з двостороннього Європейського інструменту сусідства (ENI), для посилення економіки, міцнішого управління та зміцнення суспільства в Україні.

Підтримка ЄС Україні в рамках Європейського інструменту сусідства координується Групою підтримки Європейської Комісії для України (SGUA). Спільно з представництвом ЄС в Україні розробляються програми підтримки ключових сфер реформ (наприклад, децентралізації, боротьби з корупцією або зміцнення верховенства права), які часто співфінансуються та реалізуються державами-членами ЄС. За останні роки Україна отримала доступ до різних програм Європейського Союзу, ставши, наприклад, лідером програми Еразмус+ серед країн Східного партнерства; стала повною мірою асоційованою з програмою ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020»; прийняла участь у програмі

"Творча Європа", що підтримує культурний, творчий та аудіовізуальний сектори.

Двостороннє співробітництво. ЄС підтримує Україну за допомогою різноманітних інструментів. Загалом ЄС та фінансові установи (Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку) мобілізували між 2014 та сьогодні понад 13 млрд. євро позик та 2 млрд. євро грантів, щоб допомогти Україні стабілізувати свою економіку, провести комплексні реформи та вдосконалити життя своїх громадян. Це включає значну двосторонню фінансову та технічну допомогу в рамках Європейського інструменту сусідства (понад 1,4 млрд. євро). Україна отримує вигоди від Twinning та TAIEХ, а, окрім двосторонньої підтримки, від регіональних та багатонаціональних програм дій ENI для Східного партнерства країн. Крім того, ЄС мобілізував за допомогою чотирьох програм загальну суму 4,41 млрд. євро макрофінансової допомоги для України, виплаченої на виконання умов реформ.

Інвестиції спрямовуються в Україну через план зовнішнього інвестування ЄС, зокрема NIP. З 2014 року через Neighbourhood Investment Platform (NIP) в Україну було спрямовано понад 180 млн. євро на підтримку фінансування інфраструктури у таких сферах, як транспорт, водопостачання/санітарія, енергоефективність, навколишнє середовище, а також фінансування МСП та кредитування в місцевій валюті.

З 2014 року Європейський інвестиційний банк мобілізував позики на суму 4,6 млрд. євро для підтримки розвитку інфраструктури та реформ у транспортному, енергетичному, сільському, освітньому та муніципальному секторах, а також для розвитку МСП в Україні. Інвестиції Європейського банку реконструкції та розвитку на суму 4 мільярди євро мобілізуються з 2014 року для сприяння розвитку та реформуванню, зокрема, банківського сектору, агробізнесу, транспорту та малого бізнесу.

У напрямку посилення української економіки з 2016 року було збільшено обсяги торгівлі з ЄС на 24%. Кількість компаній з країн ПВЗВТ, що експортують до ЄС, зросла з 2015 року в Україні на 4%. Обсяги торгівлі між Україною та ЄС збільшились на 50% між 2016 та 2019 рр.

У сфері управління державою було реалізовано систему декларування електронних активів. Україна прийняли стратегії та плани дій щодо кіберзлочинність. Хоча вони ще не повністю узгоджені з Будапештською конвенцією, але створено спеціалізовані підрозділи з питань кіберзлочинності, підготовлена нормативно-правова база.

Також було створено Вищий антикорупційний суд у вересні 2019 року для розгляду складних справи про корупцію на вищому рівні проти вищих чиновників та політиків. Це корупція високого рівня справи розслідує Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та переслідується спеціалізованою прокуратурою. Суд був створений за жорсткою та надзвичайно прозорою процедурою відбору. Перші 38 суддів були відібрані міжнародними незалежними експертами.

Також було посилено мобільність та контакт між людьми через інвестиції у навички молодих людей, підприємництво та працевлаштування. Програма EU4Youth включає: стипендії, 37 партнерських відносин для підприємництва та шість великих проектів вирішення проблем молодіжного підприємництва та молоді, що знаходиться в неблагополучному стані, вигода близько 23000 молодих людей. Erasmus + надає потужну підтримку мобільності та якості формальної та неформальної освіти, маючи понад 1000 двосторонніх проектів серед країн ЄС та Східного партнерства навчальних закладів, 17000 осіб, які беруть участь в академічних біржі, 30 000 молодих людей, які беруть участь у молодіжних обмінах, мобільності та волонтерство та 1200 вчителів, які беруть участь у eTwinning Plus.

Отже, підсумовуючи усі наведені дані, ми маємо констатувати активну українську інтеграцію з Європейською спільнотою, успішну реалізацію проектів не тільки з ЄС, але із країнами-партнерами ENP. Побудова партнерства складна, комплексна задача, але вже в найближчому майбутньому, Україна буде мати європейську ідентичність, яка допоможе стабілізувати ситуацію в країні та базуючись на верховенстві права, репутації та партнерству прийти до стійкого економічного та соціального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт КМУ. URL: <https://cutt.ly/mzJKZS3> (дата звернення: 11.03.2021).
2. The European Neighbourhood Policy. URL: <https://cutt.ly/rzJKCMD> (Last accessed: 11.03.2021).
3. The European Neighbourhood Policy. URL: <https://cutt.ly/azJK072> (Last accessed: 11.03.2021).
4. 20 DELIVERABLES FOR 2020 Monitoring – State of Play 2018. URL: <https://cutt.ly/szJK4q7> (Last accessed: 10.03.2021).
5. Monitoring highlights 2020. URL: <https://cutt.ly/czJLwjb> (Last accessed: 10.03.2021).
6. 20 DELIVERABLES FOR 2020 Monitoring – State of Play in February 2020 URL: <https://cutt.ly/wzJLtpm> (Last accessed: 13.03.2021).
7. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://cutt.ly/6zJLumc> (дата звернення: 13.03.2021).

Науковий керівник: **Наумік-Гладка Катерина Георгівна**, Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, доктор економічних наук, професор, науковий співробітник Інституту доктора Яна У. Сандала, Норвегія.

ON SOME INSTRUMENTS OF INTERACTION BETWEEN NGO AND EU INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF OVERCOMING ENVIRONMENTAL PROBLEMS: PROJECT FOR POLISSYA REGION IN UKRAINE

Porieva Vira,

PhD student, Junior Research Fellow at the Department of Globalization, Eurointegration of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Porvira007@gmail.com

There is a multiplicity of intergovernmental regional environmental efforts, some highly institutionalized and others not; some embedded in broader regional efforts and others specific only to environmental policy; some fragmented and some coherent.

EU member states respond very differently to the same problems, in terms of the content, structure and style of the policies they deploy. On this view, there are no common environmental problems at all: very basic and deep-rooted institutional differences between the states ensure that each perceives processes and responds to the environmental problem in a uniquely different way. Most of the reforms carried out in the environmental sphere have a clear regional component.

According to the EU Treaty (Article 249), directives set common goals, while member states are free to choose the means for attaining those goals. In practice, however, these 'goals' may be quite broadly defined and also involve the choice of policy instruments (legal obligations, financial instruments, plans and programs, etc.) or specific standards [1].

In 2001, the European Commission published a White Paper on European Governance, which launched a wide-ranging debate within the EU on good governance. This book analyzes the way in which the EU uses the powers conferred on it by its citizens and proposes to change the "method [of functioning] of the Community". These proposals have been grouped into four groups: better involvement and more openness; better policies, regulation and implementation; global governance; refocusing institutions [2].

It is widely accepted that European directives have a direct impact on the content of member state policies and often lead to the adaptation of national regulation. When a EU policy is discussed it happens on multiple levels. Both governmental and nongovernmental, and decision-makers and non-decision-makers who try to influence the decision makers. During the policy process of new legislature and regulatory decisions the Commission is helped by so called expert groups. These groups consist of so called experts believed to be a representative of a public or a private interest group [3].

Competence shared to different degrees between the EU and the member states and external agreements said to be "mixed," that is, involving the competences of both the EU and member states. Thus, there are areas, such as trade in hazardous waste, where there is a very high degree of Union competence (because both trade and waste disposal are Union competences and the areas of exclusive member state competence are relatively minor). But, there are others, notably climate change, where

the Union's competence is strictly limited and does not extend to critical policy components such as energy and taxation. In the past, there have been conflicts over competence, as member states have been wary of attempts by the Commission to extend the boundaries of its prerogatives. Those conflicts have on occasion complicated both the formulation of internal policy and its external projection. In policy areas such as climate change, competence problems do not in fact loom large and arrangements have been made to deal with the problems arising from the six-monthly rotating presidency. Those arrangements involve cooperation between presidencies and the assignment of specific responsibilities to "lead states" [4].

With use of the theoretical framework, and its defining analytical approach on EU policy processes the issues and angles of this thesis are clear, and an attempt can be made to shed light on the policy issues that come along with the participation of NGOs. In contrast, historical institutional theories would account for the many obvious differences in national environmental policy by invoking the more conservative characteristics of national institutions. Institutional theory to observe that differentiation is in fact legally embedded in the widespread use of directives, which are still the dominant instrument of EU environmental policy. Each member state has its own, relatively unique administrative structure.

Good environmental governance based on the integration of environmental policy and the implementation of environmental powers as a cross-cutting framework for decision-making in different sectors of the economy and as a whole as one of the three integrated pillars of sustainable development [5].

At the same time in Ukraine, there are challenges that hinder the effective implementation of the provisions of the Association Agreement at the regional level, the reform implementation in the environmental sphere at the local level. The Association Agreement Article 365 covers the following objectives: (a) the development of a comprehensive environmental strategy, which will include planned institutional reforms (with deadlines) to ensure the implementation and enforcement of environmental legislation; distribution of powers of environmental protection bodies at the national, regional and local levels; decision-making procedures and their implementation; procedures to promote the

integration of environmental policy into other areas of state policy; identification of the necessary human and financial resources and the mechanism for their review [6].

There are no signs of synergy in the field of environmental protection between the three crucial processes in Ukraine - the implementation of the Association Agreement, regional policy and decentralization. The non-involvement of the regions in the implementation of European integration reforms can offset all the benefits of the implementation of European legislation [7].

Interest representation can be a two-way avenue. Institutions have an incentive to keep communication flows with IGs open, as these can function as multipliers and catalysts of support for specific policy orientations. There is some evidence to the effect that selection and funding by EU institutions actually helps shaping the landscape of IG with whom the institutions interact [8]. Ukraine has a long list of environmental reform priorities. To speed up the environment related reforms we need to improve the capacity of the Parliament and enhance environmental advocacy among politicians, mass media, NGO and local communities - which mean, first of all, at last to create relevant state system of environmental monitoring.

Some reforms in Ukraine offer implementation mechanisms on the local level, and some are now purely centralized. Thus, in the areas of air quality (in part), water quality and water management, climate protection and industrial pollution, the reforms do not contain clear implementation mechanisms on the ground (in the regions). In the areas of environmental management, water supply and waste management, the proposed mechanisms provide specific mechanisms at the regional and local levels. At the same time, even offered mechanisms in some areas do not sufficiently or vaguely reflect the role of local communities (eg climate change, industrial pollution). The mechanisms for involving the regions in the implementation of the Association Agreement are imperfect, so local authorities, communities and the public are left out of the important processes in which they must be full players, not just executors, when the implementation process reaches the stage of practical implementation laws, regulations, bylaws [9]. For example, on March 24, 2021, the Government supported the draft law "On Amendments to the Law of Ukraine" On the Principles of State Regional Policy "developed by the

Ministry of Regional Development. This document will provide a common vision of the strategic development of the regions: from each community to the state as a whole [10].

In particular, the following is envisaged: introduction of a three-tier system of regional development planning: at the national, regional and local levels; communities with a population of more than 10,000 people will have their own development strategies for up to 7 years; clear recommendations have been approved for regions and communities to develop their strategies; regional strategies of communities will be coordinated with the state strategy of regional development; A unified geographic information system will be created to monitor and evaluate the development of regions and territorial communities, and it is envisaged that the Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine will coordinate terms of reference for investment programs and projects implemented by the State Fund for Regional Development.

In 2020, there were local elections in Ukraine. Which show up purely local issues, but it is through them that one can understand the seriousness of global environmental change and the need for specific tools for national environmental policy. The problem that unites the capital and the Polissya united territorial community, which consists of 30 villages, is the lack of a unified system of state environmental monitoring. A system that would include environmental information of state monitoring, public monitoring, which would be a source of verified, clear environmental information for NGOs, residents - in their effective involvement in the formation and implementation of local, national environmental policy; for civil servants - to make informed management decisions.

As part of my dissertation research, I propose the following tool to ensure access to environmental information in the field, which in turn will strengthen the capacity of NGOs in the formation and implementation of environmental policy in Ukraine, especially with cooperation with local government.

The project, which I initiate for local governments, which at the same time will unite all country and connect it with EU member-states, is to create an online system (online map) that would reflect real verified environmental data, information on the payment of environmental tax,

contributions to local budgets, areas of use of funds. In addition, to represent environmental information, the system will provide litigation, related to the protection of environmental rights of citizens (local, regional, national, European). It will also be a great educational addition to all practical tasks of all specializations. Students in any case must know the real examples of application of environmental standards implemented by European legislation in the areas of public administration, doing business. Such an online system will be the key to the successful operation of NGOs and local councils in competent cooperation in the formation and implementation of environmental policy in the local level, region, national, foreign. I am convinced that this is an effective practical communication component, which is one of the effective tools that I want to explore (offer) in my dissertation research and further work on their implementation in Ukraine.

It is important to take a consistent approach to the planning and implementation of national policies, while the lack of environmental awareness and initiative on the ground slows down or makes it impossible to implement local action plans, environmental programs. At the same time, these action plans are not only an effective tool for environmental protection, but also a factor that, under the current conditions of decentralization, contributes to the unification and strengthening of local communities, as plans must be developed and implemented with their direct participation.

I intend to continue my research, on how to set up a similar to EU environmental monitoring system in Ukraine, and raised quality of environmental information in : environmental culture, environmental activism, determining the gradation of environmental taxes and fines for violations, recreation area planning.

References:

1. EU Treaty. URL: https://europa.eu/european-union/law/treaties_en (Last accessed: 31.03.2021).
2. European Governance: A White Paper. Brussels, 25.7.2001 COM(2001) 428. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10 (Last accessed: 31.03.2021).

3. Machiavelli in Brussels: the art of EU-Lobbying. By Rinus van Schendelen. URL:

https://www.researchgate.net/publication/238277633_Machiavelli_in_Brussels_the_art_of_EULobbying_By_Rinus_van_Schendelen_Amsterdam_University_Press_2002_ISBN_90_5356_579_5573_6 (Last accessed: 31.03.2021).

4. EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges. URL:

https://www.researchgate.net/publication/233013201_EU_Leadership_in_International_Climate_Policy_Achievements_and_Challenges (Last accessed: 31.03.2021).

5. Роль врядування в інтересах поліпшення екологічних результатів. URL:

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6514-0.pdf?pid=3823> (дата звернення: 31.03.2021).

6. Association Agreement. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29> (Last accessed: 31.03.2021).

7. Належне екологічне врядування в Україні: відповідність європейським принципам. Аналітичний документ. URL:

<https://www.rac.org.ua/vydannya/analitychni-dokumenty/nalezhne-ekologichne-vryaduvannya-v-ukrayini-vidpovidnist-evropeyskym-pryntsypam-analitychnyy-dokument-2018> (дата звернення: 31.03.2021).

8. Interest groups in EU decision-making. URL:

<https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/interest-groups-in-eu-decision-making/> (Last accessed: 31.03.2021).

9. Регіональний контекст виконання екологічної складової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://cutt.ly/UcyqYSO> (дата звернення: 31.03.2021).

10. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики». URL:

<https://www.minregion.gov.ua/base-law/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskistyuu/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky/> (дата звернення: 31.03.2021).

Науковий керівник: Заворітня Галина Петрівна, доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Навчально-наукового інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Т. Шевченка, кандидат політичних наук.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄС

Псьота Тетяна Володимирівна,
студентка 1 курсу магістратури групи ЮМП-51
юридичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
psota.tetiana@gmail.com

На сучасному етапі світових глобалізаційних процесів питання економічного розвитку суб'єктів міжнародних економічних відносин тісно пов'язане із забезпеченням ними дієвих нормативно-правових механізмів створення привабливого інвестиційного клімату з одного боку, та законодавчого захисту власних інтересів у сфері інвестиційних правовідносин – з іншого. Регулювання інвестиційної діяльності Європейського Союзу становить інтерес з огляду на провідне становище даного інтеграційного утворення на міжнародній арені та обширну систему нормативно-правових джерел з питань інвестиційної діяльності.

Проводячи активну зовнішньоекономічну діяльність з метою залучення іноземних інвестицій до країн-членів, ЄС визначив фундаментальні принципи власної інвестиційної політики, серед яких визначальними є заохочення реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, прозоре регулювання інвестиційної діяльності, відкритість конкурентного ринку інвестицій, гарантування справедливих умов ведення інвестиційної діяльності та недопущення дискримінації закордонних інвесторів [6].

Вищевказані принципи інвестиційної діяльності закріплені в Лісабонській угоді про внесення змін до Угоди про Європейський Союз та Угоди про заснування Європейської Спільноти, зі вступом в

силу якої у 2009 р. повноваження із правового регулювання прямих іноземних інвестицій перейшли від держав-членів у виняткову компетенцію Європейського Союзу в рамках загальної торговельної політики [7]. Будучи первинним нормативно-правовим джерелом з питань інвестиційної діяльності ЄС, Лісабонська угода загалом містить лише загальні положення про фінансову діяльність ЄС та безпосередньо не регулює сферу інвестицій. Друга частина Лісабонської угоди – Договір про функціонування ЄС (ДФЄС) – регламентує питання економічної політики ЄС відносно третіх країн, зокрема сферу інвестиційних правовідносин. Тим не менш, ст. 208 ДФЄС містить лише положення, пов'язані з прямими іноземними інвестиціями, тим самим регулюючи лише вузьке коло інвестиційних відносин [5].

Основними джерелами інвестиційного права ЄС є регламенти, директиви та рішення, прийняті компетентними органами ЄС, а також рекомендації та висновки (не є обов'язковими до виконання); саме ці спеціалізовані акти вторинного права містять детальні механізми регулювання інвестиційних правовідносин всередині ЄС та відносин такого типу між членами ЄС та третіми країнами [1, с. 23].

Так, згідно зі ст. 288 ДФЄС, регламенти видаються головними інституціями ЄС (Радою або Комісією ЄС) та підлягають прямому застосуванню в усіх державах-членах, маючи перевагу порівняно з національним правом; вступ регламента у дію не вимагає додаткової ратифікації державами-членами [5]. Регламент підлягає обов'язковому застосуванню членами ЄС, а його завершальні положення мають загальну дію.

У свою чергу, директиви є нормативними актами, які мають обов'язкову силу для тієї країни ЄС, якій вони адресовані. Прямо не регламентуючи спосіб та інструменти досягнення вказаних вимог, директива залишає за національними органами члена право вибору способів її виконання. Відповідно до ст. 288 ДФЄС, директиви не підлягають ратифікації з боку держав-членів ЄС, які мають самостійно змінювати своє внутрішнє законодавство згідно з вказаними у директиві завданнями [5]. Серед головних директив, що регулюють інвестиційні правовідносини ЄС, слід виділити Директиву 2004/39/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів, що вносить зміни в Директиви Ради 85/611/ЄЕС і

93/6/ЄЕС та Директиву 200/12/ЄС Європейського парламенту та Ради і припиняє дію Директиви Ради 93/22/ЄЕС» (21 квітня 2004 р.) [2]; Директиву Європейської Комісії 2006/73/ЄС від 10 серпня 2006 р., що виконує Директиву 2004/39/ЄС Європейського парламенту і Ради відносно організаційних вимог і умови діяльності для інвестиційних фірм і визначення термінів для цілей Директиви 2004/39/ЄС [3] та Директиву Європейського парламенту та Ради ЄС 2009/65/ЄС про координацію законодавчих, регламентаційних і адміністративних положень, що стосуються підприємств для колективного інвестування в обігові цінні папери від 13 липня 2009 р. [4].

Що ж до рішень як інструмента регулювання інвестиційної діяльності в ЄС, ст. 288 ДФЄС закріплює їхню обов'язковість за умови прямого адресування такого рішення державі-члену [5]. Рішення інституцій ЄС є актами індивідуального характеру, і їхній зміст стосується лише країни, у справах якої прийнято таке рішення.

Більше того, судові рішення ЄС та судів загальної юрисдикції також можна вважати джерелами нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності ЄС; рішення судів ЄС є обов'язковими для національних судів усіх країн-членів, у тому числі з питань інвестиційної діяльності. Прецедентний характер права ЄС дозволяє брати до уваги попередні рішення судів ЄС при розгляді справ у сфері інвестиційних правовідносин [1, с. 26].

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно наголосити, що вторинні джерела регулювання інвестиційних відносин (регламенти, директиви та рішення) є спеціалізованими актами, які приймаються на досягнення цілей економічного розвитку, зазначених у засновницьких договорах ЄС; судові рішення є особливим джерелом регламентування інвестиційних відносин в силу прецедентної природи права ЄС.

Вищенаведені нормативно-правові джерела регулювання інвестиційної діяльності ЄС направлені на формування сприятливого інвестиційного клімату для підприємців як держав-членів ЄС, так і третіх країн за умови інвестування на території ЄС. Закріплюючи основні цілі інвестиційної політики ЄС, Лісабонська угода має на меті сприяння економічній лібералізації, забезпечення конкурентноспроможності галузевих підприємств держав-членів ЄС,

а також розвиток співпраці з третіми країнами в рамках європейської торговельної політики.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Р. П. Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. *Право та інноваційне суспільство*. Київ, 2015. № 2. С. 22-31.

2. Директива 2004/39/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів, що вносить зміни в Директиви Ради 85/611/ЄЕС і 93/6/ЄЕС та Директиву 200/12/ЄС Європейського парламенту та Ради і припиняє дію Директиви Ради 93/22/ЄЕС» від 21 квітня 2004 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_586 (дата звернення: 15.03.2021).

3. Директива Комісії 2006/73/ЄС від 10 серпня 2006 року, що виконує Директиву 2004/39/ЄС Європейського парламенту і Ради відносно організаційних вимог і умови діяльності для інвестиційних фірм і визначення термінів для цілей Директиви 2004/39/ЄС. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:241:0026:0058:EN:PDF> (дата звернення: 15.03.2021).

4. Директива Європейського парламенту та Ради ЄС 2009/65/ЄС від 13 липня 2009 р. про координацію законодавчих, регламентаційних і адміністративних положень, що стосуються підприємств для колективного інвестування в обігові цінні папери (Директива про підприємства колективного інвестування в цінні папери) (нова редакція). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/search.html?qid=1449758321285&text=investment%20law&scope=EURLEX&type=quick&lang=en> (дата звернення: 15.03.2021).

5. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> (last accessed: 20.03.2021).

6. Trade and Investment. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment/> (last accessed: 20.03.2021).

7. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. *Official Journal of the European Union*. URL: http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_19 (last accessed: 20.03.2021).

Науковий керівник: Зінченко Валентин Віталійович, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

КОНТРОТЕРОРИСТИЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Птащенко Олена Валеріївна,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
доктор економічних наук, доцент,
helenavaleriya@gmail.com

Куш Яна Миколаївна,
студентка 1 року магістратури, 8.01.292.010.20.01 групи
факультету міжнародних відносин і журналістики,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
yanakusch00@gmail.com

Новий час створює нові соціальні загрози, серед яких однією з найактуальніших є тероризм. Тероризм не є історично новим соціальним явищем, але його транснаціоналізація та модифікація є новим викликом для будь-якої держави чи союзу держав у світі. Черговим поштовхом для посилення взаємного міжнародного співробітництва послужили відомі терористичні атаки на «вежі-близнюки» і Пентагон у США 11 вересня 2001.

За думкою науковців, терористи скористалися свободами, правами та можливостями, що надаються США, і перетворили їх на критичні ризики. Ці ризики повною мірою стосуються і Європейського Союзу, при цьому мультиплікуються на всіх країн членів. Непродумана міграційна політика, соціальне розшарування, нерішучість правоохоронних органів щодо навіть відомих ісламістів, неузгодженість дій держав-членів стали живильним середовищем, та спростили процес зміцнення ісламського тероризму в Європі [1].

Після 11 вересня в ЄС був прийнятий план антитерористичних дій і було здійснено низку політико-правових та організаційних заходів щодо запобігання терористичним загрозам на території ЄС [2, с. 355-357]. 27 грудня 2001 року Рада Європейського Союзу прийняла рамковий правовий акт під назвою Спільна позиція Ради "Про боротьбу з тероризмом". На думку експертів, цей документ має на меті "встановити програму дій Європейського Союзу в галузі боротьби з терористичною діяльністю та її суб'єктами по всій Європі та на міжнародній арені в цілому". У 2002 році Радою ЄС було ухвалено Рішення «Про боротьбу з тероризмом», яке визначало основні поняття.

Регламент Ради ЄС «Про введення обмежувальних заходів щодо деяких осіб і формувань у рамках боротьби з міжнародним тероризмом» сформулював систему заходів, які спрямовані на підрив матеріальної бази тероризму шляхом позбавлення терористів джерел фінансування. Тобто передбачається «заморожування» всіх активів фізичних та юридичних осіб, щодо яких є достовірні відомості про причетність до терористичної діяльності. Згодом було прийнято рішення про створення програми для захисту інфраструктури життєзабезпечення та системи оповіщення про кризу – AGRUS.

Вибухи в Мадриді (березень 2004 року) та напади у Лондоні (липень 2005 року) прискорили процес вдосконалення контртерористичної політики Європейського Союзу. Було впроваджено європейський ордер на арешт, який замінив попередню процедуру екстрадиції, посилено візову інформаційну систему в рамках діючої Шенгенської зони, введено використання біометричних даних паспортів, посилено заходи протидії фінансуванню тероризму, тощо.

Надзвичайно важливу роль в рамках контртерористичної політики відіграють Євроюст та Європол, які займаються проблемою тероризму саме на транснаціональному рівні. Місією Євроюста є підтримка і здійснення координації між національними слідчими органами та органами прокуратури стосовно серйозного злочину, що стосується двох або більше держав-членів ЄС. [4, с. 344]

Координаційна діяльність Європейського Союзу робить головний акцент на обмін інформацією між країнами-членами. Для удосконалення цього процесу, на базі колишнього Об'єднаного ситуаційного центру ЄС, у 2012 році було створено Центр розвідувального аналізу, який забезпечував розвідувальний аналіз певних критичних ситуацій з погляду внутрішньої та зовнішньої безпеки.

Європейська Рада у грудні 2016 року, після жорстких терактів в Брюсселі та Ніцці, прийняла рішення про введення нової контртерористичної директиви, яка замінила Директиву 2002 року. Вона включила в себе елементи Резолюції №2178 Ради Безпеки ООН і перелік рекомендацій щодо попередження фінансування тероризму. Також було введено систему реєстрації прізвиськ пасажирів, та переглянуто Шенгенський кодекс про кордони. Одночасно з цим, зростає співпраця між поліцією, судовими та розвідувальними службами поза межами Європейського Союзу на двосторонній або багатосторонній рівнях. Переважна більшість країн, які стали жертвами терористичних актів, відзвітувала про покращення обміну інформацією та збільшення кількості спільних розслідувань.

Одночасно ведеться активна діяльність і поза межами ЄС, в рамках розвитку партнерства у галузі протидії тероризму з країнами Середземномор'я – Туреччиною, Марокко та Тунісом, а також на Близькому Сході. Проте значна кількість важливих рішень все ще ухвалюються суто на національному рівні та не поширюються на території всіх країн-членів Євросоюзу. У 2016 році Франція та Бельгія встановили власні плани дій по боротьбі з тероризмом і радикалізацією. А судова система Німеччини була змінена для зміцнення оперативного потенціалу служб забезпечення безпеки, шляхом використання спеціальних методів розслідування. У зв'язку з стрімким розвитком технологій було визначено ще один

пріоритетний напрямок – боротьба з фінансуванням тероризму у кіберпросторі. Франція та Німеччина ставлять у пріоритет боротьбу з використанням зашифрованих засобів комунікацій. Таким чином у Німеччині було створено Центр інформаційних технологій для органів безпеки, у якому основна увага приділяється злочинності і тероризму у мережі інтернет [1].

Однак експерти різних рівнів та різних країн мають спільну думку, що, незважаючи на отримані результати та докладені зусилля, зберігається низка проблем, які перешкоджають досягненню більшої ефективності у спільній контрольній діяльності. проти тероризму ЄС. Це головним чином відбувається через низький рівень взаємодії та прагнення до співпраці сторін, насамперед, через протиріччя власним інтересам країн-членів ЄС.

В оцінках фахівців однієї з проблем також вказується, що існує "випадковість в обміні інформацією між спецслужбами та правоохоронними органами, в координації та участі у розслідуваннях та спільних операціях". І на думку дослідників, для досягнення заявленої мети в стратегії боротьби з тероризмом ЄС, перш за все, необхідно усувати розбіжності, шукати більш скоординованих спільних дій, знаходити варіанти обміну розвідданими та координувати спільні розслідування. усіх країн.

Список використаних джерел:

1. Веселовский С. Терроризм в Европе: перемирия не будет. URL:https://islam-today.ru/islam_v_mire/terrorism-v-evrope-peremiria-ne-budet/ (Last accessed: 23.03.2021).

2. Поляков А.О. Антитерористичне законодавство Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4 С. 355–357.

3. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90). Конституція України. 2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (Last accessed: 23.03.2021).

4. Муравйов В. І., Микієвич М. М., Білас І. Г. Європейське право: право Європейського Союзу. Кн. 3: Право зовнішніх зносин Європейського Союзу : навч. посіб. Київ: Ін-Юре, 2015. 408 с.

ПОЛІТИКА ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Ращупкіна Дар'я Русланівна,
студентка 3-го курсу групи УМВ-32 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
daryarashchupkina@gmail.com

Актуальність дослідження обумовлюється зміною військово-політичної обстановки в світі, де негативні наслідки можливих загроз зводяться до нуля за умови вироблення спільної стратегії відсічі. В сучасних реаліях підвалини спільної політики безпеки об'єднаної Європи поглиблюються за ініціативами Франції та ФРН.

Таким чином, **метою** цього дослідження є аналіз політики ЄС в сфері безпеки та оборони. Для того щоб розкрити цю мету, ми виконали ряд **завдань**: розглянули історичну ретроспективу становлення спільної політики безпеки та оборони ЄС; надали інформацію про сучасний стан спільних ініціатив в рамках ЄС; та проаналізували можливий розвиток такої співпраці.

До підписання Договору про Європейський Союз 1992 року координація дій держав у сфері зовнішньої політики здійснювалася в рамках створеної в 1970 році Програми Європейського політичного співробітництва (далі по тексту – ЄПС) [0]. Мета ЄПС полягала в виробленні загального підходу з усіх найважливіших питань зовнішньої політики, відповідно до національного інтересу країн-членів. Однак, оскільки всі рішення повинні були прийматися одноголосно, діяльність ЄПС була малоефективною. Зовнішня політика та політика безпеки завжди були тими областями, де держави-члени ревно охороняли свій суверенітет.

Підписавши Маастрихтський договір про створення Європейського союзу в грудні 1992 року, держави-члени погодилися розвивати загальну зовнішню політику і політику безпеки (далі по тексту – ЗЗПБ) [5]. Це передбачало здійснення зовнішньополітичної інтеграції та спільне вирішення питань, що відносяться до безпеки Союзу, в тому числі і формування єдиної політики безпеки. В якості перспективних напрямків спільних дій були названі процес ОБСЄ, роззброєння та контроль над озброєннями в Європі,

нерозповсюдження ядерної зброї, контроль над передачею технологій озброєнь до третіх країн і контроль над експортом зброї [4].

Загальна політика безпеки була покладена на структури Західноєвропейського союзу (далі по тексту – ЗЄС) [5]. Надалі повноваження ЗЄС поступово передавались інституціям Союзу. Так, були значно розширені керівні повноваження Європейської ради. Так звані Петерсберзькі завдання ЗЄС були включені до Договору про Європейський Союз. ЗЄС припинив своє існування в червні 2011 року.

Лісабонський договір 2007 року заснував Загальну політику безпеки і оборони (далі по тексту - ЗПБО) [5]. Відповідно до ЗПБО передбачається поглиблення співпраці і засновується посада Верховного представника Союзу у закордонних справах і політиці безпеки, який стає віце-головою Європейської Комісії. Договір вводить Європейське оборонне агентство в юридичні рамки ЗПБО.

У Договорі закладено також положення про взаємодопомогу в разі військової агресії проти будь-якого з членів ЄС. Дане положення вперше вступило в силу після терактів, скоєних 13 листопада 2015 р. в Парижі. На підставі цього положення всі держави-члени ЄС продемонстрували свою солідарність з Францією, частково замінивши французьких військовослужбовців, задіяних на зовнішніх театрах [1].

Лісабонський договір передбачає можливість створення в рамках ЗПБО груп зацікавлених, найбільш сильних у військовому плані країн, які можуть залучати до процесу реалізації спільних ініціатив інших країн-учасниць. Окремі держави-учасники можуть: взяти на себе виконання певного завдання від імені всього ЄС, або співпрацювати в плані розвитку військових здібностей (створення постійної структурованої співпраці в галузі оборони). Наприклад, взаємне співробітництво з питань закупівель зброї, участь в проєктах Європейського оборонного агентства тощо [4].

Основи безпекової співпраці були закладені в грудні 2017 року 25 державами-членами ЄС, які взяли на себе 20 зобов'язань, таких, наприклад, як нарощування інвестицій в сфері оборони; посилення оперативної сумісності між збройними силами країн-членів; розміщення оборонних замовлень переважно на промислових підприємствах держав-членів Євросоюзу [1].

На сьогоднішній день, постійне співробітництво дозволило розробити 34 конкретних проєктів в таких областях, як: оперативна, промислова діяльність та нарощування оборонного потенціалу [1]. Для забезпечення ефективності політики передбачено фінансове сприяння з коштів Європейського оборонного фонду.

Інші ініціативи включають щорічний координований огляд в сфері оборони; розвиток потенціалу для планування і здійснення військових завдань і операцій ЄС. Такий напрям загальної політики безпеки і оборони, як цивільні аспекти врегулювання криз також отримав істотний імпульс завдяки прийняттю в 2018 році Пакту з цивільних аспектів загальної політики безпеки і оборони та Плану по зміцненню громадянського потенціалу [1].

Крім того, ЄС виконує численні військові завдання і бере участь у багатьох операціях, підтверджуючи тим самим прагнення його країн-членів вирішувати міжнародні кризи, підтримувати своїх партнерів і захищати їх інтереси в сфері безпеки. На сьогоднішній день військові з різних країн Євросоюзу беруть участь в 6 різних операціях і місіях [1]. На додаток до цього, ЄС розгорнув 10 місій у цивільних аспектів врегулювання криз, зокрема, в таких регіонах і країнах як Сахель, Північна Африка і Близький Схід, Балканський півострів, Україна, Грузія і Сомалі [1].

27 серпня 2018 року президент Франції Емманюель Макрон виступив з промовою перед послами республіки в інших країнах. У ній він загострив увагу на необхідності ЄС вжити заходів, що сприяють зміцненню його потенціалу в якості незалежного гравця на міжнародній арені [2].

З урахуванням цього в майбутньому безпекове співробітництво буде поглиблюватись. Актуальними є напрямки: підвищення можливостей Євросоюзу самостійно вирішувати військові завдання без опори на ресурси НАТО; вироблення нових принципів взаємодії між ЄС і НАТО; розширення ролі «об'єднаної Європи» у врегулюванні криз та боротьби з міжнародним тероризмом [3]. Першочергові зусилля також пропонується направити на створення військово-промислового комплексу [3]. Акцент робиться на розширення співпраці між країнами - учасниками Союзу в інтересах розробки перспективних видів озброєнь, нарощування інвестицій в засоби боротьби в космічному і кіберпросторі, а також в інноваційні

технології (штучний інтелект, робототехніка, обробка великих масивів даних).

Виходячи з наведених оцінок, з ініціативи Франції та ФРН у Європейському союзі розпочато розробку нового основоположного документа ЄС в галузі оборони, який отримав назву «Стратегічний компас» [3]. Мета - доктринально закріпити єдиний перелік загроз, уточнити перспективи і деталізувати діяльність по досягненню амбіцій Євросоюзу в частині СПБО.

Особливу увагу в документі, прийняття якого заплановано на середину 2022 року, передбачається приділити наступним питанням: кризовим врегулюванням (ефективність операцій і місій ЄС); підвищення стійкості держав-членів до зовнішнього впливу (проблема «гібридних війн», COVID-2019); розвиток військових спроможностей (нові ініціативи в сфері оборонної інтеграції); співпраця та підтримка «третіх країн» (зміцнення потенціалу силових структур третіх країн, розвиток відносин з НАТО і ООН) [3].

Висновки. ЄС пройшов довгий шлях формування юридичної бази, яка б закріпила легітимність здійснення спільної політики безпеки та оборони, починаючи з Програми ЄПС і закінчуючи Лісабонською угодою 2007 р. Незважаючи на слабку політичну волю до передачі частини суверенітету в рамках здійснення спільної оборони, ЄС, наразі, здійснює ряд ініціатив та проєктів, які стосуються оперативної, промислової діяльності та нарощування оборонного потенціалу. Мотивуючись бажанням ослабити залежність безпекової структури ЄС від НАТО та запровадженням стратегії відсічі новітнім загрозам, країни-члени ЄС запланували прийняття нового документа в галузі оборони, який отримав назву «Стратегічний компас», особливу увагу в якому буде приділено розвитку військових спроможностей Союзу.

Список використаних джерел:

1. Европейское сотрудничество в сфере обороны. *Министерство внешних сношений Франции*: веб-сайт. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/bezopasnost-razoruzhenie-i-neraspostranenie/l-europe-de-la-defense/> (дата звернення: 02.03.2020).

2. Евросоюз по Макрону: сможет ли Брюссель добиться автономии от Вашингтона. *РБК*: веб-сайт. URL: <https://www.rbc.ru/politics27/08/2018/5b83e8099a7947686d941dbd> (дата звернення: 04.04.2020).

3. Лаврентьев А. Перспективы развития общей политики ЕС в области безопасности и обороны. *Зарубежное военное обозрение*. №11. 2020. URL: http://factmil.com/load/zhurnaly/zarubezhnoe_voennoe_ozobrenie/zarubezhnoe_voennoe_ozobrenie_11_2020/14-1-0-6816 (дата звернення: 04.04.2021).

4. Общая политика безопасности и обороны ЕС (ОПБО). *Министерство иностранных дел Латвийской республики* : веб-сайт. URL: <https://www.mfa.gov.lv/ru/vneshnyaya-politika/politika-bezopasnosti/obshaya-politika-bezopasnosti-i-oborony-es> (дата звернення: 04.04.2021).

5. Хухлындина Л. В. Политика Европейского Союза в области безопасности и обороны. *Белорусский журнал международного права и международных отношений*. 1998. № 4. URL: <http://evolutio.info/ru/journal-menu/1998-4/1998-4-huhlindina> (дата звернення: 04.04.2021).

Науковий керівник: Новікова Людмила Вікторівна,
завідувачка кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, кандидат юридичних наук, доцент.

ПОЛІТИКА ЄС В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Репіхов Ігор Вадимович,
студент 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
dragonrigor@gmail.com

Однією з головних рис міжнародних відносин сучасності є швидкий темп розвитку інформаційного суспільства. Характерними для нього є повсюдна модернізація інформаційних технологій та

активне впровадження їх у всі сфери нашого життя, що, у свою чергу, викликає зміни у глобальному балансі сил. Вищезазначені тенденції зумовлюють те, що питання забезпечення інформаційної безпеки визнаються одним з пріоритетів сучасності. Зважаючи на те, що ЄС як потужне наднаціональне об'єднання є провідним актором сучасних міжнародних відносин, то його досвід у сфері забезпечення інформаційної безпеки є важливим в аспекті його імплементації в Україні.

Враховуючи вищевказане, метою дослідження є характеристика напрямів та пріоритетів ведення політики ЄС в сфері інформаційної безпеки.

Слід зауважити, що інформаційну безпеку ЄС, насамперед, розглядають як певний стан систем і мереж, який може забезпечити належний рівень захисту, доступності, цілісності та конфіденційності інформації [4].

Також термін «інформаційна безпека» трактується як здатність інформаційної системи чинити опір випадковим або зловмисним діям, які становлять загрозу доступності, автентичності, цілісності та конфіденційності даних, що зберігаються або передаються [3, с. 145].

До дій, що загрожують безпеці інформаційних систем та мереж, слід віднести: перехоплення та втручання до електронних комунікацій; атаки на комп'ютерні мережі; спам, та інше спеціальне перенавантаження мереж; копіювання чи крадіжка чужих даних; неавторизований онлайн-доступ до чужого комп'ютера/комп'ютерної мережі; розповсюдження шкідливого програмного забезпечення та ін. [1, с. 37]. Особливе місце посідає кіберзлочинність, що нині є одним з головних викликів цифрової епохи.

ЄС реалізує політику в сфері інформаційної безпеки через наступні органи та спеціалізовані структури: Європейська Комісія, Європейська Рада, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства та ін. [4]. Кожен з них вносить свій вклад у забезпечення інформаційної безпеки в межах компетенції.

Серед пріоритетів політики країн ЄС у сфері інформаційної безпеки варто виділити впровадження і розробку програм та інших технічних засобів, що дозволяють підтримувати належний рівень

захисту інформаційно-комунікаційних технологій. Другим пріоритетом слід назвати безпеку громадян в інформаційному полі, що включає в себе і протидію кібератакам, і захист персональних даних, і виявлення шкідливого контенту в мережі Інтернет тощо. Однією з головних задач у цьому аспекті є підвищення рівня загальної обізнаності громадян щодо можливих загроз, а також донесення способів уникнення небажаного втручання у своє інформаційне середовище. Поряд з цим, не можна залишити поза увагою й розробку нормативно-правових актів, що встановлюють перелік злочинів, пов'язаних з інформаційними технологіями, й визначають кримінальну відповідальність за них [4].

Так, у 1991 році було розроблено «Європейські критерії безпеки інформаційних технологій» (що є частиною стандарту інформаційної безпеки ITSEC), які визначили завдання щодо досягнення інформаційної безпеки: захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу; забезпечення працездатності систем за допомогою протидії загрозам відмови в обслуговуванні; забезпечення цілісності інформаційних ресурсів [3, с. 145; 6].

Основні постулати інформаційної безпеки (доступність, конфіденційність та цілісність) було виражено в нових стандартах 1996 року (модель CIA), а в 2001 році Європейська комісія представила документ «Мережева та інформаційна безпека: європейський політичний підхід», що визначав термінологію «мережі», «інформаційної безпеки» та визначав основні напрями інформаційної політики початку 21 ст. [3, с. 145; 5].

Слід також зазначити, що у наведеному вище документі 2001 року визначено й основні напрями європейської політики у сфері інформаційної безпеки:

- підвищення рівня обізнаності користувачів комунікаційних мереж відносно можливих загроз;
- створення системи попередження й інформування щодо нових загроз;
- забезпечення технічної підтримки;
- підтримка стандартизації (ринково-орієнтованої) і сертифікації;

- правове регулювання сфери кіберзлочинності (тобто впровадження покарань та засобів протидії) та захисту персональних даних;

- зміцнення національних безпек держав;

- розвиток міжнародного співробітництва з питань інформаційної безпеки (зміцнення діалогу Європейської Комісії з міжнародними організаціями та партнерами щодо проблеми мережевої безпеки та зростаючої залежності від електронних мереж) [1, с. 37–38; 5].

Найактуальнішим з напрямків політики у сфері інформаційної безпеки є боротьба з кіберзлочинністю. Фактично, під терміном «кіберзлочинність» ми можемо мати на увазі будь-які цілеспрямовані дії користувача (чи групи користувачів), що загрожують безпеці інформаційних систем та мереж. Ця проблема є особливо актуальною для країн Європи, зважаючи на високий рівень комп'ютерної оснащеності різних сфер життєдіяльності суспільства [2, с. 40]. Протидія кіберзлочинності реалізується шляхом впровадження законотворчого процесу; заохочення до співробітництва правоохоронних органів країн-членів ЄС, розвитку співробітництва між державним і приватним секторами у відповідних галузях [1, с. 39]. Крім того, з метою підвищення ефективності цифрового захисту населення було створене окреме агентство з питань мережевої та інформаційної безпеки (ще відоме як ENISA). Протидія кіберзлочинам також стала важливим аспектом політики «Східного партнерства» ЄС [4].

Що стосується забезпечення інформаційної безпеки в мережі Інтернет, то політика ЄС спрямована на впровадження вільної комунікації; гарантування безпеку персональних даних та масивів інтелектуальної власності користувачів; надання доступу до масового користування масивами даних. [2, с. 38–39]

Крім того, країни ЄС активно провадять політику інформаційної відкритості. Європейські стандарти інформаційної діяльності органів державної влади передбачають їх максимальну відкритість за винятком ситуацій, пов'язаних з дотриманням конфіденційності конкретної інформації [3, с. 146]. Гадаємо, що все це спирається на ідею максимально ефективного функціонування системи влади шляхом повноцінного інформування громадськості.

Важливо відзначити, що країни ЄС також роблять особливий наголос на визначенні методів інформаційної протидії каналам впливу на формування суспільної думки та ЗМІ [4].

Характеризуючи напрями та пріоритети ведення політики ЄС у сфері інформаційної безпеки, втіленням в життя яких займаються відповідні органи, варто відзначити досить високу ефективність застосовуваних в ЄС методів боротьби із загрозами інформаційному середовищу. Так, кіберзлочинність була та залишається основною загрозою інформаційній безпеці ЄС, саме тому на боротьбу із нею докладається велика кількість інтелектуальних ресурсів провідних спеціалістів. Проте, об'єднуючись, країни ЄС мають можливість вирішувати проблеми комплексно та впроваджувати превентивні заходи протидії. Досвід ведення політики ЄС у сфері інформаційної безпеки може бути використаний в Україні.

Список використаних джерел:

1. Запорожець О. Ю. Політика європейського союзу в сфері інформаційної безпеки. *Політичні проблеми міжнародних відносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Випуск 87. (Частина II). С. 36–45. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1195/1139> (дата звернення: 16.03.2021)
2. Куренда Л. Д. Окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки європейського союзу. *Інформатизація та інформаційна безпека*. «Правова інформатика». 2011. № 3–4 (31). С. 36–42. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/11kldbес.pdf> (дата звернення: 16.03.2021)
3. Ткачук Т. Інформаційна безпека держави в національному законодавстві європейських країн. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. Volume 2. С. 145–150. URL: http://vjhr.sk/archive/2018_1/part_2/24.pdf (дата звернення: 16.03.2021)
4. Троян С. С. Інформаційно-безпекова політика європейського союзу. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/43324/3/7_I%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86i%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%

[D0%B0 %D0%BF%D0%BE%D0%BBi%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0 E%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81 %D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE %D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D1%83.pdf](#) (дата звернення: 16.03.2021)

5. Communication from the European Commission: Network and Information Security: Proposal for a European Policy Approach. 2001. URL: http://ec.europa.eu/information_society/europe/2002/news_library/pdf_files/netsec_en.pdf (дата звернення: 28.03.2021)

6. Information Technology Security Evaluation Criteria (ITSEC). *Provisional Harmonised Criteria*. 1991. URL: <https://www.ssi.gouv.fr/uploads/2015/01/ITSEC-uk.pdf> (дата звернення: 28.03.2021)

Науковий керівник: **Доценко Олена Михайлівна**, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

РОЛЬ ЄВРОСОЮЗУ У ВИРІШЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Сачко Ангеліна Миколаївна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
ang2003elina@gmail.com

Початок ХХІ століття можна охарактеризувати загостренням низки глобальних проблем, де проблема охорони навколишнього середовища займає досить важливе місце. Значну роль в останні роки відіграє Європейський Союз, цілі екологічної політики якого спрямовані на захист і збереження довкілля із проведенням заходів на міжнародному рівні. Реально оцінюючи становище екологічної ситуації у світі, слід зауважити, що на сьогодні ми можемо спостерігати погіршення темпів щодо її зростання, і екологічна криза

стає характерною для кожного континенту, тому дане питання наразі є дійсно актуальним.

Метою роботи є визначення особливостей формування та реалізації екологічної політики Європейського Союзу на сучасному етапі, а також розробка пропозицій щодо екологічної політики в Україні щодо врахування європейського досвіду.

Минулі та сучасні шляхи використання ресурсів призвели до високого рівня забруднення, погіршення стану навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів. Згідно з Європейським Зеленим курсом, новий План дій щодо кругової економіки передбачає програму, спрямовану на майбутнє, для досягнення чистого та конкурентоспроможного ЄС та повного сприяння кліматичній нейтральності [3].

У сфері глобальних інтеграційних процесів, а також, відповідно кордонів Європейського Союзу, можна виділити аспект, пов'язаний із охороною навколишнього середовища. Необхідно зазначити, що ЄС належить основна роль у контролюванні політики стосовно розв'язання світових екологічних проблем. Проаналізувавши це, становище екології та довкілля у країнах – членах ЄС не треба прирівнювати до єдиного знаменника, так як домінує транскордонний характер екологічного питання, отже значно впливають на швидкість прогресу сучасних міжнародних відносин. Тобто, довкілля не має кордонів, а отже екології держав є дійсно взаємозалежними. Наразі майже неможливим є вирішення комплексу значущих екологічних проблем глобального характеру на рівні окремих держав. Це викликає необхідність створення єдиної екологічної політики багатьох держав. Однією із головних передумов формування і оновлення міжнародної екологічної співпраці, а також потреби у регулюванні охорони навколишнього середовища на міжнародно-правовому рівні, є недостатність ресурсів і збільшення зацікавленості у них. Приклад екологічної політики ЄС є зразком наочності для інших країн, що наразі мають значно менші успіхи, зокрема й Україна, який за достатньо невеликий період здобув великих успіхів у регулюванні та контролюванні діяльності держав-членів, модернізації нормативно-правової бази екополітики та започаткування нових методів до захисту навколишнього середовища [2].

Правовою основою є статті 11 та 191 - 193 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС). Євросоюз здатний впливати на всі сфери екологічної політики, таких як забруднення повітря та води, поводження з відходами та зміна клімату. Сфера її дії контролюється принципом субсидіарності та проханням до однастайності в Раді у галузі фіскальних питань, містобудування та формування земель, землекористування, управління водними ресурсами, вибору джерел енергії [5].

В цілому, екологічна політика ЄС спирається на принципи обережності, запобігання та усунення забруднення у джерелі та на основі «забруднювач платить». До принципу обережності варто звертатися у разі наявності наукової невизначеності щодо підозр на ризик для здоров'я людей або навколишнього середовища, котрий походить від певної дії чи політики. До речі, коли з'являються вагання стосовно шкідливих наслідків продукту, і якщо після об'єктивного оцінювання – двозначність зберігається, то надаються вказівки зупинити розповсюдження товару. Такі події мають бути недискримінаційними та пропорційними, і їх слід аналізувати, коли з'явиться більше підтвердженої інформації [3].

Положення «забруднювач платить» реалізований Директивою про екологічну відповідальність, яка спрямована на запобігання екологічній шкоді захищеним видам або природним середовищам існування, воді та ґрунту. Оператори певної професійної діяльності, наприклад, перевезення небезпечних речовин, або діяльності, що передбачає скидання у води, повинні вживати заходи для запобігання безпосередньої загрози навколишньому середовищу. Якщо шкода сталася, слід зробити усе можливе для її ліквідації та закрити фінансові витрати. Область діяльності директиви тричі розширювалася, включаючи управління видобувними відходами, функціонування геологічних сховищ та безпеку морських нафтових та газових операцій відповідно [5].

Програми дій щодо навколишнього середовища. Основними адміністративними інструментами європейської екологічної політики є такі нормативні акти та документи, як конвенції та директиви, а також регламенти. Конвенції, особливо прийняті під егідою ООН. Під дію конвенцій потрапляє величезна кількість областей, в тому числі природні ресурси та небезпечні для навколишнього середовища

види людської діяльності. Крім того, у сферу, регульовану цими документами, входять клімат і атмосфера, моря й океани, ліси й пустелі, біологічне різноманіття в цілому і зникаючі види зокрема. Починаючи з 1973 р., Комісія видає багаторічні Програми дій щодо навколишнього середовища, в яких представлені плани та цілі щодо екологічної політики ЄС. У 2013 році Рада та Парламент прийняли цьому програму на період до 2020 року, а саме «Жити добре, в кордонах нашої планети». Програма визначає дев'ять головних цілей, серед яких: захист природи; сильніша екологічна стабільність; постійне, ресурсоефективне та низьковуглецеве зростання; дії проти екологічних негативних впливів на здоров'я. Програма наголошує на потребі кращого впровадження законодавства ЄС стосовно навколишнього середовища, оновленні науки та запровадженні даної політики в інших країнах [1].

У 2001 р. ЄС продемонстрував свою Стратегію сталого розвитку, доповнивши попередню Лісабонську стратегію сприяння зростанню та зайнятості з екологічним виміром. Оновлений у 2006 році для поєднання внутрішнього та міжнародного вимірів сталого розвитку, переглянута стратегія безпеки ЄС прагне постійно покращувати якість існування суспільства. Відповідно до цих цілей політика розвитку Європи 2020 спрямована на створення «інтелектуального, інклюзивного та стабільного прогресування». «Флагманська ініціатива щодо енергоефективної Європи» створює напрям для перспективного розвитку та запроваджує енергоефективну низьковуглецеву економіку. Крім того, у 2011 році ЄС зобов'язався скасувати втрати біорізноманіття та послуги щодо біорізноманіття. Щоб перешкодити широкій різниці у рівні впровадження між державами-членами, у 2001 році Європейський Парламент та Рада прийняли (необов'язкові) мінімальні стандарти екологічних інспекцій. Із ціллю вдосконалення застосування екологічного законодавства ЄС учасники мусять запроваджувати модернізовані, пропорційні покарання через найсерйозніші правопорушення. Належать: незаконні викиди, скиди відходів; нелегальна торгівля предметами навколишнього середовища; і незаконне перевезення речовин довкілля [4]. Система Європейського Союзу з імплементації й реалізації природоохоронного законодавства (IMPEL) – це міжнародна мережа органів охорони навколишнього природного

середовища країн-учасників ЄС, і з метою обміну ідеями та передовою практикою додано Норвегію. У травні 2016 року Комісія запустила Огляд впровадження навколишнього середовища – новий інструмент, створений для сприяння повному впровадженню екологічного законодавства ЄС, який поєднується з його перевіркою придатності (Regulator Fitness and Performance Program - REFIT) щодо моніторингу та звітування щодо чинного законодавства ЄС, для переформування його в більш простий і дешевий. У 1990 році було створено Європейське товариство (EEA), яке основане в Копенгагені. Це відомство ЄС займається збором і аналізом перевіреної інформації стосовно стану довкілля. ЄС ще виконує Європейську програму спостереження за Землею (Коперник), що, серед інших питань, стосується зміни клімату, суші, моря та атмосфери. Стосовно шкідливих речовин, що потрапляють у повітря, воду та землю, а також передачі відходів та забруднювачі у стічні води за межі місця, Європейський реєстр викидів та переносу забруднюючих речовин інформує понад 30 000 об'єктів промисловості [6].

Україна, як і інші країни світу, знайома зі складними проблемами щодо екології, в основному такими як забруднення повітря, управління відходами та забезпечення чистого й безпечного водопостачання. Європейський Союз спільно з Україною працює над збереженням та поліпшенням довкілля. Розглядаються питання стосовно боротьби зі зміною клімату, розробки належної екологічної політики для забезпечення гідного рівня життя громадянам України, а також запровадження інвестицій в модернізацію технічної та соціальної інфраструктури міст. Перша в історії України Стратегія поводження з відходами була прийнята в листопаді 2017 року за допомогою участі Європейського Союзу. Декілька проектів, що фінансуються ЄС, допомагають українській системі поводження з відходами приблизитися до стандартів ЄС у практичному плані. Проект Twinning під керівництвом Австрії розробив законодавство зосередження уваги на збиранні та переробці акумуляторів та відходів електричного та електронного обладнання. Закон «Екологічні люди» покращує обізнаність серед населення шляхом проведення роботи з центральними органами виконавчої влади, муніципалітетами, неурядовими організаціями, а також з міжнародними асоціаціями. Слід згадати, що широкомасштабний

видобуток торфу протягом останнього століття має надзвичайно руйнівний вплив: торфовища виділяють шкідливий токсичний вуглекислий газ, над висохлою землею вирують пожежі, а економічна цінність землі погіршилася. Натомість ЄС забезпечив фінансування для відновлення торфовища в Чернігівській області, розробляючи екосистемний підхід до перетворення деградованих приватних орних земель торфовища до напівприродних умов з високим значенням для місцевих людей та збереженням біорізноманіття. У результаті 12 кілометрів водяних каналів очищено, зменшився ризик пожеж, забезпечена підтримка виробництва біопалива з органічних відходів, а також прийняті міри щодо запобігання еквівалентних викидів. ЄС підтримує Україну у покращенні стану довкілля також шляхом моніторингу даних про стан моря. Отже, було виявлено зменшення шару кисню у воді, провели аналіз якості води, нанесли на карту місця знаходження дельфінів, окреслили території концентрації сміття, знайшли рідкісні морські види [7].

Тобто, інтеграція України до Євросоюзу забезпечує адаптацію вітчизняного природоохоронного законодавства, а також є перспективною у сфері питання щодо охорони дозвілля, так як формується нова екологічна політика європейського взірця.

Варто зазначити, що ЄС насправді успішно вирішує багато екологічних проблем континенту та світу в цілому, а також є світовим лідером у проведенні екологічної політики. Проте, на нашу думку, науковий аналіз сучасного стану екологічної політики ЄС та особливості її формування є порівняно малодослідженими у вітчизняній науковій літературі, і як наслідок, потребують більшого уточнення та деталізації.

Таким чином, на сьогодні варто зрозуміти та проаналізувати природу екологічної кризи не лише в окремих її проявах, але й у цілому, а також зробити висновки з допущених прорахунків розвитку, відкоригувати розвиток політики та культури – саме ці основні питання повинні вирішити люди всієї планети. У протилежному випадку, екологічна криза може перерости в незворотну екологічну катастрофу з повним руйнуванням біосфери. Позитивним моментом є інтеграція екологічних проблем до інших сфер політики ЄС, що стала важливою концепцією європейської політики. У цілому, екологічна політика залишається одним із найважливіших напрямків діяльності

Євросоюзу, тому у цій області сформована велика система екологічного законодавства, норми якої успішно реалізуються на практиці.

Список використаних джерел:

1. Экологическая политика Евросоюза. Е. В. Матвеева URL: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/99999999_West_2010_6/48.pdf (дата звернення: 21.03.2021).
2. Ольга Івасечко. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21114/1/20-113-118.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).
3. Environment policy: general principles and basic framework. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework> (Last accessed: 20.03.2021).
4. European environmental policy. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework> (Last accessed: 21.03.2021).
5. Projects – Ecologic Institute EU. URL: <https://www.ecologic.eu/eu/projects> (Last accessed: 22.03.2021).
6. Resource efficiency and the circular economy. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/76/resource-efficiency-and-the-circular-economy> (Last accessed: 21.03.2021).
7. The European Union and Ukraine: together for environment. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2018-05/OPEN%20east_Factsheet%20Environment_Ukraine.pdf (Last accessed: 21.03.2021).

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Севастьяненко Олена Володимирівна,
старший викладач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Київський національний торговельно-економічний університет

Янчук Наталія Миколаївна,
студентка 3 курсу факультету фінансів та обліку,
Київський національний торговельно-економічний університет,
natayanchuk21@gmail.com

Забезпечення інформаційної безпеки визнано глобальною проблемою сучасності, яка стосується інтересів усієї міжнародної спільноти, що зазначено у Резолюції 54/49 прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН “Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки” від 1 грудня 1999 року [1].

В Європейському Союзі основними завданнями у сфері безпеки інформації є захист конфіденційності даних, їх цілісності та доступності, запобіганню незаконному доступу до інформаційних систем та втручанню у дані, протидія найбільш поширеним загрозам інформаційної безпеки, здебільшого програмним атакам, інформаційним війнам, використання Інтернету у терористичних цілях, викраданню інформації, саботажу, вимаганню, крадіжкам даних та інтелектуальної власності, оскільки використання інформаційних технологій та засобів інформації, може бути застосовано в цілях, що загрожують стабільності та безпеці Європейського Союзу. Недостатнє забезпечення захисту важливих інформаційних ресурсів та інформаційних систем сприяє появі загроз не лише для безпеки Європейського Союзу, а й для міжнародної безпеки.

Інформаційна безпека ЄС насамперед націлена на забезпечення безпеки користування Інтернетом, сприяння мережевій безпеці (запобігання атакам на інформаційні системи, боротьбу з кіберзлочинами) і захист особистих даних.

З метою реалізації загальної політики, що стосується галузі інформаційної безпеки, а також для запобігання, виявлення та реагування на проблеми інформаційної безпеки, задіяні головні органи та створені спеціалізовані структури Європейського Союзу.

На Форумі інформаційного суспільства 1997 року, було виділено проблеми захисту персональних даних, інформаційної безпеки, інформаційної і комп'ютерної освіченості суспільства, багатокультурності та міжнародному співробітництву в інформаційній сфері.

Особливо важливим є забезпечення виконання зобов'язань, проголошеними відповідними нормативно-правовими актами щодо стратегії становлення інформаційного суспільства країн-учасниць та країн-претендентів ЄС.

З метою досягнення прогресу ці країни повинні стимулювати інвестиції, створюючи відповідні інформаційні галузі, забезпечувати безпеку електронної торгівлі, поширення електронної комерції, створювати відповідне національне законодавство; приймати норми права про діяльність засобів масової комунікації в демократичному суспільстві; створити національні консультативні органи з впровадження стратегії інформаційного суспільства; запровадити національну організацію (інституцію) для координації виконання національної програми інформаційного суспільства і поширення інформації про необхідність нових перспектив розвитку.

Європейський Союз ставить перед собою мету вдосконалити законодавчий процес у сфері інформаційної безпеки. Одним з ключових законодавчих рішень є Рамкове рішення Ради ЄС від 24 лютого 2005 року про атаки на інформаційні системи. Рішення спрямоване на поліпшення співпраці між судовими та іншими компетентними органами, шляхом наближення норм кримінального права у сфері нападів на інформаційні системи, сприяння ефективному реагуванню на загрози інформаційної безпеки, підвищення обізнаності у даних проблемах та надання практичної допомоги.

У 2013 році розроблено Стратегію кібербезпеки ЄС 2013, що стала першим всеохоплюючим документом ЄС у сфері інформаційної безпеки. Документ включає всі аспекти кіберпростору: внутрішній ринок, правосуддя, внутрішню та зовнішню політику. Разом із

Стратегією розроблена та прийнята законодавча пропозиція про посилення безпеки інформаційних систем ЄС.

Варто зауважити, що Європейський Союз ще не імплементував Конвенцію Ради Європи "Про кіберзлочинність" від 23 листопада 2001 року, що є базовим міжнародним нормативно-правовим актом, що дозволяє регулювати суспільні відносини, які стосуються протидії кіберзлочинам. Конвенція визначає злочини та санкції, передбачені національним законодавством за порушення безпеки комп'ютерними злочинами, що порушують цілісність та доступність мережі. Держави-учасниці Конвенції повинні забезпечити необхідні умови та гарантії захисту прав людини [2].

Оскільки у 1996 році відбулася реорганізація Єврокомісії, було створено Генеральний Директорат Європейського Союзу з інформаційного суспільства. Генеральний Директорат ставить перед собою завдання розробки регулятивних та правових документів, важливих для здійснення інформаційної політики європейського регіону.

Щоб підвищити спроможність ЄС покращити інформаційну безпеку, створено Агентство Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA). Його мета - досягнення високого загального рівня кібербезпеки у Європі. Створене в 2004 році та посилене Законом ЄС про кібербезпеку, Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки вносить свій внесок у кіберполітику ЄС, підвищує надійність продуктів, послуг та процесів ІКТ за допомогою схем сертифікації кібербезпеки, співпрацює з державами-членами та органами ЄС та допомагає Європі підготуватися для кібервикликів. Шляхом обміну знаннями та підвищенням обізнаності. ENISA надає практичні поради та рішення для державного та приватного сектору в країнах ЄС та для установ ЄС. Це, наприклад, організація навчань з кіберкризи в Європі, сприяння розробленню національних стратегій кібербезпеки, сприяння співпраці між комп'ютерними групами реагування на надзвичайні ситуації, публікація звітів та досліджень з питань кібербезпеки. Агентство працює разом зі своїми ключовими зацікавленими сторонами, щоб зміцнити довіру до пов'язаної економіки, підвищити стійкість інфраструктури Європейського Союзу та, зрештою, зберегти європейське суспільство та громадян у цифровій безпеці [3].

У травні 2019 року Рада Європи встановила рамки, які дозволяють ЄС вводити цілеспрямовані санкції для стримування та реагування на кібератаки, які становлять зовнішню загрозу для Європейського Союзу або його країн-членів.

Більш конкретно, ці рамки дозволяють ЄС вперше накласти санкції на осіб або суб'єктів, відповідальних за кібератаки або спроби кібератак, які надають фінансову, технічну або матеріальну підтримку даним атакам або задіяні до атак іншими способами. Санкції також можуть бути накладені на інших осіб або юридичних осіб, пов'язаних з ними.

Обмежувальні заходи включають:

- заборону особам подорожувати до ЄС;
- заморожування активів для фізичних та юридичних осіб.

Перші в історії санкції за кібератаки були введені 30 липня 2020 року.

Отже, процес розвитку правового забезпечення у сфері інформаційної безпеки Європейського Союзу постійно набирає оберти, проте незважаючи на його розвиток, стрімкий інформаційний прогрес постійно створює нові виклики безпеці, з'являються нові загрози захисту інформації, незалежно від ступеня розробки та стану законодавства.

Список використаних джерел:

1. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей [по докладу Первого комитета (A/54/558)] 54/79. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникации в контексте международной безопасности. A/RES/54/49. 23 December 1999. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/54/49> (дата звернення: 25.03.2021).

2. Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. Budapest, 23.XI.2001. *European Treaty Series*. No. 185. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16800cce5b> (Last accessed:24.03.2021).

3. About ENISA – The European Union Agency for Network and Cybersecurity. URL: <https://www.enisa.europa.eu/about-enisa> (Last accessed:26.03.2021).

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ: ПРОБЛЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Сікаленко Олеся Юріївна,

студентка 1-го курсу магістратури групи 8.01.292.010.20.1
факультету міжнародних економічних відносин та журналістики,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
silessya@gmail.com

Головною проблемою безпеки є те, що на 100 % забезпечити її неможливо. Ми не можемо передбачити всіх ситуацій, які можуть виникнути. Ми лише можемо ґрунтуватися на досвід і вдосконалювати його.

За гонитвою до збільшення прибутку, людство втрачає розум і відрікається від багатьох етичних норм, які так довго формувалися цілими поколіннями. У багатьох компаній і людей, в цілому, змінюються пріоритети, як тільки є шанс збільшити свої фінансові обороти. Тенденції до збільшення кількості чогось переслідують нас з вами вже давно. Наприклад, для того, щоб показати свою статусність заможній людині не достатньо просто мати одну квартиру і машину. Вона постійно в гонитві за не завжди розумними витратами такими, як покупка декількох будинків, цілого автопарку тощо. Навіть, якщо говорити про середньостатистичну особу, їй теж притаманна дана тенденція. Тільки вона проявляється дещо в іншому. В покупці нової моделі телефону, попри те, що попередній гаджет чудово виконує всі свої функції. Ми в гонитві за останніми новинками одягу, тільки для того, щоб здаватися краще за інших. Скромність, чомусь, не викликає в людей впевненості.

Розглядаючи харчові продукти, тенденція до збільшення спостерігається і в даній сфері. У 80-х роках суспільство та уявити собі не могло про такий достаток харчових продуктів на полицях супермаркетів (хоча, навіть тоді вже спостерігалася тенденція до дефіциту світових продовольчих ресурсів). Так що говорити про 80-ті, навіть 15 років тому. Вибір в продуктах харчування з кожним роком має стабільно позитивну динаміку зростання. Ми здатні вибирати продукт не через потреби, а все більше схилитися до імпульсивних

покупок. Наприклад, наш вибір може припасти на більш красиве упакування, яскраво виражений смак продукту, на новинку тощо.

Американський менталітет і зовсім загруз в оптових покупках. З плином часу, американські компанії настільки підлаштувалися під поведінку своїх споживачів, що на полицях американських супермаркетів швидше можна побачити 5 літрову пляшку молока, ніж нам звичну 1,5 літрову. Таким чином, на перший погляд невинне споживання тягне за собою великі наслідки. Метою даного дослідження є виявлення проблем, що впливають на формування продовольчої безпеки.

Термін «продовольча безпека» введений в міжнародний обіг після зернової кризи 1972–1973 рр. На Генеральній Асамблеї ООН в 1974 році була прийнята резолюція «Міжнародні зобов'язання щодо забезпечення продовольчої безпеки у світі» [6].

Продовольча безпека передбачає фізичну доступність продовольства. Харчові продукти повинні бути в наявності на території країни в необхідному обсязі і асортименті. Досягнення цієї умови забезпечується шляхом державного контролю за зовнішніми й внутрішніми постачаннями, а також наявними запасами харчових продуктів; економічну доступність продовольства. Кожен громадянин країни незалежно від віку, майнового і садового становища повинен мати достатній рівень доходів для придбання мінімального набору харчових продуктів; безпеку харчування. Якість сировини та продуктів харчування має відповідати встановленим вимогам і гарантувати безпечне споживання. Людина повинна отримувати з їжею весь комплекс необхідних для нормального розвитку організму речовин і водночас бути впевненим в її безпеці тощо. У відсутності шкідливих для здоров'я і навколишнього середовища речовин [1, с. 3–5].

Причинами даної проблеми виступають багато факторів, такі як політична та економічна нестабільність, порушення торгових зв'язків, нерозвинена система імпорту та експорту продукції. Але існує очевидна проблема, яка полягає в тому, що порушена гармонія перерозподілу харчових продуктів. Нераціональні норми споживання в розвинених країнах дають можливість компаніям поставляти все більше і більше товару, при цьому поступово підвищуючи на них ціну.

У той час, коли країни, що голодують ніяк не можуть змінити цю тенденцію [6].

Якість продукції. З появою великого вибору товарів на полицях супермаркетів, компаніям все складніше робити свій натуральний продукт привабливим. Вони вдаються до підсилювачів смаку, до консервантів, які здатні продовжити термін зберігання продукту немислимих періодів тощо. Поступово, компанії почали впроваджувати дані інновації для своїх споживачів. На світовій арені продовольчих ресурсів, у зв'язку з розвитком хімічної промисловості, з'явилися замітники компонентів, у яких менше собівартість, але функція, як компонента в складі залишається такою ж. Хоча ні, не такою ж, а штучно зміненою. Такі дії призводять продукт до негативної динаміки у своїй якості.

Для контролю за якістю продукцією існують норми та стандарти у багатьох країн світу. Та переоцінка пріоритетів наздогнала і цю сферу. Багато держав встановлюють мінімальні стандарти при виготовленні своїх продуктів. Таким чином, піддаючи націю до негативних наслідків в перспективі. На це впливають багато факторів, наприклад різні джерела постачання сировини, виробничі можливості та, в цілому, економічний стан країни. Не всі товаровиробники дотримуються встановлених стандартів для виготовлення продукції дійсно високої якості. Адже варто розуміти, що продукт, який відповідає стандартам якості за мінімально допустимою шкалою сильно відрізняється від того продукту, який виготовлявся за найвищими стандартами дотримання якості [5].

ЄС складає щорічний звіт на підставі даних Системи швидкого оповіщення про якість продуктів харчування і кормів (RASFF). Даний звіт містить повідомлення різних типів, наприклад, інформаційні, повідомлення про відмову в перетині кордону, повідомлення про виявлені невідповідності, про відгуки та вилучення небезпечної продукції з ринку, попередження щодо продукції, яка присутня на ринку, яка становить серйозний ризик і вимагає уваги з боку іншого держави [4].

Проблема відсутності ефективного державного контролю за дотриманням операторами ринку харчових продуктів законодавства про якість та безпеку продукції в останні роки стоїть у багатьох країнах особливо гостро. На жаль, через те що багато компаній мають

величезну різноманітність сировини, неможливо зіставити детальну інструкцію з кожним компонентом. Хоча основна документація і сертифікація мають сенс, співпраця і партнерство повинні бути рушійною силою, яка дозволить зробити акцент на безпеку харчових продуктів, гідних продуктів, і індивідуальної відповідальності [3].

Недбале ставлення до земельних ресурсів. В сучасних умовах інтенсивність впливу суспільного виробництва на природні ландшафти досягла такого рівня, при якому негативні наслідки істотно впливають на природні процеси й середовище проживання людини. Запити та очікування компаній про кількість продукції, що випускається не завжди збігаються з можливостями в сільськогосподарській сфері, а саме це стосується використання ґрунту. Хороший ґрунт — запорука якісного врожаю. Це той ресурс, без якого неможливо виростити ні злакові, ні овочі, ні фрукти, ні навіть забезпечити сферу тваринництва якісним кормом. Ерозія ґрунту переслідує безліч країн з різними типами ґрунтів. Дана проблема не обходить стороною і багаті на чорнозем країни. Деградація земель являє собою зростаючу загрозу для продовольчої безпеки.

В даний час для захисту ґрунту від ерозії використовуються різні технології та шляхи розв'язання проблеми. Основними є такі, як сівозміни: чергування сільськогосподарських культур у часі, наприклад один сезон простою і / або на території. Застосування цих методик дозволяє забезпечити захист ґрунту.

Але, у зв'язку з пріоритетністю збільшення прибутку і небажання знижувати товарообіг, підприємства не завжди зацікавлені дотримуватися таких правил. Тому, вдаються до використання різних добрив і добавок в ґрунт для штучного його збагачення та активного росту рослин. Уже на етапі збору врожаю, коли продукт перебуває у своєму первозданному вигляді й прагнення до більш натурального не має сенсу, ми можемо спостерігати продукти зі зміненим хімічним складом.

Таким чином, проблеми продовольчої безпеки стоять перед світом дуже гостро. Кожен повинен замислитися не про свою вигоду і короткостроковому періоді задоволенні потреб, а про якість свого життя в перспективі. Звинувачувати ту чи іншу сторону суспільства в продовольчій безпеці нерозумно. У компаніях, які виробляють ці ж

продукти харчування працюють звичайні споживачі. Ми всі ними є. На щастя, поступово тенденції етичних проблем у сфері, що аналізувалася змінюються. Люди починають все більше і більше пропагандувати соціальну відповідальність компаній, здоровий спосіб життя, правильне збалансоване харчування. Суспільство стає більш усвідомленим у виборі продуктів. Ще пройде не одне десятиліття, щоб сфера продовольства мала значні зміни, але вже зараз через нашу усвідомленість ми будемо фундамент для цих змін. Ми починаємо правильно розподіляти свої потреби та не закуповувати продукцію в оптових обсягах. Це впливає на гармонію між розподілом продуктів. Так, компанії миттєво не скоротять виробництво свого товару, а буде шукати нові джерела продажу. На це місце можуть стати ті держави, які страждають від голоду. Ми за допомогою громадської думки в соціальних мережах та інших джерелах інформації здатні впливати на стандартизацію виробництва, на вибір складу продукції (наприклад, додавання ароматизаторів, підсилювачів смаків і тощо). Усвідомленість в соціальній відповідальності може змінити хід ведення бізнесу в даній сфері. Тому, всі проблеми і їх наслідки можна змінити лише одним способом – вчинками людини.

Список використаних джерел:

1. Крилатих Е.Н. Концепції та методологічні основи вивчення продовольчої безпеки: Ніконівські читання. Росія, 2014, 29 с.
2. Щеглов Д.І., Горбунова Н.С. Ерозія і охорона ґрунтів: навч.-метод. посіб. для вузів. Вороніж, 2011. 34 с.
3. Інтернет-портал новин сільського господарства. URL: <https://agrovesti.net/lib/tech/reclamation-tech/eroziya-pochv-prichiny-vidy-posledstviya-metody-predotvrashcheniya.html> (дата звернення: 11.03.2021).
4. Офіційний сайт Європейського союзу. URL: https://ec.europa.eu/food/safety/rasff_en (дата звернення: 11.03.2021).
5. Офіційний сайт міжнародної організації ISO. URL: <https://www.iso.org/ru/news/ref2306.html> (дата звернення: 12.03.2021).

6. Офіційний сайт Організації об'єднаних націй. URL: <https://www.un.org/en> (дата звернення: 12.03.2021).

7. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних націй. URL: <http://www.fao.org/publications/sofi/2020/ru/> (дата звернення: 12.03.2021).

Науковий керівник: **Наумік-Гладка Катерина Георгівна**, професор кафедри міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, науковий співробітник Інституту доктора Яна У. Сандаля, Норвегія, доктор економічних наук, професор.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИКИ

Смирнова Дана Дмитрівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
danochkasmirnova@gmail.com

Кожного дня Європейський Союз стикається з багатьма проблемами екологічного та кліматичного характеру. Сьогодні європейська спільнота як ніколи занепокоєна глобальними проблемами зміни клімату, підвищення концентрації парникових газів в атмосфері, зменшення біологічного різноманіття й прагне стати каталізатором змін у цьому напрямі. Відповіддю на запити суспільства став Європейський зелений курс (далі по тексту – ЄЗК), представлений 11 грудня 2019 року президентом Європейської Комісії Урсулою фон дер Ляен. Європейський зелений курс – це амбітний план дій вищого органу виконавчої влади ЄС, основною метою якого є перетворення Європи на континент з кліматично-нейтральною економікою до 2050 року [1; 14]. Для досягнення зазначеної мети в рамках ЄЗК було сформовано ряд стратегій сталого

розвитку різних сфер життєдіяльності суспільства. Відтак було встановлено низку основних завдань у сфері енергетики.

Кабінет Міністрів України вже висловив свої наміри приєднатися до Європейського зеленого курсу. Сьогодні в Україні активно реформується енергетичний сектор, формується енергетичне законодавство, саме тому метою даної роботи є визначення основних положень стратегії енергетичного розвитку ЄС, представленої в комюніке Європейської Комісії «Європейський зелений курс», у контексті наближення енергетичного комплексу України до екологічних вимог та стандартів європейського енергетичного простору.

Як вже було зазначено вище, головною метою ЄЗК є перехід до кліматично нейтральної економіки. Це означає, що економічна діяльність усіх європейських країн до 2050 року має перестати супроводжуватися викидами парникових газів (далі по тексту – ПГ) [14]. Наразі більше 75% усіх викидів ПГ у Євросоюзі припадає саме на енергетичний сектор економіки [6].

Сьогодні нафта, газ і вугілля складають основу світового енергетичного балансу. Частка цих вуглеводневих енергоносіїв у світовому енергозабезпеченні становить близько 81%. На нафту припадає 34,4%, на вугілля – 26%, на природний газ – 20,5% [8]. Європейський Союз для досягнення своїх кліматичних цілей прагне декарбонізувати енергетичну систему, тобто відмовитися від традиційних вуглеводневих енергоносіїв і здійснити остаточний перехід до відновлюваних джерел енергії. Наприклад, морська відновлювана енергетика, відповідно до Стратегії ЄС з використання потенціалу морської відновлюваної енергетики для кліматично нейтрального майбутнього, має стати ключовим компонентом енергетичної системи Євросоюзу до 2050 року. Зокрема, планується збільшити потужність морських вітроелектростанцій до 60 ГВт у 2030 році та 300 ГВт у 2050 році, збільшити частку потужностей океанічних електростанцій (хвильових, приливних) до 100 МВт у 2025 році, 1 ГВт у 2030 році та 40 ГВт у 2050 році, а також залучити 800 млрд євро інвестицій у морську відновлювану енергетику до 2050 року [11].

Чільне місце в реформуванні європейського енергетичного комплексу також займає Воднева стратегія для кліматично нейтральної Європи. Головним її завданням є сприяння

використанню чистого, зеленого, відновлюваного водню, що виробляється в процесі електролізу води (воду розщеплюють на кисень та водень за допомогою електричного струму, отриманого зеленим шляхом, тобто з відновлюваних джерел енергії, здебільшого вітру та сонця). Стратегія містить дорожню карту, що визначає три періоди, протягом яких Європа має поступово перейти до повномасштабного виробництва та використання зеленого водню як основного енергоносія:

1. 2020 – 2024 роки. Протягом чотирьох років планується встановити електролізери чистого водню потужністю 6 ГВт і виробити 1 млн тонн водню.

2. 2025 – 2030 роки. Водень має стати невід’ємною частиною інтегрованої енергетичної системи. У цей період виникне необхідність його передачі на відстані. Окрім того, потужність електролізерів має зрости до 40 ГВт, а виробництво чистого водню – до 10 млн тонн.

3. 2030 – 2050 роки. Завдяки розвитку відновлюваної енергетики водень має стати самодостатнім та розповсюдженим енергоносієм.

Очікувана потреба в інвестиціях у сфері виробництва водню становить 180-450 млрд євро до 2050 року [3].

Окрім того, стратегія енергетичного розвитку має у своєму складі хвилю реновацій, що передбачає процес широкомасштабного, сталого енерго- та ресурсоефективного оновлення будівельного фонду Європи, підтримки його інвестиціями, розпочинаючи з інвестицій у громадські будівлі (адміністративні, медичні та освітні установи) та будівлі з найгіршими показниками енергоефективності, а також процес декарбонізації опалення та охолодження будівель. При цьому хвиля реновацій розглядається ще і як точка опори у подоланні енергетичної бідності населення. До 2030 року планується оновити 35 млн енергонеефективних будівель, підвищити в 2 рази щорічні темпи оновлення енергоефективності житлових та нежитлових будівель, створити 160 тис. додаткових зелених робочих місць. Усі заходи з реновації мають призвести до формування високоенергоефективного та низьковуглеводного фонду будівель із майже нульовим споживанням енергії, а також створення сталого урбанізованого середовища [13].

Одним з головних завдань у сфері енергетики є зменшення викидів парникових газів. Після підписання Паризької кліматичної угоди ЄС взяв на себе зобов'язання скоротити викиди CO₂ щонайменше на 40% до 2030 року та на 80% до 2050 року в порівнянні з показниками 1990 року [10]. Але із проголошенням у 2019 році ЄЗК плани Євросоюзу стали більш амбітними: до 2030 року викиди CO₂ планується скоротити на 50-55%, а до 2050 року досягти нульових показників викидів ПГ у порівнянні з 1990 роком [14].

Аби національні ініціативи в області енергетики сприяли досягненню поставленої мети, відповідно до Регламенту (ЄС) 2018/1999 про управління Енергетичним Союзом та кліматичні дії, держави-члени ЄС зобов'язані розробити комплексні Національні плани з енергетики та клімату (далі по тексті – НПЕК) [9]. В планах має бути детально описана поточна ситуація й стратегічні напрями політики європейських країн в енергетичній сфері на найближчі 10 років. Перші представлені національні плани охоплюють період з 2021 року по 2030 рік. При цьому країни мають одноразову можливість подання оновленої, більш амбітної редакції плану на розгляд Єврокомісії у 2024 році [10].

Щоб регламентувати процес управління національними енергетичними та кліматичними планами держав-членів ЄС, впровадити механізми відстеження ходу виконання дій країнами-членами щодо наближення до кліматичної нейтральності та їх коригування, 4 березня 2020 року Європейська Комісія офіційно представила проект Європейського кліматичного закону (European climate law) [12]. Цей закон дозволить юридично закріпити в законодавстві ЄС мету досягнення нульових викидів парникових газів до 2050 року, а також надасть Єврокомісії повноваження визначати та змінювати траєкторію руху Євросоюзу до кліматичної нейтральності [14].

Іншим нововведенням, представленим Єврокомісією в рамках Європейського зеленого курсу, став механізм прикордонного вуглецевого коригування (Carbon border adjustment mechanism – CBAM). Суть даного механізму полягає у запровадженні особливого вуглецевого податку у вигляді ввізного мита для країн, що не є членами Євросоюзу. Податок базується на кількості вуглецю, імітованому в атмосферу в процесі виробництва продукції,

призначеної для подальшого експорту в Європейський союз. СВАМ прагне вирішити три головних завдання: 1) запобігти так званому «витоку карбону» (carbon leakage) – перенесенню вуглецевоємних та енергоємних виробництв до країн з низькими екологічними стандартами задля уникнення сплати податків на викиди діоксиду вуглецю та зменшення вартості виробництва; 2) захистити європейську промисловість від зниження конкурентоспроможності за наявності дешевого імпорту (сьогодні європейські виробники в рамках Європейської системи торгівлі викидами мають сплачувати за викиди парникових газів, а більшість імпортерів – ні); 3) заохочувати іноземних виробників переходити до чистого «зеленого» виробництва. Отриманий дохід від впровадження механізму прикордонного вуглецевого коригування буде використаний для інвестицій у відновлювану енергетику, а також для міжнародного фінансування кліматичних заходів [4].

Сьогодні розробка амбітної енергетичної політики є гарною можливістю для України стати частиною енергетичного простору Євросоюзу. На даний момент законодавчим орієнтиром наближення та інтеграції української енергетичної системи до ЄС є оновлений «енергетичний» Додаток XXVII до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що був ратифікований Верховною Радою України в червні 2019 року. За умови поступового наближення національного законодавства у сфері енергетики до законодавства ЄС, активізації співробітництва з Європою щодо енергетичних питань, Україна в перспективі має змогу отримати доступ до внутрішніх енергетичних ринків Євросоюзу [2].

Окрім того, в 2017 році Кабінет Міністрів України схвалив Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», що окреслює траєкторію розвитку паливно-енергетичного комплексу України на відповідний період. Нова Енергетична стратегія (далі по тексту – НЕС) спрямована на вирішення проблем енергетичної безпеки в умовах необхідності захисту суверенітету України від зовнішньої агресії, зниження енергоємності економіки, забезпечення надійного функціонування енергетичної інфраструктури, диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів. Знизити залежність від імпорту енергоресурсів планується шляхом збільшення видобутку

вуглеводнів на території України, ефективного використання ресурсів, розвитку власної ресурсної бази, розвитку ВДЕ та оптимізації енергетичного балансу. Також НЕС акцентує увагу на тому, що до 2030 року частка атомної генерації в загальному обсязі виробництва електроенергії зросте, що сприятиме вирішенню проблеми декарбонізації енергетичного сектору. Поряд з ядерною енергетикою значну роль відіграватимуть гідроенергетика, вітрова енергетика та інші відновлювані джерела енергії. Також очікується поступова відмова від двигунів внутрішнього згорання вуглеводнів та перехід на сучасні електричні двигуни та екологічно чисті водневі двигуни [7].

Міністерство енергетики України спільно з проектом Low Carbon Ukraine наразі розробляють Інтегрований план з боротьби зі зміною клімату та розвитку енергетики до 2030 року, що відповідатиме усім вимогам Національних планів з енергетики та клімату (НПЕК) країн-членів ЄС. Очікується, що на основі Інтегрованого плану відбудеться оновлення Енергетичної Стратегії України до 2030 року [5].

ЄЗК може надати Україні ряд можливостей. Наприклад, можливість українських підприємств долучитися до програм технічної та фінансової підтримки Євросоюзу, що мають на меті запобігти витоку вуглецю до сусідніх країн, або можливість налагодження співпраці українських науковців з європейськими у сфері водневої енергетики. Але водночас є ряд загроз. Так, механізм карбонового коригування імпорту може поставити під загрозу експорт електроенергії з України до ЄС. Електроенергія, що належить до карбоноємної групи товарів, підпадає під дію СВВАМ. Це пов'язано зі значною часткою вугільної генерації у загальній структурі виробництва електроенергії України, а також застарілим парком генеруючих установок. Іншою загрозою виступає можливість розбалансування енергетичної системи України через стрімке нарощування потужностей ВДЕ. Також не слід забувати про соціально-економічні наслідки виводу з експлуатації вуглецевоємних підприємств (теплових електростанцій, копалень), адже це може призвести до зростання рівня безробіття, занепаду міст через міграційні процеси [14].

Підсумовуючи усе вищевикладене, можна зробити висновок, що Стратегія розвитку енергетики ЄС, розроблена в рамках Європейського зеленого курсу, призведе до позитивних зрушень у

вирішенні нагальних екологічних проблем Європи, а також сприятиме вирішенню питань енергетичної безпеки Євросоюзу, диверсифікації зовнішніх джерел постачання та транспортування енергоресурсів до ЄС, розвитку інтегрованого об'єднаного європейського енергетичного ринку, підвищенню енергоефективності в промисловості та в будівельному секторі, декарбонізації економіки, впровадженню поновлюваних джерел енергії, розвитку науки та інноваційних технологій. Україна як асоційований член Європейського Союзу сьогодні має докласти усіх зусиль для створення належних умов розвитку свого енергетичного комплексу. Українські органи державного управління мають працювати над наближенням національного енергетичного законодавства до права Європи. Тільки в такому випадку наша країна зможе скористатися усіма можливостями ЄЗК, отримати доступ до внутрішніх енергетичних ринків Євросоюзу та стати частиною його енергетичного простору.

Список використаних джерел:

1. A European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. *European Commission* : website. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (Last Accessed: 22.03.2021).

2. Верховна Рада ухвалила оновлений «енергетичний» додаток до Угоди про асоціацію. Урядовий портал. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-uhvalila-onovlenij-energetichnij-dodatok-do-ugodi-pro-asociaciyu> (дата звернення: 22.03.2021).

3. Воднева стратегія ЄС (інформаційна картка). *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»* : веб-сайт. URL: https://www.rac.org.ua/uploads/content/EGDcards/final_00_02_Energetics_2021_ua.pdf (дата звернення: 22.03.2021).

4. Вуглецеві податки та мита = глобальна декарбонізація? *Зелене Досьє* : веб-сайт. URL: <http://www.dossier.org.ua/vuglecevi-podatki-ta-mita-globalna-dekarbonizaciya> (дата звернення: 22.03.2021).

5. Енергетичну стратегію України оновлять відповідно до Інтегрованого плану з боротьби зі зміною клімату та розвитку

енергетики до 2030 року. *Міністерство енергетики України* : веб-сайт. URL:

http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245477679 (дата звернення: 22.03.2021).

6. Комюніке COM (2019) 640 «Європейський зелений курс» (неофіційний переклад українською). *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»* : веб-сайт. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/600/files/edg-translation-ukr-final.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

7. Нова Енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». *Міністерство енергетики України* : веб-сайт. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245213112> (дата звернення: 22.03.2021).

8. Основні положення енергетичних стратегій та програм Європейського Союзу щодо розвитку енергетичної сфери в умовах формування загальноєвропейського ринку електроенергії. *Національна енергетична компанія Укренерго* : веб-сайт. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/2.-Energetychni-Strategiyi-YES.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

9. Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action. *EUR-Lex. Access to European Union law* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG (Last Accessed: 22.03.2021).

10. Розробка національного плану з енергетики та клімату України: основні цілі, стратегічні питання та варіанти. *Low Carbon Ukraine* : веб-сайт. URL: https://lowcarbonukraine.com/wp-content/uploads/2019/03/PP2_03_2019_NECF_UKR.pdf (дата звернення: 22.03.2021).

11. Стратегія ЄС з морської відновлюваної енергетики (інформаційна картка). *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»* : веб-сайт. URL: https://www.rac.org.ua/uploads/content/EGDCards/final_00_12_Marine_energy_card_2021_ua.pdf (дата звернення: 22.03.2021).

12. У ЄС обговорюють проект кліматичного законодавства до Зеленого європейського курсу. *Екопростір* : веб-сайт. URL: <http://ecoprostir.com/2020/03/06/u-yes-obgovoryuyut-proyekt-klimatychnogo-zakonodavstva-do-zelenogo-yevropejskogo-kursu/> (дата звернення: 22.03.2021).

13. Хвиля реновацій для Європи (інформаційна картка). *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»* : веб-сайт. URL: https://www.rac.org.ua/uploads/content/EGDcards/final_00_17_Renovations%20for%20Europe_card_2021_ua.pdf (дата звернення: 22.03.2021).

14. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. Квітень 2020. *Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»*. URL: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

СКАНДИНАВСЬКІ МОНАРХІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: СТАРОМОДНА ЗВИЧКА ЧИ НАЦІОНАЛЬНЕ НАДБАННЯ

Сободєєва Анастасія Олександрівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
sobodieieva2020umi12.karazin.ua

У сучасному світі монархічна форма правління, пройшовши важкий та довгий шлях слідами часової спіралі, досі не втрачає свого значення.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється рядом факторів: по-перше, протягом багатьох років правління корони

досліджували багато вітчизняних та закордонних науковців, по-друге, новини про життя членів королівської сім'ї з'являються в пресі регулярно і користуються величезною популярністю.

Об'єктом нашого дослідження є Скандинавські королівства: Данія, Норвегія та Швеція. У глобальних світових індексах, таких як конкурентоспроможність, індекс щастя, корупція на рекордно низькому рівні та інших, ці країни північної Європи декілька останніх років залишаються у рейтингу лідерів, а також очолюють верхівку системи цінностей права людини, права релігійних та етнічних меншин, а також такий феномен, як «соціальна справедливість». Науковці-історіографи навіть запровадили досить нове поняття - «скандинавська винятковість». Його суть полягає в унікальності історичного, політичного та соціально-економічного розвитку країн Скандинавських держав. [5]. Отже, дослідити специфіку цих країн, які за формою правління належать до конституційних монархій, де зберігся певний дуалізм влади, де протягом багатьох століть співіснують два органи – монарх і парламент, є метою нашого дослідження.

Як відомо, монархія — це така форма керування державою, за якої найвища влада повністю або частково належить одній особі — королю або королеві. Станом на 2021 рік Європейський Союз налічує шість королівств: Бельгія, Данія, Люксембург, Нідерланди, Іспанія та Швеція. У цих країнах влада короля обмежується конституцією, тому фактично їх долю вирішує парламент або аналогічний законодавчий орган. Здавалося б, для чого країні монархія? Чому б упродовж досить тривалого історичного періоду підлеглі не влаштували державний переворот та не було встановлено, наприклад, республіканську форму правління, як у свій час вчинила Греція?

Перша країна, яка приходить на думку, коли говорять про холодні краї ЄС, мабуть, Данія. Їй без перебільшення пощастило, адже вона має досить мудрих та ефективних правителів. І, хоча, за даними соціологічного опитування, яке провела данська компанія Voxmeter, у період з 22 по 28 лютого 2018 року, понад 70 % населення виступають за збереження монархії, народ все одно зауважує, що королівська родина обходиться їм дорого. Наприклад, лише у 2019 році на утримання королеви Маргарет II із державного бюджету Данії було виділено 83,8 мільйона данських крон. А, окрім неї, платню

отримують ще 4 чинних члени родини (Принцеса Бенедикте, Кронпринц Фредерік, його дружина Мері та Принц Йоахім). Натомість прибутку вони приносять набагато менше. «Королівський дім – це гарна можливість для встановлення дипломатичних відносин. Вони постійно роздають титули та медалі – праворуч і ліворуч. Такий знак відданості з боку данської королівської родини є великою честю. Для політика з менш впливової нації така пишна церемонія, мабуть, справляє трохи враження», – зауважує Саймон Сейруп, житель Данії. І хоча це лише точка зору одного пересічного мешканця, проте, зі ЗМІ та соціологічних опитувань ми можемо переконатися, що вона не поодинокка. Досить часто можна почути різні дискусії про те, що основний прибуток до державного бюджету надходить здебільшого від туристичної сфери(здача в оренду службового житла, екскурсії по замку Фреденсборг та збори за нагородження медалями), проте, він не досить значний, і не покриває всі витрати.

Інша ситуація складається у найбіднішій монархії Європи – Норвегії, де утримання королівського дому хоч і теж обходиться дорого, що зумовлено не великою кількістю підданих(всього 5,391 мільйона), але слід зазначити, що король кошти витрачає досить розумно та заощадливо. Наприклад, він економить на закордонних поїздках та інших речах, не таких необхідних для королівської родини. Так, загальний обсяг асигнувань на Королівський дім у 2018 році становив 357 мільйонів норвезьких крон і розподілявся таким чином: 196,452 млн норвезьких крон надійшло до Королівського суду, а 139,4 млн – на спеціальні проекти під Королівським судом. Асигнування на ім'я короля та його королеву складають 11,73 мільйона, асигнування на кронпринца Хокона та кронпринцесу Метте-Маріт – 9,763 мільйона норвезьких крон. У зв'язку з переглядом фінансового управління, відповідно до побажань короля, було також проведено зменшення попередніх податкових та митних привілеїв Королівської сім'ї. «Для нас є метою, щоб Королівський двір був сучасною та ефективною організацією. Ми постійно працюємо, щоб відповідати цьому», – заявляють Король Гарольд та Королева Соня. Аналіз статей із друкованих ЗМІ Норвегії дає можливість нам зробити такий висновок, що монархів у Норвегії люблять та поважають. «Він – справжній народний король, який згуртовує націю», – кажуть норвежці. Опитування журналістів Крісті Марі

Скреде та Андерса Брекке, які працюють із популярним таблоїдом NRK, доводить, що 8 із 10 жителів хвалять королівську родину [10].

Величезний скандал «прогримів» Швецією у 2010 році, коли спадкоємиця престолу – Вікторія планувала весілля, бюджет якого склав близько 40 мільйонів шведських крон. У той час, коли країна переживала економічну кризу, така сума була просто нечуваною. «Якщо ми повинні оплатити весілля Вікторії, то нехай вона, чорт забирай, запросить усіх шведів», – обурювалися жителі. Але, усі претензії зникли, коли був підрахований прибуток: одних лише сувенірів було продано на суму 12 мільярдів крон. Варто зазначити, що саме Шведська монархія є найприбутковішою у Скандинавії. На утримання королівської родини тут виділяється близько 125 мільйонів крон натомість коштом монархії бюджет країни щороку поповнюється на 115 мільярдів крон. Не дивно, що лише 35% підданих виступають за повалення монархії. Так, королівську родину у Швеції люблять. Ще більшу повагу підданих монархія отримала, коли дружина принца Карла-Філіпа – Софія у період пандемії пішла працювати волонтером у лікарню, тим самим допомагаючи не словом, а ділом. Важливо зазначити, що останнім часом шведи висловлюють бажання, аби Король зрікся престолу на користь своєї старшої доньки, яку народ просто обожнює. Але Карл-Густав відповідає, що влада була дана йому Богом і лише Бог може її відібрати. Таким чином, з вищенаведеного ми можемо стверджувати, що майбутньому Шведської корони точно нічого не загрожує.

На сьогоднішній день парламенти Скандинавських монархій мають деякі обмежувальні права відносно своїх монархій. Це стосується управління державою у випадку неповноліття короля, або у разі його відсутності чи хвороби, встановлення порядку престолонаступництва тощо. Проте, на нашу думку, в найближчі роки такий феномен, як «скандинавська винятковість», що містить в собі таке унікальне політико - історичне явище, як «монархія», не зникне, адже на сьогодні такі крани, як Швеція, Данія та Норвегія демонструють високі показники в міжнародних рейтингах, посідають важливе місце в економіці та політиці Європи, а головне – користуються довірою своїх підданих, які відчують себе найщасливішими у світі.

Підсумовуючи зазначене, варто все ж визнати, що монархія і досі не втрачає своєї актуальності, та навіть більше, вона намагається адаптуватися під реалії сучасного світу. Крім того, людям цікаво спостерігати за життям королівських родин, слідкувати за ними у соцмережах, обговорювати коштовні тіари та розкішні сукні. Їх цікавлять подробиці життя, скандали та плітки. Отже, люди потребують монархії, хоча і самі цього не підозрюють. Скандинавські королівські родини завойовують любов підданих своєю щирістю та відкритістю. Королева, яка ілюструє дитячі книжки, зворушлива історія кохання простої австралійки та спадкоємця престолу, принц, якого можна зустріти у супермаркеті – буденне життя Данії. Король, який ледве не зрікся престолу заради кохання і його син, який вчинив так само – романтичні сторінки історії Норвегії. Старовинні замки та їх достойні жителі, принцеса, плечі якої, у майбутньому відчують усю важкість корони – естетика Швеції. Саме такою постає Скандинавська монархія у 21 столітті. Саме такою її любить народ.

Список використаних джерел:

1. Слива М. Ю. Монархії в сучасному світі та їх особливості. Матеріали VIII-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Копейчикова . Київ: НАВС, 2018.
2. Сирук Н.А, Монархия в XXI веке — на примере Королевства Швеция. День. 2017. 16 июня, 2017. С. 102–103.
3. Нордичне щастя: чому скандинави – найщасливіші у світі, а українці навпаки URL: https://economy.24tv.ua/indeks-shhastya-2020-chomu-skandinavi-shhaslivi-garyachi-novini_n1527201 (дата звернення: 24.03.2021).
4. Полякова А.А. Судьбы монархий в Европе. Современная Европа. М., 2012. № 3. С. 117-126
5. Орлова Т. В. Сучасна політична історія країн світу: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 677 с.
6. Det kongelige hoff 2019. URL: <https://www.kongehuset.no/binfil/download2.php?tid=182994> (Last accessed: 20.03.2021).
7. Verksamhetsberättelser // officiella webbplats för kungafamiljen URL:

<https://www.kungahuset.se/monarkinhovstaterna/verksamhetsberattelser.4.124d504108b48b219780002200.html> (Last accessed:20.03.2021).

8. Økonomi og forvaltning // offisiell side for den kongelige familien
URL:

<https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=134576&sek=134575>

(Last accessed: 19.03.2021).

9. ÅRSREGNSKABET FOR CIVILLISTEN OG KRONPRINSENS ÅRPENGE
// Kongehuset URL: <https://www.kongehuset.dk/aarsrapport-2019/regnskabet-2019> (Last accessed: 20.03.2021).

10. 8 av 10 vil beholde kongehuset: Størst oppslutning blant de unge
// NRK URL: <https://www.nrk.no/norge/8-av-10-vil-beholde-kongehuset-storst-oppslutning-blant-de-unge-1.13383378> (Last accessed: 28.03.2021).

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, доцент кафедри міжнародних відносин міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ ЄС ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Солових Віталій Павлович,

професор кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
доктор наук з державного управління, професор,
Solovikhvp@gmail.com

Солових Євгенія Миколаївна,

доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кандидат політичних наук,
j.m.solovikh@karazin.ua

Швидке поширення нового коронавірусу COVID-19, що походить з КНР, суттєво змінило соціальні, економічні та політичні відносини як безпосередньо між людьми, так і серед держав. Впровадження захисних заходів, пов'язаних з пандемією, призвели не тільки до економічного падіння, але й до обмеження прав людини, а також до віртуалізації суспільного життя. Кожна держава світу запроваджує свої власні заходи щодо подолання та боротьби з цією хворобою. Держави Європейського Союзу активно запроваджували різноманітні заходи щодо припинення розповсюдження хвороби та захисту населення від її наслідків.

Метою дослідження є розгляд основних заходів протистояння пандемії COVID-19, які здійснюють держави Європейського Союзу.

Більшість науковців наголошують на тому, що сьогодні у Європі відбуваються дуже складні процеси. Спробуємо їх окреслити.

По-перше, спостерігається спроба менш економічно розвинених держав-членів ЄС «перекласти» основні економічні загрози на більш розвинені держави. Так, існувала пропозиція щодо створення «коронабондів», які у межах реалізації принципу «солідарності», компенсували економічні втрати менш економічно розвинених держав.

По-друге, під впливом пандемії коронавірусу загальноєвропейські інститути продемонстрували досить низьку ефективність своєї діяльності. Більшість європейських держав, після оголошення Європи епіцентром захворювання, почали екстрено вживати безпрецедентні заходи щодо закриття кордонів, обмеження транспортного сполучення та соціальних контактів. Слід відзначити, що ці заходи вживалися не спільними зусиллями інститутів ЄС, а самостійно – кожною державою окремо. Наприклад, «Система раннього попередження і відповіді», створена у 1998 р., та «Механізм захисту громадян», який був розроблений у 2002 р. задля здійснення допомоги ЄС окремими державами у випадках надзвичайних ситуацій, майже не спрацювали.

По-четверте, жорсткі обмеження прав і свобод людини і громадянина, пов'язані із заходами щодо протистояння розповсюдженню коронавірусу, створили передумови для критики чинної влади держав-членів ЄС, а також сприяли підвищенню ролі популістичних політичних сил, що наголошують на активному захисті національних інтересів окремих держав, що підриває цілісність ЄС.

По-п'яте, відбувається «підрив» одного із ключових принципів функціонування європейського товариства – ліберальної організації економіки. Кризові явища в економіці, що пов'язані із заходами протистояння ковіду, призводять до підвищення ролі держави в подоланні економічної кризи.

Неспроможність інститутів ЄС ефективно протистояти пандемії серйозно вплинула на авторитет Євросоюзу як серед учасників, так і серед потенційних нових членів. Не зважаючи на це, ЄС розробив низку рекомендацій щодо протистояння розповсюдження хвороби, а саме:

1. Запровадження «соціального дистанціювання», у тому числі, закриття шкіл, обмеження фізичної присутності на робочих місцях для виконання некритично важливих функцій, карантин, ізоляція та/чи самоізоляція, санітарні кордони, забезпечення фізичного дистанціювання осіб на роботі, у громадському транспорті, магазинах тощо на відстань у декілька метрів, обмеження рукостискань, обіймів тощо. Європейська Комісія вважає, що соціальне дистанціювання зменшить інфікування у 8-10 разів. Разом з тим, соціальне дистанціювання не має призводити до значних економічних втрат,

здля чого окремо наголошується на іншому пункті – обмеження пересувань, які не є суттєвими.

2. Обмеження «несуттєвих пересувань» – тобто інших пересувань, окрім поїздок чи походів у аптеку, лікарню, магазин чи на роботу. Останнє і є найважливіше: ЄС та більшість країн ЄС дотримуються позиції, що обмежувальні заходи можуть тривати значний період часу – від декількох місяців до двох років, а отже, не повинні призводити до значних економічних проблем та соціальних катаклізмів. Задля цього роботодавці мають визначити, присутність яких саме співробітників та упродовж якого часу є критично важлива для збереження економічної активності [1].

Такі обмеження відтворюють економічні проблеми. Інститути ЄС розробили низку заходів з підтримки економіки, а саме:

1. ЄС на боротьбу з коронавірусом планує витратити 25 млрд євро. В Європейській комісії розраховують, що 7,5 млрд євро ЄС виділить із власних коштів, щоб якомога швидше допомогти країнам, які найбільше постраждали від епідемії коронавірусу: Італії, Франції та Німеччині.

2. Європейський центральний банк запустив екстрений пакет допомоги обсягом 750 млрд. євро, щоб полегшити вплив пандемії коронавірусу. Він купуватиме державні борги та борги компаній в єврозоні, зокрема, в Греції та Італії [1].

На сьогодні, під впливом заходів по боротьбі з пандемією, у соціально-економічному середовищі ЄС, спостерігається “віртуалізація” і “націоналізація” економік окремих держав, при цьому, збільшується роль держави. Представники європейського співтовариства обговорюють наслідки перебування суспільства у ковідному стані і постковідної економіки. Серед основних змін, що очікуються, виділяють:

1. Обмеження готівкових операцій, масовий перехід до безготівкових операцій.

2. «Націоналізація» економіки, концентрація критично важливих виробничих ланцюжків всередині економік, обмеження чи зниження частки глобальних торгових операцій.

3. Зростання ролі держави, націоналізація чи викуп проблемних чи критично важливих підприємств тощо [1].

Таким чином, на першому етапі боротьби з епідемією,

спостерігалася суверенізація держав-членів ЄС. Слід зазначити, що кожна держава розробляла свої власні заходи протистояння епідемії. Інститути ЄС виявилися неефективними у формуванні спільної політики. На другому етапі, країни-члени ЄС та інститути ЄС розробили низку фінансово-економічних заходів щодо подолання наслідків боротьби з пандемією.

Список використаних джерел:

1. Пандемія Covid-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу? / В. Вдовиченко, М. Воротнюк, С. Герасимчук, Н. Коваль, О. Краєв. *Аналітична записка програм Регіональних ініціатив та сусідства та Європейських студій Ради зовнішньої політики "Українська призма"*. Рада зовнішньої політики "Українська призма", 2020. URL: <http://prismua.org/wpcontent/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf> (дата звернення: 30.03.2021).

EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY AS A MOTIVE FORCE OF THE CROSS-BORDER COOPERATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Sosnovski Mykola,

4th year student of the IERp-41 group
of the Faculty of Business and Law,
Lutsk National Technical University,
korolchuck@i.ua

Cross-border regions are rightly called testing grounds for regional economic integration. It is known that cross-border cooperation contributes to the achievement of four freedoms: free movement of people, goods, services, capital, as in a common market, as well as expands opportunities for cross-border markets, thereby ensuring economic benefits and accelerating the formation of civil democratic societies and, consequently, in general contributes to improving the quality of life of residents of border regions.

In addition, the successful experience of Euro regions along Ukraine's western border with the EU gives grounds to consider cross-

border cooperation as an opportunity to train in cooperation within the integration group at different stages of economic integration, taking into account Ukraine's clear intentions to join the EU.

It should be noted that the lion's share in the development of cross-border cooperation in Ukraine is the EU enlargement policy, as well as the European Neighborhood Policy. Thus, the basis for the development of cross-border cooperation between Ukraine and the countries of Central and Eastern Europe became European norms and principles. In 1993, Ukraine acceded to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities, signed by the member states of the Council of Europe in Madrid on 21 May 1980 (the so-called Madrid Convention), which contains 12 articles, which formed the basis for the development of national legislation of our state in the field of cross-border cooperation of regions (Law of Ukraine "On Cross-Border Cooperation" of 2004, seven-year state programs for the development of cross-border cooperation) [3].

An important role in the development of cross-border cooperation is played by the European Neighborhood Policy, which offers neighboring countries "privileged relations", which should be based on mutual recognition of common values, principles of market economy and sustainable development.

Among the priorities and directions of the new EU policy, published in the Communication of the European Commission to the Council and the European Parliament "Enlarged Europe - Neighboring Countries. A New Structure of Relations with Our Eastern and Southern Neighbors" (March 11, 2003) and the European Commission Communication "Preparing for the Implementation of the New Neighborhood Instrument" (July 1, 2003) state that the main task of renewed cross-border cooperation should be to achieve the goals promoting the sustainable economic and social development of Europe's frontiers, in particular by involving the economies of neighboring border regions in European markets; joint solution of environmental problems, health care, organized crime; ensuring the efficiency and security of borders, including the fight against illegal migration; promoting human contacts at the border [1, p. 127].

The European Neighborhood Instrument is a source of funding for many projects in the fields of culture, science, environment, border

infrastructure, local self-government, business, etc. under the Territorial Cooperation Programs between Ukraine and neighboring countries along the EU border. In addition, it should be noted that the creation of Euro regions on the eastern border was also supported by the EU's Strategic Partnership with Russia, but due to the Russian-Ukrainian war, their activities stopped.

Moreover, in addition to Ukraine's cooperation with the EU under the European Neighborhood Instrument, the contractual framework for the development of cross-border cooperation is contained in Chapter 27 of the EU-Ukraine Association Agreement "Cross-border and regional cooperation", which defines the intentions of cross-border cooperation of the parties in the field of regional policy, in creating a favorable legal framework, support and capacity building, as well as strengthening cross-border and regional economic relations and business partnership, modernization, providing equipment and coordinating the work of emergency services, etc. [2].

Cooperation between Ukraine and the EU in the field of regional development currently focuses on the following areas [4]:

- Implementation of the Memorandum of Understanding for establishing a dialogue in the field of regional policy;
- Establishing cooperation between representatives of local and regional authorities of Ukraine and the EU within the Committee of the Regions of the EU;
- Implementation of projects at the regional level through EU financial instruments (European Neighborhood Instrument) and EU financial institutions (European Investment Bank, European Bank for Reconstruction and Development);
- Participation in the implementation of the Pilot Program for Regional Development of the Eastern Partnership;
- Involvement of the regions of Ukraine in the activities of European regional associations, in particular the Assembly of European Regions, Council of European municipalities and regions, Conference of European Regional Legislative Assemblies, Association of European Border Regions, Conference of Peripheral Maritime Regions, Conference of President of Regions with legislative power, European Association of elected representatives from Mountain Areas and European Cities (EUROCITIES).

As we can see, the EU opens wide prospects for international interregional cooperation and economic integration, provides strong support for the development of depressed border regions of Ukraine, and provides an opportunity to learn best practices of reorientation to a progressive and ecological economy.

References:

1. Artjomov I. Transkordonne soivrobitnyctvo v jevrintegracijnij strategij Ukrainy: monografija. [Cross-border cooperation in the European integration strategy of Ukraine: monograph. Uzgorod: Lira. 2009. 520 p. [In Ukrainian].

2. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22014A0529(01)) (Last accessed: 22.03.2021).

3. European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/106>. (Last accessed: 13.03.2021).

4. Pro regionalne spivrobitnyctvo mig Ukrainuju ta EU. [On regional cooperation between Ukraine and the EU]. Ministry of International Affairs. 28 of October. 2019. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/regionalne-spivrobitnyctvo-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/pro-regionalne-spivrobitnyctvo-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (Last accessed: 13.03.2021).

5. Transkordonne soivrobitnyctvo ta spilnyj jevropejskyj prostir: teorija, praktyka i novi moglyvosti/ kolektyvna monografija [Cross-border cooperation and common European space: theory, practice and new opportunities / [Collective monograph] red. J. Turchun, T. Astramovych-Leik, O. Gorbach. Lviv-Olsztyn: Lviv Polytechnic National University, 2018. 160 p.

Scientific adviser: **Lesya Korolchuk**, Associate Professor of the International Economic Relations Department, Lutsk National Technical University, PhD, Associate Professor.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА ЄС ТА СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО: СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПРОГНОЗИ

Тимофєєва Катерина Русланівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-12 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
jimo.katya@gmail.com

В сучасних умовах глобалізації, тенденції до розширення економічних та політичних зв'язків між країнами та ідеї демократичного правового суспільства, ЄС має на меті поширити та залучити до співпраці якомога більше країн. Однією із програм націлених саме на це є Європейська Політика Сусідства (ЄПС), основним завданням якої є досягнення високого рівня життя, стабільності та покращення добробуту населення шляхом налагодження тісних довготривалих відносин (культурних, економічних, політичних та взаємодії в галузі безпеки) з сусідніми країнами на півдні і сході від кордонів ЄС. ЄПС не надає країнам-партнерам перспективу приєднання до Європейського союзу, але пропонує привілейовані відносини з ЄС і сприяння в досягненні цілей в різних областях співпраці.

Зважаючи на актуальність даної теми, основною метою роботи є дослідження діяльності європейської політики сусідства, шляхом розгляду сучасних подій та пріоритетів співпраці Європейського Союзу із країнами-партнерами, а також надання регіональних прогнозів щодо майбутніх результатів співробітництва.

Вперши концепція розширення кордонів на Схід і Південь була викладена у березні 2003 року Комісією «Ширша Європа». Задля фінансування цього проекту було запроваджено «Європейський інструмент сусідства й партнерства», метою якого є досягнення сталого розвитку і наближення до норм і стандартів законодавства ЄС [1].

Ініціатива «Східне партнерство», започаткована у 2009 році в рамках Європейської політики сусідства, охоплює шість країн – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Поява програми ознаменувала початок формального розмежування

зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин з південними та східними сусідами ЄС.

Метою Ініціативи є сприяння процесам реформ у країнах-партнерах, у тому числі шляхом укладення угод про асоціацію, включаючи створення зони вільної торгівлі (ЗВТ), а також лібералізація візового режиму між ЄС та країнами-партнерами [2].

Для підтримки країн-партнерів у виконанні умов і зобов'язань, що зазначаються в угодах про асоціацію, розроблено Програму комплексного розвитку інституційного потенціалу, яка націлена на підвищення адміністративного потенціалу за всіма відповідними напрямками співпраці для кожної країни-партнера, що є об'єктом спільного фінансування через Європейський інструмент сусідства та партнерства.

ЄПС ґрунтується на взаємному дотриманні принципів верховенства права, належного управління, поваги прав людини, поваги до меншин і захисту їх прав, а також принципів ринкової економіки і стійкого розвитку. Воно також має сприяти стабільності і підвищення рівня довіри в багатосторонньому вимірі з метою зміцнення суверенітету і територіальної цілісності партнерів. Надзвичайне значення має принцип спільної участі та відповідальності, тому кожна із сторін має відповідні обов'язки.

Східне партнерство має надавати підтримку політичного діалогу в сферах спільних інтересів, охоплюючи конкретні питання Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (CFSP), а також Європейської політики безпеки і оборони (ESDP), в тому числі участь країн-партнерів в місіях і заходах ESDP. Повинно бути вдосконалено системи раннього попередження, причому особлива увага повинна приділятися зонам конфліктів [3].

Одним із пріоритетів політики ЄС є розвиток молодіжного руху. Європейський Союз прагне створити для молодих людей нові можливості для навчання, працевлаштування, повноцінної участі в житті суспільства і реалізації свого потенціалу в різних секторах. Такі програми як Erasmus+ та eTwinning Plus дозволяють молодим людям, працівникам з питань молоді, студентам та викладачам скористатися перевагами можливостей щодо обміну. Також фінансується реформа вищої освіти, що сприяє модернізації та забезпеченню якості навчання. Задля розвитку молоді у сфері підприємництва, а також

підтримки молодих громадянських лідерів ЄС виділяє кошти на чисельні гранти та стипендії в рамках програм EU4Business, EU4Innovation та EU4Digital [4].

У рамках програми Східного партнерства подальший розвиток планується у таких напрямках, як збільшення інвестицій у розвиток потенціалу малих та середніх підприємств (МСП); прогрес у лібералізації візового режиму; покращення регіональної торгівлі між країнами-партнерами та ЄС; зміцнення верховенства права та механізмів боротьби з корупцією; підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії; посилення незалежності ЗМІ; поширення ідей гендерної рівності й недискримінації, а також посилення інвестиції у підприємство та працевлаштування [1].

Таким чином, співробітництво ЄС із країнами-партнерами в рамках Європейської політики сусідства та програми «Східного партнерства» має великий вплив на добробут усього регіону завдяки вжитим заходам щодо поліпшення умов життя та розвитку суспільства. Також важливо зазначити, що ці проекти мають великі перспективи у майбутньому. Підтримка країн-партнерів ЄС буде направлена на важливі сфери життєдіяльності, такі як освіта, покращення судової системи, залучення та допомога перспективної молоді, а також буде приділена увага розширенню міжнародних економічних зв'язків та покращенню екологічної ситуації, що значно підвищать рівень життя у цих країнах та загалом у Європі.

Список використаних джерел:

1. Головна сторінка офіційного сайту «EU Neighbours». URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/policy/evropeyskaya-politika-sosedstva-eps> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Глосарій термінів Європейського Союзу. URL: <http://europa.dovidka.com.ua/ee.html#1> (дата звернення: 23.03.2021).
3. Головна сторінка офіційного сайту «EU Neighbours east». URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/vostok/eu-in-action> (дата звернення: 25.03.2021).
4. ЄС підтримує розширення можливості працевлаштування та забезпечення активної громадської позиції молоді в країнах Східного

Партнерства. URL: <https://www.euneighbours.eu/uk/east/stay-informed/publications/es-pidtrimue-rozshirennya-mozhливostey-pracevlashtuvannya-ta> (дата звернення: 28.03.2021).

Науковий керівник: Алексєєва Тетяна Іванівна, доцент кафедри міжнародних відносин міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат економічних наук, доцент.

МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Торосова Ліана Артемівна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-12 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
lianatorosova11@gmail.com

Збільшенню міграції сприяє міграційна політика розвинених країн Євросоюзу, спрямована на залучення іммігрантів, зокрема і українців. В основу політики країн в ЄС, які приймають мігрантів, покладено принцип «мультикультуралізму», в основі якого не обов'язково лежить асимілювання переселених осіб, а є можливість співіснування мікросоціума закритого типу, що складається не з корінного населення. Залучення України до європейського та світового міграційного простору зумовлює важливість розроблення політики, що відповідає європейським стандартам із урахуванням процесів глобалізації, трансформаційних перетворень у міжнародних відносинах та демографічної ситуації.

У цьому контексті актуальності набуває питання винайдення такої оптимальної моделі рівноваги, яка б одночасно забезпечувала та враховувала як інтереси всього суспільства, так і окремої держави. Як відомо, західноєвропейські країни особливо відрізняються в плані захисту прав людини, що робить їх привабливими для іммігрантів. Але разом з цим, будь-які переваги іноземних країн не матимуть

значення для українського емігранта, якщо як альтернативу він матиме перспективи на Батьківщині. На нашу думку, якщо економіка Україні розвиватиметься таким чином, що український заробітчанин матиме можливість отримувати гідну заробітну плату, нормальні умови життя, соціальні гарантії, сприятливі умови для ведення бізнесу, у нього тоді не буде потреби шукати низько кваліфіковану роботу за кордоном. Особливої актуальності на сьогодні набуває розробка заходів, що могли би забезпечити повернення на батьківщину молоді, яка навчається за кордоном і може використовувати отриманий передовий, світовий досвід в Україні.

Метою роботи було проаналізувати сучасний стан питання щодо міграції українців до країн ЄС та визначити можливі шляхи подолання її наслідків.

Як зазначають науковці, міжнародна міграція – це переселення людей, що залишають країну свого походження або постійного місця проживання, в іншу країну тимчасово або постійно. Майже завжди основною метою трудової міграції є працевлаштування населення. Проте, загальне ж поняття “міграція” є більш широким і враховує спілку сімей, сферу туризму, отримання освіти, приїзд з метою відвідування інших членів родини тощо. Трудова міграція українців почала розгортатися ще у першій половині 1990-х рр. у формі масових поїздок до сусідніх країн із дешевими товарами вітчизняного виробництва з метою придбання предметів широкого вжитку. Свого піку трудова міграція з України досягла на межі ХХ та ХХІ ст. [8, с.112].

Міграційна присутність українців в Європі зростає і зараз. За даними Евростату, кількість чинних дозволів на перебування громадян України на території ЄС протягом останнього десятиліття подвоїлася і досягла у 2018 р. близько 1,2 млн. осіб. Найбільше українців проживали в Польщі (442 тис.), Італії (234 тис.), Чехії (132 тис.), Німеччині (121 тис.) та Іспанії (92 тис.). За даними соціологічного моніторингу, який щорічно проводиться Інститутом соціології НАНУ, на запитання, чи маєте ви або хтось із членів вашої сім’ї досвід тимчасової роботи за кордоном, у 2012 р. ствердно відповіли 13,7% опитаних, а в 2018 р. – 25,2%. Водночас, свій намір найближчим часом виїхати на роботу за кордон у 2014 р. висловили 7,4%, а в 2018 р. – вдвічі більше – 14,3. Країнами призначення для трудових мігрантів з України є передусім сусідні країни (Росія, Польща, Чехія), а також

країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія). За даними Держстату, близько 70% мігрантів є мешканцями західноукраїнських областей. Проте участь у міграції населення центру, півдня та сходу країни поступово зростає. За гендерною приналежністю дві третини мігрантів – чоловіки. Більшість заробітчан має середню освіту (64% за даними дослідження Держстату 2017 р.). Проте частка осіб з вищою і неповною вищою освітою зростає (33,5% в 2017 р. проти 30,5% в 2012 р.). Головні сфери зайнятості мігрантів за кордоном – будівництво (чоловіки) та домашнє господарство (жінки). Водночас зростає зайнятість у промисловості. Найпоширенішою моделлю міграційної поведінки є тимчасова, циркулярна міграція. За даними Держстату, тривалість 57% поїздок на заробітки не перевищує трьох місяців [5].

Рівень заробітної плати – це чи не найважливіший фактор, що сприяє від'їзду українців за кордон. Доволі вагомим чинником, який впливає на вибір місця роботи, виявилася можливість не сплачувати податки у випадку нелегальної роботи в ЄС [6, с. 106]. Неофіційна робота та обмеження терміну перебування у країнах ЄС для працюючих неофіційно, зумовили залучення українців до некваліфікованої праці. Більшість українських трудових мігрантів працювали в 2016 р. на будівництві (37 % короткостроково і 45 % довгостроково), виробництві (відповідно 7% і 12%), у сфері послуг (8% і 12%) та у сільському господарстві (11% і 3%) [6, с. 109].

На динаміку кількості трудових мігрантів впливає скорочення та старіння населення в країнах ЄС, наявність прихованого безробіття в Україні, проблеми працевлаштування молоді після здобуття освіти, перевищення розміру заробітної плати в 3-5 раз в країнах ЄС порівнянні з Україною, політична нестабільність тощо. Всі ці та інші фактори сприяють збільшенню кількості мігрантів до країн ЄС [8, с. 114].

Позитивними аспектами збільшення участі українців у міграційних процесах, на думку окремих дослідників, є набуття нових навичок, зростання їхньої мобільності на ринку праці, прискорення обміну технологіями, збільшення можливостей для підприємництва, зростання експортних можливостей для вітчизняних виробників, пов'язане із попитом на українські товари в країні перебування мігрантів [6, с. 108]. Чи переважають ці позитивні моменти негативний вплив зростання зовнішньої трудової міграції на українську

економіку, покаже лише час. Але, вже сьогодні можна говорити про окремі негативні наслідки, які у перспективі можуть загрожувати економічній безпеці нашої держави.

Слід зауважити, що ті держави, в яких історично склалось так, що саме їм доводиться брати на себе основну частину всіх іммігрантів, проте, навіть вони приходять до висновку, що вирішити свої імміграційні проблеми самотужки не можливо. Це можливо зробити лише спільними зусиллями та завдяки підтримці інших держав [7, с. 169]. З огляду на це, одним із важливих завдань західних країн щодо нової імміграційної політики є фокусування уваги на проблемі, пов'язаній з розвитком навчальної міграції. Беззаперечно, сама цей вид міграції забезпечує покращення економічної складової будь-якої з держав, а також у перспективі – можливе поповнення тієї чи іншої країни також і спеціалістами високої кваліфікації, адже особи, що навчаються, вже набули певних адаптивних навичок. Специфіка міграційної політики більшості держав має таку особливість, яка, зокрема, зводиться до того, що студенти-іноземці мають можливість щодо працевлаштування не виїжджаючи до країни-проживання, а майже відразу, після успішного завершення навчання. Спрощенням в'їзду для тієї категорії осіб, які мають високу кваліфікацію, західні країни підсилюють імміграційну політику щодо боротьби з нелегальними мігрантами [3, с. 110]. Європейське суспільство є доволі відкритим для тієї категорії осіб, в яких особливо зацікавлено, і водночас, застосовує різні механізми та заходи на державному рівні, щоб захиститись від тих мігрантів, яких держава не потребує, або навіть може становити безпеку. Виваженість та ретельний контроль кожної особи, що в'їжджає в країну – одне із ключових завдань міграційної політики кожної з держав, адже від цього у подальшому залежить її стабільність у політичній сфері [2, с. 229].

Що стосується нашої держави, то за даними ЮНЕСКО, кількість українських студентів за кордоном стабільно зростала, а після 2013 року вона майже подвоїлася і сягнула 77,6 тис. осіб. Із стабілізацією ситуації в країні цей процес дещо загальмувався. Найбільше українських студентів у 2017 р. навчалися в Польщі – 34,7 тис. Загальна кількість українських студентів у Росії зменшилася, проте лишалася доволі високою – 15,3 тис. На третьому місці за кількістю студентів-українців – Німеччина (6,1 тис. осіб) [5].

Така ситуація підвищує актуальність такого питання, як повернення Україною своїх громадян. Аналіз перспектив заохочення різних категорій українських громадян до добровільного повернення на Батьківщину на основі досвіду країн Європи свідчить, що найкращою категорією для створення програм зворотної міграції є категорія молоді, яка їде навчатися за кордон. Саме вони набувають необхідних для розвитку країни знань у кращих Західних навчальних закладах, переймають світогляд розвинутих країн, а також запозичують необхідний досвід і інновації під час навчально-виробничих практик або виконуючи студентську роботу на підприємствах країн ЄС. Різними країнами (Туреччина, Індія, Південна Корея) з 60-х рр. ХХ ст., розробляються програми повернення талановитої молоді, що передбачають направлення студентів на навчання або працю в країни Європи або США із обов'язковим поверненням до Батьківщини [1, с. 24].

На жаль, у нашій державі, на відміну від багатьох країн, ресурс повернення співвітчизників задіяний ще дуже обмежено. На державному рівні ця проблема неодноразово піднімалась і була визначена як одна із ключових аспектів міграційної політики, проте, поки що статус репатріантів в нормативно-правових актах не визначено.

Зважаючи на досвід європейських країн, слід зазначити, що до зворотної міграції трудових мігрантів призводить забезпечення прав людини та покращення економічного стану у країні-походження. Для України цей чинник набуває особливої актуальності на сьогоднішній день. Якщо звернутися до світової історії, можна згадати, що у ХХ столітті на долю такої країни, як Угорщина, випало прийняття декілька десятки тисяч біженців (здебільшого – етнічних угорців), які шукали притулок, рятуючись від політично нестабільного становища у колишніх Румунії та Югославії. Слід зазначити, що з того моменту, як нормалізувалось становище на Балканському півострові, а Румунія і Словаччина вступили до ЄС, міграція угорців припинилась [4, с. 140].

Досвід країн Європи відносно зворотної міграції засвідчує, що до автоматичного повернення трудових мігрантів у країну-походження призводять позитивні зміни в управлінні країною, а саме у сфері забезпечення прав людини, а також покращення економічного стану, коли зменшується різниця доходів громадян у країні-походження та

«багатшій» країні [9, с. 137]. З іншого боку, розглядаючи сфери зайнятості, в яких зайнята переважна більшість українських заробітчани (будівництво, сільське господарство, обслуговування), та рівень праці, яку вони виконують (переважно низькокваліфікованої), при поверненні даної категорії громадян до України, не слід очікувати інтенсивного впровадження сучасних технологій й інновацій у буденне життя, управління бізнесом тощо. Також набуває актуальності питання повернення колишніх трудових мігрантів пенсійного віку. За деякими припущеннями, що враховують сучасні тенденції трудової міграції українців, за 10-15 років саме ця категорія зворотних мігрантів може стати істотною проблемою для України [1, с. 24].

На жаль, Україна за рівнем економічного розвитку та ставленням до науки не може зрівнятися з розвинутими країнами. Тому повернення українських студентів та науковців на сучасному етапі до України не видається можливим. Одним із рішень даної проблеми можуть стати державні гостьові програми викладання в українських університетах для українських науковців, які працюють за кордоном.

Таким чином, аналізуючи сучасний стан питання щодо рівня трудової міграції українців, можна сказати, що наразі стає вельми актуальною розробка в Україні політики заохочення повернення мігрантів. Відповідно до досвіду європейських країн, державна політика щодо повернення повинна максимально спрямовуватися на високоосвічену молодь, зокрема на громадян України, які навчаються за кордоном, або представників української діаспори, а також висококваліфікованих працівників. Також необхідно залучати молодь через запрошення на провідні посади в державних органах, створення державних стипендіальних фондів для фінансування навчання за кордоном і вимогою обов'язкового повернення на роботу до України. Для навчання студентів в Україні та обміну досвідом за рахунок державних програм можуть бути залучені висококваліфіковані спеціалісти. Наприкінці слід наголосити, що найрезультативнішими заходами заохочення повернення українців будуть покращення рівня добробуту та зростання рівня політичних свобод, оскільки саме ці два чинники, обумовлюють масову зворотну міграцію.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк Т. О. Добровільна зворотна міграція: досвід країн ЄС та перспективи України. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2011. Т. 175, Вип. 163. С. 22–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2011_175_163_6. (дата звернення: 20.03.2021).
2. Денисенко М. Изменения в иммиграционной политике развитых. *Отечественные записки (Миграция: угроза или благо?)*. 2004. №4 (19). С. 222–236. URL: <https://strana-oz.ru/2004/4/izmeneniya-v-immigracionnoy-politike-razvityh-stran> (дата звернення: 25.03.2021).
3. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 106–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_54_13 (дата звернення: 27.03.2021).
4. Малиновська О. А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №3(28). С. 138–146.
5. Міграція в Україні цифри і факти. 2019. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 25.03.2021).
6. Ніколаєць К. Трудова міграція до країн Європейського Союзу: фактори та наслідки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 5. С. 101–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2018_5_9. (дата звернення: 23.03.2021).
7. Оснач О. Деякі аспекти визначення концептуальних засад та пріоритетів міграційної політики України. *Дослідження міжнародної економіки : збірник наукових праць*. 2011. №2 (67). С. 168–177. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/25224> (дата звернення: 24.03.2021).
8. Сирочук Н. А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2014. № 11. С. 110–118. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2014_11_20 (дата звернення: 25.03.2021).

9. Olesen H. Migration, Return, and Development: An Institutional Perspective. *International Migration*. 2002. Vol. 40 (5). P. 125–149. URL: https://www.researchgate.net/publication/227640136_Migration_Return_and_Development_An_Institutional_Perspective (дата звернення: 22.03.2021).

Науковий керівник: **Солових Євгенія Миколаївна**, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Усікова Валерія Ігорівна,
фахівець 1 категорії кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
магістр спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»,
lerik.usikova@gmail.com

На сьогоднішній день більшість суверенних держав є учасниками різних міжнародних організацій. Роль глобалізації та інтеграції підвищується з кожним роком. Ці очевидні факти дозволяють говорити про необхідність вивчення побудови взаємин не стільки між самими державами, скільки між міжнародними організаціями. Перерозподіл політичного впливу, економічних ресурсів і багато іншого в більшій мірі залежить саме від рівня сформованих відносин між конкретними організаціями на міжнародному рівні.

Європейський Союз займає одну з лідируючих позицій на міжнародній арені і безпосередньо впливає на багато інтернаціональні процеси в різних сферах. Крім того, сам Європейський Союз або його держави-члени є повноправними учасниками різних міжнародних організацій. Форми участі в таких

організаціях помітно різняться (і за способом, і за обсягом прав і зобов'язаннями), наприклад від спостерігача до повноправного учасника.

Очевидно, що для успішної участі в міжнародних організаціях ключовим фактором є побудова сприятливих і взаємовигідних відносин всередині як самого ЄС, так і окремо між його державами-членами. Наявність внутрішніх сприятливих обставин забезпечить вигідне і повноцінну участь Європейського Союзу в міжнародних організаціях різної спрямованості. Лісабонський договір 2007 р провів масштабну реформу всередині самого ЄС, а також підтвердив високу актуальність побудови міжнародних відносин. У тому числі і для цих цілей в Договорі про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) була закріплена єдина правосуб'єктність Європейського Союзу. На сьогоднішній день, після закінчення 10 років, багато положень Лісабонського договору вже показали свою спроможність. Крім того, юридично закріплене в ДФЕС поділ компетенції між ЄС і його державами-членами відіграє значну роль в тому числі і в побудові відносин з міжнародними організаціями: взаємодія з різними суб'єктами міжнародних відносин в великій мірі залежить від розподілу повноважень між Союзом і його державами-членами з питань діяльності розглянутих міжнародних організацій. В даному аспекті наріжним каменем виступає зобов'язання дотримання як установчих документів Європейського Союзу, так і статутів (найчастіше) міжнародних організацій. Це призводить нас до питання про першорядності норм права [1, с. 261].

Європейський Союз – один з найбільших світових експортерів товарів і світовий лідер з надання різних послуг. Офіційна валюта ЄС, прийнята сьогодні в більшості країн-учасниць, є однією зі світових валют.

Протягом десятиліть спочатку Європейське Співтовариство, а потім і Союз розвивали відносини з різними міжнародними організаціями і стали сторонами, як правило, разом з державами-членами ЄС, різних міжнародних угод, прийнятих в рамках організацій. Дана тенденція побудови відносин з міжнародними організаціями отримала своє закріплення (з подальшими пролонгаціями) в прийнятій Європейською Радою концепції «ефективного багатостороннього співробітництва», яка покладена в

основу зовнішніх дій ЄС. Саме на цій концепції базуються побудова і подальша реалізація відносин між Європейським Союзом та Організацією Об'єднаних Націй, з подальшим застосуванням на різних міжнародних форумах.

Підвищення рівня участі Союзу в міжнародних організаціях відбувалося на основі міжнародної правосуб'єктності Союзу – здатності ЄС здійснювати свої права в міжнародно-правових угодах і вступати в зобов'язання в повному обсязі. У первинному праві, а точніше в ст. 21 (1) Договору про Європейський Союз (ДЕС), окремо зазначається здатність Союзу брати участь в міжнародних відносинах від свого імені: «Союз намагається розвивати відносини і будувати партнерства з третіми країнами, регіональними та універсальними міжнародними організаціями, які поділяють принципи. Він сприяє виробленню багатосторонніх рішень загальних проблем ... ». Слід зазначити, що, хоча в цьому положенні проводиться відмінність між двома рівнями організації (регіональним і глобальним), на практиці не виникає чітких наслідків такої широкої відмінності. Відповідно до ст. 21 (2) ДЕС, Союз буде працювати для високого рівня співпраці у всіх областях міжнародних відносин, щоб просувати «міжнародну систему, засновану на більш сильному багатосторонній співпраці і хорошому глобальному управлінні». Ці різні елементи сприяють тому, що ЄС сьогодні є активним гравцем на міжнародній арені, причому не тільки по відношенню до міжнародного представництва, а й в укладанні міжнародних угод і в участі в численних міжнародних форумах.

Основа зовнішнього представництва Європейського Союзу полягає в визнанні її правосуб'єктності, що було підтверджено Лісабонським договором та отримало своє належне закріплення в ст. 47 ДЕС. Реалізуючи свою міжнародну правосуб'єктність, Союз уклав велику кількість міжнародних угод з третіми країнами і міжнародними організаціями в різних сферах суспільних відносин [2].

Європейський Союз є повноправним членом великої кількості міжнародних організацій. Найбільш відомі Світова організація торгівлі (СОТ) і Продовольча і сільськогосподарська організація ООН. Крім цього, Союз є учасником діючих в різних областях організацій, таких як Євроконтроль, Європейський банк реконструкції і розвитку, Комісія Кодексу Аліментаріус, Гаазька конференція з міжнародного

приватного права, Міжурядова організація з міжнародних залізничних перевезень, а також, наприклад, і регіональних організацій – Організації з охорони рибних ресурсів.

Варто відзначити, що форма «членства» Європейського Союзу в міжнародних організаціях різна. Так, одноосібно Союз не є в класичному розумінні учасником ні Організації Об'єднаних Націй, ні Міжнародної організації праці, ні Міжнародного валютного фонду. Його участь здійснюється через використання статусу спостерігача при організації. Більш чіткі умови і порядок такої участі завжди визначаються в тексті установчого документа кожної міжнародної організації самостійно, з урахуванням багатьох факторів взаємодії. Наприклад, Європейський Союз користується статусом спостерігача при Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Союз має також «посиленим статусом спостерігача» при Генеральній Асамблеї ООН, займає особливу позицію в Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – така форма участі повинна прирівнюватися до повноправного членства.

Міжнародна взаємодія Союзу як з окремими третіми країнами, так і з міжнародними організаціями розвивається ще більш прискореними темпами, незважаючи на наявність численних проблем як всередині самого Союзу, так і за його межами. Стає очевидним питання: чи є це результатом функціональної необхідності або загальним прагненням Європейського Союзу брати участь в більшості міжнародних форумів, які мають значний вплив на глобальне управління в цілому? Як вже зазначалося вище, ще більш актуальним стає питання про збільшення зростання участі Європейського Союзу в міжнародних організаціях.

Список використаних джерел:

1. Joergensen K. E. and Wessel R. A. The Position of the European Union in (Other) International Organizations: Confronting Legal and Political Approaches' / Koutrakos P. (ed). European Foreign Policy. Legal and Political Perspectives. Edward Elgar Publishing, 2011. P. 261—286.

2. Eeckhout P. EU External Relations Law. Oxford : Oxford University Press, 2011.

Науковий керівник: Застава Ірина Валентинівна, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук.

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЄС

Федорова Дар'я Валеріївна,
студентка 1-го курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
daria21keep@gmail.com

Світова спільнота з роками все більше стала звертати увагу на зміни навколишнього середовища. На думку вчених, ще в 60-70-х роках ХХ ст, екологічні проблеми набули глобального характеру, що стало початком всесвітнього хвилювання. Відновити екологію після періодів індустріалізації, урбанізації і спустошення ресурсної бази стало неможливим, але уповільнити і зупинити тенденцію руйнування людство ще в силах.

Екологічна політика - це діяльність в галузі охорони природи, раціонального використання і відновлення природних ресурсів, забезпечення безпеки громадян, встановлення балансу між людиною і природою. Дана політика здійснюється в формі національних програм. [4]

У цьому дослідженні ми будемо розглядати екологічну політику ЄС, її особливості, недоліки, досягнення, а також програму сталого розвитку на період до 2030 року. Метою є охарактеризувати принципи, інструменти та перспективи Європейського Союзу в галузі охорони навколишнього середовища.

Щоб краще ознайомитися з екологічною політикою ЄС, слід посилатися на Амстердамський договір 1997 року, де були закріплені принципи екологічної діяльності ЄС:

- принцип попереджувальної дії, згідно з яким діяльність спільноти спрямована на попередження, профілактику забруднення

або іншої шкоди навколишньому середовищу, загроза нанесення якого повинна бути врахована заздалегідь до прийняття рішення;

- принцип обережності, відповідно до якого недолік результатів наукових досліджень з конкретної проблеми не може бути причиною скасування або відстрочення заходів ЄС щодо профілактики забруднення довкілля; не завжди можна з великою точністю передбачити негативний вплив на навколишнє середовище, але навіть і в таких випадках при наявності гіпотетичної можливості екологічного порушення необхідно застосовувати природоохоронні заходи;

- принцип ліквідації наслідків і відшкодування шкоди навколишньому середовищу, який зобов'язує в разі неможливості уникнути збитку - мінімізувати його, обмежити масштаб його поширення і потім усунути його в найкоротші терміни;

- принцип, згідно з яким винуватець збитку оплачує його відшкодування, тобто витрати на превентивні заходи, очищення та компенсацію за забруднення лягають на його винуватців; цей принцип відображає тенденцію переваги методів фінансового стимулювання, розроблених на ринковій основі, більш ефективних, ніж методи адміністративного характеру, зобов'язання або заборони [8].

Варто зазначити, що в основу цих принципів лягли положення, які є загальними для всіх членів ЄС, а саме: схожість екологічних проблем, зобов'язання виконання спільно прийнятих рішень, приведення до однаковості заходів по боротьбі із забрудненням, узгоджені і єдині позиції на міжнародних переговорах [2].

Ефективним інструментом, який застосовується Європейським Союзом в пріоритетних областях екологічної політики є ринкові механізми. Якщо спиратися на доповідь Європейського агентства з навколишнього середовища, то можна виділити наступні групи сучасних інструментів, що застосовуються ЄС:

- екологічні внески. Вводяться, щоб повністю або частково покрити витрати на екологічні служби, заходи по скороченню забруднення водних ресурсів та на поховання відходів;

- екологічні податки. Запроваджуються щоб змінити ціни і, таким чином, змінити політику споживачів і виробників;

- торгові дозволи. Вводяться щоб знизити викиди або секономити природні ресурси;

- екологічні субсидії і пільги. Створенюються для стимулювання розвитку нових технологій, створення нових ринків екологічних товарів і служб, а також для підтримки досягнення високих рівнів захисту навколишнього середовища компаніями;

- схеми відповідальності і компенсації. Забезпечують адекватне відшкодування наслідків діяльності, що є небезпечними для довкілля, а також витрати на запобігання та відновлення збитку [7].

Ринкові інструменти спонукають виробників і споживачів змінити поведінку на користь екологічного використання ресурсів, а також на розвиток і розробку нових ефективних природоохоронні технологій, що відповідає цілям сталого розвитку.

Європейський Союз має великий вплив на екологічну політику держав світу, а її громадяни користуються одними з найвищих екологічних стандартів в світі. Але навіть не дивлячись на лідерство, широку компетентність, пріоритетність і масштабні заходи природоохоронного характеру, у ЄС залишаються невирішені завдання, а також деякі фактори, що сприяють погіршенню екологічного стану на території Європи. До даних факторів можна віднести:

- макроекономіка, що веде до екстенсивності;
- недосконала законодавча база;
- стимул в отриманні прибутку за допомогою використання природних ресурсів;

- скорочення біоресурсів і біорізноманіття;
- малоефективна секторальна політика (в паливно-енергетичному комплексі, сільському і лісовому господарстві);

- зростання природних катаклізмів (посухи, повені, лісові пожежі) [1, с. 35-48].

Одним з головних способів вирішення екологічних проблем, а також становлення на шлях сталого розвитку є Програма дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища. Це політико-правовий документ, який визначає пріоритетні заходи організації на найближчу перспективу. Екологічна програма дій встановлює

конкретні цілі і завдання, досягти і виконати які Співтовариства під силу виходячи з сучасної ситуації. [8]

З 2014 по 2020 роки функціонувала Сьома програма дій, в якій також були позначені погляди про завдання «зеленої політики» аж до 2050 року. Були виділені три ключові завдання:

- захистити, зберегти і примножити природний капітал ЄС;
- зробити економіку ЄС ресурсоефективною, зеленою, низьковуглецевою і конкурентоспроможною;
- захистити громадян ЄС від тиску, пов'язаного з навколишнім середовищем, і від ризиків для здоров'я і благополуччя.

Також були допоміжні фактори, які виконували роль помічників в здійсненні поставлених завдань:

- вдосконалення впровадження законодавства;
- вдосконалення інформації за рахунок поліпшення бази знань;
- збільшення раціонального інвестування в політику в галузі навколишнього середовища і клімату;
- повна інтеграція екологічних вимог і міркувань.

Програма завершувалася двома додатковими горизонтальними пріоритетними завданнями:

- зробити міста ЄС більш стійкими;
- допомогти ЄС більш ефективно вирішувати міжнародні екологічні та кліматичні проблеми [6].

У звіті про сталий розвиток за 2019 рік виділили країни Північної Європи, які очолюють індекс сталого розвитку. Країни Південної і Східної Європи показали більш низькі результати у рейтингу індекса виконання програми сталого розвитку (а саме Кіпр, Румунія, Болгарія та Греція, їх індекс становить менше 60). Також йшлося про те, що ЄС і його держави-члени досягли гірших результатів в сфері викорінення голоду та сталого сільського господарства, а також в сферах пов'язаних з відповідальним споживанням і виробництвом, кліматом і біорізноманіттям. Висловлювалися сумніви з приводу проведення значущих утворень до 2030-го року через повільний прогрес за останні кілька років, що значно підняв фундаментальні питання про довгостроковій стійкості європейського режиму розвитку. [6]

Доповідь Євростату за 2019 рік також свідчить про відсутність прогресу в розвитку кліматичної політики. Однак з досягнень варто відзначити, що за підсумком виконаної програми ЄС досяг найкращих

результатів у областях виключення бідності, здоров'я і благополуччя громадян, а також економічного зростання. [6]

Доповідачами були виділені наступні рекомендації з приводу майбутньої екологічної політики ЄС:

- розробити глобальну стратегію в рамках «Зеленого договору»;
- декарбонізувати енергетику до 2050 року;
- раціонально використовувати ресурси і сприяти сталому землекористуванню;
- збільшити фінансування в стійку інфраструктуру;
- піклуватися про освіту у відповідній сфері;
- заохочувати розвиток інноваційних технологій;
- розвивати міжнародне співробітництво в цій сфері [5].

Отже, таким чином ЄС залишається лідером в галузі екологічної політики, що являється важливим напрямком діяльності для досягнення сталого розвитку та одним з факторів переваги на світовій арені. Принципи, що були закладені ще в Амстердамському договорі можна охарактеризувати як основу, на якій будується перспективна екологічна політика. Глобальні та локальні фактори, такі як зміна клімату, соціальна нерівність, різниця рівнів розвитку держав і т.д. можуть призводити до складнощів у здійсненні успішної екологічної політики. Але завдяки ефективним ринковим інструментам і широкомасштабним довгостроковим програмам, наприклад “2019 Europe Sustainable Development Report”, Європейський Союз має великі можливості на шляху виконання поставлених цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Европейское агенство по окружающей среде. Окружающая среда Европы: состояние и перспективы. Обобщающий доклад. Копенгаген, 2015 URL: <https://www.eea.europa.eu/soer/2015/synthesis/okruzhayuschaya-sreda-evropy-sostoyanie-i> (дата звернення: 31.03.2021).
2. Матвеева Е.В. Экологическая политика Евросоюза. Международные отношения. Политология. Регионоведение Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2010, № 6, с.

311–317 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-politika-evrosoyuza> (дата звернення: 31.03.2021).

3. Окружающая среда Состояние и перспективы 2020. Европейское агентство по окружающей среде, 2019 URL: <file:///Users/daria/Downloads/RU%20-%202021Jan2020%20-3.pdf> (дата звернення: 31.03.2021).

4. Сосковец Л. И. Словарь терминов и понятий к курсу «Глобальные проблемы современности и Азиатско-Тихоокеанский регион». — Томск: Изд-во ТПУ, 2005. — 31 с. URL: <https://politike.ru/slovari/slovar-terminov-i-ponjatii-k-kursu-globalnye-problemy-sovremennosti-i-aziatsko-tihookeanskii-region.html> (дата звернення: 31.03.2021).

5. Улучшение состояния окружающей среды и здоровья в Европе: насколько мы продвинулись в достижении этих целей? Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ; 2015 URL: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0019/276103/Improving-environment-health-europe-ru.pdf (дата звернення: 31.03.2021).

6. The 2019 Europe Sustainable Development Report. Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy: Paris and Brussels, 2019 URL: <https://www.sdgindex.org/reports/2019-europe-sustainable-development-report/> (Last Accessed: 31.03.2021).

7. Европейская Экономическая Комиссия. Комитет по экологической политике. Важнейшие вопросы осуществления экологической политики. Организация Объединенных Наций. Нью-Йорк и Женева, 2007. URL: <https://unece.org/DAM/env/epr/documents/ECE.CEP.136.R.pdf> (дата звернення: 31.03.2021).

8. An official website of the European Union. URL : <https://europa.eu/> (Last Accessed: 31.03.2021).

9. Decision No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme ‘Living well, within the limits of our planet’// Official Journal of the European Union, 2013. URL: <http://data.europa.eu/eli/dec/2013/1386/oj> (Last Accessed: 31.03.2021).

10. Treaty of Amsterdam // Official Journal of the European Communities C 340/1, - Luxembourg: Office for Official Publications of the

Науковий керівник: **Доценко Олена Михайлівна**, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук.

ВІД НАЦІОНАЛЬНОГО ДО ГЛОБАЛЬНОГО: НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК КОМПОНЕНТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

Філатова Ольга Євгеніївна,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук,
olga.e.filatova@karazin.ua

Незалежна українська держава як суверенний і повноправний актор на міжнародній арені виступає зовсім недавно, хоча і має багатовіковий досвід державотворення. Наразі задекларована концепція зовнішньої політики суверенної України спрямована на зміцнення миру і стабільності у світі через захист національних інтересів і власної безпеки [5, с. 3].

Питання «національного» для України як багатонаціональної держави має особливе значення. Захист національних інтересів українців іде поруч із питанням гарантування прав національних меншин що мешкають на теренах держави. Це являє собою елемент інтеграційного процесу України в загальноєвропейський простір, не лише політичний але й ментальний.

В реаліях сьогодення співробітництво та інтеграція в міжнародні організації є ключовим і найбільш обговорюваним питанням для окреслення майбутнього вектору розвитку української державності [2]. Але досягнення поставлених цілей неможливе без вирішення

національного питання, без налагодження діалогу культур, як в середині країни, так і поза її межами.

В розрізі існуючого процесу інтеграції України до ЄС, в політичний та культурній площині, актуальним є розгляд даного явища крізь призму досвіду історичного процесу, міжкультурного діалогу в середині української держави і за її межами.

Гарантування прав національних меншин, із врахуванням світової практики та історичного досвіду міжнаціональних відносин, є невід'ємною умовою становлення України як суверенної, європейської держави. Науковий, виважений аналіз минулого надає можливість розставити нові акценти у національному питанні. Доцільним є дослідження особливостей соціальної та національної політики, в рамках різних політичних режимів та державних утворень, зі співставленням становища національних меншин, вирішенням національних протиріч та пошуком оптимальної моделі існування поліетнічного суспільства.

В умовах розвитку незалежної України, проблема правового статусу національних меншин та їхнього духовного відродження стала досить актуальною. Починаючи з часу проголошення незалежності, наша держава, послідовно створює законодавчий фундамент міжетнічного миру та порозуміння, через прийняття Декларації прав національностей України у листопаді 1991 р., Закону України «Про національні меншини» у червні 1992 р., «Про правовий статус іноземців» в Україні у лютому 1994 р. Також, Україна підписала Рамкову конвенцію про захист національних меншин у 1995 р. Тож, згадувані документи склали підґрунтя принципів національної політики, викладених у Конституції України, котра закріпила рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи всіх національних меншин незалежно від походження та релігійних переконань.

Необхідність наукового аналізу окресленої проблем обумовлена потребою вивчення історичного досвіду вирішення національного питання в Україні, щоб уникнути негативних тенденцій міжетнічних відносин та безперешкодно ввійти в європейський простір. Узагальнюючи позитивний і негативний історичний досвід, враховуючи уроки з етнічного минулого, наукові дискурси сприяють виробленню у відновленій українській державі адекватної

демократичної етносоціальної політики, яка б, з одного боку, спиралась на критично переосмислений досвід, а з другого – враховувала міжнародну практику розв'язання національних проблем і прав меншин.

Розробка проблеми міжнаціональних відносин в історичній ретроспективі дає змогу оцінити конкретні заходи імперського, радянського та сучасного українського урядів, щодо суспільно-політичного, економічного та культурного життя національних меншин. А це в свою чергу надає можливість глибше зрозуміти значення сучасних національних процесів, що відбуваються в нашій державі, та наперед уникнути непорозумінь.

Аналіз вирішення національного питання, в розрізі загальноєвропейських тенденцій, в контексті різних політичних режимів та державних утворень дає можливість проілюструвати зв'язок зовнішньополітичної стратегії та національної політики.

Спираючись на політичні, правові і економічні чинники можемо виділити окремі періоди формування національної політики.

До першого періоду, відносимо історію етнічних меншини України початку XIX – початку XX ст., пов'язаної з політикою урядів Російської імперії сприятливої у правовому і економічному сенсі, направленої на заохочення переселень представників національних меншин. Саме цей період, зростає число національних громад на теренах України, а Російська імперія активно долучається до загальноєвропейських дипломатичних процесів. В кінці XVIII – початку XIX ст. власне українська нація переживає завершальний етап свого формування [1, с. 98–99].

До другого періоду, відносимо період існування національних меншин України в рамках революційних подій і національно-визвольних змагань (1917-1921 років), а також рамках соціально-політичної моделі Радянського Союзу. Дана віха в історії національних громад є найбільш трагічною. Це пояснюється їх втягуванням в громадянський конфлікт 1917-1920-х років, втратою привілеїв в господарському плані і значне погіршення економічного становища в 1920-х роках, голодомор і масові репресії 1930-х років, депортації 1940-х років, що призвели в результаті до значного скорочення чисельності національних громад [3, 4]. Віддзеркалює негативні тенденції означеного періоду і зовнішня політика,

ізолюване становище в глобальному дипломатичному просторі як УНР, Української держави, так і Радянського Союзу.

Третій період, цілком логічно пов'язаний з існуванням етнічних меншин в незалежній Україні. На даному етапі, національні громади отримали реальні перспективи етносоціального відродження. Поруч із цим, 1991 р. Українська держава як суб'єкт міжнародного права отримує змогу вибудовувати власну зовнішню політику орієнтуючись на багатий історичний досвід та принцип національного суверенітету. Проте, вантаж радянського минулого, нестабільна економічна і політична обстановка, мають негативні впливи здійснення ключового вектору зовнішньої політики, ефективну інтеграцію України в загальноєвропейський простір та на здійснення практичних заходів національної політики.

Тож, формування зовнішньої та національної політики української держави відбувалось в тісному контакті культур в середині самої країни, так і за її межами, через діалог етносів і націй. Варіації ключових елементів зовнішньої політики та національної політики України прив'язані до змін моделей державності і політичного устрою в процесі історичного розвитку. В межах процесу європейської інтеграції, ключового елемента сучасної зовнішньополітичної стратегії української держави, основною позицією є вивчення історичного досвіду міжнаціонального, міжкультурного і дипломатичного діалогу України і Європи.

Список використаних джерел:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. К., 2001. 272 с.

2. Історія відносин Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosin-ukrayina-yes/istoriya-vidnosin-ukrayina-yes> (дата звернення: 28.11.2020).

3. Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Частина III: 1917-2003 рр. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 628 с.

4. Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект Під ред. І. Ф.Кураса. К.: ІПЕІНД, 2000. 310 с.

5. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ МЕГАТРЕНДІВ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Хижняк Лариса Михайлівна,
професор кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор соціологічних наук, професор,
L.Khyzhniak@karazin.ua

Хижняк Олександр Володимирович,
начальник управління міжнародних відносин,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор соціологічних наук, доцент,
o.khyzhniak@karazin.ua

У зовнішній політиці Європейського Союзу (ЄС) міграційну політику актуалізує як зростання кількості мігрантів, так і нові проблеми, пов'язані з міграцією. Так, за даними Міжнародної організації міграцій, яка з 2000 року готує звіти про світову міграцію, «... переважна більшість людей продовжує жити в країнах, в яких вони народились – лише кожен 30 з них є мігрантом. ... Сучасна глобальна оцінка полягає в тому, що у 2020 році у світі було майже 281 мільйон міжнародних мігрантів, що дорівнює 3,6 відсоткам населення світу. Загалом, за останні п'ять десятиліть прогнозована кількість міжнародних мігрантів зростає. Загалом, за оцінками, у 2020 році 281 мільйон людей, які проживають у країні, що не є країною народження, становив на 128 мільйонів більше, ніж у 1990 році та втричі перевищив прогнозовану кількість у 1970 році» [12]. Зацікавленість країн ЄС у трудових мігрантах існує разом з упередженим, часто інтолерантним ставленням до них. Наприклад, у поляків навіть мігранти-біженці з країн, народи яких ментально далекі від них, викликають серйозні побоювання і страх [3, с. 180]. Увага українських науковців, що вивчають міграційні процеси на теренах ЄС, зосереджена переважно на проблемі комплексної міграційної кризи і міграційної політики [1; 2; 5], на пошуку правового механізму регулювання міграцій [9; 6], питаннях безпеки [4].

Зрештою, ЄС запроваджує нову систему міграції та притулку, яка включає «три основні виміри міграційного питання – ефективніша та швидша процедура прийому біженців, прийом людей на кордоні, новий розподіл відповідальності між країнами ЄС, щоб зменшити навантаження на ті, які є основними "воротами" для прибуття мігрантів, співпраця з країнами походження, звідки люди намагаються потрапити до ЄС» [8]. О. Яницький виділяє два основні драйвери масової міграції до ЄС: «Силове втручання розвинених країн у соціальну тканину менш розвинених і просто відсталих в цілях доступу до нових джерел ресурсів – ось одна з головних причин масового виходу з країн Африки та Близького Сходу. Іншим драйвером цієї масової міграції, ... є розвиток глобальної інформаційної мережі, яка дала можливість найбільшому населенню цих країн побачити зовсім інші рівень життя і умови існування. А побачити – значить спробувати досягти їх» [10, с. 20]. А міграційну кризу в ЄС цей соціолог розглядає через такі характеристики:

- міграційна криза є складним явищем, досліджувати яке доцільно в межах геополітичного підходу і глобальної динаміки;

- міграційний потік, як правило, неоднорідний, це складно структуроване явище, обумовлене різними причинами, складом учасників, їхніми очікуваннями та можливостями;

- міграція є зіткненням культур, перехідним процесом, в результаті якого змінюються як умови життя, так і самі мігранти;

- міграційна криза є кризою повсякденності як невизначеної і непередбачуваної, а не тільки боротьбою за ресурси;

- процес адаптації мігрантів стає їхнім перманентним станом, а нереалізованість ідеології толерантності виступає не єдиною причиною міграційної кризи в ЄС на сучасному етапі [Там само, с. 20].

Варто підкреслити, що міграції в розмаїтті їх видів і форм є різновидом соціальної мобільності. Класична модель «мобільності» статична і базувалася на тому, що професійні, освітні та економічні маркери залишаються тривалий час незмінними. Спрощений погляд на соціальну мобільність, коли її вимірювання будувалося навколо таких конструктів як держава, влада, професійна приналежність, економічний капітал, залишається в минулому. Нове у вивченні соціальної мобільності пов'язується з появою нових гнучких типів

зайнятості, зміною уявлень про норму, навантаженість і успішність; зростаючу чисельність прекаріата передусім в економічно розвинених країнах; висхідна мобільністю інтернет-блогерів, онлайн-геймерів, біткоїн-мільярдерів і т. ін. [11]. Тому при розробці нової міграційної політики варто знайти відповіді на такі питання: 1. Які канали міжнародної соціальної мобільності існують в сучасному світі? 2. Які проблеми виникають у внутрішній і зовнішній соціальній мобільності? 3. Як впливає на міжнародні відносини вимушена внутрішня і зовнішня міграція? 4. Які проблеми існують в міжнародній трудовій мобільності в сучасному світі? 5. Як вплинули на міжнародну мобільність карантинні обмеження, викликані пандемією COVID-19?

На міграційні процеси впливають не тільки ситуаційні чинники, що спонукають до територіальних переміщень в сучасному світі, а й глобальні мегатренди системної соціальної мобільності в умовах плинності, турбулентності, свободи, гнучкості міжнародних відносин. Наразі регулювання міграційних відносин науковці, країни й міжнародні організації намагаються не зводити до одного з регуляторів – правового, морального або культурного в широкому сенсі. Норми міжнародного права та моралі не універсальні інструменти регулювання взаємовідносин між державами щодо соціальної мобільності в умовах асиметричності міжнародних відносин і браку консенсусу між їх учасниками. Декларативний характер часто носить пропаганда демократичних цінностей, прав людей на професійну, соціальну й територіальну мобільність, при цьому різні групи мігрантів потерпають від інтолерантного ставлення до себе за різними ознаками (гендерною, релігійною, освітньою тощо). Реальністю сьогодення стає поява нових форм територіальної, професійної та інших видів мобільностей, чому сприяють відносна відкритість кордонів держав (навіть під час карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19; збільшення можливостей подолання перешкод для територіальних переміщень; нові можливості для подорожей, праці (у тому числі, віддаленої), освіти, туризму тощо.

Соціальна мобільність характеризується напрямком, різновидом і дистанцією соціальних переміщень людей у суспільстві (індивідуально та групами); вона не тільки об'єктивно спостерігається, але й суб'єктивно проживається. Її класифікують за

різними ознаками, серед яких найбільш поширеними є такі: вертикальна і горизонтальна; добровільна і вимушена; зовнішня і внутрішня; кваліфікаційна; між поколіннями і всередині одного покоління; організована й неорганізована; територіальна; галузева та між альтернативними галузями; структурна або зворотна. Територіальну мобільність описують перш за все за допомогою показників, що характеризують обсяг і структура міграції, імміграції, еміграції.

Системи мобільності, зокрема, міграційні потоки, мають тенденцію миттєвості в часопросторі і демонструють перехід до індивідуальних траєкторій. Актуальними видами міжнародної соціальної мобільності залишаються міжнародна академічна мобільність, міжнародна наукова мобільність, міжнародна трудова мобільність (міжнародні трудові міграції), вимушені територіальні міграції внаслідок війн, бідності, стихійних лих тощо.

Нова парадигма мобільності, розроблена Дж. Уррі, який обґрунтував, що соціальні процеси ґрунтуються на п'яти взаємозалежних «мобільностях» і організують соціальне життя на відстані і формують (і ре-формують) його контури, а саме: 1) тілесні подорожі в процесі переміщень в повсякденності, включення в різноманітні міграції людей; 2) уявні подорожі за допомогою представлення образів нових місць; 3) віртуальні мобільності (їх особливістю є миттєвість завдяки сучасним засобам телекомунікації); 4) комунікативні взаємодії за допомогою телефону, пошти і т. ін.; 5) фізичні переміщення об'єктів [7]. Більшість з цих форм мобільностей, що виділяє в сучасному світі Дж. Уррі, сучасна людина використовує у своєму повсякденному житті, наприклад, за допомогою включення в міжнародні комунікації через соціальні мережі.

Таким чином, новий поворот до досліджень соціальної мобільності вимагає проблеми міграції пов'язувати з трендами соціальної мобільності та критичними станами в різних сферах суспільного життя, які накладаються на природні міграційні процеси з різними цілями і мотивами, спричиняють міграційні кризи і вимагають зміни міграційної політики на різних рівнях: глобальному, міжрегіональному, регіональному, субрегіональному, локальному. Принципами нової міграційною політики, згідно трендів сучасного суспільного розвитку, стає гуманістичний поворот, дотримання прав

людини, у тому числі права на безпечні різноманітні мобільності (міграції).

Список використаних джерел:

1. Алгаш Валентина, Піттель Анна. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2019. № 12. С. 334–336.

2. Бондарчук В.В. Європейська міграційна криза та стабільність ЄС. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 2 (02). С. 28–31.

3. Борковский К. Почему поляки боятся беженцев? // Проблемы стран постсоветского пространства, стран Центральной и Юго-Восточной Европы: сборник научных статей. Вып. 1 / под общ. ред. А.А. Слинько; отв. ред. О.Ю. Михалев, В.И. Сальников. Воронеж: Издательский дом ВГУ, 2017. С. 179–187.

4. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2021. № 1. С. 276–281.

5. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

6. Пак А. К. Проблеми міграційної політики європейських країн і шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Випуск 6. 2017. № 6. С. 54-57.

7. Урри Дж. Социология за пределами обществ: виды мобильности для XXI столетия / пер. с англ. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. 336 с.

8. Швидші процедури та "баланс відповідальності": ЄС пропонує нову систему міграції та притулку. *Європейська правда*. 23 вересня 2020.

<https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/09/23/7114623/>.

9. Шелемба Михайло. Трансформація міграційної політики ЄС на початку XXI ст. *Грані*. 2019. Том 22. № 4. С. 15–24.

10. Яницкий О. Н. Миграционный кризис или кризис Евросоюза? *Социологическая наука и социальная практика*. 2019. Том. 7. № 1. С. 21–36.

11. Hertel F.R. Social mobility in the 20th century. Class mobility and occupational change in the United States and Germany. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2017. 403 p.

12. World Migration Report 2020. <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2020-interactive/> (дата звернення: 29.03.2021).

НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ОСВІТИ: СТРАТЕГІЯ ЄС ЩОДО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ОСВІТИ (2021–2030)

Червяцова Аліна Олегівна,

координатор Модулю Жана Моне «Зовнішня політика ЄС»
від Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент,
alinach@ukr.net

17 лютого 2021 Рада ЄС прийняла Резолюцію, якою затвердила стратегію європейського співробітництва у сфері освіти у 2021-2030 роках [1] і підтримала амбітні плани Європейської Комісії щодо створення Європейського простору освіти [2], визначивши принципи, завдання та пріоритети загальноєвропейських освітніх політик. Виходячи з аналізу зазначеного документа, у роботі розглядається загальне ставлення ЄС до освіти, «європейське» бачення сучасних проблем у цій сфері та шляхів їхнього вирішення. Враховуючи прагнення України до набуття членства в ЄС та її включення у процес співробітництва з європейськими державами, у тому числі у сфері освіти, положення Резолюції мають практичне значення для української освітньої системи і можуть бути використані як орієнтир для її реформування. Також в роботі наводиться короткий опис історії розвитку європейського співробітництва у сфері освіти, який дозволяє краще зрозуміти сутність та зміст сучасних процесів.

Щодо історії питання. Аналіз історії розвитку європейського співробітництва у сфері освіти дозволяє виділити чотири основні етапи: 1957-1985 роки – виникнення спільної політики у сфері освіти; 1985-2000 роки – визнання співробітництва у сфері освіти умовою європейської інтеграції; початок Болонського процесу; 2000-2020

роки – консолідація європейського співробітництва, підвищення ролі європейських інституцій. Прийняття Резолюції означає початок нового етапу співробітництва (часові межі 2021-2030) – рух держав-членів у напрямку створення Європейського простору освіти.

1957-1985. Європейський Союз було створено шістьма провідними європейськими країнами (Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург) після Другої світової війни з метою забезпечення економічного співробітництва. Відповідно, перші спільні дії у сфері освіти мали забезпечити вирішення виключно економічних питань. Стаття 128 Римського договору (1957 року) наголошує на необхідності нострифікації закордонних дипломів як умові вільного руху послуг та трудових ресурсів і, відповідно, економічного співробітництва. Однак, це положення не призвело до партнерства у сфері освіти на рівні європейських інституцій. Держави-учасниці були неготові передати управління освітою на наднаціональний рівень, обмежуючись міжурядовим співробітництвом.

У відповідь на економічну кризу 1973 року Європейське Економічне Співтовариство звертається до освіти як засобу вирішення проблеми безробіття серед молоді. У 1974 році Європейська Комісія приймає рішення щодо професійного навчання, відповідно до якого було створено спеціальний комітет (складався з представників держав-членів) з гармонізації професійної освіти. Результатом діяльності комітету стало затвердження Європейською Комісією у 1976 році Плану дій у сфері освіти. Документ мав рекомендаційний характер, пропонуючи державам заходи, які б могли сприяти працевлаштуванню випускників, покращенню можливостей працівників-мігрантів, розвитку мовної освіти та активізації співпраці у сфері вищої освіти. У 1980 Європейська Комісія заснувала Інформаційну мережу освіти в Європі – Eurydice [3] – з метою збору та аналізу інформації щодо національних систем освіти та освітніх практик. В цілому, співробітництво у зазначений період не виходило за межі обміну думками, вивчення існуючих практик та ринкової кон'юнктури. Держави-члени розглядали систему освіти як внутрішнє питання, що складає виключно предмет національної компетенції. Вони активно розвивають міждержавне співробітництво, але ще не готові до сприйняття наднаціональних програм та стратегій розвитку

освіти. Враховуючи проблеми безробіття та економічну кризу, головна увага приділяється співробітництву у сфері професійної освіти. [4, с. 888]

1985-2000. Єдиний європейський акт (1986), який завершив формування єдиного внутрішнього ринку, стимулював розвиток наднаціональних програм і політик у сфері освіти. Оскільки ефективність внутрішнього ринку, який передбачає вільне переміщення товарів, людей, капіталу та послуг, залежить від людських ресурсів та рівня розвитку професійних навичок працівників, освіта стала новим пріоритетом для держав-членів Співтовариства. У цей період Європейська Комісія та держави-члени починають створювати освітні можливості, необхідні для підтримання єдиного ринку. Зокрема, з 1986 року розпочинається обмін студентами, викладачами та учнями. У 1987 році Європейська комісія остаточно затверджує програму Еразмус [5]. Співробітництво у сфері освіти розширюється: падіння Берлінської стіни, завершення Холодної війни і перспективи набуття членства в ЄС державами колишнього соціалістичного табору окреслили нові проблеми та напрямки співробітництва. Відповідно до Маастрихтського договору, підписаному у 1992 році, освіту було віднесено до сфери діяльності Співтовариства. Статті 126-127 Маастрихтського договору (відповідають статтям 165-166 Договору про функціонування ЄС) вперше визначили компетенцію Співтовариства щодо освіти, професійної підготовки та молоді [6]. У 1999 міністри освіти 29 європейських країн підписують Болонську декларацію, яка розпочинає, так званий, Болонський процес, спрямований на гармонізацію та наближення систем університетської освіти в Європі та уніфікацію її стандартів. Попри те, що формально Болонський процес не є ініціативою ЄС і, відповідно, здійснюється поза межами його інституцій, Європейська Комісія відіграє у ньому важливу роль, оскільки більшість держав-членів ЄС є учасниками процесу.

2000-2020. Період характеризується поглибленням наднаціонального співробітництва у галузі освіти та принциповою зміною ставлення до неї. Якщо на перших етапах необхідність залучення ЄС до здійснення освітніх політик впливала з прагматичного підходу до освіти як інструменту досягнення економічних цілей (освіта сприймалася як економічний товар,

важливий фактор у функціонуванні єдиного ринку та забезпечення глобальної конкурентоспроможності економіки ЄС [7, с. 18]), то у 2000-2020 роках визнається політичне значення освіти як засобу поширення європейських цінностей та формування європейської єдності. У 2009 році набув чинності Лісабонський договір, який розширив повноваження інституцій ЄС. На сьогоднішній день повноваження ЄС у сфері освіти визначені наступним чином: «Союз сприяє розвиткові якості освіти, заохочуючи співпрацю між державами-членами та, якщо необхідно, підтримуючи та доповнюючи їхні дії, при цьому повною мірою поважаючи відповідальність держав-членів за зміст навчання та організацію освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття» (ст. 165 Договору про функціонування ЄС) [8].

2021-2030. На сучасному етапі політика ЄС у сфері освіти є, в першу чергу, відповіддю на кризові явища, спричинені світовою пандемією. Подолання наслідків COVID-19 – головне завдання, на якому наголошується у документах, які визначають напрями стратегічного розвитку ЄС (зокрема, бюджет на 2021-2027 роки (Multiannual financial framework) [9], Резолюція щодо стратегії Європейського співробітництва у сфері освіти [1], План дій щодо діджиталізації освіти (2021-2027) [10] тощо).

Європейський простір освіти. Мета політики ЄС у сфері освіти на найближчі кілька років (до 2025) полягає у створенні Європейського простору освіти. Про це йдеться в основоположному документі з питань освіти – Рамковій стратегії Європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки щодо створення Європейського простору освіти, 2021-2030 (далі – Стратегія) [1], затвердженій Радою ЄС 19 лютого 2021 року. Зазначений документ, який замінив прийняту у 2009 році Рамкову стратегію європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки ('Education and Training – 2020'), визнав успішним європейське співробітництво у сфері освіти у 2010-2020 роках. На думку Ради ЄС, держави-члени та інші учасники мали можливість обмінюватися прогресивним досвідом у сфері освіти на взаємовигідних умовах, орієнтуючись на спільні цілі та підходи, маючи підтримку ЄС при проведенні реформ національних систем освіти. [1, с. 5] Відповідно, створення Європейського простору освіти, який забезпечить безперервність

навчання на різних етапах життя та підвищить можливості працевлаштування, має стати наступним етапом розвитку співробітництва у цій сфері. Європейський простір освіти – це простір, в якому учні та освітяни можуть легко співпрацювати та спілкуватися між різними дисциплінами, культурами та кордонами, і де кваліфікація та результати закордонного навчання будуть визнаватися автоматично.

Стратегія визначає дві головні мети співробітництва у сфері освіти: (i) забезпечення особистої, соціальної та професійної реалізації всім громадянам, виходячи з принципів демократії, рівності, соціальної згуртованості, активної громадської позиції та міжкультурного діалогу; (ii) стійке економічне процвітання, зелені та цифрові трансформації та можливість працевлаштування. [1, с. 7] Зазначені цілі розглядаються в глобальній перспективі, оскільки співробітництво у сфері освіти стало інструментом реалізації зовнішньої політики ЄС, поширення європейських цінностей та довіри. Таким чином, співробітництво у сфері освіти на сучасному етапі – це засіб участі ЄС «у глобальній боротьбі за таланти», а також забезпечення міжнародного партнерства та досягнення «геополітичних пріоритетів Союзу». [1, с. 8]

ЄС бачить п'ять стратегічних пріоритетів співробітництва у сфері освіти на наступні десять років: (i) підвищення якості, рівності, інклюзивності та успішності освіти та професійної підготовки для всіх; (ii) забезпечення можливості навчання впродовж життя та мобільності для всіх; (iii) посилення компетенцій та мотивації освітян; (iv) зміцнення європейської вищої освіти; (v) підтримка зелених та цифрових трансформацій в освіті та за допомоги освіти.

У довгостроковій перспективі, успішна реалізація зазначених пріоритетів та втілення планів щодо Європейського простору освіти здатні створити передумови для розширення і поглиблення європейського співробітництва та формування Європейського освітнього союзу.

Список використаних джерел:

1. *Council of the European Union: Resolution 'On a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030)', 19.02.2021,*

2. *European Commission*: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions ‘On achieving the European Education Area by 2025’, 30.09.2020, COM (2020) 625 [<https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/communication-european-education-area.pdf>]

3. *Eurydice* [<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/>]

4. Çankaya Seda, Onder Kutlu, Ersal Cebeci. (2015) ‘The Educational Policy of European Union’ in: *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 174. 886–893.

5. The History of the European Union [An official website of the European Union: https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1980-1989_en]

6. Maastricht Treaty [https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf]

7. Pikalo Jernej. (2021) ‘A rethink of EU education policies’, in: *Education in Europe: Striving for Quality & Equality. The Post Progressive Post*, 15, pp. 18–19.

8. *Договір про функціонування ЄС // Консолідовані версії Договору про європейський союз та Договору про функціонування Європейського Союзу* [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text]

9. https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en

10. *Digital Education Action Plan* (2021-2027) [https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en]

11. *European Commission*: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience [<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0274>]

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Черненко Світлана Миколаївна,
старший науковий співробітник відділу інноваційної політики,
економіки та організації високих технологій,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
sm_chernenko@ukr.net

Онуфрієвич Зінаїда Дмитрівна,
головний економіст відділу інноваційної політики, економіки та
організації високих технологій,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
viddil_ipeovt@ukr.net

Зростання рівня інтеграції економіки України з економікою Європейського Союзу (ЄС), досить високі темпи якого спостерігаються з 2015 року, вимагає імплементації в практику діяльності вітчизняних економічних суб'єктів усіх рівнів тих підходів, принципів та інструментів, на яких базується діяльність європейських структур.

Реформа соціальної політики є одним з найбільш важливих питань не тільки для окремих держав-членів ЄС, а й для Європейського Союзу загалом. Після рішення Великобританії вийти з ЄС напрямок розвитку Європи та її соціальні стандарти знов набули актуальності. Незважаючи на значні політичні та економічні досягнення, Євросоюз більше не в змозі забезпечити задовільні показники економічного зростання. Загострення проблем зростання ЄС є сигналом того, що економіка застрягла в системі масового виробництва, впливу великих корпорацій і довгострокових моделей зайнятості, які більше не підходять для сучасного світу, який характеризується швидкими технологічними змінами і сильною глобальною конкуренцією. З огляду на це, країни Євросоюзу повинні провести комплексні економічні та соціальні реформи з метою

розвитку інноваційної економіки, орієнтованої на Research & Development (R&D), технології та людський капітал. Статистичні дані свідчать, що у 18 країнах ЄС заробітна плата за останні сім років зростала набагато повільнішими темпами, ніж за вісім років до цього, також спостерігається скорочення частки соціальних витрат у ВВП Євросоюзу. Україна, прагнучи стати рівноправним членом європейського співтовариства, також має чітко усвідомлювати необхідність зміни пріоритетів соціальної політики. Сьогодні Україна перебуває у надто складних умовах (військові дії на Сході, погіршення економічної ситуації, значна соціальна напруга), які суттєво ускладнюють можливості реалізації соціальної політики та формують поле невизначеності [3, с. 80–90].

Зміни практики менеджменту наприкінці ХХ століття можна охарактеризувати як процес соціалізації управління: успішні суспільні модернізації характеризувалися найвищою ефективністю в тих країнах, де завдання економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання вирішувалися у сполученні з подоланням низки соціальних проблем, забезпеченням якості трудового життя та сталого соціального розвитку в цілому. Одним з найбільших значимих генераторів модернізації суспільного розвитку можуть і мають стати соціальні інновації: саме вони формують сприятливе для науково-технічних, технологічних та інформаційних нововведень середовище, забезпечують їхнє прискорення, підвищення ефективності використання нової техніки й технологій, скорочення інноваційних витрат [4].

Беззаперечним є той факт, що євроінтеграційний курс України став основним зовнішньоекономічним пріоритетом розвитку нашої держави. Важливим складником євроінтеграційного курсу України має стати посилення співробітництва в інноваційній сфері, що дасть змогу країні отримати: досвід технологічної модернізації вітчизняного виробництва за рахунок оволодіння новітніми наукомісткими технологіями; додаткові переваги спільної науково-технічної діяльності з країнами членами ЄС – рівні умови для реалізації інноваційних проектів, використання інституційних, інформаційних та фінансових можливостей країн-членів ЄС. Одним із мотиваційних чинників євроінтеграційного вектора розвитку України є високий інноваційний потенціал ЄС. Нині ЄС займає провідні світові

позиції у розробці та впровадженні багатьох новітніх технологій та високотехнологічних товарів і послуг. Саме інтеграція з ЄС дасть можливість Україні наростити інноваційний потенціал і забезпечить вихід її інноваційної продукції на зовнішні ринки [8].

На жаль, наразі в Україні пріоритетними є інноваційні стратегії перенесення та запозичення, які становлять загрозу трансферту до країн застарілих технологій. Щоб досягнути рівня інноваційного розвитку країн-членів ЄС, Україні потрібно орієнтуватися на стратегію нарощення інноваційного потенціалу, яка може забезпечити високий технологічний рівень розвитку країни на основі ефективного використання власних науково-технологічних ресурсів.

Процеси євроінтеграції України та інших держав, які претендують на отримання членства в Євросоюзі, обумовлюють для них необхідність дотримуватись актуального порядку денного його розвитку, в тому числі соціального. Першочергово він асоціюється з соціальними цілями, пов'язаними з утвердженням у 2010 році нової європейської Стратегії зростання та зайнятості "Європа-2020". Вказані цілі стосуються підвищення рівнів зайнятості та освіти населення, боротьби з бідністю, розбудови систем соціального захисту, а також досягнення соціальної згуртованості, що кількісно відображено чотирма стратегічними орієнтирами у розвитку ЄС на 2020 рік: 1) підвищення до 75% рівня зайнятості населення у віці 20-64 років; 2) скорочення до 10% частки учнів, що залишили школу, не завершивши навчання; 3) збільшення частки молоді з вищою освітою до 40%; 4) зменшення на 20 млн чисельності осіб, які ризикують опинитися за межею бідності та соціальної ізоляції [1, с. 69].

Під впливом низки криз, які переживає Євросоюз в останні роки, у т.ч. інституційної, економічної, фінансово-боргової, демографічної, міграційної, значуще змінилася його соціальна динаміка. Скорочення соціальних програм у межах реалізації ЄС антикризової політики жорсткої економії при одночасному посиленні навантаження на системи соціального захисту населення (під впливом тривалої економічної рецесії та пов'язаного з цим безробіття та скорочення бюджетних і персональних доходів, загострення демографічних і міграційних проблем) призвели до зниження рівня життя пересічних європейців і подальшої соціальної фрагментації об'єднаної Європи.

Євроспільнота визнає, що інноваційна політика стає все вагомішим джерелом вирішення соціальних проблем і викликів. Тому можна стверджувати, що на зламі тисячоліть у країнах ЄС відбувається перехід від вузької до широкої концепції інноваційної політики, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності поза суто техніко-технологічні та науково-технічні рамки до вирішення соціальних завдань [9, с. 7, 9].

В умовах сьогодення необхідність розвитку бізнесу є складним механізмом, від створення робочих місць до запровадження норм поведінки та діяльності підприємців на ринках загалом, зокрема ринку праці. Сучасна Україна – це країна, стратегічне бачення якої має стати взаємодоповнюючим і сумісним із тенденціями розвитку світової економіки, з одного боку, і з внутрішніми реаліями – з іншого. З урахуванням прискороеного зростання безробіття, недостатнього перерозподілу бюджетних ресурсів порівняно з потребами розвитку економіки, а також для виправлення економічних диспропорцій з погляду розвитку інфраструктури бізнесу, доступу до джерел фінансування; ставлення до ризику економічного середовища; конкуренції, податкового навантаження, зумовленого нестабільністю економічного середовища та, зокрема, політичного, бізнес-середовище не може створювати нові робочі місця. У цьому контексті підприємництво відкриває нові можливості для місцевого розвитку, де громада формує стратегію, засновану на власних ресурсах, та визначає потреби її членів. Помірний розвиток підприємництва є прикладом передового досвіду для інших громад без обов'язкового впровадження в макроекономічному масштабі. Політика підприємництва передбачає визначення потреб у розвитку, визначення концептуальної основи підтримки підприємницьких ідей та їх реалізації для створення робочих місць і сталий розвиток громади [5, с. 90].

Перехідні процеси в економіці та активізація глобалізаційних процесів у світі мають значний вплив на зміну акцентів економічного розвитку країни. Найбільшої важливості набувають соціальні складові економічного розвитку, адже загострення соціальних проблем та конфліктів на різних рівнях може не тільки його уповільнити, але й призвести до кризи. Безпосередньо, соціальні аспекти економічного розвитку пов'язані з проблемами поліпшення добробуту населення,

забезпеченням належної якості життя та рівня людського розвитку, з соціальною включеністю та єдністю, трудовою діяльністю, а також з проблемами ефективного функціонування соціальної сфери (освіти, культури, охорони здоров'я та інших).

Вирішення нагальних соціальних проблем вже багато років входить до різних глобальних та регіональних стратегічних програм розвитку – Цілі Сталого Розвитку ООН на 2016-2030 роки включають вирішення більше десяти гострих соціальних проблем [7]. Крім того, у Світовому інвестиційному звіті за 2016 та 2017 роки [10] зазначено, що соціальна проблематика є одним з найбільш важливих напрямів інвестування у багатьох країнах світу. У звітах зазначається, що експерти називають соціальну нестабільність однією з головних загроз для інвестицій у розвиток на макро- та мікрорівні.

Ефективним сучасним засобом вирішення соціальних проблем є впровадження соціальних інновацій (CI), що надають новий підхід до подолання кризової ситуації або конфлікту, які сповільнюють та обмежують економічний розвиток територій. Якщо у розвинених країнах соціальні інновації набули широкого розповсюдження, мають рекомендовані механізми впровадження та підтримки, охоплюють досить великий спектр проблем, то в Україні активне впровадження таких інновацій ще тільки розпочинається та поки обмежується невеликим колом однотипних проблем. Також в Україні не сформовано універсальний механізм інтеграції та оцінки соціальних інновацій, який потребує використання кращих практик з урахуванням особливостей територій застосування.

В Україні соціальні інновації існують, але носять обмежений характер та концентруються у певних сферах (допомога сиротам, інвалідам, вимушено переміщеним особам, профорієнтація та екологічні акції), але не можуть забезпечити вирішення основних проблем економічного розвитку. Для усунення даних недосконалостей необхідно впроваджувати CI на місцевому рівні у межах стратегій розумної спеціалізації з метою забезпечення ефективної реалізації інноваційного потенціалу в соціальній сфері [2, с. 72, 80].

Протягом останнього десятиріччя в Європейському Союзі спостерігається формування нової загальноєвропейської моделі соціальної політики, заснованої на принципі суміщення економічної

ефективності та соціальної солідарності. Зокрема, здійснюється масова переорієнтація соціальних програм країн-членів Європейського Союзу з універсального рівня на індивідуальний. Такий підхід є абсолютно виправданим, оскільки допомагає надавати адресну соціальну допомогу індивідам, які дійсно її потребують, і при цьому є дешевшим та ефективнішим за універсальні [6].

Список використаних джерел:

1. Бурлай Т. В. Оновлення соціального виміру євросоюзу: причини, підходи ЄС та орієнтири для України. Економічна теорія. 2017. №2. С. 69–83.

2. Місцевий розвиток: кращі практики та інструменти розумного зростання: колективна монографія / за заг. ред.. проф. В.Б. Родченка. Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 212 с.

3. Слюсаренко К. В., Садовенко М. М. Соціальна політики ЄС: сучасні виклики та перспективи / К.В. Слюсаренко, М.М. Садовенко // Економічний аналіз. 2017. Т. 27. №1. С. 80–90.

4. Терон І. В. Соціальні інновації у процесах модернізації соціально-трудова відносин. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2011. Вип. 20. ч. II. С.57–66.

5. Федяєва М. С. «Розумна спеціалізація як інструмент трансформації національної економіки (теоретичний аспект). Причорноморські економічні студії. 2018. С. 87–92.

6. Формування «розумної спеціалізації» в економіці України : колективна монографія / Єгоров І. Ю., Бажал Ю .М., Хаустов В. К., Черненко С. М. та ін., за ред.: чл.-кор. НАНУ І. Ю. Єгорова ; НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2020. 278 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/331.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).

7. Цілі сталого розвитку ООН. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 22.03.2021).

8. Шульц С. Л., Луцків О. М. Інноваційний вектор євроінтеграції України: проблеми та перспективи. Стратегічні пріоритети . 2014. №3 (32). С. 157–165.

9. Ящишина І. В. Соціальна ефективність інноваційної політики ЄС. Наука та наукознавство. 2015. №1. С. 3–12.

10. World Investment Report 2016-2017. URL:
https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf
(Last accessed: 23.03.2021).

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Чернишова Лариса Олексіївна,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
lchernyshova@karazin.ua

Нікітіна Катерина Сергіївна,
студентка 4-го курсу групи УМІ-42 факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
katherinenikki16@gmail.com

За роки розвитку європейської інтеграції була вироблена єдина позиція держав-членів Європейських співтовариств і Європейського Союзу (ЄС) щодо ключових політичних аспектів вирішення палестино-ізраїльського конфлікту спочатку в межах Європейського політичного співробітництва, а потім – Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. ЄС прагне гарантувати національне самовизначення жителів Ізраїлю та Палестини та дотримання міжнародного гуманітарного права і прав людини. Однак позиція союзу позбавлена внутрішньої єдності та однозначності. З огляду на це, доцільним є визначення особливостей політики ЄС щодо основних аспектів вирішення палестино-ізраїльського конфлікту.

Конфлікт між Ізраїлем та Палестиною для Європейського Союзу – це одна з найважливіших міжнародних проблем. Його позиція відносно конфлікту включала два напрями. Перший пов'язаний з національним самовизначенням ізраїльського та палестинського народів. У серії декларацій з 1970-х рр. поступово були визначені

елементи сучасного підходу ЄС. Він виступав за співіснування Ізраїлю та життєздатної демократичної палестинської держави з кордоном по лініях до війни 1967 р. (з можливістю узгоджених територіальних обмінів). На сьогодні в ЄС немає єдності думок про визнання держави Палестина, а загальна позиція поки що зводиться до того, що створення повноцінної держави може бути лише результатом мирних переговорів. У 2013 р. ЄС заявив, що не підтримає можливе утворення єдиної держави євреїв і арабів, а також запропонував обом сторонам «Спеціальне привілейоване партнерство», як стимул досягнення миру [1].

Другий напрям позиції ЄС полягав в дотриманні прав людини та міжнародного гуманітарного права. Засуджуючи використання сили палестинцями проти мирного ізраїльського народу, ЄС приділяв особливу увагу порушенням Ізраїлю (перш за все, єврейським поселенням на окупованих палестинських територіях).

Важливим питанням, в якому переплелися дві складові позиції, стало визнання тих акторів, які претендують на представництво палестинців. Члени Європейських співтовариств одними з перших на Заході закликали до підключення Організації визволення Палестини до мирних переговорів (1980 р.). Навпаки, ХАМАС, який Євросоюзом вважається терористичною організацією, наполягав на виконанні визвольним рухом Палестини трьох умов Квартету (необхідність відмовитися від насильства, визнати Ізраїль і попередні переговорні зобов'язання палестинців) [2].

Звичайно, між членами (органами) ЄС виникали розбіжності з багатьох аспектів його позиції. Однак успіхом став вироблений єдиний підхід, який найчастіше відображав напрям усіх членів до компромісу та зацікавленості у проблемі.

Роль Європейського Союзу у визначенні політичних параметрів вирішення палестино-ізраїльського конфлікту полягає в тому, що він сприяв створенню структурних меж існуючої моделі мирного процесу. Перш за все, це відобразилося в участі Європейського економічного співтовариства та його членів, а потім і ЄС, у роботі Мадридської конференції 1991 р., Тимчасовому координаційному комітеті, Квартеті, в розробці Дорожньої карти 2003 р. ЄС все більше залучався в поточні переговори в цьому форматі, включаючи питання «жорсткої» безпеки. Так, ЄС міг підтримувати переговори в кризові

моменти, налагоджував канали зв'язку між опонентами. З 2005-2006 рр. у зоні конфлікту розміщені прикордонна та поліцейська місії ЄС. У цілому, ЄС виконував майже всі функції посередника та отримав визнання конфліктуючих сторін [3].

Слабкість ЄС полягала в тому, що він не міг забезпечувати прориви в переговорах без підтримки США і, тим більше, всупереч їх волі. Ключова роль у завершенні великих епізодів насильства, починаючи з другої інтифади, належала не ЄС. Іноді більшу ініціативність, ніж ЄС, проявляли такі малі держави, як Норвегія та Швейцарія поза союзом. На жаль, ні ЄС, ні інші актори не змогли перешкодити одностороннім крокам обох опонентів. Обидві місії ЄС не змогли виконати своїх головних завдань. Підхід ЄС до ХАМАС також виявився деструктивним.

Сьогодні політичні підходи ЄС негативно сприймаються Ізраїлем, і обидві ворогуючі сторони розуміють, що ЄС не настільки рішучий у відстоюванні своїх позицій, як, наприклад, США. У той же час він не користується іміджем абсолютно нейтральної третьої сторони. У цих умовах жодна позиція ЄС не може повністю задовольнити кожного з опонентів у конфлікті. США готові залучати ЄС до переговорів лише в якості допоміжної сили.

Таким чином, двосторонні відносини ЄС з обома ворогуючими сторонами могли б стати значущим важелем структурного впливу на конфлікт з метою його вирішення, в т. ч. і на рівні «високої» політики. Однак зусилля Євросоюзу та значний структурний вплив багато в чому звелися лише до підтримки статус-кво. Курс ЄС щодо обох конфліктуючих сторін, замість того, щоб усувати соціальні витоки конфлікту, сам зазнає негативного впливу конфлікту у «високій» політиці та багато в чому побічно підживлює його.

Відповідно, позиція ЄС зможе стати більш ефективною лише у випадку, якщо вона буде, по-перше, більш послідовною, по-друге, більш відкритою для альтернативних рішень [4]. Такі рішення могли б впливати на зрушення акцентів щодо спроб пошуку балансу між колективними національними домаганнями ізраїльського та палестинського народів і прагненням гарантувати фундаментальні права для кожної людини, яка живе в колишній підмандатній Палестині, незалежно від її групової ідентичності. Подібний варіант краще продемонстрував би прихильність ЄС власним цінностям,

оскільки подолання конфліктуючих групових ідентичностей, яке стало багато в чому сенсом європейської інтеграції, можна досягнути й на Близькому Сході.

Список використаних джерел:

1. Крылов А. В. Противодействие стран Евросоюза поселенческой политике Израиля: мифы и реальность. *Вестник МГИМО-Университета*. 2014. № 6 (39). С. 161–173.

2. Щодо сучасних тенденцій розвитку ситуації на Близькому Сході. Аналітична записка. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1020/> (дата звернення 28.03.2021).

3. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. 2016. June. URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf (Last accessed: 22.03.2021).

4. Гудалов Н. Н. Развитие и особенности позиции Европейского Союза по основным политическим аспектам разрешения палестино-израильского конфликта. *Вестник СПбГУ*. 2016. Сер. 6. Вып. 4. С. 89-107.

DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN UNION: TRENDS AND PERSPECTIVES

Shvedun Viktoriia,

Professor at the Department on Public Administration and Business,
National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”,
Doctor of Sciences (Public Administration), Full Professor,
applevikvs@gmail.com

Ruban Artem,

Senior Lecturer of the Department of Surveillance and Prevention,
National University of Civil Defense of Ukraine,
PhD (Public Administration),
ruban_artem1979@ukr.net

It should be noted that European Commission held consultations with the public before adoption of the strategy "Europe 2020". In particular, there was more than 1500 offers received from a wide stakeholders: EU member states, EU organizations and national organizations, regional and local authorities, business, non-governmental organizations, representatives of the scientific community and many European citizens. As a result, the Europe 2020 strategy establishes three main factors of economies' strengthening (basic strategic objectives):

- Reasonable growth: development of the economy based on knowledge and innovation (strengthening the interaction of scientific knowledge, research and innovation with economic growth and EU development);

- Sustained growth: creating an economy, based on appropriate use of resources, ecology and competition (building a sustainable and competitive economy, leveraging Europe's leadership in developing new processes and technologies, including environmentally clean technologies);

- Inclusive growth: promoting of increasing the level of employment of population, achieving social and territorial harmony (creating new opportunities for population through high levels of employment, investment in knowledge and skills, poverty alleviation and improving the

labor market, training and social protection, which together contribute to building a more cohesive and socially homogeneous society).

To determine the results that the EU was going to achieve by 2020, the strategy under consideration set the following targets:

- 75% of the population aged 20-64 years should be employed;
- 3% of EU GDP should be invested in R & D;
- Greenhouse gas emissions should be reduced by 20% compared to 1999;
- GDP energy efficiency should increase by 20%, and it will be necessary to increase the share of renewable sources in the energy mix up to 20% (including 30% reduction in environment pollution);
- The dropout rate should not exceed 10 per cent. At least 40 per cent of young people should have higher education;
- The number of poor needs to be reduced to 20 million people.

For adaptation by EU Member States of the Europe-2020 strategy to their specific situations, the European Commission invited countries to transform EU objectives into national strategies. In order to develop and achieve its objectives, the EU has identified the following flagship initiatives (activities).

1. "Innovation Union" – for improvement conditions and opportunities for funding research and innovation to guarantee, that innovative ideas will be used in goods and services, which will contribute to economic growth and creation of new workers' places.

2. "Youth Movement" – to strengthen the impact of educational systems and promote the involvement of young people in labor market.

3. "Digital Development Plan in Europe" – to accelerate the development of high-speed Internet everywhere and to provide opportunities to participate in a common digital commercial space for private individuals and legal persons.

4. "Prudent use of resources in Europe" – to make economic growth independent of resources, to facilitate the transition to a low-carbon economy, to increase the use of renewable energy sources, to modernize transport sector and to ensure reasonable use of energy sources.

5. "Industrial policy aimed at for globalization" – to improve the entrepreneurial environment, especially for the middle and small

business, to support the development of powerful and sustainable industrial base for globalization everywhere.

6. "Plan for the development of new abilities and increasing the number of jobs" – to modernize labor markets, to give the opportunity for people to gain new knowledge and skills to increase job opportunities, to improve demand ratio and labor market offerings, including labor mobility.

7. "European Policy against Poverty," that social and territorial interaction should be spread throughout the territory and achievements in economic development and employment helped to lower the level of employment poverty across the EU4.

Seven main activities mentioned above, are priority both for the EU and for member States. Together with political, economic and social themes EU instruments, in particular the domestic market, financial leverage, foreign policy instruments, will also be involved in removing obstacles and achieving the goals of the EU nowadays.

References:

1. Monza, S., Anduiza, E. (2016). The visibility of the EU in the national public spheres in times of crisis and austerity. *Politics and Policy*, 44(3), P. 499–524.

2. Pfetsch, B., Heft, A. (2015). Theorising communication flows within a European public sphere. In: Risse, T. (Ed.): *European public spheres: Politics is back*. Cambridge University Press, P. 29–53.

3. Pimentel Walker, A. P. (2016). Self-help or public housing? Lessons from co-managed slum upgrading via participatory budget. *Habitat International*. P. 58–66.

GEOPOLITICAL CHANGES: CHINA AS THE CRUSIAL STRATEGIC PARTNER OF THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE

Shkola Viktoriia,

Associate Professor at Department of International Economic Relations,
Sumy State University,
PhD, Associate Professor,
victorishkola@gmail.com

Prishko Anastasia,

student of Academic and Research Institute of Business,
Economics and Management,
Sumy State University,
anastasiap2706@gmail.com

The EU has the largest single market in the world and is open for business. Moreover, the EU is attached to reciprocity, level playing field and values. On the 30th of December 2020, the EU and China concluded in principle negotiations on an investment agreement for more balanced trade and business opportunities.

In 2020 China topped the list of the European Union's most important trading partners, ahead of the United States. According to Eurostat, the volume of EU foreign trade with China amounted to 586 billion euros. Despite the difficulties associated with the pandemic, the turnover of the EU and China in 2020 increased compared to 2019. At the same time, according to Eurostat estimates, the volume of European exports to China increased by 2.2 percent to 202.5 billion euros, and imports from China - by 5.6 percent to 383.5 billion euros [1].

Ukraine's relations with China began at the beginning of the 20th century. Already at that time there were many Ukrainian immigrants in China. After the proclamation of the PRC, relations between Ukraine and China reached a completely new level [2].

Firstly, Ukraine has great opportunities for the development of Chinese products, as well as the possibility of their re-export to the countries of European Union.

Secondly, Ukraine has played a significant role in the birth of metallurgy, mechanical engineering and agriculture in China, sending Ukrainian engineers to transfer their knowledge to the Chinese. At the same time, Ukrainian scientists adopted the skills of China in various other industries. The PRC is the first among the trade partners of Ukraine. Ukraine not only imports many products from China, but is also a major exporter of mineral products, machinery, equipment, animal and plant products [3].

As a result of the political crisis in China, the demand for Ukrainian raw materials increased, the share of agricultural products, grain, corn and iron ore raw materials increased.

At the moment, as a result of the coronavirus, industrial production in China has fallen, and the demand for Ukrainian raw materials has dropped accordingly.

With the formation of the PRC, China began to rapidly develop its economy. Investments in foreign business make it possible for China to strengthen its own economy. First of all, China is interested in Ukraine as an agricultural country. There are many agricultural companies and livestock enterprises in Ukraine. Also of interest are port terminals, elevators and logistics complexes, as well as the field of agricultural processing [4].

There were many joint projects in the plans of China and Ukraine. Back in 2019, these plans reached budgets of almost \$ 10 billion, but nevertheless, we still do not see any real steps in the development of these relations. At the moment, the PRC does not even have an ambassador of Ukraine.

European and Chinese investors are repelled by the negative experience of investing in Ukrainian business, the peculiarities of the tax legislation of Ukraine, corruption, the specifics of our worldview, as well as the lack of qualified specialists in Ukraine [4].

To attract European and Chinese investors, Ukraine first of all needs to improve the investment climate. Ukrainian entrepreneurs lack knowledge in the investment industry, and moreover, they do not have an entrance to contact potential investors. But despite all the factors, China still has an investment interest in Ukraine.

This is an interest in some specific industries. First of all, these are energy, wind and solar power plants. The Chinese are investing in thermal

and nuclear power plants with great interest. This investment is flexible and fast growing. Ukrainian enterprises are happy to participate in investment tenders and quite often win them. Agriculture is another interesting area. In this industry, Chinese investments are not so concentrated, but they occupy the entire production chain. The IT sector is also equally important. The share of Chinese enterprises, such as Huawei, ZTE, Lenovo, TP-Link and others, is very large in Krajina. Their products are in great demand in our country [4].

Another interesting industry for investment is logistics. Ukraine is like a corridor between China and Europe. For example, the development of the Chinese company COSCO in the south of Ukraine. In Ukraine, there is a railway express between China and Europe.

There are also some obstacles for Chinese investments in Ukraine. The Chinese government strongly supports the activities of its enterprises, but large foreign investments slightly hinder the development of local businesses. China is ready to invest in the production of goods by Ukrainian enterprises and in attracting local personnel for this. Geopolitical factors could also be a possible obstacle. But China has become Ukraine's largest trading partner, that is, geopolitical factors did not affect these relations [3].

The most important investment incentive for China is the liberalization of the Ukrainian economy. 70% of Chinese investments have been made in the past 5 years.

Examples of Chinese investments may be that China is interested in the construction of a solar power plant in Chernobyl. However, the implementation of this project has not yet begun. Also in 2016, the leading Ukrainian aircraft engine manufacturer Motor Sich and the Chinese company Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment Co Ltd formed a joint venture based in China. In June 2019, Skyrizon announced the purchase of a controlling stake in Motor Sich. However, the antimonopoly committee of Ukraine did not give an opportunity to advance this deal [5].

Thus, Ukraine is of great interest to European Union and China in terms of investment. But there are a large number of factors that prevent this. Basically, these factors include the instability of the banking system, a low credit rating, almost no protection for national investors, a significant impact of taxes on investment existence and a low level of

protection of property rights. But despite the unfavorable investment climate and "national peculiarities" of doing business, European and Chinese companies are increasingly announcing their intentions to invest in the Ukrainian economy. The EU and China are great investors in the world, which has a resource and desire, therefore it is expedient to attract their investments and form the image of a reliable partner. Today the NBU is carrying out a number of actions aimed at currency liberalization and the ability of investors to withdraw income, which certainly has a good effect on the investment climate and gives certain guarantees to the investor. Keeping this trend and continuing such reforms, it will be able to attract more foreign investment [4].

References:

1. International trade in goods (23.02.2021). *Eurostat*. <https://ec.europa.eu/eurostat> (Last accessed: 18.03.2021).
2. Shkola, V., Omelyanenko, V., & Petrenko S. (2020). Scientific and technical cooperation between Ukraine and China in the context of globalization: synergy of intellectual capital. *Black sea economic studies*, 59, 36-40.
3. Tyhyi, F. (2020). Quiet conquest. What do the Chinese own in Ukraine. *Ukraine.RU*. <https://ukraina.ru/exclusive/20200430/1027570841.html> (Last accessed: 18.03.2021).
4. Inventure (11.03.2020). *Chinese investments in the Ukrainian economy amounted to \$ 300 million in 5 years*. <https://inventure.com.ua/analytics/formula/kitajskie-investicii-v-ekonomiku-ukrainy-za-5-let-sostavili-300-mln-dollarov> (Last accessed: 19.03.2021).
5. Teyze, Y. (2020). Conflict around the Ukrainian Motor Sich plant: what the US and China want. *DW*. <https://www.dw.com/ru/konflikt-vokrug-ukrainskogo-aviazavoda-chego-hotjat-ssha-i-kitaj/a-56499961> (Last accessed: 19.03.2021).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 23 квітня 2021 року)**

Українською, англійською мовами текст
подається в авторській редакції
Відповідальні за випуск:
Л. В. Новікова, О. М. Доценко, А. О. Червяцова
Оригінал-макет: О. М. Доценко, У. І. Мовчан

Адреса організатора:
61002, м. Харків,
майдан Свободи, 6
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
ауд. 264, тел. (057) 705 - 10 - 59
e-mail: mpdepartment@ukr.net

